

PhD ÉRTEKEZÉS

dr. Ritó Evelin

Miskolc
2023

Miskolci Egyetem
Állam- és Jogtudományi Kar
Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola

dr. Ritó Evelin

**A magyar helyi önkormányzatok és a helyi
közösségek a digitalizáció korában**

PhD értekezés

Deák Ferenc Állam-és Jogtudományi Doktori Iskola

A doktori iskola vezetője:

Prof. Dr. Róth Erika

A doktori program címe:

„A magyar állam- és jogrendszer, jogtudomány
továbbfejlesztése, különös tekintettel az európai jogfejlődési
tendenciákra”

Tudományos vezető:

Czékmann Zsolt

A kézirat lezárásának időpontja: 2023. augusztus 10.

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

A doktori értekezésem elkészítésével életem meghatározó szakasza zárul le, amely, mint egy hullámvasút nagy magasságokat, mélységeket, íves kanyarokat és olykor bukkanókat hozott magával. A robogó hullámvasúton, azonban sosem utaztam egyedül, ezért szeretnék köszönetet mondani azoknak, akik tudásukkal, bölcsességükkel, tapasztalatukkal, bizalmukkal, szeretetükkel segítettek munkámat.

Hálával tartozom tudományos vezetőmnek, *Czékmann Zsoltnak*, hogy már joghallgatóként lehetőséget biztosított arra, hogy belekóstoljak a közigazgatási jog kutatásának szépségeibe, és a tudomány útját kínálta számomra, azzal, hogy már másodéves joghallgató koromtól végigkísérte és segítette szakmai tevékenységemet. Köszönöm, hogy belém vetett bizalmával engedte, hogy a saját utamat járjam oly módon, hogy bármikor nehézségbe ütköztem, számíthattam rá.

Köszönettel és hálával tartozom *Prof. Dr. Torma András* egyetemi tanárnak, hogy – mind a tudományos, mind a szakmai életben – minden nehéz helyzetben irányt mutatott számomra. Az évek során bölcsességével és tapasztalataival gazdagodhattam, amely a munkám mellett a hétköznapi életben is iránytűként funkcionál életemben. Köszönöm értékes gondolatait, a feltétel nélküli bizalmát, a szakmai lehetőségeket, a teljes doktori kutatás során nyújtott mentorálást és a disszertációval kapcsolatos építő javaslatát.

Hálás szívvel gondolok *Dr. Nyitrai Péter* egyetemi docensre, aki a tanszékre való érkezésem kezdetétől biztos támaszom volt. Köszönettel tartozom a tőle tanult szakmai és emberi értékekért, a bükkaranyosi mély és tartalmas beszélgetésekért, a közös nevetésekért, valamint nem utolsósorban a disszertációm nyelvi lektorálásáért. Neki köszönhetően egy családtagot is kaptam Nóra néni személyében, aki Szüleimhez hasonló szeretettel és törődéssel támogatott az elmúlt években.

Mérhetetlen hálás vagyok *Prof. Dr. Paulovics Anita* intézetigazgató asszonynak a szakmai iránymutatásáért és önzetlen támogatásáért. Köszönöm bizalmát, valamint az évek alatt tőle kapott szakmai és fejlődési lehetőségeket. Köszönöm lelki támogatását, amivel sokszor a kutatómunka mélypontjain segített át.

Külön köszönöm *Dr. Szilágyi Roland* oktatási rektorhelyettes folyamatos támogatását, a kutatómunka utolsó fázisában nyújtott fokozott türelmét és a disszertációval kapcsolatos véleményét. Köszönöm a biztatást, a „világmegváltó” eszmecseréket, a tőle tanult értékeket, és szakmai meglátásait, amelyekkel a tudásom folyamatos fejlesztésére sarkall.

Hálás köszönettel tartozom *Dr. Erdős Éva* egyetemi docensnek, *Dr. Váradi Szilvia* egyetemi adjunktusnak, *Prof. Dr. Fábrián Adrián* dékánnak, *Dr. Nagy Zoltán* intézetigazgatónak, *Dr. Csáki-Hatalovics Gyula Balázs* egyetemi docensnek, *Dr. Rab Árpád* vezető kutatónak, *Kulcsár Sándor* ügyvezetőnek,

valamint *Dr. Hohmann Balázs* egyetemi adjunktusnak, akik idejüket nem sajnálva az értekezés műhelyvitájára értékes szakmai véleményeket készítettek. Mindezek kapaszkodót nyújtottak számomra, nélkülük a disszertáció jelen formája nem készülhetett volna el.

Köszönöm kolleganóm *dr. Czibrik Eszter* figyelmességét, önzetlenségét, segítőkészségét. Hálás vagyok, hogy az évek alatt munkakapcsolatunk őszinte barátsággá alakult, és a legnehezebb napokban is egymás biztos támaszai tudtunk lenni.

Köszönettel tartozom *Dr. Szabó Balázs* egyetemi adjunktus és *dr. Cseh-Zelina Gergely* egyetemi tanárségéd kollégáimnak a disszertáció elkészítéséhez nyújtott segítségükért, a szakmai javaslataikért, és nem utolsó sorban a közös élményekért, amelyekre mindig jó szívvel gondolok vissza.

Hálás szívvel és nagy tisztelettel gondolok *Prof. Dr. Bragyova András* néhai egyetemi tanárra, aki a doktori képzés során számtalan javaslattal, ötlettel és szakirodalommal támogatott, amely a kutatás során iránytű volt számomra.

Köszönöm a Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola elnökének, *Prof. Dr. Róth Erikának*, és korábbi elnökének *Prof. Dr. Szabó Miklósnak*, hogy lehetőséget biztosítottak a doktori kutatásaim elvégzéséhez.

A támogató szakmai közösség mellett mérhetetlen hálával tartozom Barátaimnak. Köszönöm *Szilvinek, Csengének, Mártinak, Dorkának, Boginak, Dorinának, Barbinak és Grétának* a számtalan közös élményt, a mély és őszinte beszélgetéseket, a felhőtlen nevetéseket, valamint a töretlen biztatásukat. Köszönöm *Edónak*, hogy jóban-rosszban mellettem volt, illetve az értekezés formai szerkesztésében nyújtott segítségét. Külön köszönöm *Petrának*, hogy gyerekkorunk óta mindenben számíthatok rá.

Zárásként pedig szeretném megköszönni elsősorban *Szüleimnek*, hogy magukat nem kímélve mindent annak szenteltek, hogy kiegyensúlyozott, stabil, szeretetteljes családi közeget biztosítsanak számomra. Köszönöm, hogy megtanítottak a munka iránti tiszteletre és alázatra, valamint arra, hogy a legnehezebb helyzetben sem szabad feladni. Köszönöm az emberi értékeket, amiket tőlük tanulhattam, a jó mintákat, amiket elleshettem, a türelmet, a segítő szavakat, az odafigyelést, a szeretetet, a törődést, hogy meghallgattak és felsegítettek, amikor elestem a mindennapok göröngyös útjain. Másodsorban köszönöm *Millának*, hogy egy pillanat alatt minden gondomat elűzi, és minden nap megmutatja, hogy létezik önzetlen szeretet.

Nélkülük ez az értekezés egészen biztos, hogy nem készülhetett volna el.

Értekezésemet *Nagyszüleim – Nagy és Papó* – emlékére ajánlom.

TUDOMÁNYOS VEZETŐI AJÁNLÁS

dr. Ritó Evelin

**A magyar önkormányzatok és a helyi közösségek a digitalizáció korában
című PhD-értekezéséhez**

Nagy örömmel és büszkeséggel vettem kézbe dr. Ritó Evelin doktorjelölt értekezését. Közös munkánk 2014 tavaszára nyúlik vissza, amikor még egyetemi tanársegédként vizsgáztattam az azóta már doktorjelölt kollégámat a Közigazgatási jog 1. tantárgyból. A Jelölt tehát hallgatóként kezdte meg jogtudományi munkásságát a Közigazgatási Jogi Tanszék kötelékében. Kezdetben demonstrátorként, majd PhD hallgatóként, jelenleg pedig egyetemi tanársegédként vesz részt a Tanszék oktatási és kutatási feladatainak ellátásában.

Témavezetőjeként joghallgató kora óta – majd tíz éve – kísérem figyelemmel és támogatom kutatási tevékenységét. Ez idő alatt két TDK dolgozata, egy évfolyamdolgozata, egy szakdolgozata, valamint számos magyar és idegen nyelvű tudományos közleménye született. Ezen túlmenően számos közös kutatási projekt és konferencia előadás gazdagította a közös munkánkat, illetve járult hozzá a Jelölt tudományos fejlődéséhez.

Dr. Ritó Evelin a magyar helyi önkormányzatok és a helyi közösségek helyzetét vizsgálja a digitalizáció korában. A kutatási kérdései mentén logikusan tárja fel a választott téma rendkívül összetett, komplex jellegét és teremti meg a fogalmi alapokat azok megválaszolásához. Nagy hangsúlyt fektet a hazai szabályozás áttekintése mellett az Európai Unió jogalkotási és stratégiaalkotási tevékenységének vizsgálatára is.

A dolgozat logikai felépítése egyértelmű és követhető, annak ellenére, hogy nem lineáris módon dolgozza fel a választott témakört. Ez a fajta megközelítés kifejezetten innovatív – és állítom, hogy indokolt is – egy ilyen interdiszciplináris jelzővel illelhető, komplex terület kutatása során.

A dolgozat újszerűsége, hogy – hiánypótló jelleggel – az okos városok témakörének igazgatási és közigazgatási oldalát helyezi a fókuszba.

Előremutató szemléletet tükröz, hogy ehhez párosítja a helyi önkormányzatokon kívüli egyéb helyi közösségek szerepének vizsgálatát. A kutatás során a Jelölt számos kutatási módszert alkalmazott, amelynek köszönhetően átfogó képet nyújt az olvasó számára a helyi közösségek igazgatási-közigazgatási szerepéről, ezért meggyőződésem, hogy megfelelő utat és módszert választott kitűzött céljainak eléréséhez.

A kutatás legfőbb eredményei, hogy a Jelölt által megalkotott modell olyan új megvilágításba helyezte el a települések fejlesztésének kérdéskörét, amely mind a jogalkotás, mind a jogalkalmazás számára iránymutatás lehet. Mindemelett a megfogalmazott de lege ferenda javaslat pedig a jogalkotónak indokolt és megalapozott kérdést is felvet.

A kutatás gyakorlati értéke mellett, indokoltnak tartom külön kiemelni a Jelölt elhivatottságát, amelyet igazol, hogy kutatási tevékenységét több alkalommal ismerték el kutatási pályázatok keretében is. Ezek közül kiemelem, hogy három éven keresztül az Új Nemzeti Kiválósági Program ösztöndíjasa volt, első helyezést ért el Moór Gyula Jogtudományi Pályázat digitalizáció szekciójában, valamint kutatási ösztöndíjban részesítette a Demokratikus Helyi Közigazgatás Fejlesztéséért Alapítvány.

Az értekezés elkészítése érdekében komoly mennyiségű és minőségű szakirodalom került feldolgozásra, amelyek hivatkozása az elvárt módon történt. A szakirodalmi feldolgozás mellett a Jelölt szakmai tapasztalatait erősítette, hogy külföldi tanulmányútjai során személyesen is lehetősége volt megismerni a nemzetközi jó gyakorlatokat.

Összeségében megállapítható, hogy a Jelölt a választott témában kifejezetten egyedi módon, értékes vizsgálatot folytatott, és tudományosan új értékeket állított elő, illetve új tudományos eredményeket ért el. Megítélésem szerint a disszertáció megírásával igazolta alkalmasságát a tudományos munkára, és azt, hogy a munkahelyi vitát követően nyilvános vitában is megmérettessék. A dolgozatot jó szívvel ajánlom az Olvasók figyelmébe.

Miskolc, 2023. augusztus 9.

Czékmann Zsolt
tudományos vezető

TARTALOMJEGYZÉK

I. FEJEZET	
BEVEZETŐ GONDOLATOK	9
I.1. Az értekezés tárgya.....	9
I.2. Az értekezés módszertana.....	12
I.3. Az értekezés alapvető fogalmai	17
II. FEJEZET	
A HELYI ÖNKORMÁNYZATOK ÉS A HELYI KÖZÖSSÉGEK KAPCSOLATÁNAK JOGI ALAPJAI	27
II.1. A Helyi Önkormányzatok Európai Chartája	33
II.2. A helyi önkormányzathoz való jog tartalma.....	38
II.3. A helyi közügy és a helyi közösség kapcsolata.....	45
II.4. A helyi önkormányzati feladatellátás alapjai	50
III. FEJEZET	
AZ „OKOS” TELEPÜLÉSFEJLESZTÉS ÉS TELEPÜLÉSRENDEZÉS	59
III.1. A településfejlesztés és a helyi közösség.....	59
III.2. A településfejlesztés és településrendezés „okos formában”	64
III.3. Az okos városok fejlődéstörténete és egyes értelmezési kérdései .	66
IV. FEJEZET	
AZ OKOS VÁROS MINT KOMPLEX RENDSZER	79
IV.1. Az okos város modellek.....	79
IV.2. Az okos város modellek csoportosítása	90
IV.3. Az okos városok tervezésének és megvalósításának sajátosságai .	94
V. FEJEZET	
AZ OKOS VÁROS MODELL – AZ EURÓPAI UNIÓ NAGYVÁROSAINAK GYAKORLATA ALAPJÁN	109
V.1. Amszterdam, a bottom-up módszer alfája	109
V.2. Bécs – a top-down programok fővárosa	122
V.3. Iránytű a jövő okos városai számára	130
VI. FEJEZET	
AZ EURÓPAI UNIÓ TELEPÜLÉSFEJLESZTÉSI TÖREKVÉSEI	136
VI.1. Az EU településfejlesztési törekvéseinek előzményei	136

VI.2. Az Európai Unió településfejlesztésének főbb állomásai.....	138
VI.3. Az EU városfejlesztési stratégiái és a hazai stratégiaalkotásra gyakorolt hatásai.....	159
VII. FEJEZET	
AZ EURÓPAI UNIÓ ÉS MAGYARORSZÁG DIGITALIZÁCIÓS STRATÉGIÁI.....	164
VII.1. Az Európai Unió digitalizációs története	164
VII.2. A magyar digitalizációs és városfejlesztési stratégiák aktuális kérdései	173
VIII.FEJEZET	
A TELEPÜLÉSFEJLESZTÉSSEL ÉS TELEPÜLÉSRENDEZÉSSEL KAPCSOLATOS HAZAI SZABÁLYOZÁS ÁTALAKULÁSA	189
VIII.1. Településfejlesztés	190
VIII.2. Településrendezés	204
VIII.3. Településterv, az átlátható településfejlesztés érdekében	206
IX. FEJEZET	
A TÁRSADALMI RÉSZVÉTEL ÉS A TELEPÜLÉSFEJLESZTÉS	216
IX.1. A részvétel jogi alapjai, a politikai részvétel	217
IX.2. A társadalmi részvétel mint fogalom	221
IX.3. A társadalmi részvétel eszközei és intézményei	225
IX.4. Jó gyakorlatok a társadalmi részvétel körében	230
IX.5. Összegzés.....	239
X. FEJEZET	
KONKLÚZIÓK	240
Idegen nyelvű összefoglaló.....	251
Jogszabályjegyzék	252
Felhasznált irodalom.....	256
Internetes hivatkozások listája	288
Szerző témával kapcsolatos publikációinak jegyzéke	294
Szerzőségi Nyilatkozat	297

I. FEJEZET

BEVEZETŐ GONDOLATOK

I.1. Az értekezés tárgya

A jövő kérdése mindig kíváncsisággal tölti el az embereket. Sok esetben gond és nehézség nélkül, felhőtlen utópiaként jelenik meg, amíg más esetekben disztópiaként félelmet és kételyeket hordoz magában. A digitális átalakulás, az urbanizáció, a globalizáció és az átalakuló társadalmi igények egyaránt olyan nehézségeket jelentenek a helyi önkormányzatok számára, amelyek a meglévő társadalmi és jogi berendezkedés alapjait változtathatják meg. A legtöbb esetben a kérdés az, hogy a változásra nehézségként vagy lehetőségként tekintünk-e?¹

A helyi önkormányzatok számára – különös tekintettel a városok oldaláról vizsgálva – számos új körülmény merült fel, amelyek alapjaiban változtatják meg a települések igazgatásával, irányításával kapcsolatos eljárásokat, mechanizmusokat és hagyományos közigazgatási berendezkedéseket.

A kutatás során azt vizsgálom, hogy a helyi önkormányzatok igazgatása hogyan képes a digitalizáció és a globális változás által okozott jelenségekhez alkalmazkodni, és hogy fennáll-e annak a lehetősége, hogy a „tágra értelmezett” helyi közösség bevonásával fejlessze a helyi közügyekkel kapcsolatos tevékenységét.

A helyi önkormányzatok körében az okos város (a továbbiakban: okos város vagy smart city) fejlesztések az utóbbi egy-két évtizedben hódítottak maguknak teret, azonban évekig kizárólag a téma műszaki, és informatikai

¹ A disszertáció a változásmenedzsment témakörével részletesen nem foglalkozik, kizárólag gondolatébresztőként veti fel a változások társadalmi és szervezeti hatásainak kérdését. A változásmenedzsmenttel kapcsolatban számos szakirodalom született, amelyek hasznos iránymutatásként szolgálhatnak a későbbiekben jelen értekezés témájának új megközelítése érdekében. Lásd bővebben: BELÉNYESI (2014), ALMÁSY – BELÉNYESI – GÁSPÁR (2015), BÁRDINÉ METZKER – CSUTH (2009)

oldalát hangsúlyozták.² Ez is azt igazolja, hogy ma már egy interdiszciplináris területről beszélhetünk, amelynek megvannak a műszaki, az informatikai és a társadalomtudományi aspektusai. Az értekezés, azonban a jog-, és az államtudományi kérdéseket, különösen a közigazgatástudományi szempontokat helyezi előtérbe.

A kutatás aktualitását bizonyítja, hogy az okos városok népszerűsége egyre erősödik, mivel a XXI. század elejére a városlakók, illetve a vidéken élő személyek aránya megfordult. Ma már hivatalosan is többen élnek városokban, mint kisebb településeken. Ez a tendencia azt eredményezte, hogy a városok jelentősége és szerepe egyre növekszik. Ezzel arányosan azonban nagyobb kihívást jelent az irányításuk, valamint az igazgatási tevékenységük ellátása.³ A lakosság számának növekedésével a közszolgáltatások biztosítása is jelentős változáson ment (és megy) keresztül⁴, és mára kiemelt cél lett az optimalizálás, a költségek csökkentése, illetve a hatékonyság növelése.⁵

A kutatás során arra keresem a választ, hogy a helyi közösség és a helyi önkormányzatok kapcsolatára milyen lehetőségeket kínálhat a digitális átalakulás, továbbá egy transzformatív folyamat hatására hogyan változhat meg a helyi önkormányzatok és a helyi közösségek kapcsolata, viszonya.⁶

A digitalizáció, illetve a technológia fejlődése természetesen elengedhetetlen ahhoz, hogy a várostervezésnek erről az új dimenziójáról beszélhessünk, azonban a külső tényezőkön túl a „belső motiváció” is igazolhatja, hogy miért válik egyre vonzóbbá a települések számára ez a modern fejlesztési szemlélet.⁷

A kutatás célja annak a vizsgálata egyrészt, hogy tekinthetjük-e a helyi közösségek létét a helyi önkormányzatok alappilléreinek, másrészt, hogy az új típusú „okos” településfejlesztés mit jelent – szabályozási és

² Lásd bővebben: ALBINO – BERARDI – DANGELICO (2015), CRETU (2012), CHEN (2010), HALL (2000)

³ BARLOW – LÉVY – BENCHETON (2019)

⁴ LAPSÁNSZKY (2019) pp. 9-17.

⁵ SALAMIN – PÉTI (2019) pp. 7-28.

⁶ SZÁNTÓ – KOCSIS (2019) pp. 3-5.

⁷ TEVELI-HORVÁTH (2019) pp. 95-100.

stratégiai oldalról vizsgálva – a hazai helyi közösségek és helyi önkormányzatok számára.

Ennek vizsgálatát az alábbi kutatási kérdések oldaláról közelítem meg:

1. A helyi önkormányzatok működésének záloga a „tágan értelmezett” helyi közösség aktív szerepvállalása.
2. A településfejlesztés szabályozása egyszerre globális és szigetszerű, amely a többszintű szabályozás mellett megkívánja azt is, hogy párhuzamosan megjelenjenek modern településfejlesztési és digitalizációs jogszabályok és stratégiák.
3. Az egyes kormányrendeleteknek az „okos város”, „okos város módszertan” fogalom meghatározásával összefüggő módosításáról szóló 56/2017. (III. 20.) Korm. rendelet által meghatározott okos város fogalom – álláspontom szerint – túlzottan tág és általános definíció, amely a jogalkalmazás szempontjából nem alkalmas arra, hogy a tényleges funkcióját betöltse.

A kutatás során három fő irányvonal került kijelölésre, amelyben elsősorban a helyi önkormányzatok és helyi közösségek viszonyrendszerének vizsgálata, másodsorban a településfejlesztés kérdésköre, harmadsorban pedig a társadalmi részvétel témaköre kap szerepet.

A helyi önkormányzatok és a helyi közösségek kapcsolatának vizsgálata során elsőként a helyi önkormányzatok autonómiája, valamint a helyi önkormányzathoz való jog alkotmányjogi és közigazgatási jogi aspektusával foglalkozom, majd a kutatási kérdéseim megválaszolás érdekében áttekintem a helyi önkormányzatok feladatellátásának témakörét. A helyi önkormányzatok által kötelezően ellátandó feladatok körében a településfejlesztést és a településrendezést kiemelt jelentőségűnek tartom, mivel úgy gondolom, hogy a jogszabályban rögzített kötelezően ellátandó önkormányzati feladatok kereteit jelentik.

A digitalizáció erőteljes hatással volt, (és van jelenleg is) a helyi önkormányzatok működésére, ezért elengedhetetlennek tartom az „okos”

településfejlesztés témakörének vizsgálatát. A kutatás során középpontba helyezem az okos városok fejlődéstörténetét, amellyel párhuzamosan vizsgálom azt is, hogy a helyi közösségek és az egyéb résztvevők szerepe hogyan változott az évek során (megteremtve ezzel a kapcsolatot az első és második kutatási irány között). Az okos városokkal kapcsolatban tapasztalható egyfajta fogalmi zűrzavar, így célom egy dogmatikai alapvetés, továbbá az „okos” településfejlesztés elméleti és gyakorlati tapasztalatainak vizsgálata.

A fentiekben meghatározott második számú kutatási kérdés megválaszolása érdekében elengedhetetlennek tartom az Európai Unió által megalkotott digitalizációs stratégiák és településfejlesztési stratégiák áttekintését. A stratégiák elemzése mellett kiemelt figyelmet kívánok fordítani arra, hogy az uniós szabályozás magyar stratégiaalkotásra és jogalkotásra gyakorolt hatásait is vizsgáljam. A hazai szabályozás áttekintését követően a társadalmi részvétel eszközeit és intézményeit helyezem a kutatás középpontjába, amellyel célom, hogy a jó gyakorlatok összegyűjtésével a tényleges részvételt biztosító eszközökre mutassak rá.

I.2. Az értekezés módszertana

A kutatás alapjainak lefektetése céljából az **első fejezetben** fontosnak tartom a kutatáshoz kapcsolódó alapvető fogalmak rögzítését, amelyhez elsősorban **dogmatikai alapvetést készítek és leíró módszert** alkalmazok. A dogmatikai alapvetéssel célom a dolgozat kereteinek meghatározása. A témából adódóan vizsgálom az önkormányzat és az önkormányzás fogalmát, a helyi közösség szűk, illetve tág értelmezését, valamint az okos városok előzményeit jelentő urbanizációs, globalizációs és infokommunikációs hatások fogalmi alapköveit.

Itt rögzítem, hogy a disszertáció tárgyát képező kérdéskör egy **interdiszciplináris terület**. Meghatározó szerepe van más tudományterületeknek is, azonban jelen értekezés a kérdéskört az állam- és jogtudományok oldaláról vizsgálja, így nem célom valamennyi érintett

tudományterület vizsgálata. Nem tárgyalom továbbá a mesterséges intelligencia, az adatvédelem, valamint a külső gazdasági és társadalmi hatásokat sem, mivel azok jelentősen túlmutatnak jelen értekezés keretein.

Az értekezés **második fejezetében** a helyi önkormányzatok és a helyi közösségek kapcsolatát vizsgálom kifejezetten alkotmányjogi és közigazgatási jogi aspektusból. Céлом annak feltárása, hogy a helyi önkormányzatok autonómiája és a helyi önkormányzathoz való jog milyen hatással van – előzetesen feltételezve a közöttük lévő kölcsönhatás meglétét – a helyi önkormányzatok és a helyi közösségek viszonyára. Kiemelem, hogy kutatásom során a magyar önkormányzatiság kérdéskörét vizsgálom, amelyhez természetesen figyelembe veszem a nemzetközi és európai uniós trendeket és jogi környezetet is.

Előzetes kutatás keretében **történeti módszert** alkalmazva megállapítottam, hogy az osztott közigazgatási rendszer már a 19. században kialakult Magyarországon. Ennek ellenére – elsősorban terjedelmi okok miatt – kizárólag a nyugati értelemben vett önkormányzatiságtól kezdődően, tehát 1990-től képezi vizsgálat tárgyát a hivatkozott kapcsolat jellemzőinek feltárása.

A helyi önkormányzatok tekintetében, ahogy már a nevük is mutatja, kiemelt jelentőséget tölt be az önállóság, az autonómia. Az önkormányzati rendszer átalakítása során a jogi környezet erőteljesen módosításra került, illetve a jogalkotó más alapokra helyezte azt. A magyar jogszabályi keretek megteremtése során az autonómia és a helyi demokrácia kérdése kiemelt szerepet kapott, és a nemzetközi szabályozásban megjelenő standardok is integrálásra kerültek. A helyi önkormányzatok autonómiájára vonatkozó szabályok elemzése során **tételes jogi és kritikai módszert** alkalmazok, amellyel célom elsősorban a hazai, és a rá hatással bíró nemzetközi jogszabályok vizsgálata. A nemzetközi jogszabályok tekintetében a Helyi Önkormányzatok Európai Chartájára és a Lisszaboni Szerződésre helyezem a hangsúlyt, majd azok áttekintését követően **összehasonlító módszert** alkalmazok annak érdekében, hogy megvizsgáljam: a hazai szabályozás milyen mértékben felel meg a nemzetközi és uniós elvárásoknak. Ezzel egyfajta

tükörképet kívánok mutatni az említett jogintézmények működéséről, illetve a kötelező európai uniós elvárások nemzeti érvényesüléséről. A második fejezet zárásaként az önkormányzati feladatellátás alapjait és a helyi közügy témakörét vizsgálom, elsősorban **fogalmi értelmezést és leíró módszerek** alkalmazásával.

A disszertáció **harmadik fejezete** a településfejlesztésre és annak „okos” megvalósítására fókuszál. A településfejlesztés szempontjából elsőként az elméleti alapokat vizsgálom – az igazgatási és tervezési kérdéseket, valamint a helyi közösséggel való kapcsolatát középpontba helyezve – alapvetően **leíró módszert** alkalmazva.

A modern digitális technológiák térhódítása a helyi önkormányzatok működését is jelentősen átalakította.⁸ Ezt a változást igazolja például az elektronikus közigazgatás folyamatos fejlődése, az elektronikus eljárások elterjedése, valamint az elektronikus közszolgáltatások fejlesztése is, azonban jelen értekezés ezeket a kérdéseket nem vizsgálja. A téma szűkítésének indoka az, hogy a kutatást a településfejlesztés oldaláról közelítem meg, ahol az egyik legjelentősebb változás az okos városok kialakulása volt.

Ennek hatására feladatom az okos városok fogalmi alapjainak vizsgálata, elsősorban a szakirodalomban és a tényleges gyakorlatban megjelenő dogmatikai homály eloszlatása érdekében. A kutatás ezen szakaszában párhuzamosan alkalmazom a **történeti és fogalom elemzési módszereket**. A történeti kontextusba helyezett fogalmi elemzéssel célokom annak feltárása, hogy az okos városok fejlődéstörténete és az adott korszakban megjelenő fogalmi értelmezések között milyen kapcsolat áll fenn, illetve, hogy történt-e változás az idő során. A fogalmi elemzés keretében kiemelt figyelmet fordítok a nemzetközi és hazai szakirodalom együttes vizsgálatára. Jelentős előrelépés és kiemelkedő eredmény, hogy hazai viszonylatban jogszabályi szinten rögzítésre került az okos város fogalma, amely vizsgálata során **tételes jogi és kritikai módszert** alkalmazok.

⁸ Lásd bővebben: CZÉKMANN – CSEH (2014) pp. 135-140., VESZPRÉMI (2015), TÓZSA (2012)

A dolgozat **negyedik fejezetében** az addig összegyűjtött eredmények mentén vizsgálom az okos városok komplexitását. Az általam vélt összetettséget több szempontból világítom meg. Elsőként az előző fejezetben felvázolt fejlődéstörténeti szakaszokhoz igazodva, **elemző módszert** alkalmazok és áttekintem az okos városok alrendszereinek változását, valamint a kapcsolódó modelleket. Másodsorban célom az okos város modellek áttekintése, amely keretében a technológiai fejlettség, az igazgatás alanyi köre, továbbá a pénzügyi kérdések egy-egy vizsgálati szempontot fognak jelenteni számomra. Kiemelt célom annak feltárása, hogy a korábban vizsgált helyi közösség milyen széles szereplői körben jelenik meg az egyes modellek esetében.

Az értekezés **ötödik fejezetében** ismét alkalmazom a lehetséges csoportosítási módszerek és a kapcsolódó alanyi kör szerinti vizsgálati elvet. Ebben a fejezetben a felülről szerveződő (top-down) és alulról jövő (bottom-up) modelleket tekintem át. A kutatás ezen fázisában **nemzetközi kitekintést** alkalmazva Bécs és Amszterdam városát, illetve működését helyezem a középpontba. Az említett városokra egyrészt azért esett a választásom, mert ezek a top-down és bottom-up modellek európai „mintavárosai”. Másrészt választásomat indokolja, hogy a doktori képzés során lehetőségem nyílt ezen városokba ellátogatni tanulmányút keretében, így az **empirikus kutatásom** eredményeit is felhasználva folytatom további kutatási tevékenységemet. Mindemellett **összehasonlító módszert** alkalmazok annak érdekében, hogy megvilágítsam az egyes modellek eljárásrendje közötti átfedéseket és különbségeket. A fejezet elkészítésével legfőbb célom a **modellalkotás**, amely iránymutatásként szolgálhat más települések számára is.

A következő, azaz **hatodik fejezet** az Európai Unió településfejlesztési stratégiáinak áttekintésére fókuszál, amely keretében **elemző és leíró módszert** alkalmazok. A kutatás ezen szakaszában hiánypótló jelleggel kívánom összegyűjteni az Európai Unió településfejlesztési stratégiáinak jelentősebb mérföldköveit, és annak hatásait a hazai jogalkotásra. A célom, annak a kutatási

kérdésemnek a vizsgálata, miszerint a településfejlesztés jogi szabályozása egyszerre globális és szigetszerű.

A **hetedik fejezetben – kritikai és elemző módszert** alkalmazva – folytatom az Európai Unió által elfogadott stratégiák vizsgálatát. A kutatás során a digitalizációs tárgyú stratégiákat helyezem a középpontba, kibővítve ezzel az előző fejezetben megjelölt vizsgálati szempontot. Az értekezés ezen fejezetével arra a kutatási kérdésekre reflektálok, hogy az okos városok létrejöttéhez az Európai Unió részéről egyaránt szükség volt (és van) globális településfejlesztési és digitalizációs törekvésekre. A fejezet zárásaként a jelenleg folyamatban lévő – és annak alapját jelentő – magyar digitalizációs stratégiákat vizsgálom.

A disszertáció **nyolcadik fejezete** szintén azon kutatási kérdésemhez kapcsolódik, amely szerint a településfejlesztés egyidejűleg globális és szigetszerű szabályozást igényel. Jelen fejezet a hazai településfejlesztéssel és településrendezéssel kapcsolatos szabályozás átalakulását vizsgálja elsősorban **normatív módszert** alkalmazva, amely keretében a leíró jelleg mellett törekszem a **kritikai elemzésre** is. A **tételes jogi módszer** alkalmazásával a hatályos magyar szabályozás áttekintése a célom, tekintettel arra, hogy a településfejlesztés és településrendezés kifejezetten széles körben és számos jogszabályban kerül meghatározásra.

Az Európai Unió és a magyar szabályozás egyaránt középpontba helyezi a partnerség elvét és a helyi közösség aktív szerepvállalásának erősítését, támogatását. Éppen ezért a disszertáció **záró fejezetében** azt vizsgálom, hogy a helyi közösség részvétele a helyi önkormányzat működésében milyen módon valósulhat meg. Előzetes feltevésem, hogy a helyi önkormányzatok és helyi közösségek kapcsolatának erősítése a modern településfejlesztés alapja lehet. Zárásként **fogalmi tisztázást** alkalmazva vizsgálom a társadalmi részvétel fogalmát, valamint **elemző és leíró módszerre** építve a társadalmi részvétel eszközeit, intézményeit és hazai jó gyakorlatait tekintem át.

I.3. Az értekezés alapvető fogalmai

A választott téma kapcsán a kutatás fogalmi megalapozása érdekében elengedhetetlennek tartom a következőkben összegyűjtött fogalmak tisztázását és rögzítését.

Kiindulópontnak az **önkormányzat** fogalmának meghatározását tekintem, hiszen a mai magyar politikai és jogi nyelvben az „önkormányzat” fogalma több értelemben használatos. Az önkormányzat fogalmával szorosan összefügg az „**önkormányzás**” kifejezés, amely legáltalánosabb értelemben azt jelenti, hogy valamely közösségnek, testületnek joga van ahhoz, hogy az ügyeit önállóan intézze. Az önkormányzattal rendelkező szervezetek (is) biztosítják a közösségek létét és működését, a szakmai, a kulturális és egyéb tevékenységek önálló szervezését.⁹

A hazai törvényi szabályozásban az „önkormányzat” fogalma az Alaptörvény által használnál jóval szélesebb értelemben terjedt el. Nemcsak a köztestületek (kamarák) esetében, hanem a szövetkezetek, az egyesületek, az egyházak, a felsőoktatás és a társadalmi szervezetek, sőt, még az árutőzsde kapcsán is található az önkormányzásra, az önkormányzatra, az önkormányzati elven történő működésre vonatkozó rendelkezések és előírások.¹⁰ Az önkormányzatok közül is kiemelkednek, azok, amelyeknek a tevékenységét a jogszabályok közérdekűnek minősítik és sajátos alkotmányjogi státuszt biztosítanak számukra.¹¹

A disszertáció tárgyát képező témakör alapjaiban a helyi önkormányzatokhoz kapcsolódik, amelyeknél előzetes feltevés, hogy a **helyi közösség** léte és működése az egyik alapkövük. A helyi önkormányzatok vonatkozásában természetesen helyi közösség alatt érthetjük a politikai közösséget is, amely a demokrácia kérdésköréhez tartozik, azonban a kutatás során a társadalmi bevonás oldaláról közelítem meg a vizsgált témakört.¹²

⁹ KISS (2014) pp. 311.

¹⁰ PÓLA (2006) pp. 18-20.

¹¹ BALOGH – CSINK – JAKAB – KISS – KLICSU – LICHTENSTEIN – SCHANDA – TILL – TÓTH – TRÓCSÁNYI – VARGA ZS. (2015) pp. 420-426.

¹² BAKK (2010) pp. 217-218.

MAGYARY értelmezésében a helyi önkormányzatok alapját az emberek jelentik, akik közösséggé szerveződve látják el az önkormányzás igazgatási tevékenységét.^{13,14} A helyi közösség a helyi önkormányzatok „alfája”, kiindulópontja és lényegében létezésének célja is, mivel rendeltetésük szerint az adott településen élő, és működő (természetes és jogi-) személyek igényeinek megfelelően működnek.

A helyi közösség lényegi szerepét már a Helyi Önkormányzatok Európai Chartája (a továbbiakban: Charta) is rögzítette, amely szerint: „A helyi önkormányzás a helyi önkormányzatoknak azt a jogát és képességét jelenti, hogy – jogszabályi keretek között – a közügyek lényegi részét saját hatáskörükben szabályozzák és igazgassák a helyi lakosság érdekében.”¹⁵

A Charta részletes elemzésére a disszertáció VI. fejezetében kerül sor, azonban fontos rögzíteni, hogy a helyi közösségek részvételének szabályozása érdekében már 2009-ben kiegészítő jegyzőkönyv került elfogadásra a polgárok demokratikus részvételi formáival összefüggésben.¹⁶

A helyi közösség általam is elfogadott „tág értelmezését” erősíti a Chartához csatolt Jegyzőkönyv, amely kimondja, hogy mindenki számára biztosítani kell a helyi közügyekben való részvétel jogát.¹⁷ A szűk értelmezés szerint pedig biztosítani kell az állampolgároknak a helyi önkormányzat testülete vagy közgyűlése tagjainak megválasztásában – szavazóként vagy jelöltként – való részvétel jogát.¹⁸ A Charta kiegészítése alapján a helyi önkormányzatok feladata a részvételi jog gyakorlásának biztosítása, az átlátható eljárások megteremtése, a helyi önkormányzatok és a helyi közszolgáltatások működésével kapcsolatos panaszok és javaslatok kezelésére és megválaszolására vonatkozó mechanizmusok és eljárások kidolgozása és biztosítása, valamint az informatikai és a kommunikációs technológiák használatának ösztönzése.¹⁹

¹³ MAGYARY (1942) p. 113.

¹⁴ CSEFKÓ (2008/1.) p. 109-123.

¹⁵ Helyi Önkormányzatok Európai Chartája 3. Cikk 1.

¹⁶ Ez a kiegészítő jegyzőkönyv 2012-ben lépett hatályba.

¹⁷ BEKÉNYI (1998)

¹⁸ SZENTE (2014) pp. 543–544.

¹⁹ Helyi Önkormányzatok Európai Chartája 2. Cikk 1-3.

A legtöbb esetben a mai napig a helyi közösségként kizárólag az állampolgárokat értjük²⁰, azonban nem lehet figyelmen kívül hagyni a civil szereplők, a gazdasági szereplők és az állami szereplők közötti viszonyt sem.²¹ Ennek következtében helyi közösség alatt az adott településen élő és tevékenykedő természetes személyek, jogi személyek (for profit), valamint civil szervezetek (non profit) szereplők csoportját értem.

Az elmúlt években egyre nagyobb igény mutatkozik a különböző helyi közösségek részéről arra, hogy a mindennapjaikat meghatározó tényezők változásaira hatással legyenek. A társadalmi bevonás, a lakossági igények felmérése egyre gyakrabban jelenik meg a helyi önkormányzatok működési modelljében, amelyre egy lehetséges alternatívát kínál az „**okos**” **településfejlesztés**. Úgy gondolom, a szó szoros értelmébe nem tartozik bele a tervezés folyamata, mégis annak alapját jelenti, hiszen az okos városok egyik fő elve a tervezettség, amely nem egy spontán folyamat, hanem mindig komoly elhatározást követően valósul meg, amelynek szerves részét képezi a helyi közösség.²²

A helyi önkormányzatok és helyi közösségek között fennálló kapcsolatot jól igazolja az is, hogy az okos városok témakörében egyre inkább elterjedté válik a városlakókra összpontosító szemlélet, amelynek lényege, hogy be kell vonni városlakókat az előbb említett tervezési folyamatokba. Az „együtt tervezés” COHEN nevéhez kötődik, aki előtérbe helyezi azt a fejlesztési tevékenységet, amelyben a helyi közösségek hozzájárulnak ötleteikkel a helyi önkormányzatok által tervezett fejlesztésekhez.²³

A fogalmi meghatározás során úgy gondolom, nem lehet figyelmen kívül hagyni azt a folyamatot, amely eredményeként kialakult az okos város, mint a településfejlesztés új alternatívája. Az okos város szorosan kapcsolódik az urbanizációs folyamatok felerősödéséhez, az infokommunikációs technológiák elterjedéséhez és az internet erőteljes térhódításához.

²⁰ KOVÁCS (2021) pp. 16-17.

²¹ Elfogadva CZÉKMANN megállapítását. Lásd CZÉKMANN (2016) az Ekormányzat fogalma és Az európai unió infokommunikációs stratégiája c. fejezetekben.

²² KOCSIS – GERE (2021/1.) pp. 101-105.

²³ COHEN (2015)

Az **urbanizáció** a társadalom fejlődésének egyik fontos eleme. Talán nem is található olyan lényeges társadalmi jelenség, amely ne lenne valamilyen kapcsolatban az urbanizációval. A tudományos-technikai forradalom az urbanizációnak egy új, sajátos szakaszát nyitja meg, mely annak következménye, hogy a társadalom életében számos alapvető változás következett be.²⁴

A városi életforma elterjedése a mezőgazdasági forradalom idejére vezethető vissza, amikor a mezőgazdaság modernizációjának hatására munkaerő szabadult fel, fejlődött a kereskedelem és a népességszám is folyamatosan növekedett. Ezekre a változásokra reagálva egy alternatív lehetőségként kínálkozott a városi életforma választása.²⁵ Általános tényként rögzíthető, hogy az urbanizációs folyamatok felerősödésének hatására egyre hangsúlyosabb szerepet kap a településfejlesztés és a településrendezés kérdésköre is.²⁶

Számos szakirodalom helyezi középpontjába az alábbi megállapítást: „A városi területek egyre nagyobb mértékben növekednek, az egyre fontosabbá és komplexebbé váló urbanizált területek népessége rohamosan gyarapszik. A United Nations Population Found²⁷ szerint 2008-ban elértük, hogy a föld teljes lakosságának 50%-a, 3,3 milliárd ember, városi területeken él. 2030-ra ez a szám 5 milliárdra fog emelkedni.”²⁸

A XXI. század elején a városokban élők száma meghaladta tehát a teljes emberi populáció 50%-át. A század végére ez az arány várhatóan 70-75%-ra fog nőni. Ez a folyamat nem csak a városok jelentőségére mutat rá, de arra a felelősségre és kihívásra is, amit az urbanizáció világszerte jelent.²⁹ A huszadik század fordulóján ez a szám még csak 13% volt. Ez azt jelenti, hogy minden évben New York lakosságának hétszeresével gyarapítjuk bolygónk városi népességét. Ezzel párhuzamosan az igénybe vett erőforrások is ugrásszerűen

²⁴ LUKÁCS (1979/2.) pp. 131-150.

²⁵ *Uo.*

²⁶ BARSÍ – CSIZMADIA (2001/2) pp. 52–64.

²⁷ United Nation Population Fund: www.unfpa.org (letöltve: 2022. január 10.)

²⁸ NAM – PARDO (2011) pp. 282-291.

²⁹ BURDETT – SUDJIC (2007) p. 16.

megnőttek, például a világ vízfogyasztása az elmúlt száz évben hatszorosára nőtt, mely duplája a lakosság növekedési ütemének.³⁰ Mindannyiunknak szembe kell néznie azzal a kihívással, hogy ez a rengeteg ember hogyan élhet együtt szervezeten, hatékonyan, hogyan juthat hozzá a megfelelő típusú és minőségű szolgáltatásokhoz.

A városok közelebbi és távolabbi településekre gyakorolt elszívóhatása következtében jelentőssé vált az ingázás. Gyakorlatilag az emberi települések és környezetük ökológiai egyensúlya napjainkra felbomlott. A város falu települési rend már régen nem tudja megteremteni azokat a feltételeket, amelyeket a fejlődő emberi társadalom mesterséges környezetével szemben támaszt. A városalakító tényezők differenciálódása egyenetlenül hat a városok fejlődésére: a nyersanyaglelőhelyek, a termelés, a szállítási, közlekedési és kereskedelmi útvonalak közelébe eső városok ugrásszerű fejlődésnek indulnak, míg mások fejlődésükben megakadnak. Azok a nagyvárosok azonban, amelyeknek fejlődését az ipar, majd a pénzügyi és üzleti élet koncentrációja lendíti fel, később drága árat fizetnek a fejlődésért.³¹

A közelmúlt első tudományos igénnyel megfogalmazott legátfogóbb vizsgálata, a Római Klub „A növekedés határai” című első jelentése, 1972 elején arra hívta fel az emberiség figyelmét, hogy amennyiben az elmúlt évtizedekben érvényesülő tendenciák tovább folytatódnak, a XXI. század második felében az emberiség – a demográfiai robbanás, az élelmiszerek elégtelensége, a nyersanyagkészletek kimerülése és a környezet elszennyeződése miatt – katasztrófába rohan. Négy fontos fogalmat emelnék ki a könyvből: növekedés, fejlődés, túllövés, korlát. E négy fogalom köré épül fel a könyv mondanivalója, amely egyértelművé tette a nemzetközi környezeti együttműködés elkerülhetetlenségét.³²

A Jelentés legfőbb következtetései között említhető, hogy amennyiben a világ népességének és iparosodásának, a környezetszennyeződésnek, az élelmiszertermelésnek és az erőforrások felhasználásának trendjei változatlanok

³⁰ LADOS (2015) p. 3.

³¹ FÓRIÁN (2007/1) pp. 5-9.

³² D. H. MEADOWS – D. L. MEADOWS – J. RANDERS – W. W. BEHRES III (1972) p. 23.

maradnának, akkor a következő száz év folyamán elérkezne az emberiség a földi élet növekedésének határához. Ennek az elkerülésére annál nagyobb az esély, minél előbb és minél hatékonyabban végzik közösen az említett munkát.³³

A világgazdaság egyik legfontosabb folyamata napjainkban a **globalizáció**, mely folyamat az okos városok kialakulását jelentősen elősegítette, és jelenleg is hatással van a fejlődésükre.

OHMAE megállapítása szerint a mai globális gazdaság már határok nélküli, melyben az információ, az innováció és a tőke – a technológia fejlődésének köszönhetően – egyre magasabb sebességgel áramlik szerte a világban. A folyamat motorját a fogyasztók igényei adják, mivel a legjobb és legolcsóbb termékeket kívánják megszerezni.³⁴ A globalizációt definiálhatjuk, mint gazdasági és politikai folyamatok összességét vagy különböző kapcsolatok és kölcsönhatások eredményét, melyek megváltoztatják az államok és ezzel együtt a társadalom egészének szerkezetét.

A városiasodás folyamata különböző negatív következményeket és kihívásokat idézett elő, amelyek között említhető például a nagyvárosok és bővülő agglomerációjuk elnéptelentítő hatása, a városok és a természeti erőforrások egyensúlyának felborulása, az épített környezet belső arányainak változása és a környezet terhelésének növekedése.³⁵ A megváltozott igények mellett az ipari technológia is folyamatos fejlődésen ment keresztül, ami elengedhetetlen volt ahhoz, hogy a városi infrastruktúra modernizálódjon.³⁶ A negatív hatásokat tovább erősítik a városi közösségek és a közösségi terek gyors átalakulása, a városok természeti állapotának – levegő- és vízminőség, zajszint – romlása és a városok számának folyamatos növekedése.³⁷ A városi népesség aránya folyamatosan növekszik és magával hozza a városi körülmények romlását, ezért elengedhetetlen, hogy városaink környezeti és gazdasági

³³ LÁSZLÓ (2012)

³⁴ OHMAE (1995) p. 28.

³⁵ FÓRIÁN (2007/1) pp. 5-9.

³⁶ *Ua.* 10–15.

³⁷ LADOS (2011) p. 3.

szempontból egyaránt fenntartható módon működjenek.³⁸ A WHO adatai alapján megállapítható, hogy a városok tekinthetők a gazdasági növekedés motorjának, de mindez rendkívüli mértékű szén-dioxid kibocsátással párosul.³⁹

Számos esetben megállapításra került, hogy a nagyvárosok innovatívak és hatékonyak, azonban a növekvő népesség folyamatosan új kihívások elé állítja őket.⁴⁰ A kihívások között legtöbbször az infrastruktúra gyengesége, a levegőszennyezés erősödése, az energiaellátás szűkös keretei és az erőforrásokkal kapcsolatos nehézségek jelentek és mai napig jelennek meg.⁴¹ A városi népesség növekedésével megjelentek a hulladékgazdálkodási problémák, a közlekedési szolgáltatások gyengeségei, a munkanélküliség erősödése, valamint a lakhatási problémák.⁴²

A fejlődés gyorsaságából adódik, hogy ma már szinte bármilyen tevékenység átemelhető a digitális világba.⁴³ Az **információs és kommunikációs technológiák** (a továbbiakban: IKT) fogalma termelési és szolgáltatási technológiák egész sorát foglalja magában. Az IKT megjelenése hatott a gazdasági növekedésre, a termékek és szolgáltatások természetére, előállítására és értékesítésére.⁴⁴

A globalizáció városokra gyakorolt hatását igazolja GRAHAM megállapítása is, miszerint az említett kapcsolatnak három fő okát lehet rögzíteni. Elsőként említendő, hogy az IKT szektor a már meglévő, fejlett szintű ipar és szolgáltatások mellé települ, meggyorsítva ezzel az érintett város fejlődésének dinamikáját. Az IKT és a városok kölcsönhatását bizonyítja az a tény, hogy a folyamatos versenyképességet az IKT számára csak a megfelelő innovációs közeg képes biztosítani, továbbá a nagyvárosi modernizációs kultúrának és a lakosság magasabb elkölthető jövedelmének köszönhetően az IKT keresleti oldalát is a városok jelentik.⁴⁵

³⁸ ENSZ 2019.

³⁹ Magyar Nemzeti Bank: Növekedési jelentés 2019. <https://tinyurl.hu/L0Ag> (letöltve: 2022. május 3.)

⁴⁰ HARRISON – DONNELLY (2011) pp. 1-4.

⁴¹ WASHBURN – SINDHU – BALAOURAS – DINES – HAYES – NELSON (2010) pp. 3-6.

⁴² Lásd bővebben: BRÜLL – VARSÁDI (1987), BENEVOLO – DAMERI – D'AURIA (2016) pp. 13-28.

⁴³ D. H. MEADOWS – J. RANDERS – D. L. MEADOWS (1972) p. 15.

⁴⁴ HORVÁTHNÉ BARSZ (2007) p. 10.

⁴⁵ GRAHAM (2000) p. 21.

Az urbanizációval karöltve az internet fejlődése és az **információs társadalom** kialakulása is hatással volt a városfejlesztési modellek átalakulására. Megfigyelhető, hogy a városi lét és a modern kor vívmányai napjainkra elválaszthatatlan kölcsönhatásba kerültek.⁴⁶ E jelenséget magyarázhatjuk az információs társadalom kialakulásával és térnyerésével. Az „információs társadalom” szó szerkezet, ahogyan ma használjuk, az 1960-as évek elejének japán társadalomtudományában bukkant fel először.⁴⁷

Az információs társadalom fogalmának meghatározására nincs egységes, általánosan elfogadott definíció, azonban az egyes fogalmak⁴⁸ vizsgálatát követően azon következtetést vontam le, hogy az információs társadalom kifejezés nem csupán a társadalom minőségét határozza meg, éppen ellenkezőleg: a gazdaság és a kultúra területére is kiterjed az említett jelenség.⁴⁹ Az információs társadalom egyszerre jelent új, nagy mennyiségű információt, új technológiát, új gazdaságot, valamint új típusú társadalmat is. Az új társadalmi együttélési mód nem pusztán mennyiségi változásokat (például több számítógép, több tévécsatorna, több információáramlás) jelent, hanem olyan minőségi változást is, amely megváltoztatja az emberek közötti társadalmi viszonyokat.⁵⁰

Az urbanizáció folyamatának, és az IKT eszközök fejlődésének gyorsasága, illetve annak mértéke kormányzási szempontból is érdekes kérdés. Az okos városok irányításával kapcsolatosan számos technológiai kihívás jelenik meg, amelyek igazgatásszervezési és vezetési kihívásokat is eredményeznek a települések vonatkozásában.⁵¹ Lényegében a társadalom és a

⁴⁶ TORMA (2017) pp. 281-290.

⁴⁷ MASUDA (1980) pp. 30-31

⁴⁸ BELL szerint: „az információs társadalom, olyan társadalom, amely a társadalmi kontroll, valamint az innováció és a változás kezelése érdekében a tudás körül szervezi magát...” – BELL (1980) p. 13. MURÁNYI szerint: „olyan új típusú társadalom, melyben az információs és telekommunikációs technológiák globális elterjedésének segítségével az emberiségnek új típusú életvitelre, magasabb minőségű életre, munkavégzésre, társadalomban betöltött szerepre van lehetősége.” – In: PINTÉR (2007) p. 34.

CASTELLS mondandójának tömör lényege az, hogy „...az információs társadalom az emberi együttélés új módja, amelyben az információ hálózatba szervezett előállítás, tárolása, feldolgozása, előhívása játssza a legfontosabb szerepet.” – In: PINTÉR (2007) p. 25.

⁴⁹ SZÉPVÖLGYI (2007) pp. 10-14.

⁵⁰ GROSZ – RECHNITZER – CSIZMADIA (2003) pp. 145–163.

⁵¹ HOFFMAN – BUDAI – MÓDOS – AGG – JUHÁSZ (2018/2) pp. 11-14.

technológia kapcsolatának konstruktivista felfogása szerint az okos városok igazgatása a társadalmi együttműködés egy új típusú formájának létrejöttét jelenti.⁵² A tényleges célok között a helyi közösségek jólétének növelése jelenik meg, amely esetében lényeges szempont, hogy a smart technológiák integrálásra kerüljenek a település működésébe és ezzel a hagyományos elektronikus közigazgatással kapcsolatos fejlesztéseken túllépjenek.

Itt jelenik meg az **e-kormányzat** fejlesztése iránti elköteleződés, amely a keretrendszerét biztosítja ennek. Elfogadva CZÉKMANN Zsolt megállapítását az „e-kormányzatot mint egy lehetőséget lehet meghatározni a kormányok számára, hogy a leginkább innovatív infokommunikációs technológiákat használják annak érdekében, hogy valamennyi társadalmi szereplő számára közvetlenebb hozzáférést biztosítsanak a kormányinformációkhoz és szolgáltatásokhoz, javítva ezzel a szolgáltatások minőségét, valamint hatékonyabbá téve az állami szervek működését, továbbá nagyobb lehetőségeket nyitva meg a demokratikus intézményekben és folyamatokban való részvételhez”.⁵³

Visszautalva a kapcsolatrendszerre, az állami szereplők szempontjából elengedhetetlen, hogy a fejlődés érdekében nyitottak legyenek az új típusú megoldásokra azoknak kipróbálására, a kísérletezésre, a tesztelésre, azzal, hogy lehetőséget teremtenek a különböző szervezetek számára is a párbeszéd és a kooperáció erősítésére.⁵⁴

Álláspontom szerint, ennek az új típusú kapcsolatrendszernek a lényege az, hogy a helyi önkormányzatok a közfeladatok ellátása érdekében a közösség összetartó erejét is kihasználják, nyitottak legyenek egy új szemléletre, azonban ehhez a modellhez az is szükséges, hogy a közösség kellő befogadással álljon hozzá. Ezek alapján két irányból szükséges a fejlesztésre törekedni, egyrészt a döntéshozók képzettségi hátterére és szemléletmódjára szükséges fókuszálni, másrészt pedig a település társadalomszerkezetét is figyelembe kell venni.

⁵² RAB – Z. KARVALICS – FECSKE (2016) pp. 165-173.

⁵³ CZÉKMANN (2016)

⁵⁴ NEMESLAKI (2017) pp. 2-3.

A következőkben a helyi önkormányzatok autonómiájának és a helyi önkormányzathoz való jog gyakorlásának kérdéskörét veszem górcső alá. Célom annak feltárása, hogy az említett jogok milyen hatással vannak a helyi önkormányzatok és a helyi közösségek kapcsolatára.

II. FEJEZET

A HELYI ÖNKORMÁNYZATOK ÉS A HELYI KÖZÖSSÉGEK KAPCSOLATÁNAK JOGI ALAPJAI

Közigazgatási jogi szempontból vizsgálva megállapítható, hogy a mai magyar önkormányzati rendszer kétszintű, amelyben megjelenik a területi és a települési szint.⁵⁵

Az értekezés tárgyát figyelembe véve a helyi, települési szintű önkormányzatokat vizsgálom, a területi – megyei, és fővárosi⁵⁶ – szint elemzésére a doktori értekezés nem tér ki, tekintettel arra, hogy a területi szint az értekezés témáját tekintve nagyon kevés feladattal rendelkezik, akár azt is mondhatjuk, hogy az évek folyamán kiüresedett, és valódi jogkörei jelenleg nem igazán vannak.⁵⁷

A magyar önkormányzati rendszer kialakulásának csírái már a feudalizmus korában fellelhetők⁵⁸, azonban hazánkban a XXI. században alakult ki az osztott közigazgatási rendszer.⁵⁹ Megállapítható, hogy a nyugati értelemben vett önkormányzatiság Magyarországon 1990-től kezdődően jelent meg⁶⁰, osztva FÁBIÁN Adrián véleményét, miszerint: „...ilyen formában (előbbi minőségben/értelemben) az azt megelőző időszakokban nem létezett, ezért minden ezt megelőző időszaknak a helyi igazgatására történő viszonyítása félrevezető, egysíkú”.⁶¹

A helyi önkormányzatok jelentős szerepet töltenek be egy jogállam működésében, meghatározó alkotóelemeinek, és akár az egyik tartópillérnek is

⁵⁵ Magyarország helyi önkormányzatairól szóló 2011. évi CLXXXIX. törvény (a továbbiakban: Möt.) 3. § (2) bekezdés értelmében: „Települési önkormányzatok a községekben, a városokban, járásszékhely városokban, megyei jogú városokban és a fővárosi kerületekben működnek.”

⁵⁶ A Möt. 3.§ (3) bekezdése alapján a fővárosi önkormányzat települési és területi önkormányzatnak is minősül. Kiemelendő, hogy az értekezésben a kerületi önkormányzatokra külön nem térek ki annak sajátos helyzeténél fogva.

⁵⁷ Jelen értekezés részletesen nem tárgyalja a magyar önkormányzati rendszer kérdéskörét, azonban a vizsgált kutatási téma komplexitása és multidiszciplináris jellege miatt lényegesnek tartom az alapvető jogi jellemzők vizsgálatát.

⁵⁸ Lásd bővebben: LADIK (1941), valamint MAGYARY (1942)

⁵⁹ STUMPF (2001/2) p. 65.

⁶⁰ KILÉNYI (2008) p. 221.

⁶¹ FÁBIÁN (2016/4) p. 36. Lásd bővebben: IVANCSICS (2000) p. 219.

tekinthetjük őket, hiszen az erős önkormányzatok által önszerveződő helyi hatalomgyakorlás valósul meg.⁶² Ez alapján kijelenthetjük, hogy a közhatalom helyi gyakorlásának letéteményeseiről van szó.

A helyi önkormányzat vizsgálható történelmi fogalomként is, ebben az értelemben a helyi önkormányzat a városfejlődés egyik állomása. Ez alatt azt értem, amikor a városi privilégiumok tartalmaztak helyi önkormányzatra vonatkozó engedményeket, mint például a bírák és a polgármester szabad megválasztása.⁶³

A helyi önkormányzatok a közigazgatási szervezeti rendszer helyi alrendszerét képezik, amelyek jellemzően a XXI. század második felében alakultak ki. A helyi önkormányzatokat jellemzi, hogy kizárólag helyi szinten működnek és a helyi választópolgárok közösségét megillető jogokat gyakorolják, illetve ez alapján, a helyi közügyeket önállóan intézik.⁶⁴ A helyi önkormányzatok létrehozásának fontos oka volt, hogy nem lehetséges és nem is célszerű, hogy az államigazgatás minden településen és minden ágazatban külön szervezettel legyen jelen.⁶⁵

Az államok mint politikai közösségek szerveződése szempontjából különös jelentősége van az önkormányzatiság, az autonómia vizsgálatának. Az önkormányzat általános fogalmi meghatározásához szükséges az autonómia jellemzőinek az áttekintése, hiszen az önkormányzat alapvetően az autonómiára épül. A demokratikus társadalmak elismerik bizonyos közösségek valamilyen mértékű függetlenségét, önrendelkezését és a saját ügyeikben gyakorolt önálló döntési jogát.⁶⁶

Az **önkormányzat** fogalma – függetlenül attól, hogy mely típusát vizsgáljuk⁶⁷ – **minden esetben valamilyen önállóságot, autonómiát feltételez**, ami lehet akár igazgatási, akár gazdálkodási, vagy szervezeti függetlenség is.

⁶² RIXER (2012) pp. 70-72.

⁶³ Önkormányzatiság Magyarországon. <https://tinyurl.hu/MzFH> (letöltve: 2021. december 15.)

⁶⁴ VARGA ZS (2017) pp. 78-80.

⁶⁵ BALÁZS – BALOGH – BARABÁS – DANKA – FAZEKAS – FAZEKAS – F. ROZSNYAI – FÜRCHT – HOFFMANN– HOFFMANNÉ NÉMETH – KECSŐ – SZALAI (2014) pp. 7-10.

⁶⁶ Lásd FOGARASI – IVANCSICS – KISS (2001) p. 12.

⁶⁷ Utalva itt az értekezés I. fejezetére.

Az **autonómia** több módon is meghatározható⁶⁸, a nemzetközi jogi és az alkotmányjogi irodalom számos autonómatípust határol el egymástól.⁶⁹ A helyi önkormányzatok esetében kiemelt szerepet tulajdonítanak a szervezeti-, a szabályozási-, a funkcionális-, valamint agazdálkodási és pénzügyi autonómiának egyaránt. SIKET értelmezésében „az autonómia tartalma nyilvánvalóan önmagában nem értelmezhető, a települési területi önkormányzati önállóság, a függetlenség fogalomrendszere kizárólag viszonyrendszer elemeként határozható meg.”⁷⁰ A természettudományok vonatkozásában az autonómia egy adott szervezet függetlenségét jelenti, egy olyan állapotot, amelyben a szervezet kizárólag a saját törvényeihez igazodik.⁷¹ Az önkormányzatok autonómiáját VEREBÉLYI a helyi önállóságként nevesíti, amelyben különböző szerepkörök jelennek meg: egyrészt szabályozó, korlátozó és ellenőrző, másrészt pedig az önállóságot garantáló és segítő jellegűek.⁷²

Egyetértve TRÓCSÁNYI-SCHANDA álláspontjával – tekintettel arra, hogy a közösség szintjén értelmezi az autonómia fogalmát, nem kizárólag a szervezet vonatkozásában –, az autonómia egy adott közösség bizonyos fokú önállóságát, függetlenségét, önrendelkezését, másoktól való elkülönülésének lehetőségét és jogát jelenti, amelynek értelmében az említett közösség meghatározott kérdésekben – saját ügyeiben – saját intézményei útján önállóan szabályozhat és dönthet.⁷³

A leírt jellemzők az önkormányzat, illetve az önkormányzás fogalmában is megjelennek. Az **önkormányzás** alapvetően magában foglalja az önszerveződés, a saját jogon való döntés, az önszabályozás, az öngazgatás, valamint az önfejlesztés és önkorrekció jogosítványait. Álláspontom szerint, az önkormányzás fogalma a gyakorlatban azt jelenti, hogy az adott helyi közösség saját ügyeiben önálló döntési jogosultsággal rendelkezik és a sokrétű feladat- és hatáskörében eljárva kifejezi a helyi közakaratot, továbbá megjeleníti a helyi

⁶⁸ Lásd bővebben: MIKLÓSNÉ ZAKAR (2010) pp. 75-91., RÁMHÁPNÉ RADICS (2023) pp. 85-98.

⁶⁹ PETRÉTEI (2009) pp. 282-283.

⁷⁰ SIKET (2020) pp. 18-20.

⁷¹ LINDLEY (1986)

⁷² VEREBÉLYI (1999) p. 21.

⁷³ BALOGH – CSINK – JAKAB – KISS – KLICSU – LICHTENSTEIN – SCHANDA – TILL – TÓTH – TRÓCSÁNYI – VARGA ZS (2015) pp. 423-424.

érdekeket.⁷⁴ A megjelölt jogosítványokon túl kiemelendő a gazdasági-pénzügyi autonómia, azaz, hogy az önkormányzatok számára a saját ügyeikhez szükséges pénzeszközök biztosítva legyenek, és megfelelő önállósággal rendelkezzen a közösség ezek felhasználásában.⁷⁵

Megjegyzendő, hogy az önkormányzás és az autonómia kereteit mindig alkotmányi, illetve törvényi szabályozásnak kell megteremtenie. Az említett szabályozás egyrészt biztosítja a közösségek, illetve az önkormányzataik beépülését a közjogi rendbe, másrészt garantálja számukra az önkormányzáshoz való jogot. Az állam az alkotmányi, illetve törvényi szabályozás megteremtésével egyfajta önkorlátozást hajt végre, azonban fenntartja magának a jogot az önkormányzás terjedelmének meghatározására is, például azért, hogy kijelölje az önkormányzatok feladatait, jogait vagy az állami felügyelet szabályait. A jogi szabályozás meglehetősen különösen fontos azoknál az önkormányzatoknál, amelyek tevékenységét az állam közérdekűnek minősíti és felhatalmazza egyes közhatalmi funkciók ellátására. Az alkotmányi, illetve törvényi felhatalmazás által létrejön az **önkormányzat**, amely egy olyan jogi személyiséggel bíró közösség, amely jogosulttá válik arra, hogy saját ügyeit saját szervei révén önállóan intézze – a központi állami szervek felügyelete alatt. A helyi önkormányzatok esetében a fent említetteken túl ez abban nyilvánul meg, hogy a kormány csak ellenőrzési jogkörrel gyakorolhat felettük, valamint, hogy helyi közügyet csak kivételesen és csak törvény utalhat más szervezet feladat- és hatáskörébe.⁷⁶

Az önkormányzás terjedelme feladat- és hatásköröket jelent. A hatáskör olyan jogosítvány, amelynek lényege a döntés. Az autonómia, vagyis az önállóság foka pedig abban mérhető, hogy a közügyek intézése saját hatáskörben történik-e, vagy sem. Az önállóság attól függ, hogy adott témában a döntési jog korlátlan, vagy a szabad döntés másoktól korlátozott (bekapcsolódik-e más a döntési folyamatba egyetértési-, javaslattételi-,

⁷⁴ PETRÉTEI (2009) p. 281.

⁷⁵ ERCSEY – BENCSIK (2020) pp. 225-237.

⁷⁶ BALOGH – CSINK – JAKAB – KISS – KLICSU – LICHTENSTEIN – SCHANDA – TILL – TÓTH – TRÓCSÁNYI – VARGA ZS (2015) p. 424.

véleményezési joggal). Nem biztos, hogy amiben az önkormányzatnak feladata van, ahhoz hatáskör is kapcsolódik. A feladat mindig az adott szerv társadalmi rendeltetését jelenti: azt, amiért a szervet létrehozták. Ezzel szemben a hatáskör jogi lehetőséget, illetve kötelezettséget jelent a szerv számára. Olyan jogi eszközt, eszközöket, amelyek alkalmazása révén a szerv teljesíteni tudja feladatait. A hatáskörökkel kapcsolatos egyik működési elv a hatáskörök kizárólagossága: ha az önkormányzat megkapta a hatáskört, azt tőle más szerv jogszerűen nem vonhatja el, legfeljebb csak a jogalkotó, de ő is kizárólag alkotmányos keretek között.⁷⁷

A helyi önkormányzatok alkotmányos megalapozását az Alkotmányt módosító 1989. évi XXXI. törvény biztosította azzal, hogy külön fejezetben rögzítette a hozzájuk kapcsolódó rendelkezéseket. A másik alapvető jogszabály a helyi önkormányzatokról szóló 1990. évi LXV. törvény (a továbbiakban: Ötv.) volt.

A helyi önkormányzáshoz tartozó egyik lényeges fogalom a **település**.⁷⁸ A település fogalma TÓTH meghatározása szerint „egy adott földrajzi környezetben, annak elemeivel intenzív kölcsönhatásban élő gazdasági, társadalmi és műszaki struktúrák rendszereként értelmezhető”.⁷⁹ EHLEITER értelmezését elfogadva: „A település az ember, az emberi társadalom létformája, a természeti feltételek és adottságok, a társadalmi-gazdasági jelenségek és folyamatok, valamint műszaki-építészeti elemek együttesének és egymásra kölcsönösen ható tényezőinek történeti és térbeni koncentrációja.”⁸⁰

A rendszerváltozás egyik legjelentősebb eleme a demokratikus önkormányzati rendszer kialakítása volt. Az Alkotmány külön nevesítette a helyi önkormányzás jogát és tartalmát, vele párhuzamosan pedig az önkormányzati törvény rögzítette a helyi hatalomgyakorlás kereteit.⁸¹ Miután a

⁷⁷ SIKET (2020) pp. 95-97., A helyi önkormányzás általános magyar szabályai <https://tinyurl.hu/055F> (letöltve: 2023. január 30.)

⁷⁸ A szakirodalmak alapján a település fogalma számos módon értelmezhető, azonban a disszertációban EHLEITER meghatározását tekintem kiindulópontnak, tekintettel arra, hogy az ember kerül fókuszba. A település fogalmáról lásd még: BELUSZKY (1973) pp. 453-466., KÓSZEGFALVI (2004), KOZMA (2017)

⁷⁹ TÓTH (1981) pp. 267-292.

⁸⁰ EHLEITER (2007) p. 77.

⁸¹ SZABÓ (2020) pp. 60-62.

szocializmus államszerkezete lebontásra került, elsődleges volt a hatalommegosztás elveinek rögzítése, a demokratikus működés, és azok a garanciális tényezők, amelyek az autonómia és az említett elvek hosszútávú érvényesülését biztosították. Problémát okozott azonban, hogy kisebb hangsúlyt fektettek a hatékonysági követelményekre, a gazdaságossági tényezőkre és az ellenőrzési folyamatokra. Az önkormányzati rendszer létrehozása kifejezetten gyors tempóban történt, az államigazgatás és a közszolgáltatási rendszerek reformját megelőzően.⁸²

A hazai osztott közigazgatási rendszer kialakulásakor, az önkormányzatokra vonatkozó törvény megalkotásával egy erősen politikai szemlélet és koncepció került a középpontba, tehát nem szerves fejlődés hatására történtek a reformok. A korábbi rendszer nem nyugodott szilárd alapokon, és a reformok során érezhető volt, hogy a tradíciót és a múltat teljes mértékben tagadták.⁸³ GAJDUSCHEK György értelmezésében a korábbi rendszer radikális tagadása jelent meg.⁸⁴

Utalni kell arra is, hogy a nyugat-európai országokkal szemben nem szerves fejlődési folyamat eredményeként jött létre, és teljesedett ki a magyar helyi önkormányzás, ezért inkább a külföldi mintákra, illetve a tanácsrendszer előtti történelmi hagyományokra lehetett támaszkodni. A fentiekből következik, hogy a széles felelősségre épülő, településcentrikus rendszer már a kialakulásakor magában hordozta gyengeségeit.

A helyi önkormányzatok a közszolgáltatások bővülésével fokozatosan érték el a mai széleskörű feladat- és hatásköri, szervezeti és gazdasági autonómiájukat. A helyi közügyek körét az alkotmányok alapján törvények konkretizálják.⁸⁵

A fentiek alapján megállapíthatjuk, hogy az **önkormányzati autonómia** tehát jogállami keretek között, jogszabályok határán belül gyakorolható. Azért van szükség autonóm közösségekre, mert ezek állnak legközelebb az

⁸² FARKASNÉ GASPARICS – SZÁMADÓ (2015/1-3.)

⁸³ PFEIFER-TÓTH – JUGOVITS (2020) pp. 96-99.

⁸⁴ GAJDUSCHEK (2012) pp. 61-62.

⁸⁵ ÁRVA – BALÁZS – BALLA – BARTA – VESZPRÉMI (2014) pp. 59-61.

állampolgárokhoz ezeket ellenőrizhetik közvetlenül, illetve kedvezően biztosíthatják a kulturális és emberi erőforrások hatékony kihasználását is. A közhatalmi jogosítványokkal felruházott autonóm önkormányzatok képesek biztosítani egy közösség számára, hogy a saját ügyeikben szabadon dönthessenek.

A további vizsgálatok érdekében szükségesnek tartom rögzíteni a helyi önkormányzatok a dolgozat szempontjából általam vélt legfontosabb jellemzőit:

1. A helyi önkormányzatok a **magyar közigazgatás szervezetrendszerének egyik alrendszerét** képezik.
2. A helyi önkormányzatok **területi alapon**, területiális szempont szerint **szervezett elemei** a közigazgatás szervezetrendszerének.
3. **Autonómiával** rendelkeznek, amelyek alkotmányos szinten kerülnek rögzítésre és önállóságukat, kizárólag törvényben rögzített módon lehet korlátozni.
4. Az **alanya minden esetben a helyi közösség**, azaz az adott területen élő és tevékenykedő személyek közössége.
5. A választópolgárok közösségét megilleti az **önkormányzás joga**.
6. Szerepüket erősíti, hogy a jogalkotó által a hatáskörükbe utalt feladatok vonatkozásában joguk és kötelességük a **helyi közügynek** minősülő **helyi feladatok** ellátása.

II.1. A Helyi Önkormányzatok Európai Chartája

Ahogy már a fejezet bevezetéseként rögzítésre került, hazánkban az 1989-1990-es politikai, gazdasági és társadalmi rendszerváltozás során merült fel az igény a magyar közigazgatásban a tanácsrendszert felváltó önkormányzati rendszer kialakítására. Az önkormányzati rendszer létrehozása iránti törekvésekre nagy hatással volt a Helyi Önkormányzatok Európai Chartája (a továbbiakban: Charta), ezért a következőkben annak szabályozását tekintem át.

Az Európa Tanács célkitűzései közé tartozik az európai országok közös demokratikus értékeinek megőrzése, fejlesztése és terjesztése. Az említett célok elérése érdekében 1957-ben létrehozott Európa Tanács Helyi és Regionális Önkormányzatok Állandó Konferenciája a tagországok önkormányzatainak érdekvédelmi és közvetítő szerve.⁸⁶ Az Állandó Konferencia különböző ajánlásokat terjeszt az Európa Tanács, illetve a tagországok felé annak érdekében, hogy összefoglalja az egyes intézmények közös vonásait és meghatározza a követendő értékeit.⁸⁷ Ezen ajánlások alapján a tagországok saját elhatározásuk szerint vállalják a Chartában megfogalmazott kötelezettségeket, illetve azok meghatározott részeit. **A Charta tehát tekinthető egy „minimumgyűjteménynek”, amely ismerve alapján eldönthető, hogy egy adott ország helyi önkormányzati rendszere megfelel-e a szabad és demokratikus, plurális alapon működő önkormányzati rendszer követelményének.**⁸⁸

Az Európa Tanács egyezményei többféle elnevezést is viselhetnek (conventions, agreements, arrangements, charters, codes), azonban ennek nincs jogi relevanciája. A chartáknak általában az a fő jellegzetességük, hogy szabadságot biztosítanak a szerződő államoknak a kötelezettségvállalások közötti választásra. Az egyezményt aláíró állam vállalja, hogy a Charta első részéből magára nézve legalább húsz szakaszt kötelezőnek ismer el, amelyek közül tízet a Charta által megjelölt szakaszokból kell kiválasztania.⁸⁹ Maga a Charta tehát egy, **à la carte egyezmény**, vagyis bizonyos magnak tekintett elveket leszámítva a csatlakozó államokon múlik, hogy mit építenek be a saját jogrendszerükbe, de legalább húsz szabály megvalósítására kötelezettséget kell vállalniuk.⁹⁰

Magyarország a közép-kelet-európai országok közül elsőként vállalta a Chartában megfogalmazott elveket.⁹¹ Beépítette azokat a helyi

⁸⁶ PÁLNÉ KOVÁCS – TUKA – SCHMIDT – VADÁL – KÁKAI (2011) pp. 84 – 88.

⁸⁷ CSEH (2020) pp. 15-16.

⁸⁸ Európa Tanács Információs és Dokumentációs Központ: Az Európa Tanács Helyi és Regionális Önkormányzatok Kongresszusa <https://tinyurl.hu/NYOX> (letöltve: 2023. február 7.)

⁸⁹ NAGY (2017/4.) pp. 16-27.

⁹⁰ BENOIT-ROHMER – KLEBES (2005) pp. 94 – 98.

⁹¹ RINALDO (2000/9) pp. 513-516.

önkormányzatokról szóló 1990. évi LXV. törvény rendelkezései közé, és a Helyi Önkormányzatok Európai Chartájáról szóló 1985. október 15-én Strasbourgban kelt egyezmény kihirdetéséről szóló 1997. évi XV. törvénnyel emelte törvényeink sorába. A Charta és a Helyi Önkormányzatok Európai Chartájáról szóló 1985. október 15-én Strasbourgban kelt egyezmény kihirdetéséről szóló 1997. évi XV. törvény preambuluma rögzíti: a helyi önkormányzatok minden demokratikus rendszer egyik alapintézményét képezik, amelyek révén az állampolgárok gyakorolhatják a közügyekben való részvételükhöz való jogukat. Az említett jog egyike az Európa Tanács valamennyi tagállama által elfogadott demokratikus elveknek a gyakorlása, amelyek érvényesítése legközvetlenebbül helyi szinten történhet. Ezt összefoglalóan a dokumentum a **szubszidiaritás elveként** rögzíti: „A közfeladatokat általában elsősorban az állampolgárokhoz lehető legközelebb álló közigazgatási szervnek kell megvalósítania.”⁹²

A „lehető legközelebb” kifejezések kulcsszóként jelennek meg a fogalomban és egy határozott iránymutatás adnak arra, hogy a szubszidiaritás elvét hatékonyan tudjuk értelmezni. Ennek értelmében a szubszidiaritás nem azt jelenti, hogy minden feladatot települési szintre kell delegálni a helyi önkormányzatokhoz, hanem arra kíván rámutatni, hogy azt a feladatot kell a helyi önkormányzatok hatáskörébe utalni, ami nem kezelhető jobban, hatékonyabban központi szinten. Lényegében „a szubszidiaritás a felesleges centralizáció ellen szól”.⁹³ A szubszidiaritás elvét az Európai Unió hozta a köztudatba, amikor az 1992-es Maastrichti Szerződéssel uniós alapszerződésbe foglalta a szubszidiaritás elvét, elsősorban azért, hogy elejét vegye a minden területre kiterjedő európai szuperállammal kapcsolatos félelmeknek.⁹⁴

Napjainkban már a 2007-ben aláírt Lisszaboni Szerződés van hatályban, amely két – azonos értékű – szerződést hozott létre: az Európai Unióról szóló

⁹² A Helyi Önkormányzatok Európai Chartájáról szóló, 1985. október 15-én, Strasbourgban kelt egyezmény kihirdetéséről szóló 1997. évi XV. törvény 4. cikk 3. pont

⁹³ VARGA – GYŐRI (2010) p. 13.

⁹⁴ BÓKA – GOMBOS – SZEGEDI (2019) pp. 241-243.

Szerződést és az Európai Unió Működéséről szóló Szerződést. Az Európai Unióról szóló Szerződés tartalmazza az Unióra vonatkozó szubszidiaritás értelmezéséhez szükséges iránymutatást, miszerint: „A szubszidiaritás elvének megfelelően azokon a területeken, amelyek nem tartoznak kizárólagos hatáskörébe, az Unió csak akkor és annyiban jár el, amikor és amennyiben a tervezett intézkedés céljait a tagállamok sem központi, sem regionális vagy helyi szinten nem tudják kielégítően megvalósítani, így azok a tervezett intézkedés terjedelme vagy hatása miatt az Unió szintjén jobban megvalósíthatók”.⁹⁵

A hatékony és az állampolgárokhoz közelálló igazgatási feladatok ellátása a tapasztalatok szerint csak az erős hatáskörrel rendelkező önkormányzatok működése során biztosítható. A Charta a következőképpen fogalmazza meg a szubszidiaritás elvét: „A közfeladatokat általában elsősorban az állampolgárokhoz legközelebb álló közigazgatási szervnek kell megvalósítania.”⁹⁶ Az egyezmény olyan formában is rögzíti az önkormányzatok hatáskörét, hogy azt más központi vagy regionális közigazgatási szerv csak törvényes felhatalmazással korlátozhatja vagy vonhatja el. Kimondja továbbá, hogy a helyi önkormányzat pénzügyi forrásainak az alkotmányban és a jogszabályokban meghatározott feladataikkal arányban kell állniuk.⁹⁷

A Charta meghatározza továbbá a **helyi önkormányzás** definícióját, amely a helyi önkormányzatoknak azt a jogát és képességét jelenti, hogy – jogszabályi keretek között – a helyi közügyek lényegi részét saját hatáskörükben szabályozzák és igazgassák a helyi lakosság érdekében. A 3. cikkely kimondja, hogy e jogot olyan tanácsok vagy testületek gyakorolhatják, amelyeknek tagjait általános és egyenlő választójogon alapuló szabad, közvetlen és titkos szavazással választják, és amelyek nekik felelős végrehajtó szervekkel is rendelkezhetnek. Csak az ilyen módon demokratikusan létrejövő döntéshozó szervek rendelkezhetnek széles körű autonómiával. Az így

⁹⁵ Európai Unióról szóló Szerződés 5. cikk (3) bekezdés 2016/C 202/01

⁹⁶ A Helyi Önkormányzatok Európai Chartájáról szóló, 1985. október 15-én, Strasbourgban kelt egyezmény kihirdetéséről szóló 1997. évi XV. törvény 4. cikk

⁹⁷ SZENTE (2014/29) pp. 2-9.

megválasztott képviselő-testület jogosult önkormányzati ügyekben dönteni és meghatározni a feladatok ellátásának módját, továbbá eszközeit is. Ezen rendelkezés semmilyen módon nem érinti az állampolgári gyűléseknek, a népszavazásnak vagy a közvetlen állampolgári részvétel egyéb formájának igénybevételét ott, ahol azt jogszabály megengedi.⁹⁸

A Charta az önkormányzás meghatározása után kijelöli az önkormányzati jogok alanyi körét is. Az önkormányzás a helyi közakarat megnyilvánulása, kollektív (testület joga), nem individuális jog. Az önkormányzati jogok alanya elsődlegesen a választópolgárok közössége, amely a helyi önkormányzást az általa választott képviselő-testület útján (közvetetten), vagy helyi népszavazással (közvetlenül) gyakorolja.

A feladatok megállapítását elsődlegesen alkotmányban vagy törvényben kell rendezni, azonban ez nem zárja ki, hogy az önkormányzatok kivételesen speciális feladat- és hatáskört lássanak el. Garanciát kell adniuk az aláíró államoknak arra is, hogy biztosítják a helyi közügyek vállalását. Azt, hogy a helyi önkormányzat teljes döntési jogosultsággal rendelkezzen olyan ügyekben, amelyek nem tartoznak más szerv hatáskörébe. Az önkormányzat hatásköre általában teljes és kizárólagos, ami biztosítja, hogy azt az állami (központi) szervek nem vonhatják el, és nem korlátozhatják. A demokratikusan működő jogállam ismérveiből kiindulva az önkormányzatok véleményét ki kell kérni olyan ügyekben, amelyek azokat közvetlenül érintik. Szintén garantált az önkormányzatok működési területének, közigazgatási határainak megváltoztatásához véleményük kikérése, vagy a helyi népszavazás lehetősége.⁹⁹

A Charta biztosítja továbbá az önkormányzatok szabad egyesülésének jogát, valamint meghatározza az önkormányzatok állami felügyeletének korlátait. Garanciális szabály, hogy a felügyelet terjedelmét és módját lehetőleg törvényben, illetve alkotmányban kell rögzíteni, és az csak törvényességi célokra terjedhet ki. A Charta szabályozza a helyi önkormányzatok feladatainak

⁹⁸ CSÓKA (2023) pp. 9-13.

⁹⁹ TORMA (2001) p. 183.

megfelelő igazgatási szervek és források biztosítását, a helyi feladatok gyakorlásának feltételeit. Kimondja azt az elvet is, amely szerint az önkormányzatok hatáskörük szabad gyakorlása, érdekük védelme érdekében bírósághoz¹⁰⁰ fordulhatnak.¹⁰¹

A Chartának ma is különös jelentősége van a Magyarország helyi önkormányzatairól szóló 2011. évi CLXXXIX. törvény (a továbbiakban: Mötv.) szabályainak és az önkormányzati feladatellátáshoz kötődő jogszabályok megítélésének folyamatában.

II.2. A helyi önkormányzathoz való jog tartalma

A rendszerváltoztatás igen fontos eleme volt a tanácsrendszert felváltó demokratikus önkormányzati rendszer létrehozása, éppen ezért az Országgyűlés első teendői közé tartozott, hogy az Alkotmányban rögzítse a helyi hatalomgyakorlás feltételeit – az önkormányzás jogát és szabályait –, továbbá, hogy törvényt alkosson a helyi önkormányzatokról és ezáltal meghatározza a helyi hatalomgyakorlás legfontosabb kereteit. Kiemelt politikai célkitűzés volt, hogy a helyi önkormányzás jogát valamennyi település választópolgára számára biztosítsák.¹⁰²

A helyi önkormányzatok az államszervezetnek a helyi demokratikus hatalomgyakorlás széles feladat- és hatáskörrel, valamint nagy autonómiával rendelkező fontos alkotóelemei, ennek következtében mind az Alkotmányban, mind az Alaptörvényben helyet kapott a jogintézmény meghatározása. Visszautalva a Charta szabályaira, az önkormányzati rendszer előkészítése során több elem került beépítésre a közjogi rendszerünkbe, mint az a Charta szabályai alapján minimálisan szükséges lett volna. Az Ötv. a Chartában foglalt alapjogok legteljesebb érvényesítését tűzte ki célul.¹⁰³

¹⁰⁰ Ezen rendelkezések jelentették a helyi önkormányzatokról szóló 1990. évi LXV. törvény alapját.

¹⁰¹ SIKET (2017) pp. 135-139.

¹⁰² FOGARASI (2010) p. 41.

¹⁰³ NAGY (2017/4.) p. 16-21.

A Charta szabályozásának megfelelően előzetes feltétel volt a helyi önkormányzathoz fűződő jog lényegének a tisztázása és a hatáskörök telepítése. A települési önkormányzatok esetében az érintett szereplők megegyeztek abban, hogy a **helyi önkormányzás joga** a települési választópolgárokat illeti meg. Az 1980-as évektől európai tendencia volt a közfeladatok decentralizálása, azonban az európai önkormányzatok közül talán mondhatjuk, hogy hazánk önkormányzatai váltak a legnagyobb felelősséggel tartozó önkormányzatokká. Az Ötv. rögzítette a differenciált hatáskör-telepítés elvét, azonban – sajnálatos módon – a gyakorlatban nem sok sikerrel alkalmazta azt a jogalkotó.¹⁰⁴

Az Alkotmány 1989. október 23-tól kezdődően az Alaptörvény hatálybalépéséig külön fejezetben rendelkezett a helyi önkormányzatokkal kapcsolatos alapvető szabályokról. A helyi önkormányzás jogát a hivatkozott fejezetben határozta meg az Alkotmány, rögzítve, hogy a helyi önkormányzathoz való jog egy kollektív alapjog, azaz az önkormányzati alapjogok „anyajoga”, hogy ezt az Alkotmánybíróság több határozatában is kimondta.¹⁰⁵

A helyi önkormányzatokról szóló 1990. évi LXV. törvény több mint két évtizeden át határozta meg az önkormányzatok szervezetét és működési rendjét, továbbá megszilárdította az önkormányzatiságot a magyar államszervezetben. Az Ötv. alkalmazása során azonban folyamatosan a felszínre kerültek olyan problémák, amelyek sürgették az önkormányzatok szerepének és működésnek az újragondolását. A problémák megoldását sürgette az ország aprófalvas településszerkezete, a lakosság területi eloszlása és az a tény, hogy az önkormányzatok eltérő gazdasági teljesítőképessége miatt nagyon nagy különbségek alakultak ki az egyes települési és megyei önkormányzatok feladatellátási színvonala között.¹⁰⁶

A rendszerváltozást követő gyakorlati tapasztalatok tehát hamar igazolták, hogy az önkormányzati rendszer módosításra szorul. Működési

¹⁰⁴ *Ua.* p. 18.

¹⁰⁵ Lásd bővebben: 18/1993. (III. 19.) AB határozat, 22/1993. (IV. 2.) AB határozat

¹⁰⁶ BALÁZS – BALOGH – BARABÁS – DANKA – FAZEKAS – FAZEKAS – F. ROZSNYAI – FÜRCHT – HOFFMANN– HOFFMANNÉ NÉMETH – KECSŐ – SZALAI (2014) pp. 8-14., BEKÉNYI (2010) p. 58., IVANCSICS (2009) pp. 76-79.

zavarok léptek fel, amelyek állandósultak és a közszolgáltatások biztosításában is éles különbségek jelentek meg az egyes települések között, és ezzel párhuzamosan a mozgásterük is folyamatosan csökkent egészen 2010-ig. Ekkor a kormányváltással egyidejűleg új politikai elveket fogalmaztak meg, amelyek érintették az önkormányzatok működését is. Az ezt megelőző években az önkormányzatok által ellátandó feladatok száma folyamatosan nőtt, azonban a pénzügyi források újraelosztása nem történt meg, így jelentős számú önkormányzat adósodott el.¹⁰⁷

A Möt. 2011-ben történt elfogadása a rendszerváltozás óta a legnagyobb horderejű szabályváltozás a helyi-területi igazgatásban. A Möt. elfogadását indokolta továbbá, hogy az Alkotmányt hatályon kívül helyező Alaptörvény sok helyen átrendezte az egyes állami szervek egymáshoz való viszonyát, és ehhez az önkormányzati szervezetrendszer és feladatellátást is hozzá kellett igazítani.¹⁰⁸

A Möt. indokolása szerint „...egyértelművé vált, hogy hazánk önkormányzati rendszere átfogó megújításra szorul. Az átalakítás során figyelembe kell venni a folyamatban lévő államszervezeti reform hatásait is, különös tekintettel az állam szerepének átértékelésére, bizonyos területeken az állam feladatvállalásának növekedésére, és az ehhez kapcsoló szervezeti változásokra. A megújulást sürgeti a sok elemében radikálisan megváltozott társadalmi, gazdasági, közjogi környezet, az európai uniós tagságból fakadó követelmények és lehetőségek közötti összhang megteremtésének igénye is.”¹⁰⁹

A korábbi magyar megoldás tehát – főként a rendszerváltáshoz fűződő garanciális okokból – pozitív irányban túllépte a nemzetközi jogi szabályozást, amikor a helyi önkormányzathoz való jogot kollektív alapjogként határozta meg.

A 2012. évtől hatályos Alaptörvényünk szakított ezzel a hagyománnyal és az új szabályozás csupán azt deklarálja, hogy „Magyarországon a helyi

¹⁰⁷ FINTA – HOFFMAN – PÁLNÉ KOVÁCS – PÉTERI (2021/2) pp. 3-7.

¹⁰⁸ BALÁZS – BALOGH – BARABÁS – DANKA – FAZEKAS – FAZEKAS – F. ROZSNYAI – FÜRCHT – HOFFMANN – HOFFMANNÉ NÉMETH – KECSŐ – SZALAI (2014) p. 25.

¹⁰⁹ A helyi önkormányzatokról szóló T/4864 számú törvényjavaslat, <https://tinyurl.hu/S2xr> 2022. január 15.

közügyek intézése és a közhatalom gyakorlása érdekében önkormányzatok működnek.”¹¹⁰

Bár kevésbé garanciális jellegű, de ez a megoldás is megfelel a Helyi Önkormányzatok Európai Chartájának, mivel az csak azt mondja ki, hogy „...a helyi önkormányzatok alapvető hatásköreit és feladatait Alkotmány, vagy törvény rendezi.”¹¹¹ Ezt a feltételt az Alaptörvény teljesíti, mert kimondja, hogy „A helyi önkormányzatokra vonatkozó alapvető szabályokat sarkalatos törvény határozza meg.”¹¹²

A Möt. szabályozásában a helyi önkormányzathoz való jog, mint kollektív alapjog hiányzó elemként nevesíthető, azonban megállapítható, hogy ez a szabályozási módszer sem ütközik nemzetközi normába.

A helyi önkormányzathoz való jog eredetét a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányára is vissza lehet vezetni. A Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya a következők szerint rendelkezik: „Minden állampolgárnak a 2. cikkben említett megkülönböztetések, illetőleg ésszerűtlen korlátozások nélkül joga és lehetősége van arra, hogy; - a közügyek vitelében közvetlenül vagy szabadon választott képviselők útján részt vegyen; - szavazzon és megválaszthassák az általános és egyenlő választójog alapján, titkos szavazással tartott olyan valódi és rendszeres választásokon, amelyek biztosítják a választók akaratának szabad kifejezését; - az egyenlőség általános feltételei alapján hazájában közhivatali tisztséget viselhessen.” Ezeket a feltételeket pedig a jelenleg hatályos magyar szabályozás is teljesíti.

A szándékokból kitűnik, hogy az állam szerepét jobban betöltő és a közhatalmi eszközöket megfelelően kezelő közigazgatás szükséges, amelynek része a helyi önkormányzati rendszer. Ez a rendszer pedig a települések önfenntartási képességére és a helyi közösségek öngondoskodására épül. A helyi önkormányzatok tehát egyértelműen az államszervezet részei és autonómiájuk célhoz kötött. A Möt. általános indokolása¹¹³ igazolja azonban,

¹¹⁰ Alaptörvény 31. cikk (1) bekezdés

¹¹¹ BALÁZS (2014/03) pp. 7-12.

¹¹² Alaptörvény 31. cikk (3) bekezdés

¹¹³ A helyi önkormányzatokról szóló T/4864 számú törvényjavaslat, <https://tinyurl.hu/S2xr> (l2022. január 15).

hogy az Ötv. által is a széles körben érvényesült a helyi önkormányzás joga, vagyis lélekszámtól függetlenül valamennyi település választópolgárai élhettek ezzel a jogosultsággal.

Az Alkotmány kollektív alapjogként deklarálta a helyi önkormányzáshoz való jogot és ebből vezette le a helyi önkormányzatok alapjogait. Az Alaptörvény viszont mellőzi az autonómia különböző elemeinek, az önkormányzatok alapjogainak felsorolását, helyettük olyan feladat- és hatásköröket nevesít, amelyeket a helyi önkormányzat a törvény keretei között gyakorolhat a helyi közügyek intézése körében.¹¹⁴

A 2011. december 31. napjáig hatályos Alkotmány nemcsak általában mondta ki a helyi önkormányzáshoz való jogot, hanem a 42.§-ban azt is rögzítette, hogy „A község, a város, a főváros és kerületei, valamint a megye választópolgárainak közösségét megilleti a helyi önkormányzás joga. A helyi önkormányzás a választópolgárok közösségét érintő helyi közügyek önálló, demokratikus intézése, a helyi közhatalomnak a lakosság érdekében való gyakorlása.” Az említett rendelkezéssel az Alkotmány pontosan meghatározta a helyi önkormányzáshoz való jog alanyait, valamint annak tartalmát is. Az Alaptörvény ezzel szemben nem határozza meg alkotmányos szinten a helyi önkormányzáshoz való jog címzettjeit, helyette sarkalatos törvényben rendezi azt.¹¹⁵

Az Alkotmány és az Alaptörvény vonatkozó rendelkezéseinek összevetését követően megállapítható, hogy számos hasonló, illetve tartalmilag azonos rendelkezést tartalmaz, azonban sok elemében változott is a szabályozás. Továbbá, hogy az Alaptörvény a helyi önkormányzás jogát már nem kollektív alapjogként rögzíti és a korábbi, részletezőbb megközelítést keretjellegű szabályozás váltotta fel.¹¹⁶ Az Alaptörvény alapján született koncepció mindenekelőtt szakítani kívánt az eddigi fragmentált önkormányzati

¹¹⁴ BARABÁS – BEKÉNYI – DEÁK – FARKAS – FEJÉR – GYŐRPÁL – HOLCZREITER – HORVÁTH M. – HORVÁTH T. – KÓNYA – KISS – MAKKAI – MÓROCZA – MUSKE – PAPP – PINTÉRNÉ VÍG – PUSZTAI – SIMON – SZÁMADÓ – SZENDI-STENGER – TÓTH – VADÁSZNÉ EGEI – VASS (2014) p. 59.

¹¹⁵ BALÁZS (2018) p. 389.

¹¹⁶ VARGA (2021/1) pp. 2-8.

szabályozással és a legtöbb helyi önkormányzatokkal kapcsolatos szabályt a Magyarország helyi önkormányzatairól szóló új sarkalatos törvénybe foglalta. A helyi önkormányzatiság egyik legfontosabb jellemzője a demokratikus működés, ezért az Alaptörvény mind a közvetlen (helyi népszavazás), mind a képviseleti demokrácia (önkormányzati képviselők és polgármesterek választása) elvét, illetve alapvető szabályait rögzíti.¹¹⁷

A Mötv. a korábbi német modell helyett a francia megoldást alkalmazza, és az alkotmányos szintről a sarkalatos törvényi rendelkezések körébe utalta ezt a kérdéskört. Ennek következtében a törvényalkotó széles körű szabadságot kapott arra vonatkozóan, hogy mely területi egységekben hoz létre önkormányzatot és kit tekint címzettjének. Kiemelendő azonban a címzett vonatkozásában az Alaptörvény XXIII. cikk (3) bekezdése, amely kifejezetten nevesíti a helyi népszavazás intézményét, ezért a magyar önkormányzati jogban a közvetlen hatalomgyakorlás e formáját mindenképpen biztosítani kell.¹¹⁸

A Mötv. -hez fűzött kommentár is rögzíti, hogy a helyi önkormányzás joga minden esetben egy adott közigazgatási egység választópolgárai által alkotott közösség törvény (de nem az Alaptörvény) által biztosított joga. A helyi önkormányzáshoz való jog szerepét erősíti, hogy – mint arra korábban már utaltam – az Alkotmánybíróság a 18/1993. (III. 19.) AB határozatában kimondta, hogy a helyi önkormányzás joga az önkormányzati jogok anyajoga, amely tartalmát tekintve az alapvető jogokhoz hasonló védelemben részesül.¹¹⁹ Az Alkotmánybíróság joggyakorlatából szintén kiemelést érdemel a 22/1993. (IV.2.) AB határozat, amely rögzíti, hogy a helyi önkormányzás joga tartalmát tekintve a településen választójoggal rendelkező választópolgárok közösségének a népszuverenitásból fakadó olyan jogosultsága, amely a helyi

¹¹⁷ BARABÁS – BEKÉNYI – DEÁK – FARKAS – FEJÉR – GYŐRPÁL – HOLCZREITER – HORVÁTH M. – HORVÁTH T. – KÓNYA – KISS – MAKKAI – MÓROCZA – MUSKE – PAPP – PINTÉRNÉ VÍG – PUSZTAI – SIMON – SZÁMADÓ – SZENDI-STENGER – TÓTH – VADÁSNÉ EGEI – VASS (2014) pp. 58 – 59.

¹¹⁸ BALÁZS – BALOGH – BARABÁS – DANKA – FAZEKAS – FAZEKAS – F. ROZSNYAI – FÜRCHT – HOFFMANN – HOFFMANNÉ NÉMETH – KECSŐ – SZALAI (2014) pp. 37-41.

¹¹⁹ 18/1993. (III.19.) AB határozat

közhatalmat megtestesítő önkormányzás gyakorlására jogosítja fel az alkotmányban megjelölt települési és területi egységek választópolgárait.¹²⁰

A Charta rendelkezéseivel összhangban a helyi önkormányzás tartalmát a helyi önkormányzatoknak az a joga jelenti, hogy a jogszabályi keretek között a közügyek lényeges részét saját hatáskörükben szabályozzák és igazgassák a helyi lakosság érdekében.¹²¹ Az Alaptörvény 31. cikkének (1) bekezdése értelmében Magyarországon a helyi közügyek intézése és a helyi közhatalom gyakorlása érdekében helyi önkormányzatok működnek. A Mötv. alapvető rendelkezéseinél rögzíti, hogy a helyi önkormányzás a település, valamint a megye választópolgár közösségének joga, melynek során érvényre jut az állampolgári felelősségérzet, kibontakozik az alkotó együttműködés a helyi közösségen belül.¹²²

Általános tételként aposztrofálható, hogy egy jogállamban a jogok mellé kötelezettségek is társulnak, amelyek mind a közösség, mind pedig az egyén szintjén egyaránt értelmezhetők. A Mötv. nagy hangsúlyt fektet az állampolgárok felelősségére, annak szerepére és a tőlük elvárható együttműködés követelményére. Ezért utal az állampolgári felelősségérzetre és az együttműködés követelményére, figyelemmel az Alaptörvény „Alapvetés” című fejezetének O) cikkére is: „Mindenki felelős önmagáért, képességei és lehetőségei szerint köteles az állami és közösségi feladatok ellátásához hozzájárulni.” Az a meggyőződésem, hogy ez a jogszabályi tétel szintén alátámasztja és igazolja a helyi önkormányzatok és a helyi közösségek kapcsolatának létét és szerepét.

Az Alaptörvény 32. cikke alapján a helyi önkormányzatok a helyi közügyek intézése körében törvényi keretek között rendeletet alkotnak, határozatot hoznak, önállóan igazgatnak, meghatározzák szervezeti és működési rendjüket. Az említett rendelkezés szerint a helyi önkormányzatok

¹²⁰ 22/1993. (IV.2.) AB határozat

¹²¹ BARABÁS – BEKÉNYI – DEÁK – FARKAS – FEJÉR – GYŐRPÁL – HOLCZREITER – HORVÁTH M. – HORVÁTH T. – KÓNYA – KISS – MAKKAI – MÓROCZA – MUSKE – PAPP – PINTÉRNÉ VÍG – PUSZTAI – SIMON – SZÁMADÓ – SZENDI-STENGER – TÓTH – VADÁSZNÉ EGEI – VASS (2014) p. 66.

¹²² Mötv 2. § (1) bekezdés

gyakorolják az önkormányzati tulajdon tekintetében a tulajdonost megillető jogokat, meghatározzák költségvetésüket, amely alapján önállóan gazdálkodnak, döntenek a helyi adók fajtájáról és mértékéről, önkormányzati jelképeket alkothatnak, helyi kitüntetések és elismerő címeket alapíthatnak. A helyi önkormányzatok a feladat- és hatáskörrel rendelkező szervtől tájékoztatást kérhetnek, döntést kezdeményezhetnek és véleményt nyilváníthatnak, továbbá szabadon társulhatnak más helyi önkormányzattal, érdekképviselői szövetséget hozhatnak létre, feladat- és hatáskörében együttműködhetnek más országok helyi önkormányzatával, és tagjai lehetnek nemzetközi önkormányzati szervezetnek.

A fent felsorolt alapjogok az önkormányzatok számára biztosított autonómia garanciáit képezik. Az alapjogok és más rendelkezések Alaptörvénybe foglalásán túl az is garanciális jellegű rendelkezés, hogy a helyi önkormányzatokról szóló törvény elfogadásához a jelenlévő országgyűlési képviselők kétharmadának szavazata szükséges és csak ugyanilyen szavazataránnyal elfogadott törvényben korlátozhatók az önkormányzati alapjogok. Ez a szabályozás teremti meg a helyi önkormányzatok jogát és kötelezettségét arra vonatkozóan, hogy tényleges hatást gyakoroljon az önkormányzás keretein belül.

II.3. A helyi közügy és a helyi közösség kapcsolata

Az Alaptörvény a helyi önkormányzás tartalmát két egymáshoz szorosan kapcsolódó alkotmányos fogalomkörrel határozza meg, amikor kimondja, hogy: „Magyarországon a helyi közügyek intézése és a helyi közhatalom gyakorlása érdekében helyi önkormányzatok működnek.”¹²³ A **helyi közügyek** intézésének tekintetében a Möt. biztosítja az általános fogalmi meghatározást, miszerint: „A helyi közügyek alapvetően a lakosság közszolgáltatásokkal való ellátásához, valamint a helyi önkormányzás és a lakossággal való

¹²³ Alaptörvény 31. cikk (1) bekezdés

együttműködés szervezeti, személyi és anyagi feltételeinek megteremtéséhez kapcsolódnak.”¹²⁴

A korábban említett felelősségérzet érvényre juttatása és a helyi közösségen belüli együttműködés kialakítása nélkülözhetetlen tartalmi eleme a helyi önkormányzás jogintézményének. A Möt. ezzel a megfogalmazással felhívja a figyelmet arra, hogy működése során a helyi lakosságtól nem elszigetelve működik, hanem minél szorosabb kapcsolatot kíván kialakítani velük. Ennek elősegítése érdekében lehetőséget biztosít az önkormányzáshoz kötődő jogosítványok gyakorlására például a választójog keretében, vagy a helyi népszavazáson biztosított szavazati jog által.¹²⁵

A helyi közügy elsősorban egy település érdekeivel van kapcsolatban, ennek ellenére értelmezhető megyei szinten is, azonban sokkal kisebb mértékben. Ez alapján egyértelműen megállapítható, hogy egy differenciált megközelítés jellemző, ami lehetőséget biztosít arra, hogy a helyi önkormányzat megszervezze azok ellátását, vagy támogassa azokat.¹²⁶

A helyi közügy és a helyi közérdek fogalma szorosan összefügg azzal, hogy a helyi közérdek szabályozásában részt vehetnek a helyi lakosok, a helyi civil vagy politikai szervezetek is.¹²⁷ Ezt a fajta kötelezettséget már az Alaptörvény is rögzíti az „Alapvetés” című fejezetének O) cikkében, miszerint „mindenki felelős önmagáért, képességei és lehetőségei szerint köteles az állami és közösségi feladatok ellátásához hozzájárulni”. Az önkormányzatok esetében a képviselő-testület felelőssége, hogy biztosítsa a követelmények teljesítéséhez szükséges szervezeti, személyi, tárgyi és anyagi feltételeket.¹²⁸

Fontos szempont, hogy a helyi döntéshozatali mechanizmusokban is aktív szerepet vállaljon a helyi közösség, azaz a különböző eljárásokban tevékenyen vegyen részt. Az együttműködés vonatkozásában fontos megemlíteni, hogy a gyakorlati tapasztalatok arra mutattak rá, hogy a helyi

¹²⁴ Möt. 4.§

¹²⁵ FÁBIÁN (2016/4) p. 36-38.

¹²⁶ KÁKAI (2009) pp. 142-143.

¹²⁷ IVANCSICS (2008) p. 80.

¹²⁸ BALÁZS (2012/10.) pp. 37-41.

önkormányzatok és a helyi közösségek közötti kapcsolatok nem kizárólag a jogilag szabályozott részvételi formákra korlátozódnak.

A Mötv. -hez fűzött kommentár szintén megerősíti, hogy az együttműködés ettől sokkal tágabb értelmű, mivel a helyi lakosságnak együtt kell működnie a helyi önkormányzatokkal az önkormányzati feladat- és hatáskörök megvalósításában is. Ez magában foglalja adott esetben a valódi részvételt (például pénzbeli hozzájárulás, munkavégzés formájában), de elvárás, hogy a helyi lakosság legalább nem akadályozza, vagy nem nehezítette meg az önkormányzati feladat- és hatáskörök maradéktalan, hatékony, de mindenekelőtt jogszerű ellátását.¹²⁹

Ahogy már az értekezés I. fejezetében rögzítésre került, a helyi önkormányzatok, és a helyi önkormányzás létének alapja és működésének a „célszemélye” a **helyi közösség**. A helyi önkormányzatok működésének lényege, hogy a többi közigazgatási szervhez viszonyítva egy sokkal erősebb, közvetlenebb kapcsolatot teremtsen és biztosítson a helyi közösségekkel. Természetesen bármelyik közigazgatási szerv működését vizsgáljuk, mindenhol azt tapasztalhatjuk, hogy az emberi közösség érdekében tevékenykedik, azonban az illetékesség oldaláról vizsgálva megfigyelhető, hogy a helyi illetékességű közigazgatási szervek vonatkozásában sokkal szorosabb kapcsolat alakítható ki a közösséggel, mint egy-egy központi vagy területi illetékességű közigazgatási szerv esetében.¹³⁰

Ha még tovább szeretnénk pontosítani a helyi önkormányzat, illetve a helyi közösség fogalmának lényegi tartalmát, akkor a helyi közösség részvételét, részvételi hajlandóságát kell hangsúlyozni. Ebben a vonatkozásban a magyar helyi önkormányzatok nagyon rosszul állnak. A demokratikus intézményrendszer rendelkezésre áll ugyan (lásd például helyi népszavazás, közmeghallgatás, falugyűlés, képviselői fogadóóra) kihasználtságuk foka végeredményben mégis minimális.¹³¹ **A jogszabályi lehetőségek ellenére**

¹²⁹ BALÁZS – BALOGH – BARABÁS – DANKA – FAZEKAS – FAZEKAS – F. ROZSNYAI – FÜRCHT – HOFFMANN– HOFFMANNÉ NÉMETH – KECSŐ – SZALAI (2014)

¹³⁰ Lásd bővebben: FÁBIÁN (2022)

¹³¹ CSEFKÓ (1997) pp. 160-163.

Lásd bővebben: BÓHM (2010) pp. 27-28., JÓZSA (2006) pp. 58-64., HAJNAL (2001) pp. 152-153.

felmerülhet az a feltételezés, hogy épp a lényeg hiányzik: a helyi közösség (részvétele).¹³²

A helyi közhatalom-gyakorlás vonatkozásában az Alaptörvény az alapvetés társadalmi és politikai rendező elvei között kinyilvánítja: „A közhatalom forrása a nép. A nép a hatalmát választott képviselői útján, kivételesen közvetlenül gyakorolja.”¹³³ Az Alaptörvény rendelkezéseivel összhangban a Mötv. kimondja: „A választópolgárok választott képviselőik útján és a helyi népszavazáson történő részvételükkel gyakorolják az önkormányzáshoz való közösségi jogaikat.”¹³⁴

Az említett rendelkezések egybevetéséből következik, hogy a helyi hatalomgyakorlás joga elsődleges megnyilvánulási formájának a közvetett hatalomgyakorlást jelentő önkormányzati képviselő-testületi működés tekinthető, míg a választópolgári közvetlen helyi hatalomgyakorlás, a helyi népszavazás csak kivételes – törvényben meghatározott esetekben alkalmazható – önkormányzási módnak minősül.¹³⁵ Ezt a fajta megközelítést a politikai töltetű, demokratikus részvétel intézményeinek körébe sorolom.

Visszautalva a helyi önkormányzás témakörére, az alábbi rendelkezésekből a helyi önkormányzás tartalmára és kereteire vonatkozóan két hatásköri korlát állapítható meg.

1. Az első korlát az ügyek és a közhatalom **helyi jellege** – miszerint nem tartoznak a helyi közügyek körébe olyan kérdések, amelyeket a törvényhozó közvetlenül vagy közvetve országos közüggé nyilvánít.
2. A korlát másik részét az ügy **közügy** jellege, illetve a **közhatalom** gyakorlása jelenti, amely értelmében a helyi közösség mint önkormányzat a feladatai ellátása során állami közhatalmat gyakorol. A definíció jelzi, hogy csak „alapvetően”, általános jelleggel érvényes, azaz lehetővé teszi, hogy a jogalkotó a törvényi keretek megsértése nélkül minősíthessen helyi közügyeket országos közüggé, vagy fordítva.

¹³² FÁBIÁN (2016/4) p. 39.

¹³³ Alaptörvény B cikk (3)-(4) bekezdés

¹³⁴ Mötv. 3.§ (4) bekezdés

¹³⁵ TILK (2017)

A Möt. preambulumban kimondja, hogy „a helyi önkormányzatok az egységes állami szervezetrendszer részeként hozzájárulnak az Alaptörvényben foglalt államcélok megvalósításához, elősegítik a jogszabályi kötelezettségek teljesítését”. Egyértelműen megállapítható tehát, hogy az önkormányzatok az államszervezet részei és célhoz kötött az autonómiájuk. Lényegüket tekintve pedig a végrehajtó hatalom részét képező közigazgatás elemeként tevékenykednek, feladat- és hatáskörüket kizárólag a törvény keretei között gyakorolhatják.¹³⁶

Az Alaptörvény helyi önkormányzati rendszert érintő rendelkezései alapvetően eltérő szemléletmódot tükröznek a 2011-ig hatályos Alkotmányban foglalt szabályozáshoz képest, annak ellenére, hogy az alaptörvényi szabályozás több rendelkezést is változatlan formában vett át az Alkotmányból.¹³⁷ PATYI véleménye szerint ezt az eltérő megközelítést leginkább az teszi szemléletessé, ami az Alaptörvényből hiányzik. Az Alaptörvény a helyi önkormányzatok jogállására, feladataira vonatkozó rendelkezéseket „Az Állam” c. részben taglalja, a szerkezeti felépítésből is világosan következik, hogy az államszervezet szerves részének tekinti a helyi önkormányzatokat, ugyanakkor változatlanul érvényesül az államigazgatás és az önkormányzati igazgatás szétválasztása.¹³⁸

Az Alaptörvény megváltozott rendelkezései tekintetében az Alkotmánybíróság 2013. július 3-án nyilvánította elvi véleményét. A többségi álláspont szerint az Alaptörvény és a Möt. rendelkezéseinek együttes értelmezésével megállapítható, hogy nem állt elő változás a korábbi alkotmányos szabályokhoz képest. Az Alkotmánybíróság szerint az Alaptörvény az ott meghatározott önkormányzati hatásköröket alapjogként definiálja. Ezzel ellentétes álláspontot POKOL Béla alkotmánybíró úr képviselt, aki különvéleményében kifejtette: azzal, hogy a helyi önkormányzathoz való jog alapjogként való deklarációja átkerült az Alkotmányból a Möt. -be,

¹³⁶ BALOGH – CSINK – JAKAB – KISS – KLICSU – LICHTENSTEIN – SCHANDA – TILL – TÓTH – TRÓCSÁNYI – VARGA ZS. (2015) pp. 428-430.

¹³⁷ PATYI – VARGA ZS. (2012) p. 308.

¹³⁸ PATYI (2013) p. 384.

koncepcionális változás történt. Mégpedig az, hogy a helyi önkormányzáshoz való jog nem minősül alapjognak, az Alaptörvényben rögzített rendelkezések pusztán hatásköri szabályok. Ily módon azon alaptörvényi rendelkezés, amely kimondja, hogy „Magyarországon a helyi közügyek intézése és a helyi közhatalom gyakorlása érdekében helyi önkormányzatok működnek,” csak államszervezési elvnek tekinthető.¹³⁹

Álláspontom szerint, az önkormányzati rendszer kialakítása a rendszerváltás egyik legnagyobb hatású eredménye volt, így az átalakítása is rendszerszintű változásokat igényelt. Az autonómia, a helyi demokrácia és a különböző nemzetközi szinten megjelentő standardok beépítésre kerültek a hazai szabályozásba, viszont sok esetben nem mérlegelték, hogy a tényleges megvalósítás teljesíthető-e. Az önkormányzati rendszer teljesen átalakult, a helyi önkormányzatok szerepe felértékelődött, a megyei szint pedig egy másodlagos szerepet kapott. Ennek ellensúlyozására viszont nem volt törekvés, mivel sem a központi, sem a helyi közigazgatási szervek nem voltak érdekeltek benne.

II.4. A helyi önkormányzati feladatellátás alapjai

Az elemzett jogintézmények igazolják, hogy a helyi önkormányzatok működésének alapját lényegében az jelenti, hogy a hatáskörükbe utalt feladatokat a helyi közösség érdekében lássák el. Fontos szempont, hogy egy erős kapcsolat alakuljon ki a helyi önkormányzat és a helyi közösség között, amit megteremthet az az általános tény, hogy az említett „szereplők” teljes mértékben egymásra vannak utalva.

A helyi önkormányzatok a működésük során a feladataikat a közösség érdekében végzik.¹⁴⁰ Lényeges azonban rögzíteni, hogy a közösségért történő feladatellátás nem egyenlő azzal, hogy a helyi közösség részt vesz a feladatellátásban. A leglényegesebb különbség közöttük, – ami a helyi

¹³⁹ 18/2013. (VII. 3.) AB határozat

¹⁴⁰ A helyi önkormányzatok feladatait számos szerző vizsgálta. Lásd bővebben: CSEH (2020/3.) pp. 34-43., HOFFMAN (2013/7–8.) p. 18., HORVÁTH M. (2016) pp. 263–274., PATYI (2013) pp. 379-395.

önkormányzatok működésének alapját jelenti –, hogy a feladatellátás a helyi közösség érdekében történik, azonban a közreműködés – akár közösségi részvétel, akár társadalmi bevonás – egy sokkal fejlettebb működési formára utal. A helyi önkormányzatok oldalát vizsgálva megállapíthatjuk, hogy számos jogi és nem jogi eszközzel fel vannak ruházva, amely segítségükre lehet abban, hogy a lakosság aktivitását növeljék.

Az előző fejezetben már rögzítésre került, hogy Magyarországon az önkormányzatoknak két típusát különböztethetjük meg, a helyi és a megyei önkormányzatokat. Ennek keretében az önkormányzati szintek meghatározása politikai kérdésként értelmezhető, amelynek egyaránt vannak szociológiai, gazdasági, jogi és például földrajzi ismérvei is. Az önkormányzatok elkülönítésének elsősorban a feladatok telepítésekor és a hatáskörök biztosítása során van jelentősége.

Ha a magyar önkormányzati rendszert vizsgáljuk, egyértelműen megállapítható, hogy a feladatellátás jelentős része a települési szintet terheli, a megyei önkormányzatok pedig szubszidiárius szerepet betöltve, kisegítő jellegű feladatokat látnak el a feladat- és hatáskörök telepítése következtében.¹⁴¹ Az előző fejezetben már megállapításra került, hogy az önállóság legtöbb összetevője a helyi közügyekben aposztrofálható, amit a Mötv. is részletesen nevesít.¹⁴²

A különböző demokratikus elemek tágítják a közhatalom társadalmi alapjait azzal, hogy **a közszolgáltatásokra erőteljes hatással van a helyi közakarat, és az állampolgárok részvétele is folyamatosan erősödik.**¹⁴³ Ezt a típusú változást erősítik azok a jogszabályi rendelkezések, amelyek kötelezik a helyi önkormányzatokat arra, hogy támogassák a lakosság önszerveződő tevékenységét, működjenek együtt velük és biztosítsák a helyi közügyekben való részvételüket is.¹⁴⁴

¹⁴¹ BALÁZS – BALOGH – BARABÁS – DANKA – FAZEKAS – FAZEKAS – F. ROZSNYAI – FÜRCHT – HOFFMANN– HOFFMANNÉ NÉMETH – KECSŐ – SZALAI (2014)

¹⁴² Fontos azonban kiemelni, hogy az önállóság és a függetlenség nem szinonim fogalom. A függetlenséget szabályozzák és behatárolják az Országgyűlés, mint jogalkotó által megalkotott törvények és a törvényességi felügyelet jogintézménye is.

¹⁴³ FÖLDI (2009) pp. 27-43.

¹⁴⁴ A vonatkozó jogi környezet feltárásával a disszertáció I. és II. fejezete foglalkozik részletesen.

A helyi önkormányzatok feladat- és hatáskörét a **helyi közügyek** alkotják, amely fogalom több, egymástól eltérő értelmezéssel rendelkezik.¹⁴⁵ A korábbiakban rögzítettek szerint a Mötv. a helyi közügy fogalmát funkcionális oldalról vizsgálja, és kimondja, hogy a legfontosabb részét a helyi közszolgáltatások jelentik, azaz a helyi önkormányzatok feladat- és hatáskörének nagy részét nem közhatalmi, hatósági típusú feladatok jelentik, hanem az egyes közszolgáltatások ellátása.¹⁴⁶

Az említett fogalmi sokszínűséget igazolja például a bajor alkotmánybíróság határozata is, amely kimondja, hogy a helyi közügyekhez tartozik „minden olyan igény, amely a helyi közösségben gyökerezik, vagy azzal specifikus viszonyban áll, amelyek tehát a közösség polgárait együttesen érintik”.¹⁴⁷

Az önkormányzati autonómia nagyon fontos eleme a feladatellátás szabadsága, amely biztosítja, hogy a helyi sajátosságok, adottságok érvényre jussanak és az ezekhez igazodó feladatellátási módot lehessen kiválasztani.¹⁴⁸ Nem hagyható azonban figyelmen kívül, hogy a szolgáltatást igénybe vevő lakosság érdekei esetenként igénylik a feladatellátás biztonságát, kiszámíthatóságát.¹⁴⁹ Nem igényel különösebb magyarázatot, hogy ez milyen fontos például az ivóvízellátásnál. Ezért a feladatellátási szabadság kereteit, törvényi korlátait maga a Mötv. határozza meg.

Lényeges rögzíteni, hogy a helyi közügyekhez tartozó közszolgáltatásokat nem lehet taxatíve meghatározni. A korábban hivatkozott rendelkezések alapján egyértelműen megállapítható, hogy az Alaptörvény nem biztosít teljes mértékben lehetőséget arra, hogy a helyi önkormányzatok intézzék a közszolgáltatásokkal kapcsolatos feladatokat, hanem az Országgyűlés által meghatározott önkormányzati feladatok keretei között járhatnak el.¹⁵⁰

¹⁴⁵ HOFFMAN (2010/4.) pp. 26-30.

¹⁴⁶ CSEH (2020/3) pp. 34-37.

¹⁴⁷ Bayerischer Verfassungsgerichtshof határozata alapján. *Vö. BVerfG* 79, 127

¹⁴⁸ DOBOS (2018)

¹⁴⁹ PÁLNÉ KOVÁCS (2008) p. 14.

¹⁵⁰ HOFFMAN (2014) pp. 6-13.

A nemzetközi tapasztalatok azt igazolják, hogy a közszolgáltatások ellátását érdemes a helyi önkormányzatokhoz telepíteni, annak érdekében, hogy a helyi igények, helyi sajátosságok és szereplők egyaránt megjelenjenek. Érdemes kiemelni, hogy a korábbi szabályozáshoz képest a Mötv. már sokkal erősebb pozíciót biztosít a lakosságnak, illetve a lakosság szerepvállalásának. Ez azonban nem kizárólag jogosítványokat jelent, hanem kötelezettséget is az együttműködés területén.¹⁵¹

Azt mondhatjuk, hogy a lakosság és a helyi önkormányzat közötti együttműködés fókuszában az áll, hogy a helyi önkormányzat feladat- és hatáskörei jogszerű, teljeskörű, hatékony, és minden érintett számára azonos színvonalon történő ellátása valósuljon meg. A kérdés „csak” az, hogyan?

Az önkormányzati szervezetrendszerben az ellátandó feladat és hatásköröket alapvetően két csoportra oszthatjuk: önkormányzati, illetve államigazgatási feladat- és hatáskörök.

A hazai önkormányzati rendszer történetét vizsgálva azt láthatjuk, hogy a helyi önkormányzatok közszolgáltatások ellátásában kijelölt szerepe kifejezetten meghatározó, sőt a rendszerváltozást követően szinte minimalizálásra került az állam szerepe. Ez a fajta megközelítés azonban ellentmondásban áll a szétaprózódott településszerkezettel, mivel túlzottan széles feladatkört rendel a helyi önkormányzatokhoz.¹⁵²

VEREBÉLYI Imre „Az önkormányzati rendszer magyarázata” című tanulmányában a következőképpen fogalmazott: „A helyi önkormányzás a helyi közügyekben önszervező és decentralizált hatalomgyakorlást jelent. Helyben elősegíti a lakosság igazgatási és közszolgáltatási szükségleteinek hatékony kielégítését.”¹⁵³

A fenti fogalmi meghatározás ma is helytálló, az Alaptörvény 31. cikke hasonló módon határozza meg az önkormányzás lényegét, azzal, hogy a helyi közügyek intézése érdekében működnek a helyi önkormányzatok. A Mötv. 4. §-a szerint a helyi közügyek alapvetően a lakosság közszolgáltatásokkal való

¹⁵¹ Lásd bővebben: SZAMEL – BALÁZS – GAJDUSCHEK – KOI (2011)

¹⁵² Lásd részletesen: BALÁZS (2011) p. 85-109.

¹⁵³ BALÁZS – BÁLINT – FÜRCHT – KARA – SZABÓ – VEREBÉLYI (1993)

ellátásához, valamint a helyi önkormányzás és a lakossággal való együttműködés szervezeti, személyi, és anyagi feltételeinek a megteremtéséhez kapcsolódnak.

Az önkormányzati feladatok csoportosításának alapját az adja, hogy a jogszabályi rendelkezések értelmében helyi közügynek az minősül, amit a jogalkotó annak minősít. Ebből az a következtetés vonható le, hogy az Országgyűlés kötelező önkormányzati feladatokat és hatásköröket határozhat meg. Az Alaptörvény 34. cikkének (1) bekezdése is meghatározza a jogforrást, előírva, hogy az önkormányzatok kötelező feladat- és hatáskörét csak törvény rögzítheti. A hivatkozott cikk a kötelező feladatok ellátásához további fontos követelményt ad, amely szerint az önkormányzatok a kötelező feladat- és hatáskörük teljesítésével arányos költségvetési és egyéb pénzügyi támogatásra jogosultak.

Ez a rendelkezés garanciális szempontból is jelentős, mivel csak törvényi formában van lehetőség arra, hogy kötelező önkormányzati feladatot írjanak elő. Ezzel párhuzamosan pedig a megvalósításhoz szükséges pénzügyi fedezetet is biztosítják, elsődlegesen a központi költségvetésen keresztül.¹⁵⁴ A kötelező önkormányzati feladat- és hatáskörök kapcsán szükséges leszögezni, hogy azok telepítésére elsődlegesen az ágazati törvények hivatottak. A Mötv. 13.§ lényegében az önkormányzatok működésének egyik biztosítója, hiszen az itt megjelölt feladatok a kötelezően ellátandó feladatok körébe tartoznak és kizárólag az Országgyűlés kétharmados többségével módosíthatók.

A Mötv. 13.§ részletesen nevesíti a közfeladatok körében ellátandó helyi önkormányzati feladatokat, amely azonban nem teljes körű, ezt támasztja alá a rendelkezésben szereplő "különösen" kitétel, valamint a 13.§ (2) bekezdésben foglaltak is, amely szerint törvény egyéb önkormányzati feladatokat is meghatározhat. Az egyes önkormányzatok feladat- és hatáskörét általában ágazati törvények tartalmazzák.¹⁵⁵

¹⁵⁴ IVANCSICS – FÁBIÁN (2011) pp. 97-108.

¹⁵⁵ NAGY (2019) pp. 6-9.

A jogi szabályozás szempontjából lényeges, hogy a jogszabály minden település számára lélekszámtól függetlenül biztosította már korábban is a helyi önkormányzás jogát. A hazai tendenciákat figyelembe véve azt láthatjuk, hogy a településszerkezetük elaprózott, melyben jelentős számban vannak jelen alacsony lélekszámú települések.¹⁵⁶ Ezek gazdasági teljesítőképessége korlátozott, ezért nem képesek minden közszolgáltatás önálló, hatékony biztosítására.

A fenti adottságokra tekintettel a kötelező önkormányzati hatáskörök meghatározásánál figyelemmel kell lenni az egyes önkormányzatok teherbíró képességére. Erre elvi alapot a Mötv. 11. § (1) bekezdése teremt, amikor rögzíti, hogy az egyes önkormányzati típusoknak egymástól eltérő feladat és hatáskörei lehetnek, hogy világos legyen a kötelező önkormányzati feladat tartalma, az ellátandó közszolgáltatás terjedelme, feltételei. Ezt a célt szolgálja a Mötv. 11.§ (3) bekezdése, mely szerint a hatáskör-telepítéssel egyidejűleg meg kell határozni a feladat- és hatáskörellátáshoz szükséges minimális szakmai, személyi, tárgyi és gazdasági feltételeket. A hatáskör telepítése törvényi szinten lehetséges, a szakmai szabályok meghatározása történhet alacsonyabb szinten is, de csak jogszabályban. Ezek ismerete nélkül a feladat ellátásához kapcsolódó források sem tervezhetők meg, pedig, mint láttuk alaptörvényi követelmény annak biztosítása.¹⁵⁷

A Mötv. az önkormányzati feladatok esetében megfogalmazza az adott közösség sajátos igényeit és biztosítja, hogy a törvény által kötelezően ellátandó feladatkörökön túl, önként vállalhassa azok megoldását.

Az önként vállalt feladatellátás lehetőségét a Mötv. 10. § (2) bekezdése rögzíti több feltétel megfogalmazásával. Először is hangsúlyozni kell, hogy helyi közügyek önként vállalására csak képviselő-testületek, vagy helyi népszavazáson választói csoportok jogosultak. További fontos feltétel, hogy csak azokat a közügyeket lehet „önként vállalt” formában ellátni, amit egyetlen jogszabály sem utal más szerv kizárólagos hatáskörébe.¹⁵⁸ Itt a

¹⁵⁶ FINTA (2019)

¹⁵⁷ FORGÁCS (2012)

¹⁵⁸ HOFFMAN – NAGY (2019) pp. 5-21.

kizárólagosságon van a hangsúly, hiszen ebben az esetben a jog egy adott jogi személynek, vagy szervtípusnak egy adott területen monopolhatalmat kíván biztosítani, például a jogállamiság követelményeinek érvényesítésére (lásd például igazságszolgáltatás). A harmadik feltétel, hogy az „önkéntes” helyi közügyek rendezése ne veszélyeztesse a kötelező feladatok végrehajtását.¹⁵⁹

Korábban az Ötv. is előírta ezt a követelményt, azonban a gyakorlati tapasztalat az volt, hogy nem lehetett pontosan meghatározni, hogy mikor nem felelnek meg a jogszabály által meghatározott előírásoknak, ezért gyakori volt, hogy a kötelező feladatok rovására valósultak meg egyes önkéntes feladatellátáshoz kapcsolódó fejlesztések.¹⁶⁰ A Möt. szabályozása a korábbi tapasztalatokra alapozva ezért a fentiekben megjelölt általános megfogalmazást kiegészítette, és előírta, hogy az önként vállalt feladatok finanszírozása csak a saját bevételek, vagy az erre a célra biztosított külön források terhére lehetséges.¹⁶¹

A helyi közügyeket (és közvetve az önkormányzati feladat- és hatásköröket) vizsgálva megállapítható: **lényegében azt, hogy mi a helyi közügy és mi nem tekinthető helyi közügynek, azt a jogalkotó határozza meg.** Még hozzá úgy, hogy amennyiben törvény a helyi önkormányzat számára kötelező feladatot határoz meg, az a feladat helyi közügy. A másik oldalt vizsgálva azt láthatjuk, hogy a helyi közügy fogalmi elemeinek vizsgálata a helyi önkormányzat részéről is felmerülhet. Ez az eset önként vállalt feladatok körében jelenhet meg, amelyeknél szintén követelmény, hogy helyi közügyként lehessen kategorizálni őket. Ilyenkor nem az Országgyűlés dönti el, hogy az adott ügy helyi közügynek minősül, hanem a képviselő-testület.¹⁶²

Azt láthatjuk, hogy a Möt. 6.§ összefoglalja, hogy a helyi önkormányzatok a feladataik ellátása során milyen célok érdekében tevékenykednek. Egyrészt **felelősek a lakosság önszerveződő közösségeinek a támogatásáért, kötelesek együttműködni a közösséggel, valamint a**

¹⁵⁹ HOFFMAN (2011/2)

¹⁶⁰ CSÖRGITS (2013) pp. 10-25.

¹⁶¹ A saját bevételek körét a Möt. 106. § (1) bekezdése határozza meg.

¹⁶² BALÁZS (2014/03)

jogszabály konkrétan előírja, hogy kötelesek biztosítani a széles körű állampolgári részvételt a helyi közügyek intézésében. Másrészt gazdasági oldalról is jelentős szerepet tulajdonít nekik a jogalkotó azzal, hogy a helyi önkormányzatok kötelesek erősíteni a települések önfenntartó képességét, hasznosítani erőforrásaikat és feltárni, bővíteni a lehetőségeik körét. Végezetül pedig meghatározza a jogszabály, hogy rendeleti szinten jogosultak az egyes közszolgáltatások igénybevételét különböző feltételekhez kötni. Ebből következik, hogy az önfenntartás két oldalon is megjelenik, egyrészt az önkormányzat és a központi források viszonyában, másrészt pedig az állampolgárok és az önkormányzatok tekintetében. Ennek érdekében lényeges, hogy a helyi önkormányzat mindent megtegyen annak érdekében, hogy a helyi lehetőségeket felkutassa.¹⁶³

A kijelölt célokat természetesen nem lehet szűken értelmezni, fontos, hogy a lehető legszélesebb körben próbálják meg megvalósítani azokat. Ha a helyi közösséggel való kapcsolat szempontjából vizsgáljuk, itt is megjelenik, hogy ne csak a jogszabályok által felkínált megoldási lehetőségeket biztosítsák, hanem a civil szervezetek és a helyi lakosság önszerveződő közösségeinek tevékenysége is előretérbe helyeződjön az aktivitás növelése érdekében.

Mindezekből megállapítható, hogy **az önkormányzati feladatellátás legnagyobb részben a helyi közszolgáltatások biztosítását jelenti, amely településenként eltérő lehet.** Épp ezért biztosít a jogalkotó lehetőséget arra, hogy a helyi önkormányzat rendeletben állapítsa meg az egyes közszolgáltatások igénybevételének speciális feltételeit. Erre azonban csak és kizárólag akkor van lehetőség, ha a képviselő-testületet törvény konkrétan felhatalmazza.

Az Ötv. és a Möt. vonatkozó rendelkezéseit összehasonlítva az tapasztalható, hogy a feladatok szempontjából nem jelentkezik lényeges változás. Erőteljes ellentétet mutat azonban, hogy a Möt. a kötelezően ellátandó és az önként vállalt feladatok ellátásának feltételeit szűkíti. Az önként vállalható feladatellátást nehezíti, hogy a vonatkozó feltételek szigorodtak a

¹⁶³ CSÖRGITS (2013) pp. 5-48.

korábbi szabályozáshoz viszonyítva, és meglétük a törvényességi felügyeleti eljárásban kerül vizsgálatra. Ugyanakkor pozitívan értékelhető az az új szabályozás, hogy a kötelező feladat és hatáskör-telepítése esetén a gazdasági teljesítőképesség, a településnagyság és teljesítőképesség mentén kötelezően differenciálni kell azokat.

Tekintettel arra, hogy a helyi önkormányzatok által kötelezően ellátandó feladatok közül a településfejlesztés és a településrendezés adja a helyi önkormányzatok és helyi közösségek kapcsolatának egy jelentős vetületét – a disszertáció témájára fókuszálva – a továbbiakban kizárólag ezen tevékenységeket vizsgálom.

III. FEJEZET

AZ „OKOS” TELEPÜLÉSFEJLESZTÉS ÉS TELEPÜLÉSRENDEZÉS

Az előzőekben a helyi önkormányzatok autonómiájának, a helyi önkormányzásnak és a helyi közügy kérdéskörének áttekintésére került sor. Az elemzés azt igazolta, hogy a helyi önkormányzatok működésének lényegét a helyi közösség érdekében történő feladatellátás jelenti.

A disszertáció bevezető gondolatai során körvonalazott témáját tekintve elengedhetetlen a településfejlesztési és településrendezési kérdések elméleti alapjainak vizsgálata, valamint az „okos” településfejlesztés kérdéskörének feltárása. Az értekezés e fejezetben az okos városok témakörére fókuszál, így nem hagyható figyelmen kívül azon probléma sem, amelyet az okos város definíciójának alkalmazhatósági kérdése okoz.

III.1. A településfejlesztés és a helyi közösség

A településfejlesztés Magyarországon alapvetően a helyi önkormányzatok és a központi közigazgatás, mindenekelőtt a kormány közös feladata. Az önkormányzatok irányítása alatt álló településrendezési folyamat során a településfejlesztési tervek kidolgozása és végrehajtása történik, amelynek célja a települések gazdasági és társadalmi életfeltételeinek javítása, a lakosság jobb életminőségének biztosítása.¹⁶⁴

A településfejlesztést megelőző tervezés az a folyamat, amelynek során egy település meghatározza saját jövőjét, a hozzá vezető utat, kijelöli a feladatokat és a megvalósítást biztosító eszközöket, valamint a végrehajtás során érintett szereplőket és határidőket is.¹⁶⁵

A településfejlesztéshez kapcsolódó tervezés segít meghatározni a legfontosabb megoldásra váró kérdéseket, megtalálni a település erősségeit, a

¹⁶⁴ ÁRVAI (2022) pp. 18-22., RITÓ (2022) pp. 470-481.

¹⁶⁵ BELUSZKY – KOVÁCS – OLESSÁK (2001) p. 423.

legfontosabb lehetőségeit, amelyek kiegyenlíthetik a hátrányokat, és minimumra csökkenthetik a kockázatokat és veszélyeket. A településfejlesztési tervezés magában foglalja az információk összegyűjtését, a fejlesztés lehetséges változatainak feltárását, különös figyelemmel azokra a következményekre, melyekre a ma hozott döntések jelentős hatással lehetnek.¹⁶⁶

Az itt megjelenő alapelvek között szerepel a **hatékonyság elve**, amely kiemelt szerepet játszik a célok, eszközök, akciók megvalósítása során. A közösség széles körű bevonása erősíti a kommunikációt, szélesíti a település társadalmának nagyfokú részvételét a döntéshozási folyamatokban, segít az érdekek és a különböző értékrendek integrálásában, elősegíti a szabályozott döntéshozatal megvalósítását és a sikeres végrehajtást.¹⁶⁷

A **településfejlesztés alapja egyfajta stratégiai tervezés**, amely a térbeli szempontokon kívül kitér a helyi politika más területeire is. A település jellegétől, fejlődési fázisától, az ott élők igényeitől függ, hogy a fejlesztésnek ezen alapidokumentumai milyen igazgatási területeket helyeznek a középpontba. Kiemelt terület lehet a településarculat kialakítása és módosítása, a gazdaság, különös tekintettel a munkahely-teremtésre és a munkavállalók képzésére, a település szociális szolgáltatásainak fejlesztése, a kommunikáció, a környezetvédelem, a közlekedés és a közművek egyaránt.¹⁶⁸

A településfejlesztés három, egymással összefüggő, mégis eltérő **időtávra** osztható:

1. hosszú távú (12–20 évre szóló stratégia) terv,
2. középtávú (általában a választási ciklushoz igazodó) fejlesztési program, amelyhez a megvalósítás időterve és becsült költségei tartoznak;
3. rövid távú (1–2 éves) fejlesztési, cselekvési program, az éves költségvetéssel összhangban.

¹⁶⁶ SZABÓ (2010/4.) pp. 29-50.

¹⁶⁷ OSZVALD (2011) pp. 9-11.

¹⁶⁸ FUTÓ – SZESZLER (2006) pp. 6-15.

A szabályozás strukturáltsága mellett pozitívum, hogy meghatározásra kerültek különböző általános és speciális feltételek egyaránt, amelyek lehetőséget biztosítanak arra, hogy különbséget tegyünk a települések között, hiszen kiemelt figyelmet kell fordítani az egyes települések sajátosságaira is.

A stratégiaalkotás során nem lehet figyelmen kívül hagyni az adott település földrajzi elhelyezkedését, gazdasági helyzetét, jogi környezetét, az ott jellemző kultúrát és az emberi tényezőket sem. Ezen állítás különösen igaz a helyi önkormányzatok esetében, hiszen a rájuk jellemző szabályozás és a résztvevők nagy száma teszi indokolttá a megalapozott és körültekintő stratégiaalkotást.¹⁶⁹ **Úgy gondolom a helyzetelemzés szerepének erősítése hasznos célt szolgálna, mivel a tényleges helyi adottságok és igények felmérése, összesítése, valamint elemzése a hatékony stratégiaalkotást biztosítaná.**

Azt láthatjuk, hogy napjainkban kifejezetten nehéz egy hosszútávú stratégia megalkotása, hiszen gyorsan változnak a minket körülvevő tényezők, sok esetben akár a stabilnak látszó dolgok válnak nagyon rövid idő alatt elavulttá.

Ha átfogóan vizsgáljuk a stratégiaalkotást, lényegében azt láthatjuk, hogy egy aktív helyi közösség nélkül, illetve az említett közösség bevonása nélkül a tevékenység lényegét veszíthetjük el.¹⁷⁰

A stratégiaalkotást megelőző **tervezés** lényege és rendeltetése annak feltárása, hogy milyen lehetséges megoldási módok által lehet a kívánt célt elérni.¹⁷¹

A stratégiai célok mindig a jövőképből indulnak ki, majd később társítják hozzá egyértelmű erőforrásokkal az elérhető irányokat. Fontos szempont, hogy a kitűzött célok rangsorolva legyenek, hiszen így kaphatunk egy kiszámítható, és megvalósítható stratégiát. A tervezési folyamat lényeges, hogy a partnerség elvére építve egy kis csoport bevonásával kezdődik, amelyik beindítja a munkát. Ez a csoport aztán együttműködik a közösség egy szélesebb csoportjával, annak

¹⁶⁹ BÖHM (2002)

¹⁷⁰ FARKASNÉ GASPARICS – SZÁMADÓ (2015): pp.195–208.

¹⁷¹ REISINGER (2012) pp. 23–44.

érdekében, hogy pontosabban be tudják azonosítani a legjelentősebb ügyeket.¹⁷² Fontos, hogy a tervezési fázisban racionális szempontok szerint legyen vizsgálva, hiszen másképp nem lehet tisztába kerülni a stratégia korlátaival. Az így elkészült terveknek megvalósíthatónak, és fenntarthatónak kell lennie, valamint fontos szempont, hogy széles körű támogatottságot kell élveznie. Utalva a helyi közösség szerepére, a részvételen alapuló tervezési folyamatok sok esetben már a kezdeti szakaszban félresiklanak, mivel a tervezésből kimaradnak a legfontosabb személyek, vagy aránytalanul magasak az elvárások, illetve felmerülhet, hogy nem világosak a felelősségi kérdések. Az előkészítő szakasz végére fontos, hogy bevonásra kerüljenek a helyi szereplők, hogy egyértelmű elképzeléseink legyenek az igazgatási folyamat további részéről.¹⁷³

A döntés lesz a központi kulcs elem, hiszen a teljes folyamat e köré a „mozzanat” köré összpontosul.¹⁷⁴ A tényleges végrehajtás megkezdése előtt a döntést utasítássá kell átalakítani és az érintett szereplőkkel kell közölnünk. Lényeges, hogy a tájékoztatás mellett egyértelmű szerepek és feladatok legyenek, rögzítve legyen a felelősség kérdése.¹⁷⁵ Fontos, hogy a végrehajtó szakaszban folyamatos legyen az ellenőrzés, az elvégzett akár részfeladatokról is legyen visszacsatolás, azonban bármennyire tökéletes egy stratégia, mindig csak a végrehajtás után derül ki, hogy a gyakorlatban sikeres lesz-e.¹⁷⁶

A közösség szerepe kiemelt a stratégiaalkotás során, hiszen a legtöbb esetben nem a nulláról indul a tevékenység, és a mozgásterét is az éppen aktuális gazdasági, politikai és jogi környezet határozza meg. Mégis azt mondhatjuk, hogy a legnagyobb hatása a közvetlen környezetnek van, mivel egy hatékony és megalapozott stratégia a közösségre épít, és közösen történik a végrehajtása is. GÁSPÁR a stratégiaalkotást közösségi tevékenységnek aposztrofálta, ezzel is hangsúlyozva annak szerepét. Elfogadva álláspontját, rögzítem, hogy a

¹⁷² EIJSACKERS – HOLST – JÁVOR – KOVÁCS – MAGÓCS – SAIN – VUGT – WOODHILL (2005) pp. 50-60.

¹⁷³ CSONGOR – SZIKLAI (2012) pp. 50-85.

¹⁷⁴ JÓZSA (2019)

¹⁷⁵ BAJNOK (2014) pp. 39-68.

¹⁷⁶ BAJMÓCY – GÉBERT – ELEKES – PÁLI-DOMBI (2016/2) pp. 45-61.

társadalom szereplői nemcsak elmondják a jövőre vonatkozó terveiket és az elkészült szakértői dokumentumokról a véleményüket, hanem az egész stratégia alkotási és végrehajtási folyamatban aktívan szerepet vállalnak.¹⁷⁷ Elengedhetetlen, hogy felmérésre kerüljön a közösség aktuális helyzete és képességei, a stratégia által kínált lehetőségek közösség által történő elfogadása vagy elutasítása, a dokumentum pontosítása és véglegesítése, a végrehajtásban való közreműködés, valamint végezetül a változásokra való nyitottság.¹⁷⁸

A teljes folyamat során nagy hangsúlyt kell fektetni a kockázatviselők személyére, fórumokat kell biztosítani a párbeszéd kialakítására, a bizalom megalapozására és a stratégia iránti elkötelezettség érdekében. Mindemellett fel kell készülni a lehetséges ellenállások kezelésére is.¹⁷⁹

A nyilvánosság azért kap kiemelt szerepet, mert a helyi közösségek fontos közvetítő rendszert jelentenek az önkormányzati szervek demokratikus működésében. Lényegében kommunikációs csatornaként is szolgál, lehetőséget teremtve a közérdekű információk megismerésére, elérésére, terjesztésére, összefoglalására és kritikájára. A nyilvánosság és a kommunikáció lehetőséget ad a párbeszédre a döntéshozó és a döntés által érintettek között. A helyi közhatalmat gyakorló önkormányzati szervek esetében is elmondható, hogy alapvető szükségleteik között szerepel a helyi társadalommal való állandó kapcsolat, a külső impulzusok folyamatos kommunikációja, befogadása, feldolgozása, hasznosítása.¹⁸⁰ A Möt. rögzíti a széles körű nyilvánosságot biztosító jogi kereteket, azonban az önkormányzatoknak intézményesíteni kell az önkormányzati döntéshozatal átláthatóságának helyi eszközeit a helyi szabályozások, a civil szektor bevonásának egyes eszközei révén.¹⁸¹ A nyilvánosság lényegében egy

¹⁷⁷ GÁSPÁR (2008) által elfogadott álláspontot azért tekintem kiindulópontnak, mert a tényleges operatív végrehajtáshoz kapcsolódó szakirodalmak is a stratégiaalkotás alappilléreként rögzítik a helyi közösség aktív szerepvállalását. Lásd bővebben: LIGETI (2010), BÁRDINÉ METZKER-CSUTH (2009)

¹⁷⁸ GÁSPÁR (2008)

¹⁷⁹ CSATH (2004) pp. 88-92.

¹⁸⁰ CSANÁDI – CSÍZMADY – KŐSZEGHY (2010/1) pp. 15-36.

¹⁸¹ CSEFKÓ (1999) pp. 282-283.

kiemelten fontos eleme a helyi önkormányzat működésének, azonban a Möt. utal a 46.§ (2) bekezdésében a korlátozásának különböző lehetőségeire.¹⁸²

A vizsgálat alapján arra a következtetésre jutottam, hogy alapelvi jelentőséggel bír, hogy a helyi önkormányzás alanya a helyi választópolgárok közössége, azaz **az önkormányzati jogok a közösséget illetik meg.**¹⁸³

Ezen belül a településfejlesztés és a helyi közösség közötti kapcsolat rendkívül lényeges, hiszen a helyi közösség az, akiknek az érdekeit és igényeit a településfejlesztési folyamatoknak figyelembe kell venniük.

III.2. A településfejlesztés és településrendezés „okos formában”

Az elmúlt években Magyarországon a településfejlesztési folyamatokban egyre nagyobb szerepet kapnak a digitális technológiák, azok alkalmazása az okos városi megoldások terén.

Az emberiség történetét vizsgálva megfigyelhető, hogy mindig volt arra egyfajta igényünk arra, hogy életterünket különböző „szabályok” szerint alakítsuk ki.¹⁸⁴ A települések esetében elsődlegesen a védelmi funkciók és célok jelentek meg, majd később egyre nagyobb szerepet kapott, hogy egy település élete jól szervezhető és működőképes legyen.

Mint ahogy már a bevezetőben is említésre került, a vonatkozó szakirodalom nem használja konzekvensen az okos város fogalmat, hanem sok esetben szinonim értelmezésként megjelenik például a digitális város, vagy az intelligens város fogalma is.¹⁸⁵ A felsorolt fogalmak vizsgálatánál azonban megfigyelhető az az egység, hogy mindhárom esetében a digitális technológiai

¹⁸² A Möt. indokolása a következőket rögzíti: a képviselő-testület ülése nyilvános, de törvényben meghatározott esetben zárt ülést tart, vagy zárt ülést tarthat a képviselő-testület. Kötelezően zárt ülést tart önkormányzati hatósági, összeférhetlenségi, méltatlansági, kitüntetési ügy tárgyalásakor, fegyelmi büntetés kiszabása, valamint vagyonyilatkozattal kapcsolatos eljárás esetén; az érintett kérésére zárt ülésen tárgyalnak és döntenek a választás, kinevezés, felmentés, vezetői megbízás adása, illetőleg visszavonása, fegyelmi eljárás megindítása és állásfoglalást igénylő személyi ügy tárgyalásakor. A képviselő-testület zárt ülést rendelhet el a vagyonával való rendelkezés esetén és az általa kiírt pályázat feltételeinek meghatározásakor, a pályázat tárgyalásakor, ha a nyilvános tárgyalás az önkormányzat, vagy más érintett üzleti érdekét sértené.

¹⁸³ KÁKAI (2004) pp. 142-145., p. 243.

¹⁸⁴ A településfejlesztés és a településrendezés magyar szabályozásával a disszertáció VIII. fejezete foglalkozik részletesen.

¹⁸⁵ BUDAI (2018)

megoldások széles körű – különböző ágazatokat integráló – alkalmazását nevezik így a városok fejlesztésében és a városi rendszerek működtetésében egyaránt.

Felmerülhet bennünk a kérdés, hogy vajon melyik a legokosabb város a világon. Előjáróban annyit, hogy ahány felmérés, annyi válasz, azonban sajnos nem feltétlenül az jelenti a problémát, hogy erre a kérdésre nem tudunk egzakt választ adni.

A következőkben vizsgálni kívánom, hogy az okos városok történeti fejlődése milyen hatással volt a kapcsolódó fogalmi megközelítésekre, hogy hogyan változott a fogalom értelmezése az idő előrehaladtával, és vannak-e esetleges visszatérő motívumok az egyes modellekben.

Az elmúlt években ebben a tekintetben egy látványos, gyors fejlődésnek lehetünk szemtanúi, amely az életünk minden területét áthatja. Az említett folyamatot nevezhetjük az információs társadalom kialakulásának. Az intelligens város fogalma az információs társadalomnak a települési szintre való „lefordítása”, mivel a városok szerepe jelentős ebben a gyors fejlődési szakaszban, versenyképességüket nagymértékben meghatározza a technológiai lehetőségek kihasználása.¹⁸⁶ Vagyis nem fér kétség ahhoz, hogy az információs társadalom felerősítette az urbanizáció dinamikáját.¹⁸⁷

TOWNSEND véleménye szerint 2007-2008 környékén három történelmi változás volt nagy hatással az okos városok fejlődésére. Egyrészt ettől kezdve élnek többen városokban, mint falvakban, másrészt ekkortól kezdődően használják többen az internetet mobileszközről, mint hagyományos asztali eszközről.¹⁸⁸ A harmadik jelentős történelmi hatást pedig az eredményezte, hogy a 2000-es évek második felétől csatlakozik több eszköz az internetre, mint amennyi ember.¹⁸⁹

A fentiekből megállapítható, hogy a technológia és a város szoros, kölcsönösen támogató kapcsolatban vannak egymással. Az urbanizáció és a

¹⁸⁶ KOVÁCS (2019) pp. 26-30.

¹⁸⁷ DERS (2016/3) pp. 23-38.

¹⁸⁸ A konvergens technológia fejlődésének részleteit terjedelmi okok miatt jelen értekezés nem tárgyalja.

¹⁸⁹ TOWNSEND (2014) pp. 20-43.

globalizáció folyamata „rákényszerítette” a városvezetőket, hogy újra gondolják a települések működési mechanizmusát. Ebben a folyamatban az internet és a digitális technológiák fejlődése pedig kitűnő lehetőséget jelenthet számukra, hiszen egy-egy már működő rendszer digitalizálása, vagy új típusú fejlesztés bevezetése egyaránt hasznos célt szolgálhat.

III.3. Az okos városok fejlődéstörténete és egyes értelmezési kérdései

Megannyi felmérés foglalkozik a témával és okossági rangsorok tömegét készítik el. A rangsorok legnagyobb problémáját azonban az a tény jelenti, hogy „ha mindez igaz volna, akkor létezne egy okossági kontinuum, ahol egy okos városnál vannak kevésbé okos és még nála is okosabb városok, az okosság valamiféle hierarchiája mentén.”¹⁹⁰ Természetesen ez csak egy költői kérdésként merülhet fel bennünk, miközben megfigyelhető, hogy megindult a licitálás az okosabbnál is okosabb városok megkülönböztető jelzőinek megalkotására és „elnyerésére”. Ezt igazolja például Hongkong, amely már bölcs város (wise city) kíván lenni, vagy a legokosabb városokat túlszárnyaló briliáns városok (brilliant city) tömege is.¹⁹¹

Problémát jelenthet, hogy sokszor már nem is valódi városokkal és fejlesztési koncepciókkal állunk szemben, mivel mindig az okosabbnál is okosabb városokon keresztül építjük fel az okosság képzetéhez szükséges kritériumokat¹⁹² és ezzel eltávolodunk a valóságosan létező okos városoktól (actually existing smart cities) és azok fejlesztési gyakorlatától.

A rangsoroló listák számát csak az okos város definíciók mennyisége haladja meg. Néhány szerző több tucat, mások több mint száz fogalmi meghatározást jegyeznek, azonban még mindig nem történt meg a definíció pontos lehatárolása.¹⁹³ Éppen ellenkezőleg számtalan meghatározás született, amelyek között a legtöbb esetben ugyanazok a fogalmi elemek és paraméterek

¹⁹⁰ Z. KARVALICS (2016/3) pp. 9-11.

¹⁹¹ Lux Research, *Cities as Technologies: Using Data and Analytics to Grow From Smart to Brilliant*, 2015, 2. <https://tinyurl.hu/Xyk8> (letöltve: 2022. december 20.)

¹⁹² SHELTON –ZOOK –WIIG (2015) pp. 13-25.

¹⁹³ ITU-T Focus Group on Smart Sustainable Cities Smart sustainable cities (2014) pp. 17-21.

jelennek meg, azonban erős eltérések is tapasztalhatók attól függően, hogy milyen alkalmazási területen találkozunk velük.¹⁹⁴

Egy kutatás során¹⁹⁵ bebizonyították, hogy a közösen megalkotott és elfogadott definíció hiánya megengedi a városoknak, hogy a smart city-t egyfajta marketing fogásként, szinte kliséként, buzzword-ként használják, azaz a gyakorlatban már sokkal inkább egy címke, egy hívószó a smart city, mint egy valós koncepció.¹⁹⁶ Ezek alapján nem meglepő, hogy nagyon különböző megközelítések, szemléletek és értelmezések terjednek el, és sok esetben az általános szempontrendszer, vagy szabvány hiánya miatt a városok saját magukról hirdetik, hogy okos városnak minősülnek.¹⁹⁷ Sajnálatos továbbá, hogy az egyes megközelítések nem azonos irányba haladnak, hanem még tovább osztódnak és keverednek.¹⁹⁸

A fogalmi meghatározás során kiemelt szempont, hogy nem lehet kizárólag a tudományos és kifejezetten jogi megközelítésekre alapozni, hiszen a témával az akadémiai szférán kívüli szereplők is foglalkoznak.¹⁹⁹ Az okos településfejlesztési modell történetét vizsgálva azt tapasztalhatjuk, hogy megjelenésekor, a 2008-2012 közötti első fejlődéstörténeti időszakban, – amit Smart City 1.0-ként emleget a szakirodalom – a kezdeti lelkesedés, a feltétlen bizalom és a hurráoptimizmus volt jellemző. Ebben az időszakban teljes mértékben a technológiai fejlesztések, a digitális eszközök népszerűsítése volt jellemző, és mondhatjuk, hogy az okos várost kizárólag ebből a szempontból értelmezték.²⁰⁰

A fejlődéstörténet második szakaszában, körülbelül 2013-tól kezdődően az első időszak kritikája jelent meg és dominált, amely keretében egyre több szakértő és a témával foglalkozó kutató kezdte megcáfolni a fejlesztések

¹⁹⁴ CHOURABI – NAM – WALKER – GIL-GARCIA – MELLOULI – NAHON (2012) pp. 2289-2297.

¹⁹⁵ VANOLO (2014) pp. 883-898.

¹⁹⁶ ALBINO – BERARDI – DANGELICO (2015) pp. 3-21.

¹⁹⁷ HOLLANDS (2008) pp. 303-320.

¹⁹⁸ Z. KARVALICS (2016/3) pp. 10-11.

¹⁹⁹ ANTHOPOULOS (2017) pp. 5-45.

²⁰⁰ SINGH (2019)

szükségességét és azok előnyét. Ennek háttérében az az ok állt, hogy a kiforrott, jól kidolgozott koncepció hiányát vélték felfedezni.²⁰¹

2015-től kezdődően értelmezi a szakirodalom az okos város modellek történetének harmadik szakaszát, a Smart City 2.0-a időszakát, amelyben a felívelés időszaka valósul meg. Az első szakaszhoz képest erőteljes változás, hogy a technológia helyett az érintett városok igényei és adottságai kerülnek a középpontba, egyre erősebben jelenik meg a lakosság aktív bevonása, a többszereplős megközelítés, és az emberközpontú fejlesztések a korábbi technológia-központú fejlesztések helyett.²⁰²

Az említett változások és történeti események tovább erősítették a különböző fogalmi megközelítések elterjedését. Ezek középpontjában állhat például, hogy mennyire határozzák meg a technológiai szereplők az okos város-diskurzust, vagy, hogyan alakul a társadalom, az állam szerepe a fejlesztések során, vagy mennyire szilárdak a városfejlesztés, városépítés hagyományai és elfogadott szabályai. A továbbiakban az okos város fogalom fejlődéstörténetének fent említett három szakaszát részletezem, levonva a szükséges tanulságokat.

1. A kezdeti szakasz

A smart city meghatározására – ahogy arra az előző fejezetekben utaltam – a szakirodalomban nincs egységesen elfogadott definíció. Ezt az állítást a kifejezés magyar fordítása is jól tükrözi. Tényként lehet megállapítani ugyanakkor, hogy a fogalom a városfejlesztési fogalmak közé sorolható, amit elsősorban a technológiai szektor népszerűsített és terjesztett elsősorban, és nem az akadémiai szektor.²⁰³

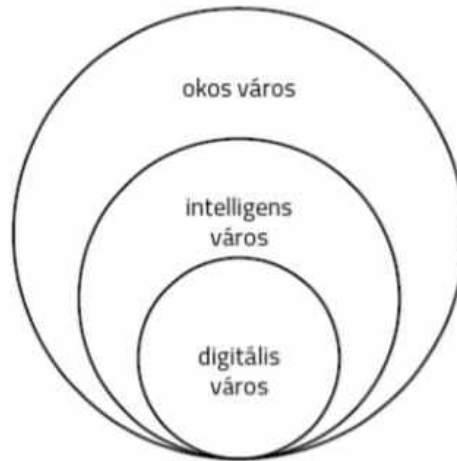
Tényként lehet megállapítani azt is, hogy a történeti fejlődéssel párhuzamosan növekedett a fogalmi bázis is. A kezdeti, erőteljesen technológiai korszakban a kapcsolódó fogalmak mind-mind a digitalizáció és az internet köré

²⁰¹ SZALAI (2020) pp. 90-96.

²⁰² SZAREK-IWANIUK – SENETRA (2020)

²⁰³ CAVADA – HUNT – ROGERS (2014) pp. 1-13.

épültek, ilyenek például a kiberváros, a digitális város, az intelligens város, és a virtuális város. A három legelterjedtebb kifejezés a digitális város (digital city), az intelligens város (intelligent city) és az okos város (smart city).

Forrás: Smart City Tudásplatform – Metodikai Javaslat

1. ábra: Okos, intelligens, digitális város fogalmának kapcsolata

Mindhárom kifejezés megjelenése döntően a fenntarthatóság és a hatékonyság szempontjait tartja szem előtt az említett fogalom definiálásakor. A kifejezések használata jelenleg is következtelen, azonban aszerint elkülöníthető, ahogy a fejlesztések szemlélete tágul a konkrét digitális megoldásoktól (**digitális város**) a technológiai háttértámogatással bíró intézményi szolgáltatásokon át (**intelligens város**) az átfogóbb, stratégiai szemléletig (**okos város**).²⁰⁴

Az egységes definíció hiányát jól bizonyítja az a tény, hogy a fogalom tartalma és részletei országonként és városonként eltérőek lehetnek. Ez a probléma nemcsak ezen a területen jelentkezik, hanem tetten érhető az elektronikus közigazgatással kapcsolatos elméleti meghatározások szinte minden szektorában.²⁰⁵ Az okos város fogalma az 1990-es évek közepén jelent meg először, részben a fenntartható növekedést, részben pedig a városirányítási rendszereket megreformálni kívánó koncepciók kapcsán. A fogalom elterjedése elsősorban ehhez a két fő területhez kapcsolódott. Mindkét esetben fontos volt, hogy a hagyományos fejlesztések mellett egyre nagyobb szerephez jutottak a

²⁰⁴ DOBOS – KULCSÁR – NAGY – SIK – SZEMEREY – VASVÁRINÉ MENYHÁRT (2015) p. 18.

²⁰⁵ Lásd erről például CSÁKI (2008/29) pp. 277-280.

szintén ekkor elterjedő kreatív város stratégiák új megoldásai, amelyek a vállalkozói szemléletet, a kísérletezést, a belvárosias sűrűséget, a várospolitikai aktív médiajelenlétét és interaktivitását helyezték előtérbe.²⁰⁶ A kreatív város fogalmának megjelenése a humán tőkét középpontba állító fogalmakhoz sorolható, mint például tudásváros, tanuló- vagy kreatív város.²⁰⁷

A kezdeti technológia által vezérelt, a digitális eszközökre fókuszáló megközelítések lényegében a legelső generációt jelentik, osztva COHEN véleményét, miszerint ezek a megközelítések az okos város-tervezés legalacsonyabb szintjei.²⁰⁸ Ebben az időszakban a technológiai cégek olyan megoldásokat fejlesztettek ki annak érdekében, hogy a vonzókéességüket növeljék, amelyekkel költséghatékonyabban és egyszerűbben lehet működtetni egy-egy települést.²⁰⁹ Lényegében ebben a megközelítésben a települések, mint platformok jelennek meg, a lakosság pedig felhasználói szerepkörben van jelen, akiknek értékesítik az egyes fejlesztéseket, vagyis egy profitorientált eladó-vevő kapcsolat jön létre, amely nem feltétlenül a partneri viszonyra épül.²¹⁰ Ez az időszak kedvezett a zöldmezős beruházásoknak, amelyek keretében számos teljesen új város épült meg a legmodernebb technológiákkal felruházva.²¹¹

2. A fejlődéstörténet második szakasza

A kezdeti népszerűséget és térhódítást egy **erős kritikai szakasz** követte, amelyben rávilágítottak arra, hogy a teljes mértékben technológiai alapú fejlesztések önmagukban nem elegendőek. A gyakorlatban az okos városokkal szemben erőteljes elvárások jelentek meg. A vállalatok az esetek nagy százalékában kész megoldásként reklámozták a szolgáltatásokat, amelyek még sok esetben a kezdeti fázisban voltak, így jó lehetőséget biztosítottak a tesztelésre.

²⁰⁶ RAB – RIEDEL – STEINER (2015) p. 7.

²⁰⁷ EGEDY (2017) pp. 254-262.

²⁰⁸ COHEN (2015)

²⁰⁹ COHEN (2012)

²¹⁰ Lásd például Masdar (Egyesült Arab Emírátsok), PlanIT (Portugália).

²¹¹ GERE – CZIRJÁK (2016) pp. 83–100.

A második fázisban a lelkesedés kissé alább hagyott és – ahogy arra utaltam – inkább a kritikai észrevételek fogalmazódtak meg, elsősorban a társadalomtudományok területén tevékenykedő szakemberek oldaláról. A legtöbb esetben arra vonatkoztak a kritikák, hogy a vállalatok kizárólag a költségcsökkentésre és a hatékonyság növelésre helyezték a hangsúlyt, ami a városlakók oldaláról vizsgálva sokszor nyilvánvalóan nem elegendő.²¹²

Ekkoriban a szakirodalom az okos várost **szolgáltató városként** határozza meg, amely olyan városi funkciókat biztosít a polgárai számára, amelyek a hagyományos gyakorlattal nem érhetők el. A jövő fő gazdasági tényezői a városok, amelyek fejlesztése során egyre nagyobb részt vállalnak a városlakók és a piaci szereplők is.

A szakirodalom vizsgálata során azt tapasztaltam, hogy az első kritikák lényegében, már az okos város fogalmának kezdeti szakaszában megjelentek, azonban ekkor még a projekteknek nem a tartalmát kritizálták²¹³, néhány évvel később viszont megkérdőjelezték a profitorientált vállalati szemlélet determinizmusát.²¹⁴ Az erőteljes vállalat fókuszú fejlesztések kritikája mellett megjelent a technokrata szemléletmód problémája, és a kontrollálhatóság kérdésköre, továbbá felmerültek az adatbiztonsági aggályok is.

Ebben az időszakban jelent meg a fogalmi hiányosság kritikája, a meghatározhatatlanság problémája, a tudományos kutathatóság kérdése. A fogalmi meghatározás problémája a *The Economist* folyóiratban tetőzött, amikor online vitát generálva, kérdésként tették fel, hogy vajon az okos városok üres szavak-e? „**Are smart cities empty hype?**”²¹⁵ A válaszadóknak viszont kizárólag 54%-a gondolta úgy, hogy valós tartalom áll a szavak mögött. Ezt a kettősséget igazolja az is, hogy számos kutató foglalkozott ezzel a kérdéssel, akiknek köszönhetően erősen kontrasztos vélemények születtek. Egyesek egy

²¹² WOETZEL – KUZNETSOVA (2018): pp. 7-14., pp. 49-57.

²¹³ HOLLANDS (2008) pp.303–320.

²¹⁴ HOLLANDS (2015) pp. 61–77.

²¹⁵ *The Economist* (2013): Are Smart Cities Empty Hype? <https://tinyurl.hu/jJuC> (letöltve: 2022. szeptember 14.)

elérhetetlen utópiaként aposztrofálták az okos városokat²¹⁶, míg mások kifejezetten a digitalizáció által kínált pozitív lehetőségként tekintettek rá.²¹⁷

A kritikai elemzések hatására fogalmazódott meg, hogy a városfejlesztés nem szólhat kizárólag a technológiáról, hanem az embereknek kell a középpontban állniuk. Ebben a fejlődési szakaszban egy várost akkor neveztek okosnak, ha fenntartható gazdasági fejlődését a hagyományos és digitális infrastruktúrába, humán és társadalmi tőkébe való kiegyensúlyozott befektetés révén, az érintett közösség érdekeltjeinek bevonásával és aktív részvételével, környezettudatos módon éri el.²¹⁸

A városok fejlődését jelentősen befolyásolta az IKT megjelenése, amely kezdetben csupán a vállalkozásoknak kínált lehetőségeket, de az elmúlt években már a nagyvárosokban is érezni lehet a hatását például a közlekedés vagy a közművek terén. A korábban említett fejlődéstörténet harmadik szakaszában, a **városrobbanás időszakában** a legnagyobb kihívásként a fenntarthatóság kérdésköre jelent meg. Ebben az időszakban kerültek meghatározásra az öko-, a fenntartható-, és a zöld város fogalmak, valamint a zéró széndioxid-kibocsátású városok.

A smart city kifejezés háttérében a kortárs településfejlődés és a gazdasági innováció egyik legfontosabb jelensége, **a városok és a digitális technológiák tudatos és szervezett integrációja** áll, amelyet alátámaszt a következő fogalmi meghatározás is. Egy város akkor nevezhető okosnak, ha az emberi tőkébe, az infrastruktúrába történő befektetés ösztönzi, és hajtja a fenntartható gazdasági fejlődést és növeli az életszínvonalat – miközben a természeti erőforrásokat bölcsen kezeli.²¹⁹

A kritikai megközelítések arra kívánják felhívni a figyelmet, hogy **nem szabad az okos városokat célként definiálni, hanem csak egy eszközként**, ami a fejlesztések során lehet a segítségünkre, hogy jobb körülményeket tudjuk

²¹⁶ TOWNSEND (2013)

²¹⁷ JONG – JOSS – SCHRAVEN – ZHAN – WEIJNEN (2015) pp. 25–38.

²¹⁸ DOBOS – KULCSÁR – NAGY – SIK – SZEMEREY – VASVÁRINÉ MENYHÁRT (2015): p. 10-12.

²¹⁹ LADOS (2015) p. 12.

teremteni a lakosság számára.²²⁰ Felhívják továbbá arra is a figyelmet, hogy a zöldmezős beruházások inkább kísérletek a vállalatok részéről, mint tényleges városok.²²¹

Az emberi tényező szerepét hangsúlyozzák nemzetközi szakpolitikai dokumentumokban is, ami szintén jelentős változást hozott a korábbi szemlélethez képest²²², valamint folyamatosan felszínre kerültek további fontos társadalmi jelenségek: a társadalmi egyenlőtlenség, nagyvárosközpontú jelleg, a biztonsági, valamint az adatvédelmi kérdések.²²³

A Brit Szabványügyi Hivatal (BSI) okos város definíciója a fenti felvetéseket a következőképp foglalja össze: „Az okos város olyan település, ahol megvalósul a fizikai, a digitális és a humán rendszerek hatékony integrációja az épített környezetben, hogy fenntartható, prosperáló és inkluzív jövőt biztosítson lakóinak.”²²⁴

Maga az okosság, „smart” -ság meghatározása eleve problémát okoz, mivel nem teljesen tisztázott a fogalmi köre. Nehezíti a helyzetet, hogy a fogalom mögé egy másodlagos fogalmi kör is épült. Gondoljunk csak a fenntartható okos városokra, vagy az ökotudatos városokra, ami önmagában biztosítja: attól függően, hogy milyen feltételeket tekintünk az „okosság” kritériumának minden meghatározás eltérő lesz. **Mindezek alapján azt állapítható meg, hogy már nem az a kérdés, hogy a tucatnyi definíció közül melyik a legjobb, vagy melyiket lehetne egységesen alkalmazni, hanem hogy mely fogalmi elemek jelennek meg a legtöbbször.**

3. Ismét középpontban az okos városok

A 2010-es évek második felétől kezdődően az okos várostervezés harmadik szakaszában optimista szemlélet kezdett erősödni, egy erőteljes szemléletváltás

²²⁰ COHEN (2015)

²²¹ SASSEN (2012)

²²² UNCTAD (2016)

²²³ Z. KARVALICS (2017) pp. 10-14.

²²⁴ Effective integration of physical, digital and human systems in the built environment to deliver a sustainable, prosperous and inclusive future for its citizens. (PAS 180:2014, 3.1.62)

következtében. Folyamatosan egyre több szereplő és szakértő vesz részt a tervezési és fejlesztési feladatokban, így egy sokkal objektívebb, emberközelibb, a lakosságra is koncentráló személet valósul meg.

Az elmúlt években egyre egyértelműbben látszik, hogy a technológiai és digitális fejlesztések önmagukban nem elegendőek, nem jelentenek megoldást a kihívások kezelésére, mindemellett a közösség szerepe felértékelődött. A városok már nem kizárólag platformok a fejlesztések bemutatására, a közösség pedig már nem csak felhasználói közeget jelent. Figyelmet kell fordítani a városok saját működési jellemzőire, adottságaira, és a közösség igényeire. Értelmezés szempontjából is **jelentős előrelépés és szemléletváltás** történt, mivel az elmúlt néhány évben már **minden szakértő leszögezi, hogy az okos városok megvalósítása nem célként jelenik meg, hanem egy eszközként.**²²⁵

Hazai viszonylatban több kutatás vizsgálta az okos város fogalmát, amelyek közül kiemelendő az MTA Regionális Kutatások Központja által alkotott fogalom, mely szerint a smart city, vagy okos város olyan települést takar, amely a rendelkezésre álló technológiai lehetőségeket (elsősorban az infokommunikációs technológiát) olyan innovatív módon használja fel, amely elősegíti egy jobb, diverzifikáltabb és fenntarthatóbb városi környezet kialakítását.²²⁶

Természetesen nem mehetünk el szó nélkül a nemzetközi törekvések mellett sem, amelyek között érdemes megemlíteni az IBM kutatását. Az IBM kutatási eredményei szerint egy várost akkor nevezhetünk „okosnak”, ha az emberi tőkébe, tradicionális- (pl. közlekedés), valamint a modern információs és kommunikációs infrastruktúrába történő befektetés ösztönzi és hajtja a fenntartható gazdasági fejlődést és növeli még tovább az életszínvonalat, miközben a természeti erőforrásokat bölcsen kezelik.²²⁷

Az egyes kormányrendeleteknek az „okos város”, „okos város módszertan” fogalom meghatározásával összefüggő módosításáról szóló 56/2017. (III. 20.) Korm. rendelet 3. § (1) bekezdésében kimondta, hogy az okos

²²⁵ LECHNER TUDÁSKÖZPONT (2015)

²²⁶ HORVÁTHNÉ BARSZ – LADOS (2011)

²²⁷ IBM Institute for Business Value (2010) pp. 4-10.

város olyan település, amelyik az integrált településfejlesztési stratégiáját okos város módszertan alapján készíti és végzi. A jogszabály 3. § (1) bekezdése meghatározta továbbá az okos város módszertan fogalmát is, amely szerint az okos város módszertan a települések vagy települések csoportjának olyan településfejlesztési módszertana, amely a természeti és épített környezetét, digitális infrastruktúráját, valamint a települési szolgáltatások minőségét és gazdasági hatékonyságát korszerű és innovatív információtechnológiák alkalmazásával, fenntartható módon, a lakosság fokozott bevonásával fejleszti.

A rendeletben rejlő koncepció nagy hangsúlyt fektet a fizikai fejlesztésekre a településtervezés és településfejlesztés vonatkozásában, azonban a fogalmi elemek sokasága miatt felmerülhet, hogy túlzottan tág definíció áll rendelkezésünkre, ami tovább nehezíti az idetartozó települések és fejlesztések pontos meghatározását.

A településfejlesztési koncepcióról, az integrált településfejlesztési stratégiáról és a településrendezési eszközökről, valamint egyes településrendezési sajátos jogintézményekről szóló 314/2012. (XI. 8.) Korm. rendelet 2021 szeptemberében módosításra került. E szerint a korábbi okos város meghatározást kibővítették és nem kizárólag az önálló településként megvalósított településfejlesztési tevékenységek tartoztak immár a fogalom körébe, hanem az önkormányzatok közös tervezésében részt vevő települések is, amelyek az integrált településfejlesztési stratégiájukat okos város módszertan alapján készítik el és hajtják végre.

A kormányrendelet jelentős változást hozott az okos város módszertan fogalmának meghatározásánál is, mivel a korábbi fogalomhoz viszonyítva egy szélesebb körben alkalmazandó definíció jelent meg. **A természeti és épített környezet fejlesztése mellett külön kiemelés kaptak a társadalmi fejlesztések, az állami ügyintézési szolgáltatások, a közszolgáltatások, a közműszolgáltatások, az önkormányzati szolgáltatások és magánszolgáltatások körének, minőségének és hatékonyságának fejlesztése.** Természetesen akkor, ha mindezt a korszerű technológiák és módszerek alkalmazásával, fenntartható módon végzik.

Megállapítható, hogy a korábbi szabályozásban kizárólag a lakosság bevonását hangsúlyozták, azonban itt is egy jelentős módosítás történt, mivel a lakosság mellett megjelenik a helyi társadalmi és gazdasági partnerek fokozott bevonása is. Ennek eredményeként úgy ítélem meg, hogy egy tágabb definíció került meghatározásra, amely rávilágít arra, hogy a tényleges megvalósítás során **fontos szempont a közösség bevonása**, ahol tehát nem lehet figyelmen kívül hagyni a lakosság mellett a gazdasági szereplőket sem. Úgy gondolom, előnye az új meghatározásnak az is, hogy külön nevesíti a közszolgáltatásokat, a közműszolgáltatásokat és az önkormányzati szolgáltatásokat, rávilágítva arra, hogy számos ponton hasznos lehet a települések számára a korszerű technológiák alkalmazása.

A történeti kontextusba helyezett fogalmi áttekintésem rávilágított arra, hogy lényegében két megközelítés terjedt el az okos városok körében. Az egyik a technokrata, amelyik a műszaki típusú fejlesztéseket helyezi a középpontba, a különböző digitális innovációk átültetését a városüzemeltetésbe, ezzel elősegítve a hatékony döntéstámogatást.²²⁸ A másik irányzat teljes mértékben a társadalmat, az emberek gondolkodását és annak változását állítja a középpontba a városok gazdasági versenyképességének erősítése érdekében.²²⁹

A hivatkozott fogalmak jól tükrözik, hogy az idetartozó fejlesztések esetében cél, hogy a város működtetése szempontjából lényeges – például gazdasági, kormányzási, vagy közlekedési kérdések – egyaránt napirenden legyenek a fejlesztések szempontjából, és ne csak egy-egy szeletet ragadjanak ki a fejlesztések során. Megítélésem szerint az okos város tehát az okos technológiát úgy használja, hogy a város infrastrukturális rendszerei és szolgáltatásai sokkal jobban kapcsolódjanak egymáshoz, intelligensebbek és hatékonyabbak legyenek.

Megfigyelhető továbbá, hogy a helyi önkormányzatok az okos várost tekintik egyfajta problémamegoldó lehetőségnek az olyan növekvő nyomások kezelésére, mint az éghajlatváltozás, az urbanizáció és a népesség

²²⁸ MUNKÁCSY – HAVAS – HRENKÓ – SZÜCS (2015)

²²⁹ ANGELIDOU (2015) pp. 95–106.

növekedése.²³⁰ Az előrejelzések szerint az elkövetkezendő harminc évben 2,5 milliárd új városlakó lesz a Földön²³¹, ami még tovább nehezíti majd a városok élhetőségének fenntartását, a közszolgáltatások optimalizálását és költségeinek csökkentését. Ennek eredményeként az okos város koncepció felkeltette a döntéshozók figyelmét is, mint e problémák megoldásának egy lehetséges módja.²³² Az elmúlt években hazai és nemzetközi szinten egyaránt megfigyelhető az a tendencia, hogy az okos város, mint településfejlesztési koncepció az önkormányzatok által követendő példává, sok esetben mondhatjuk, hogy elvárássá vált.²³³ A gyakorlatban azonban problémát okozhat, hogy a döntéshozók leszűkítik azokat a témákat, amelyekre fókuszálniuk kell a települések fejlesztése során, valamint, hogy a tervezés és a megvalósítás során milyen eltérő módszereket kell alkalmazniuk a korábbi, hagyományos rendszerekhez képest.²³⁴

A helyi közösség szerepvállalása lehetőséget ad arra, hogy az érintett szereplők véleményt alkothassanak a tervezési folyamatban, és részt vegyenek a döntéshozatalban. A gyakorlat szempontjából azonban kiemelten fontos, hogy ne kizárólag a Mőtv. által biztosított lehetőségek kerüljenek alkalmazásra, hanem a települések – akár a stratégiai tervezés során is – erősítsék a helyi nyilvánosság bevonását például lakossági fórumok, online szavazások, fogadóórák által, hiszen a hatékony döntéshozatal, feladatellátás és demokratikus mechanizmus alapkövét biztosítja a nyilvánosság és a részvétel.

A téma szempontjából kifejezetten fontos volt hazai szinten egy komplex és általános megközelítés deklarálása, tekintettel arra, hogy a korábbi megoldások meghatározó része technológiai jellegű volt és figyelmen kívül hagyta az emberi tényezőket. Az elmúlt években egyre népszerűbbé válnak a városi laborok, amelyek erőteljes szerepet biztosítanak a lakosságnak, mégis azt láthatjuk, hogy a városi laborok lényegében külön kategóriát alkotnak és nem kapcsolódnak szorosan az okos város

²³⁰ BIBRI – KROGSTIE (2017) p.38.

²³¹ United Nations (2018)

²³² ESTEVEZ – LOPES – JANOWSKI (2016)

²³³ CARAGLIUA – F.DEL BOB (2019) pp. 373-383.

²³⁴ CLEMENT – CRUTZEN (2021) p. 8

programokhoz.²³⁵ A nemzetközi tapasztalatok igazolják, hogy a városi laborok jó táptalajt biztosítanak a sikeres okos város projekteknek.²³⁶

A gyakorlati példák azt mutatják, hogy a legtöbb esetben a kezdeti lelkesedés mellett az első kezdeményezések sikerei jellemzőek. A szakirodalom a fejlesztéspolitikában – **low hanging fruits** – néven rögzíti ezt, amelyet legegyszerűbben „könnyen elérhető gyümölcsként” fordíthatunk. Az itt megjelenő kezdeményezések sajátossága, hogy sok esetben a köz- és magánszféra partnersége jelenik meg. Fontos azonban kiemelni, hogy ezeknél a fejlesztéseknél az lenne a legmegfelelőbb megközelítés, ha kizárólag a kezdeti állapotot lehetne meghatározni, a végét pedig nem, mivel folyamatosan új kihívások jelentkeznek, amelyek megoldására lehetőségként szolgálnak a technológiai újdonságok.²³⁷

Álláspontom szerint az okos városok alapja, hogy a városvezetés képes legyen felmérni és hatékonyan meghatározni a közösség igényeit, szükségleteit és azokra kínáljon új, korszerű, innovatív digitális megoldásokat. Úgy ítélem meg az elmúlt évek tapasztalatai alapján, hogy a kizárólag technológiát középpontba helyező elméletek nem képesek a gyakorlatban megfelelően működni, nem tudják elérni a kívánt célokat, mivel az okos város nem kizárólag a digitális eszközökről, a mesterséges intelligencia platformjáról kell, hogy szóljon.

A fogalom értelmezésére vonatkozó vizsgálat rámutatott arra, hogy az okos városok komplex rendszerként működnek, ezért a következőkben indokoltnak tartom annak áttekintését, hogy mire terjed ki ez a típusú összetettség. Néhány okos város modellt tekintek át, amelyek által megvizsgálom, hogy irányítási és pénzügyi szempontból, valamint az érintett szereplők oldaláról, milyen változás valósult meg.

²³⁵ A városi laborok – living labs – témakörével az értekezés V. fejezete foglalkozik részletesen.

²³⁶ JÓZSA – KNEISZ (2019) pp. 66-68.

²³⁷ GERE – KOCSIS (2022/4)

IV. FEJEZET

AZ OKOS VÁROS MINT KOMPLEX RENDSZER

A korábbi fejezetekben rávilágítottam arra, hogy az okos város témakörében számos fogalmi értelmezés jelenik meg, amelyek között jelentős eltérések mutatkoznak. A nemzetközi szakirodalom szinte minden tanulmányában megjelenik az a törekvés, hogy az okosváros-fejlesztések kapcsán olyan részterületeket, alrendszereket, ún. „domaineket” jelöljenek ki, melyekkel külön-külön érdemes foglalkozni.²³⁸

IV.1. Az okos város modellek

Az okos város előnye a gyors és egyszerű ügyintézés bárhol, bármikor. Az okos város koncepciójában találkozik egymással a technológiai innováció, a gazdasági versenyképesség-növelés, a fenntarthatóság és az emberközpontú városvezetés. Az érintett városok azonban még a legsikeresebb programokkal is csak településeik leszakadásának elkerülését érhetik el. A fejlesztési feladatok sikeres elvégzése átlagos teljesítménynek számít majd, de a kiugráshoz, a versenyelőny-szerzéshez másfajta, egyedibb, koncentráltabb, karakteresebb célkitűzések szükségesek.²³⁹ **A fejlesztéseknek nem egy egyszeri programnak kell lenniük, hanem folyamatos korrekciót, egyeztetést és együttműködést igényelnek kormányzati, gazdasági és társadalmi szinten is.**

A disszertáció III. fejezetében a fogalmi vizsgálat során arra a következtetésre jutottam, hogy az egyes fogalmak szorosan kapcsolódnak egy-egy okos város modellhez, valamint megállapítottam, hogy bármely értelmezést helyezzük a középpontba, mindegyik több fejlesztési területet említ, amelyek között átfedés látható.

²³⁸ BAJI (2017/1) p. 6.

²³⁹ RITÓ – CZÉKMANN (2018/2)

A továbbiakban három modellt vizsgálok, amelyeket aszerint választottam ki, hogy a korábban bemutatott történeti fejlődés egy-egy szakáshoz kapcsolódjanak.

1. Giffinger hat tényezős rendszere

Elsőként GIFFINGER modelljét vizsgálom, akinek az értelmezésében az okos város a környezetvédelem, a gazdaság, a kormányzás, az életminőség javításának tekintetében alkalmazza a digitalizációs fejlesztéseket, olyan formában, hogy az állampolgárok képességeinek és tevékenységeinek bevonásával érje el a kívánt célokat.²⁴⁰

A smart city koncepciók felépítéséről GIFFINGER²⁴¹ részletes leírást ad, amelyben bemutatja az alrendszereket, a tulajdonságaikat, és az indikátorrendszereket. Értelmezésében a smart city olyan város, amely kiemelkedően teljesít az alábbi hat faktorban²⁴²:

1. Smart People – Okos emberek
2. Smart Mobility – Okos közlekedés
3. Smart Living – Okos életkörülmények
4. Smart Governance – Okos kormányzás
5. Smart Environment – Okos környezet
6. Smart Economy – Okos gazdaság

Ezek a rendszerek természetesen nem elkülönítve léteznek, hanem egymáshoz kapcsolódnak, és hozzájárulnak egy hatékony egységes rendszer, jelen esetben városi élet kialakításához. Az okos városok intelligensek, digitális rendszerrel rendelkeznek, amelyek egymással képesek összekapcsolódva működni.²⁴³ Ez azt jelenti, hogy az említett alrendszerek képesek egymással adatokat megosztani és összehangolt tevékenységet folytatni. Az okos város koncepciókban fontos szempont az alap-infrastruktúrákkal való ellátáson felül

²⁴⁰ GIFFINGER – HAINDLMAIER – KRAMAR (2010) pp. 299–312.

²⁴¹ GIFFINGER – PICHLER (2007) pp. 10-14.

²⁴² Jelen disszertáció terjedelmi okok miatt részletesen nem tárgyalja az egyes alrendszerek jellemzőit.

²⁴³ JÁMBOR (2020) pp. 65–80.

a hatékony rendszert biztosító okos megoldások alkalmazása, hiszen egyre több tevékenységet végezhetünk digitális alkalmazások segítségével.²⁴⁴

Az egyes alrendszerek természetesen számos területen hoznak fejlesztéseket, például az egészségügy, az oktatás, a közbiztonság, valamint a városlakók szellemi állapotának vizsgálata az okos emberek alrendszer körébe tartozik. Ezen alrendszerben a fejlesztési lehetőségek tárháza igen jelentős. Az oktatásban nagy mértékben csökkenhetnek a hozzáférés költségei, a digitális tartalmak bárki számára elérhetővé válnak.²⁴⁵

Úgy ítélem meg, hogy a smart programok alapja azon követelmény, hogy az egyes alrendszerek összehangoltan tudjanak fejlődni, hiszen kölcsönös viszonyban vannak egymással. Az okos város mobilitási programjainak jellemzője, hogy a környezeti terhelések csökkentése mellett a közösségi, illetve a nem motorizált közlekedési formák támogatását célozzák meg. A fő célokat a multimodális elérés, az egyes közlekedési ágak közötti rendszer szintű és konkrét téri kapcsolatok, valamint a szolgáltatások minden pontján megvalósított IKT integráció jelentik. A rendszer-integrációval országos vagy nemzetközi kompatibilitást is lehet teremteni, ahol egy használó egy rendszerben számos település közlekedési infrastruktúráját tudja elérni, azaz már nem kizárólag az adott település fejlesztései képesek együttműködni, hanem erősíti azt is, hogy több településen átíveljenek a szolgáltatások.²⁴⁶

A városok versenyképességét jelentősen befolyásolja azon tény, hogy milyen az ott élhető mindennapok minősége. Ez az egyéni ambíciók és célok kiteljesítésén túl, a családi és közösségi kapcsolatokra, az egyes életkorok sajátos igényeire, illetve arra is vonatkozik, hogy mindezeket mennyire tudja egy település hasznosítani, eredményeiket magába építeni és megőrizni a következő generációknak. Egy okos város olyan alapokat kínál, amelyek igen változatos egyéni és közösségi céloknak nyújtanak támogató közeget.²⁴⁷ Az egészség és a biztonság szintén olyan tényezők, amelyek hosszú távú befektetést

²⁴⁴ EREMIA – TOMA – MIHAI (2017) pp. 12-19.

²⁴⁵ DIRKS – KEELING (2009)

²⁴⁶ KOVÁCS (2018) pp. 35-49.

²⁴⁷ GEHL – SVARRE (2013)

igényelnek, akár konkrét, akár tágabb értelemben vett célokról van szó. A városlakók testi, lelki, szellemi és közösségi egészségének fejlesztése számos területen igényel döntéseket, az informáltság és a bizalom kialakításától és fenntartásától az ágazati szolgáltatások és adatbázisok integrációjáig.²⁴⁸

A hatékonyan működő projektek megvalósítása során elkerülhetetlen az életminőséget körvonalazó jóléti és biztonsági feltételeket, valamint a népesség egészségi állapotát és egészségtudatosságát középpontba helyező tényezőket. A jóléti feltételek jellemzésénél legfontosabb a lakhatási körülmények értékelése, amely egyrészt a lakásállomány komfortosságát, a szegregáció létét és a kulturális események gyakoriságát jelenti.²⁴⁹ A közbiztonság kérdésének egyre nagyobb a jelentősége egy település életkörülményeinek meghatározásánál, amelynek mérésében egyrészt a bűnözési statisztikáknak, másrészt az okos bűnmegelőzési megoldásoknak (kamera rendszerek, taxi és „hazakísérő” appok stb.) van szerepük.²⁵⁰

A városi környezet fejlődésében a környezeti fenntarthatóság sokáig nem volt lényeges, azonban az urbanizáció és a klímaváltozás elkerülhetetlenné tette a modernizációt ezen tárgykörben is.²⁵¹ A fejlődő technológia szerepe különösen fontos, és elengedhetetlen, hogy a megoldások hosszú távon működjenek és jelentős eredményeket biztosítsanak. Fontosak az erőforrás-gazdálkodási szempontok, amelynél mérési tényezők a szén-dioxid kibocsátás mértéke, a levegőminőség, illetve a hulladéktermelés és a vízhasználat. A klímabarát település fogalma elsősorban a klímastratégia meglétével mérhető, de ide tartozik az okszerű és ésszerű területhasználaton belül a barnamezők hasznosítása, a hőszigetek megléte, a zöldterület-gazdálkodás és a zöldfelületi rendszerek aránya és használati értéke a városon belül, illetve annak kapcsolódása a külterületi zöld folyosókhoz. A decentralizáltan működő okos hálózatok (smart grid) a nagy közműrendszerekről terhet vesznek le és a részleges vagy teljes függetlenedéssel biztonságosabban is működtethetők.²⁵²

²⁴⁸ AL-HADER – RODZI (2009) pp. 87-94.

²⁴⁹ BENEVOLO – DAMERI – D’AURIA (2016) pp. 13-28

²⁵⁰ NAGY – SAIN – SÁRDI – VASZÓCSIK (2015) p. 16.

²⁵¹ Utalva ezzel az értekezés I. fejezetében meghatározott alapvető fogalmak körére.

²⁵² DIRKS –KEELING (2009)

Egy település gazdasági életét meghatározza az ott letelepedett vállalkozások innovativitása, korszerűsége. Ennek szintjét a legjobban az új start-up cégek megjelenésével lehetne körülírni, de fontos információ a K+F tevékenység súlya, valamint az innovációs aktivitás, amelyet az e-kereskedelem, e-üzleti szolgáltatások elterjedtségével, honlap meglétével lehet mérni. Fontos, hogy a településhez legjobban kapcsolódó és mérhető szolgáltatás a turizmus piacán jelenik meg. Ez a helyi adottságokra épülő iparág számos módon képes digitális segítséget nyújtani például turisztikai útvonaltervezés, navigáció, városmarketing, foglалások, programok összeállítása tárgyában.²⁵³

Okos fejlesztéseket a történeti épített környezetre alapozva is meg lehet valósítani. A városok, városrészek kereskedő, iparos, kézműves, gyártó, ipari stb. hagyományai, illetve ezek örökségeként a műhelyek, boltok, üzemek a pusztán ingatlan hasznosításon túl speciális területeket célzó vállalkozásfejlesztési programok, oktatás vagy kulturális stratégiák alapját képezhetik.

Úgy ítélem meg, hogy akármennyire dinamikus piac lesz a következő években a smart city fejlesztések köre, itt csak akkor tudnak sikeres és versenyképes projektek születni, ha vannak olyan városok és közigazgatások, amelyek támogatják és befogadják ezeket. Ez a szemlélet a kulturális örökség értelmezését és elérhetőségét, de akár az idegenforgalmi vonzerőt és a városképet, városmárkát is alapvetően át tudja formálni.²⁵⁴

Az e-kormányzás magas prioritást élvez a kormányok politikájában, ennek is köszönhető, hogy számos ország komoly fejlődést ért el az infrastruktúra kiépítésében.²⁵⁵ Az okos város programok és a városlakók között olyan politikai közösség kialakítása a cél, amelyet a közös kormányzás és a tudatosság jellemez. Ennek elérése érdekében fontos, hogy az önkormányzatok

²⁵³ RAB – SZEMEREY (2018) pp. 10-15.

²⁵⁴ YIGITCANLAR – VELIBEYOGLU (2008) pp. 195–207.

²⁵⁵ LAPSÁNSZKY – CSÁKI-HATALOVICS (2014) pp. 478-497.

mellett egyre több szereplő részt vegyen a tevékenységben, például a polgárok részvételének aktivizálásával.²⁵⁶

Az okos kormányzás kialakításában a legnagyobb szerepet az önkormányzatok töltik be, hiszen a belső kormányzati rendszerek és a polgárok itt futnak össze.²⁵⁷ Ezért az aktív fejlesztő tevékenységük igen jelentős. A hosszú távú működés sikere érdekében érdemes olyan, akár kísérleti jelleggel működő szervezeteket vagy cégeket létrehozni, amelyeket piaci ösztönzők motiválnak, de az eredményeik a közigazgatásban is tudnak hasznosulni.

Az okos kormányzás esetében bizonyos rendszerek várhatóan központi, országos illetékességgel fognak létrejönni. Ezek esetében a fő kérdés a kompatibilitás, illetve a platformokra épülő helyi, valóban releváns szolgáltatások megteremtése. Nem elhanyagolható az adatkezelés felelősségi köreinek elhatárolása sem, hiszen számos ilyen rendszert országos intézmények vagy piaci szolgáltatók tartanak fenn, de helyi biztonsági vagy szuverenitási kérdéseket érintenek. Az önkormányzatoknak minden esetben proaktívnak kell lenni az ilyen kérdések tisztázásában, amihez olyan külső kompetenciák, mint például a helyi egyetemek segítséget jelenthetnek.²⁵⁸

A smart city koncepciók hangsúlyos részét képezi a közigazgatás egyszerűsítése, továbbá az eljárások gyorsítására vonatkozó törekvések. Valamennyi smart city koncepció épít az okos kormányzás területén belül létrehozott új jogi és informatikai megoldásokra. Az itt megjelenő jogforrások képezik az összes smart city koncepció jogi eszköztárának alapjait. A kapcsolódó hazai szabályozás igen fejlett, és a folyamatban lévő fejlesztések és jogi eszközök, mint például az elektronikus személyhitelesítés (elektronikus személyazonosító igazolvány) hasznos segítséget nyújtanak majd a projektek tervezéséhez.

Az alrendszerek körében említett interakciót igazolják azon kutatási eredmények is, miszerint a nagy egyetemi múlttal rendelkező városok

²⁵⁶ GIL-GARCÍA – PARDO (2005) pp. 187–216.

²⁵⁷ Visszaesetve az értekezés I. fejezetében rögzített helyi közösség – okos város – e-kormányzat kapcsolatára.

²⁵⁸ ANTHOPOULOS (2017): pp. 5–45.

felgyorsítják a városok fejlődését.²⁵⁹ Egy egyetem alapvetően két módon képes befolyásolni az érintett régió gazdaságát: egyrészt az egyetemről az üzleti szférába áramló (tudományos, technológiai és gazdasági) tudás révén, másrészt a diákok, illetve a dolgozók vásárlási szokásai pozitív irányban befolyásolják a gazdaság modernizációját is.²⁶⁰ Ez a megállapítás igazolja azon tényt is, hogy a sikeres okos városok megvalósítása során az akadémiai szektor jelentős szerepet tölt be az alanyok körében.²⁶¹

2. Az IBM és Chourabi modelljei

A digitális technológiák által képesek lehetünk a kihívások megválaszolására. Az élet minden területére behatoló korszerű technológiáknak köszönhetően jelentős gazdasági növekedést, munkahelyteremtést, jobb életminőséget érhetünk el. Az „okos megoldások” jelentősen megkönnyíthetik egy város működését és hozzájárulhatnak, hogy egy-egy szempontból „jobb” legyen a város.²⁶²

Az okos városok, ahogyan az előzőekben is bemutatásra került különböző alrendszerekből épülnek fel, amelyek eltérőek lehetnek az egyes megközelítésekben. Láttuk, hogy a GIFFINGER által alkalmazott megközelítés hat alrendszert nevesít, amelyeknél lényegi elem a rugalmasság, a tudatosság és az átalakíthatóság, viszont a szerző fokozott figyelmet fordít az egyénre, és az önálló döntésre. Kiemelt figyelmet szentel az infokommunikációs technológiák adaptálásának és a fenntarthatóság kérdéskörének.

A történeti fejlődésnek megfelelően a következőkben az IBM által 2009-ben készített, „mérőföldkőként” is emlegetett elemzést vizsgálom, amelyben rögzítették: **az okos városok lényege, hogy különböző infrastruktúrák és környezeti elemek egyvelegére építenek.**²⁶³

²⁵⁹ FLORAX – FOLMER (1992) pp. 437-466.

²⁶⁰ VARGA (2004) pp. 259–275.

²⁶¹ FLORAX (1992)

²⁶² ÁRVAI (2022) pp. 16–32.

²⁶³ PAROUTIS – BENNETT – HERACLEOUS (2013) pp. 262–272.

A tanulmány a következő alrendszereket nevesíti:

1. vízgazdálkodás,
2. energia hatékony felhasználása,
3. kommunikáció fejlesztése,
4. emberek és közösségek,
5. vállalkozások hatékony bevonása, valamint
6. közlekedés fejlesztése.

A felsorolásból látható, hogy néhány esetben a GIFFINGER által meghatározottakhoz nagyban hasonló alrendszereket különít el az IBM modellje is. Látható továbbá, hogy a korábban lefektetett alapok visszaköszönnek és bővülnek. Jelentős különbség, hogy az IBM erőteljesen hangsúlyozza, hogy ezek a tényezők városenként eltérő jellemzőkkel bírnak és hatékonyságuk megmutatja, hogy mennyire működik sikeresen egy település. A GIFFINGER által meghatározott modellhez képest nagyobb hangsúlyt fektet a település élhetőségére, az életkörülmények javítására, emellett törekszik arra is, hogy a vállalkozások működését támogassa és elősegítse a digitális eszközellátottság növekedését.

Harmadik modellként CHOURABI által meghatározott tényezőket vizsgáltam, ami a korábbi modellekhez képest egy olyan rendszer, ahol a fenntarthatósággal párhuzamosan különböző tényezők kerülnek meghatározásra, amelyek hatással vannak az okos városok tervezésére és működésére egyaránt.

CHOURABI a következő tényezőket nevesítette:

1. emberek és közösségek,
2. gazdaság,
3. infrastruktúra,
4. kormányzás,
5. környezet,
6. politikai hatások,
7. technológia fejlesztése, továbbá
8. vezetés és szervezés.

Értelmezésében az említett alrendszerek mindegyike két irányú hatást fejt ki, ahol a befolyásolás ideje és erőssége között vannak különbségek. Külső tényezőként említi a közösségeket, a környezetet, az infrastruktúrát, a kormányzást és a gazdaságot, belső tényezőként a vezetés és szervezés feladatait, a technológiai fejlesztéseket és a politikai környezetet. Megjegyzi, hogy a külső tényezők hatása a belső tényezőkön keresztül érvényesül. A modell a technológiát kiemeli és a középpontba állítja, mivel az okos város fejlesztések origójának tekinthető, amely hatással van mind a hét egyéb tényezőre.²⁶⁴

Megítélésem szerint, az okos városok bevezetése csak akkor lehet eredményes, ha azt a közösség pozitívan éli meg, azaz tényleg élhető város keletkezik a fejlesztések által, így mindenképp üdvözítendőnek tartom, hogy az évek során az egyes megközelítések erőteljes változáson mentek keresztül és a közösség szerepe felértékelődött.

A korábbi modellekkel ellentétben az emberek és közösségek fókuszba kerültek ezzel az új értelmezéssel. Az **emberek és a közösségek kulcsfontosságú** szereplői az okos városoknak, mivel az egyik legjelentősebb kihívás az életminőségük javítása. Kiemelt szempont továbbá, hogy az **új technológiai eszközök** által képesek legyenek **hatékonyabban** részt venni a döntéshozatali folyamatokban, tájékozottabbak legyenek és aktív szerepet töltsenek be a város irányításával kapcsolatos feladatok ellátása során. A korábbi megközelítésekhez képest jelentős változás, és **véleményem szerint előrelépés, hogy már nem kizárólag az egyéni igények és célok kerülnek középpontba, hanem a közösségi szintűek.**²⁶⁵

A gazdaság szerepét már GIFFINGER is kiemelten kezelte, mivel a versenyképesség szempontjából meghatározó a városok esetében, hogy hogyan működik a gazdaság, mennyire erős az innováció és a kereskedelem. Ezeknél a tényezőknél meghatározó lehet, hogy milyen mértékben kerülnek integrálásra a

²⁶⁴ CHOURABI – NAM – WALKER – GIL-GARCIA – MELLOULI – NAHON (2012) pp. 2289-2297.

²⁶⁵ CARDULLO – KITCHIN (2019) pp. 1–13.

digitalizáció által kínált lehetőségek.²⁶⁶ Fontos szempont, hogy a meglévő, már működő vállalkozások mellett szerepet és támogatást kapjanak az újonnan induló start-up vállalkozások is, növelve ezzel a munkahelyek számát és a termelékenységet.²⁶⁷

Az infrastruktúra és a technológiai fejlődés a teljes okos város koncepció alapja, hiszen a fejlett infokommunikációs technológiák alkalmazása elengedhetetlen a fejlődés során.²⁶⁸ Fontos szempont, hogy az új típusú eszközök képesek legyenek valós időben adatokat gyűjteni, tárolni, elemezni, elősegítve ezzel a döntési folyamatok optimalizálását. **Problémát okozhat azonban, hogy a digitális eszközök erősíthetik a társadalom megosztottságát és egyenlőtlenségét, így mindenképp nagy hangsúlyt kell fektetni arra is, hogy olyan eszközöket fejlesszenek, amelyek mindenki számára elérhetőek.**²⁶⁹

A valós idejű adatelemzés előnyeit kihasználva a környezetvédelem területén is számon előny érhető el, amivel a városok fenntarthatósága növelhető, a természeti erőforrások pedig jobban kiaknázhatók.²⁷⁰

A digitális lehetőségek alkalmazását és integrálását nagy mértékben befolyásolja a jogi környezet. A jogalkotó oldalán feladatként jelenik meg az esetleges jogi akadályok elhárítása, a támogató jogszabályok megalkotása és a szabályok betartásának ellenőrzése. CHOURABI modelljével felhívja a figyelmet arra, hogy az új digitalizációs projektek elindításával **számos olyan jogszabályt kell figyelembe venni az állami szereplőknek, amely megnehezíti a fejlesztések végrehajtását. Álláspontom szerint ez a fajta korlátozás nem kizárólag az állami szereplők oldalán okoz nehézségeket, hanem a vállalati szektor szereplőinél, valamint a közösségek szintjén is.** Sőt, ha jobban belegondolunk, mivel a mai napig elsősorban a piaci szereplők a

²⁶⁶ CAIRNEY – SPEAK (2000)

²⁶⁷ CHOURABI – NAM – WALKER – GIL-GARCIA – MELLOULI – NAHON (2012) pp. 2295–2297.

²⁶⁸ HASHEM – CHANG – ANUAR – ADEWOLE – YAQOUB – GANI – AHMED – CHIROMA (2016) pp.748–758.

²⁶⁹ NAGY (2020) pp. 69-77.

²⁷⁰ CHOURABI – NAM – WALKER – GIL-GARCIA – MELLOULI – NAHON (2012) pp. 2289–2294.

kezdeményezői az okos városok működtetéséhez kapcsolódó technológiai fejlesztéseknek, így leginkább az ő esetükben jelennek meg a jogi akadályok. Osztvá CHOURABI véleményét, a jogalkotónak figyelemmel kell lennie arra is, hogy olyan normákat alkosson, amelyeket a közösség helyesnek tekint és magának érez.²⁷¹

A jogi környezet mellett meghatározó az okos városok szempontjából az is, hogy milyen politika támogatottságot kapnak, milyen az intézményi háttér. Az intelligens városi kezdeményezések eltérhetnek az általánosabb kormányzati kezdeményezésektől, ami közös bennük, hogy a kormányok vezérlik őket, és hatékony információ- és kommunikációtechnológiákat használnak, a polgárok jobb kiszolgálása érdekében.²⁷²

Természetesen ehhez az szükséges, hogy a fejlesztés ne csak felülről legyen vezérelve, hanem a közösséget is vonják be a tervezési folyamatokba. Ez a koncepció több szempontból előnyös. Ha a közösség oldalát vizsgáljuk pozitívum, hogy saját maguk látják, hogy mire lenne szükségük. A döntéshozóknak pedig egyszerűbb „jó” döntéseket meghozniuk, ha tisztában vannak a közösség igényeivel, azonban mindenképp fel kell tárniuk a közösség előtt, hogy pontosan milyen fejlesztések érhetőek el.²⁷³

A fejlesztési folyamatot három dimenzió mentén értelmezhetjük. Elsőként vizsgálhatjuk a **humán dimenziót**, amely megközelítésben az okos város lényege az, hogy a polgárai informáltak és potensek legyenek a saját sorsuk alakításában. Fontos tehát, hogy az okos eszközök meglétén túl okos polgárok is legyenek, akik képesek élni a lehetőségekkel. Másodsorban vizsgálhatjuk **szervezési szempontból**, amely szerint a cél egy olyan közösség létrehozása, amely képes sikeres döntéseket hozni és – a politikai és egyéb közügyeken túl – a városfejlesztésben is aktív szerepet vállal. Utolsó szempontként a **technológiai dimenziót** különíthetjük el, amely szerint meg kell különböztetnünk különböző fejlettségi szinteket, miközben a közös cél itt is megjelenik. A közös cél pedig az, hogy az állampolgárok, a városi

²⁷¹ MEIJER – BOLÍVAR (2016) pp. 392–408.

²⁷² GIL-GARCÍA – PARDO (2005) pp. 187–216.

²⁷³ KÁPOSZTA – NÉMEDINÉ KOLLÁR (2017) pp. 57–66.

szolgáltatók és az önkormányzatok összekapcsolódását eredményezzék, valamint, hogy rendelkezésre álljon a szükséges adatplatform.

A különböző fejlesztési projektek befejezése után gyakran tapasztalható, hogy azok nem hozzák az elvárt eredményeket, mivel a település vezetésének nincs megfelelő kapcsolata a végfelhasználókkal, sem a célok megfogalmazásánál, sem a visszajelzések kezelése tárgyában.

Meggyőződésem, hogy az oktatás hasonlóan fontos tényező, ugyanis hiába tudnak az érintett felhasználók egy adott szolgáltatás vagy termék bevezetéséről, ha nem tudják azokat használni a mindennapjaikban, a kívánt eredményeket sem értheti el. **Éppen ezért bármilyen okos település projekt tervezésekor kiemelt figyelmet kell fordítani a szolgáltatás, az edukáció és a kommunikáció három pillérének folyamatos és együttes fejlesztésére, finomhangolására.**

IV.2. Az okos város modellek csoportosítása

Az okos városok témakörében a megvalósuló fejlesztéseket különböző csoportosítási módszerek alapján kategorizálhatjuk. A továbbiakban két besorolási megoldást kívánok bemutatni, amellyel a célom, hogy rávilágítsak mennyire eltérő módon van lehetőségük a városoknak megvalósítani és irányítani a fejlesztési folyamatokat.²⁷⁴

Az okos város fejlesztéseknek különböző típusait különíti el egymástól a szakirodalom a fejlettségi fokuknak megfelelően. Kezdetben **a teljes mértékben technológia által vezérelt** fejlesztések jelentek meg, amelyek szervezési folyamata a legkevésbé tudatos és emberközpontú az állami szervek és a lakosság szempontjából. Az előbbi állítást igazolja, hogy ezen smart city kezdeményezéseknél a városok teljes mértékben – mérlegelés nélkül – befogadják a nagy transznacionális informatikai cégek által kínált megoldásokat, amelyek célja a működési hatékonyságuk növelése, valamint vonzókéességük erősítésére.

²⁷⁴ DIRKS – KEELING – DENCIK (2009)

Megfigyelhető, hogy a nagyvárosok egyfajta versenyben állnak egymással annak érdekében, hogy az okos városok közé kerülhessenek. A technológia-vezérelt fejlesztések szintjén a multinacionális cégek eladják termékeiket a városoknak, miközben azok sok esetben még nincsenek teljes mértékben tisztában a fejlesztési projektek hosszútávú társadalmi és gazdasági hatásaival. Legtöbbször ezen városfejlesztések esetén csak a települések versenyképességének fokozása a cél. Kiváló példa lehet erre a fejlesztési modellre Songdo városa Kínában, amely teljes mértékben digitális megoldásokra épül. Az ilyen jellegű fejlesztéseket gyakran éri kritika, hogy a tervezés és a végrehajtás során a **lakosság és a városvezetés közötti kommunikációt teljes mértékben mellőzik**, ezáltal a lakossági igények nem kerülnek felmérésre, tehát sok esetben nincs összhangban a fejlesztés és a lakosság igénye.

A második kategória a **technológia-fókuszú, város által vezérelt fejlesztések** csoportja, amelyekben tudatos szereplőként jelennek meg az államok és a helyi önkormányzatok, élükön a polgármesterrel és a városi tisztségviselőkkel, akik vezető szerepet töltenek be a fejlesztési irányok kialakításában. Kiemelendő, hogy a döntéshozók feladata a fejlesztési irányok kijelölése, valamint az okos technológiák és innovációk szerepének meghatározása. Ezen szemlélet lényege, hogy a városvezetés úgy tekint a technológiai innovációkra, mint az **életminőséget javító eszközökre**. Ugyanakkor fontos kihangsúlyozni, hogy ez csak akkor valósulhat meg, ha adott egy kompetens városi vezetés, amely kellően nyitott az innovatív megoldások iránt és képes előzetesen felmérni az érintett település adottságait.²⁷⁵

A harmadik típus a **lakossági együtt-tervezésen alapuló modell**. Ezen modell alkalmazása által **áthidalhatók lennének** a smart city megoldásokban felmerülő **társadalmi szegregációval és egyenlőtlenséggel kapcsolatos problémák**. Az iménti állítás azért került feltételes módban megfogalmazásra, mert sajnálatos módon ezen fejlesztések valósulnak meg a legkisebb arányban.

²⁷⁵ BUDAI (2014)

A megközelítésnek a lényege az, hogy a lakosság aktívan részt vesz a fejlesztési tevékenységben, amely során – az igazgatási ciklust vizsgálva – a célkitűzéstől kezdve, a tervezésen át, a döntéshozatalig teljes mértékben bevonásra kerül. A szorosabb együttműködésnek köszönhetően jobban előtérbe kerülnek a társadalmi kérdések és problémák. A közösségi tervezés alapját az egyenlőség elve, a társadalmi nyitottság és a participatív döntéshozatal jelentik. A lakosság az ötleteivel, vagy az igényeinek megosztásával is hozzájárulhat a fejlesztésekhez, de akár befektetőkként is megjelenhetnek, például a megújuló erőforrások lakossági szintű kiaknázásában.²⁷⁶

Az okos város projekteket a fejlettségükön túl, az **igazgatási feladatot ellátó alanyi kör szempontjából is csoportosíthatjuk**. Az okos városok sokféle módon irányíthatók és a legtöbb irányítási modell több megközelítés jellemzőit foglalja magában. Az értekezés a kormányzati modellt, a magánvállalatok által irányított modellt és a polgári kezdeményezéseken alapuló modellt vizsgálja.²⁷⁷

A **kormányzat által történő irányítás** kitűnő példája Szingapúr, amely rendszeresen megjelenik a világ vezető okosvárosai között. Nem túlzás azt állítani, hogy az okos városok úttörői irigylik Szingapúrt, amely egy olyan modellt kínál – elsősorban azoknak az ázsiai országoknak, – amelyek centralizált országos kormányzati ellenőrzés alatt álló városokat kívánnak létrehozni.

A város 2014-ben indította el a kezdeményezést „Okos Nemzet” programként, amelynek célja az infrastruktúra fejlesztése és a lakosság megfigyelése. 2016 óta a Magyar Kormány különböző megállapodásokat köt annak érdekében, hogy az egész város érzékelőkkel legyen felszerelve. Az érzékelők által a város valós idejű működését tudják nyomon követni a közösségi terektől kezdve, a közlekedési forgalom megfigyelésén át, egészen az állam által fenntartott idősotthonok fürdőszobáit, ahol látszólag azért kerültek felszerelésre kamerák, hogy baj esetén a hozzátartozókat értesíteni tudják.

²⁷⁶ COHEN (2015)

²⁷⁷ Jelen alfejezet alapjául MOSCO (2019) pp. 135-170. szolgált.

A kormány a fejlesztéseket kifejezetten hasznosnak találja. Az összegyűjtött adatok alapján a terrorveszélyt kívánják csökkenteni, valamint a polgárokat az állam által helyesnek ítélt cselekvésre próbálják „ösztönözni”. A megfigyelés ezen foka adatvédelmi szempontból kifejezetten aggályos, már csak azért is, mert az összegyűjtött adatokat a „Virtuális Szingapúr” online platformon tárolják, amelyeket a magánszektor szereplőivel is megosztanak a gazdaság és a kereskedelem fejlesztése céljából, mindezt a lakosság előzetes hozzájárulása nélkül. A kormány többször elismerte, hogy az adatok biztonságos tárolása és védelme jelenti számukra a legnagyobb kihívást, hiszen fel kell készülniük a hackerek rendszeres támadásaira.

Úgy gondolom, hogy ezen megoldás egyfajta kompromisszumon alapul, amelyben a város vezetése magas szintű közbiztonságot, fejlett közlekedést és mindenhol elérhető, széles sávú internetet biztosít, amelyért a lakosság felfoghatatlan mennyiségű adattal fizet a teljes megfigyelés által.

A **magánbefektetésekre építkező vállalati beruházások** lehetőségei senkit sem érhetnek meglepetésként, hiszen a sikeres technológiai vállalatok és a jelentős pénzügyi eredményeket elérő vezetők egyaránt megpróbálják átalakítani a városok működését. Ezen kategória beruházásai arra építenek, hogy a jelenkor kihívásait jobban meg tudja ugrani a magánszektor, mint az állami szektorban megjelenő bürokratikus működés.

A magánbefektetésen alapuló okos város projekteket a profitszerzés hajtja, hiszen jelentős bevételre tehetnek szert a nagyvárosok omladozó infrastruktúrájának újjáépítésével és az új infrastruktúrák megalapozásával. Az éghajlatváltozás elleni küzdelem és a társadalmi különbségek felszámolása egyaránt üdvöztendő célkitűzés. Ha jobban megvizsgáljuk az említett projekteket – lásd a Facebook beruházását Zucktown-ban²⁷⁸, az Amazon törekvéseit Seattle-ben²⁷⁹, vagy a Twitter és az Uber lakásár emelkedést előidéző tevékenységét San Francisco-ban – megállapíthatjuk, hogy sok esetben

²⁷⁸ STREITFELD: Welcome to Zucktown – The New York Times 2018. <https://tinyurl.hu/1BKU> (letöltve: 2023. február 16.)

²⁷⁹ WEISE: Want to See What’s Up Amazon’s Sleeve? Take a Tour of Seattle – The New York Times 2018. <https://tinyurl.hu/2OFq> (letöltve: 2022. október 8.)

a megvalósítás során a deklarált magasztos célkitűzések feledésbe merülnek a profit mellett.

A harmadik kategória a **polgári irányításon alapuló modell**, amely vonatkozásában megállapíthatjuk, hogy a polgárok bizonyos mértékben részt vehetnek mind a kormányzat, mind a magánszektor által irányított okos városok működtetésében, azonban a legtöbb esetben ez a részvétel csak minimális és passzív jellegű. Gyakran biztosítanak a városvezetők konzultációs lehetőséget a lakosság számára, azonban a gyakorlatban ez annyit jelent, hogy az irányító szereplők tájékoztatják a fejlesztésekről a lakosságot, a céljuk pedig a támogatás mértékének és az esetleges ellenállás erejének felmérése. A részvétel biztosítása sok esetben csak rituális jellegű, azaz jelen lehetnek a polgárok a tanácskozásokon, kérdéseket vehetnek fel, vagy javaslatokat tehetnek, azonban annak érdekében, hogy a polgári irányításon alapuló modell sikeresen működjön sokkal szélesebb körű jogosítványokat kell biztosítani számukra.²⁸⁰

IV.3. Az okos városok tervezésének és megvalósításának sajátosságai

A fejlett országokban a társadalom digitális átalakulása új, még kevésbé ismert kihívások elé állítja az állami és a civil szereplőket egyaránt. A digitalizáció településfejlesztésre gyakorolt hatása eredményeként egyre nagyobb igény jelentkezik az okos megoldások települési szinten történő integrálására. **Számos előnnyel jár ezen lehetőségek bevonása, azonban a gyakorlatban problémát okozhatnak a fejlesztések finanszírozásával kapcsolatos kérdések, hiszen a megvalósításhoz szükséges forrásokat általában nehéz biztosítani, és az okos város projektek elfogadható megtérülését is nehéz bizonyítani.**

A könnyebb finanszírozhatóság érdekében az Európai Unió és a Magyar Kormány számos pályázati lehetőséget és támogatást biztosít, hogy ösztönözze és támogassa a települések effajta modernizációját. Mindemellett az állami szereplők számára továbbra is nehézséget okoz, hogy eleget tegyenek például az oktatási és egészségügyi szolgáltatások iránt növekvő társadalmi elvárásnak,

²⁸⁰ CARDULLO – KITCHIN (2018) pp. 813-830.

továbbá az is, hogy megoldják a munkaképes korosztály létszámának csökkenése által okozott problémákat. Ebből kifolyólag mondhatni „kényszer elé állítja” az állami szereplőket, amely során megoldást kell keresni arra, hogy hogyan lehet egyre kevesebb pénzből, egyre magasabb színvonalú szolgáltatást nyújtani, növelni azok hatékonyságát és esetlegesen külső forrásokat bevonni a közszolgáltatások hatékonyabb ellátása céljából. A következőkben arra keresem a választ, hogy a pénzügyi kérdések hogyan befolyásolják a fejlesztésekben résztvevő szereplők körét. Ennek során tárgyalni fogom a finanszírozási lehetőségeket, az úgynevezett PPP lehetőségeket és a közösség „erejét”.

1. A finanszírozási nehézségek és a résztvevők köre

Megfigyelhető, hogy a városok jellemzően állami, vagy magánfinanszírozásra támaszkodnak az okos város projektek megvalósítása során. Gyakran „rászorulnak” arra, hogy magánforrásokat vonjanak be közfeladatok ellátásába vagy a közberuházások megvalósításába, és ennek hatására az állami szereplők mellett egyre nagyobb szerepet kap a magánszektor. A növekvő költségek miatt az önkormányzatoknak nehézséget okoz a közfeladatok ellátása, illetve az azzal párhuzamos fejlesztések elvégzése és sokszor azzal szembesülnek, hogy az uniós támogatások és a központi költségvetésből biztosított források önmagukban nem elegendőek, ezért kénytelenek más jellegű megoldási alternatívát keresni.

A finanszírozással kapcsolatos korlátok leküzdése érdekében a sikeres okos városok általában ösztönzik és elősegítik az állami és a magánszektor közötti együttműködést az okos város projektek fejlesztése és megvalósítása során. Ezt a célt szolgálják az **állami és a magánszféra partnerségére** épülő úgynevezett **Public-Private Partnership** (a továbbiakban: PPP) konstrukciók.²⁸¹

²⁸¹ A disszertáció a PPP modelleket, mint az egyik leggyakrabban alkalmazott konstrukciót vizsgálja, azonban nem tartozik jelen értekezés keretei közé, hogy a koncepció szükségességét vagy hatékonyságát vitassa.

Úgy gondolom, hogy a PPP-k lényegében **állami garanciákkal ellátott hosszú távú szerződések, amelyek keretében magánvállalatok nagy infrastrukturális projekteket valósítanak meg, vagy olyan szolgáltatásokat vállalnak, amelyek általánosságban állami feladatnak minősülnek.** Ilyen lehet többek között kórházak, iskolák, úthálózatok fejlesztése, közegészségügyi szolgáltatások építése, fejlesztése, vagy például energetikai beruházások megvalósítása.²⁸²

Másképp fogalmazva a PPP lényege az, hogy az önkormányzatok és a magánberuházók közötti együttműködés keretében a közfeladathoz tartozó finanszírozási és működtetési feladatok szerződés keretében átadásra kerülnek, a kockázat megosztása mellett. Az elmúlt húsz évben a PPP döntő szerepet játszott világszerte a köz- és magánforrások összehangolása érdekében, hogy innovációt hozzon a közszolgáltatások hatékony működtetése során. Az együttműködés keretében megjelenő beruházási, finanszírozási és működtetési kockázatok megosztásra kerülnek a résztvevő felek között.²⁸³

A konstrukció lényege tehát az, hogy az állam az általánostól nagyobb mértékben, vagy akár teljes egészében átadja a magánszektornak bizonyos közfeladatok ellátását. Az idetartozó megállapodások jellemzője, hogy általában hosszútávra, akár 20-30 éves időtávra köttetnek, valamint, hogy a magánvállalkozás nemcsak az infrastruktúra megvalósításában vállal szerepet, hanem a közszolgáltatás nyújtásának felelőssége is rá hárul: a szolgáltatásait eladja a kormánynak vagy – állami garancia mellett – a harmadik (felhasználó) partnereknek.²⁸⁴

A kizárólag magán- vagy állami finanszírozáshoz képest a PPP-k számos előnnyel járhatnak a projektek számára. Az előnyeik között említhető, hogy a kockázat és a felmerülő költségek kiegyensúlyozottabb megosztása valósul meg az állami és a magánszektor között. Ennek hatására csökken az állami szereplőkre nehezedő nyomás. A településfejlesztés szempontjából talán a leghangsúlyosabb szempont az állami fél oldaláról vizsgálva, hogy a

²⁸² OSBORNE – GAEBLER (1994)

²⁸³ DIETZ (2011) pp. 144-146.

²⁸⁴ BÁGER – HAMZA – KOVÁCS (2007) pp. 13-29.

beruházások elején kisebb kiadást jelent számukra, mint egy teljes egészében közpénzből finanszírozott beruházás. A befektető magánszereplő számára pedig vonzó lehetőség, hogy évtizedeken át szép haszonnal járó díjat kap az államtól a megvalósult fejlesztés üzemeltetéséért.

Fontos szempont továbbá, hogy a PPP-k megfelelően minimalizálják a projektek függőségét az önkormányzati költségvetéstől vagy a politikai vezetés változásától, így – számos más előny mellett – hosszú távú befektetési lehetőségeket biztosítanak a kiterjedtebb intelligens városi projektek tervezésének és végrehajtásának támogatására. Összességében tehát a magánszektor finanszírozásának bevonásával rövidebb időn belül meg tud valósulni egy infrastruktúra, például egy gazdaságilag elmaradottabb régióhoz vezető autópálya, azonban később az infrastruktúra használatért fizetendő díjba be fog épülni a magánfél profitelvárása, az államkötvényekénél magasabb finanszírozási költség és fejlődő ország esetén az országhoz tartozó kockázat is.

Természetesen az előnyök mellett számos nehézség és hátrány is felmerülhet a PPP-k alkalmazása során. Tekintettel arra, hogy egy összetett, komplex struktúráról beszélünk számtalan tényezőt kell vizsgálni, elemezni, hogy a döntéshozók valós képet kaphassanak. Előny és hátrány összevetésére jó példa, hogy a PPP-nél egy eljárással tud az állam nagy volumenű, komplex infrastrukturális beruházást beszerezni. Ugyanakkor ez növeli annak a kockázatát, hogy nem lesz megfelelő a verseny az eljárás során, továbbá a bonyolult közbeszerzési eljárás az átlagosnál sokkal több időt vesz igénybe. Ezzel a PPP-projektek rontják az átláthatóságot és megnehezítik, hogy a civil társadalom, valamint a politikai döntéshozók ellenőrizzék a projekteket, valamint az elhúzódó eljárások a projektek hasznosulását is veszélyeztethetik.

Sok esetben olyan **tévedések jelentkeznek** a PPP-vel kapcsolatban, amelyek arra utalnak, hogy kizárólag forrásként, ingyenes támogatásként vagy **„olcsó hitelhelyettesítő eszközként” aposztrofálják**, valamint adott esetben nehézséget okozhat a valódi kockázatok egzakt értékelése is.²⁸⁵

²⁸⁵ SIBELKA (2001) pp. 420-423.

Amennyiben a jogi szabályozás oldaláról közelítjük meg a kérdést, azt tapasztalhatjuk, hogy a PPP-szerződések jogi szabályozásában **számos joghatósági eltérés** van, valamint fontos megjegyezni, hogy nemzetközi szinten nincsenek kötelező erejű standard szabályok.

Az Európai Unió törekszik arra, hogy egy viszonylag egységes szabályozási keret kerüljön kialakításra, mivel a PPP-k szabályozása országonként eltérő. Az Európai Unió törekvéseit igazolja például, hogy az **Európai Számvevőszék 2018-ban készített egy jelentést**, amelyben megállapítása került, hogy az unió által támogatott PPP-konstrukcióban megvalósuló projektek általánosságban gazdasági szempontból nem voltak megfelelőek, sok esetben számos hiányosság jelent meg bennük és kevesebb volt a pozitív hozadékuk, mint a negatív.

A Jelentés a hátrányok között nevesíti az imént említett korlátozott átláthatóság által okozott problémákat is. Általános tényként állapítható meg, hogy az alacsony szintű átláthatóság növeli a korrupció lehetőségét, és a visszaélések számát, valamint megnehezíti a demokratikus elszámoltathatóság megvalósítását. A Számvevőszék által feltárt problémák között említhető továbbá, hogy a vizsgált projektek nagy százalékánál a szerződéseket nem az ügyben érintett ország valamely illetékes bíróságának hatáskörébe utalják, ami szintén megnehezíti, vagy adott esetben ellehetetleníti az esetleges peres eljárások hatékony és gyors lefolytatását.

Gyakori probléma volt az is, hogy a PPP-konstrukciók kiválasztását megelőzően nem készült elemzés a megvalósítás lehetséges más alternatíváiról valamint nem volt megfelelően alátámasztva az sem, hogy a PPP biztosította a választás során a legkedvezőbb ár-érték arányt, vagy, hogy ez a konstrukció biztosította volna leginkább a közérdek védelmét.²⁸⁶

Ha viszont a gyakorlati kérdéseket vizsgáljuk, megállapítható a szakirodalom alapján, hogy az egyes PPP-kezdemenyezések megvalósításával különféle kihívások merültek fel, amelyek nemkívánatos projektkudarokat

²⁸⁶ Demnet Demokratikus Jogok Fejlesztéséért Alapítvány 2019. A köz- és magánszektor partnersége – tanulságok itthon és külföldön. <https://tinyurl.hu/zscF> (letöltve: 2023. január 10.)

okoztak.²⁸⁷ **A legtöbb esetben a probléma forrásának azt látták, hogy a lakosság részéről nem volt érdeklődés a megvalósított szolgáltatások iránt.**²⁸⁸ Egyes PPP-fejlesztések, például iskolák és egészségügyi projektek esetében előfordulhat, hogy a lakosság tájékoztatási és részvételi aránya nem túl nagy, valamint a megvalósítás során figyelmen kívül hagyják az érintett személyek igényeit és érdekeit.²⁸⁹ Ennek hatására a témával foglalkozó szakértők kifejezték annak fontosságát, hogy az embereket is minél erőteljesebben bevonják a PPP-rendszerbe, és ne csak az állami és a magánszektor közötti kétirányú partnerség valósuljon meg.²⁹⁰ A szerepvállalást úgy értelmezik, hogy az érintett, és/vagy érdekelt feleket teljes mértékben bevonják a döntéshozatali folyamatba.²⁹¹

ARNSTEIN azt hangsúlyozta, hogy az állampolgári részvétel szempontjából a valódi elkötelezettséget a polgárokkal való teljes partnerség jelenti.²⁹² Más szavakkal, a nyilvános szerepvállalás során a hatalom bizonyos mértékig történő újraelosztása valósul meg.²⁹³ Ennek az elképzelésnek az a célja, hogy elősegítse a különböző felek közötti információáramlást, egyensúlyba hozza érdekeiket, és lehetővé tegye a polgárok számára, hogy kifejezzék aggályaikat²⁹⁴, hiszen a hozzájárulásuk elengedhetetlen annak biztosításához, hogy minden kritikus kérdést gondosan mérlegeljenek, és a meghozott döntéseket a közösség erőteljesen támogassa.²⁹⁵

A hiányosságok ellenére – nemzetközi szinten – mégis gyakran támaszkodnak a PPP-konstrukcióra az okos városok fejlesztése során. Ezt igazolja például az Egyesült Arab Emírátsok gyakorlata, amelyben bevezetésre került az ún. Masara kártya. A kártya az idősebb korosztály számára nyújt előnyöket, például a kártya birtokosai kedvezményekben részesülhetnek

²⁸⁷ MATTI (2009) pp.142-156.

²⁸⁸ M. EL-GOHARY – OSMAN – E. EL-DIRABY (2006) pp. 595-604.

²⁸⁹ WISA – JUNNILA – DOLOI – NIEMISTA (2008) pp. 1-17.

²⁹⁰ KOPPENJAN – ENSERINK (2009) pp. 284-296.

²⁹¹ TANG – ZHAO – COLEMAN (2005)

²⁹² ARNSTEIN (1969) pp. 216-224.

²⁹³ BLOOMFIELD – COLLINS – FRY – MUNTON (2001) pp. 501-513.

²⁹⁴ CREIGHTON (2005) pp. 102-139.

²⁹⁵ NG, S. T. – WONG, J. M. W. – WONG, K. K. W. (2013) pp. 370-381.; GOVEN – LANGER (2009) pp. 21-30.; NG, S. T. – WONG, J. M. W. – WONG, K. K. W. (2012) pp. 423-432.

szállodáktól, magánklinikáktól, otthoni gondozási központoktól, turisztikai és utazási cégektől. A kártya jól igazolja a köz- és a magánszféra együttműködését, mivel a személyigazolványokhoz is hozzárendelésre került.²⁹⁶ A Kentuckyban található Louisville szintén a PPP konstrukcióra alapozva talált megoldást a város lakosságát veszélyeztető légszennyezettségre. Az önkormányzat együttműködést kötött több nagyvállalattal, amelyek a kezdeti szakaszban finanszírozták a légszennyezettség mérését végző szenzorok beszerzését és a lakosságot tájékoztató rendszer kidolgozását.²⁹⁷

2. A PPP megjelenési formái az „okos városokban”

Annak szemléltetésére, hogy a PPP-ket a technológiai innováció különböző szintjein hogyan használják (vagy éppen ellenkezőleg hogyan nem használják), három osztályt különít el a szakirodalom a PPP-fejlesztések körében, amelyek a „business as usual” PPP-k, az „inkrementális innováció” PPP-k, és az „úttörő innováció” PPP-k.

A „business as usual” PPP-k azokra a tipikus BOT-projektekre (building-operate-transfer project) vagy engedélyekre utalnak, amelyek a rendszerek üzemeltetésére vonatkoznak. Általában hosszú távú szerződéseket foglalnak magukban, a beruházás mértékétől függően akár húsz évre vagy annál hosszabb időtartamra kötettnek, és jelentős magánszektor finanszírozást foglalnak magukban. A „business as usual” PPP-k besorolása nem jelenti azt, hogy ezekben a projektekben ne lenne semmiféle innováció. Elvárható, hogy az infrastruktúra intelligens érzékelőkkel kerüljön felszerelésre (például alagutakban, járdákban vagy hidakban), vagy a metró- és vasúti üzemeltetés jelzéseivel és irányításával kapcsolatos innovációkat integrálják, mivel ezek hatékonyságnövekedést jelenthetnek. A modell azonban alapvetően előíró jellegű, ami azt jelenti, hogy a közszféra határozza meg és jelöli ki a technológiai beépítés szintjét, a használt rendszereket/alrendszereket, és azt,

²⁹⁶ JACOBSON (2018), MILENKOVIĆ – RAŠIĆ – VOJKOVIĆ (2017) pp. 1412-1417.

²⁹⁷ FISHMAN – FLYNN (2018) pp. 2-9.

hogy hol kell az innovációt integrálni (például Hohoot 1-es metróvonal, Mongólia).

Az **„inkrementális innovációs” PPP-k** az alrendszerek egy-egy kiemelt területére épülnek, például a jegyrendszerek létrehozására és működtetésére, vagy különböző elektromos flották üzemeltetésére kifejlesztett PPP-k. Ezek a meglévő rendszerek technológiai frissítéseit határozzák meg, de nem jelentik a rendszer gerincének átstrukturálását, és nem jelentenek új szemléletű megközelítést. Céljuk a szolgáltatás korszerűsítése, olyan módon, hogy a meglévő üzleti modellek és struktúra fenntartása is megvalósuljon. A szakirodalomban „inkrementális innovációnak” vagy „növekményes innovációnak” nevezett PPP-k az elmúlt évtizedben egyre inkább a „puha rendszerekben” növekedtek, mint például IKT rendszerek, amelyek szorosan kapcsolódnak a nehéz infrastruktúra üzemeltetéséhez.

Az **„úttörő innovációs” PPP-k** azok a fejlesztések, amelyek új üzleti modelleket építenek fel és teljesen átalakítják a meglévő mobilitási struktúrát. Az „úttörő innovációs PPP-k” esetei ritkán fordulnak elő, és inkább elszigetelt kísérleti tevékenységekhez kapcsolódnak, amelyek sikeres tesztelése esetén később „üzleti modellé” válhatnak. A gyakorlati tapasztalatok szerint az „úttörő innovációs PPP-k” még mindig nagyon ritkák, és alapvetően kísérleti esetekhez kapcsolódnak. A kísérletek értelemszerűen ellenőrzött környezetben készülnek, a hatóságok és a szabályozó hatóságok által biztosított többféle védelemmel, amelyek sikeres tesztelése esetén nem feltétlenül jelentenek optimális teljesítményt a valós üzleti környezetben, és azt sem, hogy „bankképesek”.

Még mindig kevés példa van arra, hogy a szakértők összehasonlító elemzést végezzenek az új és a szabványos PPP-modellek között. Valójában ezek az innovatív PPP-modellek még mindig meglehetősen bizonytalan lábakon állnak, ezért a kutatók előtt álló jelenlegi legnagyobb kihívás az, hogy iránymutatást adjanak a jövőbeli PPP-modellekhez.

Az új PPP-konstrukciók megvalósításakor a településeknek jelentős kockázatokkal kell szembenézniük, különösen a tervezés, a termelés, a kereslet, a finanszírozás, valamint a jogi és szabályozási kérdések tekintetében. A

kockázatmegosztási megállapodás szerkezete mindig is kritikus kérdés volt a PPP-fejlesztés szempontjából, és a kritikusok kiemelték a PPP-projektek egyenetlen és nem hatékony kockázatelosztását. Az intelligens városok kontextusában ez a kihívás növekedni fog, mert egyre nagyobbak a kockázatok. A nem hatékony kockázatarazás elkerülése érdekében a kormányoknak kerülniük kell a teljes kockázátadási megközelítést, és meg kell őrizniük bizonyos kockázatokot, például a jogi és szabályozási kockázatokot. A pénzügyi kockázat mérsékelhető a finanszírozás és a PPP működés elkülönítésével.

Az infrastrukturális szektor és végső soron a városok közép- és hosszútávú jövőképe gyökeres változást hoz a meglévő infrastrukturális eszközök kiépítésében és kezelésében. Bár a vízügyi, a közlekedési, az energia- és más infrastruktúra-alapú ágazatok általános hatékonysági szintjei történelmileg javultak, nem sikerült ténylegesen egy költséghatékony rendszert kialakítani. A költségek továbbra is magasak, mellette pedig erős politikai kísértés mutatkozik az infrastrukturális kiadások csökkentésére. Ennek eredménye az infrastruktúra romlása és a szolgáltatás minőségének csökkenése.

Az infrastrukturális szektor működési költségeinek csökkentésében (és az infrastruktúra-fejlesztési tervek finanszírozásához szükséges tőkebevonásban) az egyik fő hajtóerő a magánszektor bevonása volt, azonban a megtakarítás nem hozta meg az elvárt szintet. A szakirodalom megállapította, hogy csak egy technológiai váltás lenne képes potenciálisan nagy hatást gyakorolni a hatékonysági szintre. Ennek az új perspektívának a kockázatai azonban jelentősek.

A hagyományos PPP-k alap gondolata az volt, hogy a kockázatot a magánszektorra kell hárítani, viszont kizárólag „kezelhető” mértékben, vagyis bizonyos fokú kiszámíthatóságnak kell lennie ahhoz, hogy a magánszektor fel tudja mérni és ki tudja számítani a kockázatokot (és kockázati előnyöket). Az infrastrukturális szektorban azonban a legtöbb úttörő innováció nem kiszámítható. A hagyományos PPP-k alkalmazása azt jelenti, hogy a legtöbb projekt nem lesz piacképes, tekintettel arra, hogy rendkívül magas a kockázati

szintjük.²⁹⁸ Ennek következtében új, rugalmas és valóban megosztott partnerségre lesz szükség ahhoz, hogy a magánszektor az intelligens infrastrukturális beruházások felé vonzzák. Nem valószínű, hogy a tipikus szerződéses koncesszió megfelelő lesz, mert a szerződéses hiányosság mértéke csak fokozódik az úttörő technológiai innovációk kapcsán.²⁹⁹

A Világbank PPP Reference Guide útmutatója szerint meghatározott körülmények között a PPP-k segíthetnek leküzdeni a közszolgáltatás-nyújtás néhány kihívását, ideértve a megvalósításhoz szükséges források elégtelen voltát, a rossz projektelőkészítést és projektválasztást, az infrastruktúra nem hatékony vagy eredménytelen kivitelezését, vagy éppen a nem megfelelő üzemeltetést. Azaz a magánfél szakértelmének bevonásával és megfelelő szerződéses ösztönzőkkel magas minőségű infrastrukturális beruházás jöhet létre, továbbá a magánszektor forrásainak bevonása csökkenti annak szükségességét, hogy az államnak előre kellene biztosítania a beruházáshoz szükséges összegeket.³⁰⁰

Összességében úgy gondolom, hogy a PPP a köz- és magánjogi jogalanyok közötti hosszú távú együttműködés egyik formája, amelynek célja a közfeladatok, és közszolgáltatások tervezésének, kivitelezésének és irányításának egy sajátos megvalósítása, ahol az erőforrások és a felelősségi kérdések megosztása a felek sajátosságai alapján történik. A PPP tehát az összes érdekelt fél közül az „emberek” és a közösségek életminőségének javítását helyezi a középpontba.³⁰¹

3. A közösség „ereje”

Mint arra korábban rávilágítottam, gazdasági szempontból a PPP-k alkalmazása lehetőséget biztosíthat arra, hogy felgyorsítsák a városfejlesztési folyamatokat, azonban a konstrukció – a tényleges megvalósítás során – számos buktatót

²⁹⁸ CARLOS – JOAQUIM (2017)

²⁹⁹ FINGER – BERT – RAZAGHI – KUPFER – BOUCHARD (2017)

³⁰⁰ CARLOS – RUI (2012) pp. 473-483.

³⁰¹ UNECE International PPP Centre of Excellence: What are People-first PPPs?
<https://tinyurl.hu/0R8p> (letöltve: 2020. május 24.)

hordozhat. A gyakorlatban a köz- és magánszféra közötti partnerséget kétség kívül széles körben alkalmazzák, azonban a korábban bemutatott hiányosságok és gyakorlati problémák hatására a 2021 utáni években megkezdték a koncepció átdolgozását és fejlesztését.

A felmerült hiányosságok láttán szükségesnek találták, hogy a társadalom szerepét újragondolják. Nevezetesen azzal, hogy az embereket a PPP-rendszerek vonatkozásában középpontba helyezik. Ez az új típusú köz- és magánszféra közötti partnerség magában foglalja az alulról felfelé építkező részvételi stratégiákat, amelyek az infrastruktúra tervezésében és a politikai döntéshozatalban egyaránt jól láthatóak. Ez a fajta keretrendszer és a kapcsolódó szerepvállalási modellek átalakulása, a döntéshozatali jogkör módosulása erősen eltérhet a hagyományosan végső döntési jogkört birtokló politikai döntéshozóktól a polgárok felé.³⁰²

Reagálva arra, hogy egyre inkább előtérbe kerül a közösség bevonására történő törekvés, illetve a közösség erőteljes részvételére való igény, **átgondolásra került az egész rendszer,** amely nagy lehetőséget jelent a városfejlesztési feladatok ellátása során. Az okos város koncepciókkal kapcsolatos kritérium, hogy az egyes alrendszerek fejlesztése együttesen valósuljon meg és képesek legyenek a megvalósításhoz szükséges feladatokat is összehangolni. Megfigyelhető, hogy az egyes alappillérek közötti kapcsolattartás – lásd például az okos kormányzás és az okos emberek viszonyát – áttolódott a digitális térbe és már nem kifejezetten a személyes részvétellel járó egyeztetések dominálnak a digitális korban. A kommunikatív és **kollaboratív tervezési folyamatban a városlakó, azaz a felhasználó tervezésben való részvétele központi gondolat.** Az elv szerint az **emberek alapvető joga,** hogy a velük kapcsolatos változások irányának és céljának megtervezésében szerepet vállalhatnak, vagyis az okos városok tervezése során a fejlesztést végző szakértőkkel együttműködhetnek. Ahhoz, hogy a kollaboráció, a társadalmi egyeztetés folyamatos módon megvalósuljon egy

³⁰² LAURENT – LAURE – CLAUDINE (2015) pp. 245-265.

olyan hosszú folyamat során, mint például egy hagyományos város okos várossá való átalakulása szükség van nyílt közösségi innovációs műhelyekre.³⁰³

Ennek eredményeként a smart city kezdeményezések lényegi eleme lett a **Public-Private-People Partnership (PPPP)**. A PPP koncepciókhoz viszonyítva a PPPP sokkal nagyobb teret biztosít a közösség részvételére és arra, hogy a fejlesztések az állam, a magánszféra és a civilek közös munkájaként valósuljanak meg. Ezzel a bővítéssel biztosítják a transzparenciát és azt, hogy minden érdekcsoport véleménye és igénye szem előtt legyen tartva. A világ városai jelenleg ennek a folyamatnak az elején vannak, a fejlett és a fejlődő országokban egyaránt. A koncepciót MAJAMAA dolgozta ki, aki szerint a PPPP lehetőséget teremtett új proaktív és pozitív részvételre, új módszerek alkalmazására és megoldások keresésére, nemcsak a városfejlesztési folyamat korai szakaszában (célkitűzés és tervezés), hanem a településekkel kapcsolatos építési, üzemeltetési és fenntartási kérdések vonatkozásában is.³⁰⁴ A későbbi kutatások során a **PPPP-t már a közösségi részvétel egyik formájaként is** vizsgálták, az irányítási modellek és a várostervezés összefüggéseinek vonatkozásában.³⁰⁵

A Public–Private–People Partnership koncepciója az egyik feltörekvő módja annak, hogy rávilágítson a magánszereplők, a lakosság és a közszféra együttműködésének fejlesztésére. Felmerülhet azonban a kérdés, hogy milyen kihívásokat tud kezelni, és milyen potenciállal bírhat ez az új koncepció.

Az észak-európai országok hangsúlyozzák a polgárok részvételének fontosságát a tervezési folyamatokban, a jogszabályok megalkotásánál, valamint a politikai irányok meghatározásánál. Ezzel párhuzamosan folyamatosan új modelleket fejlesztenek ki annak érdekében, hogy a magánvállalkozásokat jobban bevonják a tervezési folyamatokba a különböző típusú köz-magán partnerségek kialakításával és együttműködési módok révén.³⁰⁶

³⁰³ GEHL (2010)

³⁰⁴ MAJAMAA (2018)

³⁰⁵ KÁPOSZTA – NÉMEDINÉ KOLLÁR (2017) pp. 57-66.

³⁰⁶ Lásd például Svédország, Finnország gyakorlatát.

Ha dogmatikai oldalról vizsgáljuk a kérdést, akkor megfigyelhető, hogy a PPPP fogalomnak **nincs egységes modellje vagy definíciója**, alapelvei esetről esetre eltérő módon adaptálhatók. Általában azonban a PPPP-módszerek olyan tervezési folyamatok kidolgozására összpontosítanak, amelyek egyszerre lehetnek hatékonyak és nyitottak a magánszereplők és az állampolgárok bevonásával. Az érintett szereplők bevonására való törekvés a jogszabályokból, valamint a helyi és a központi igazgatási „szokásokból” fakad, ezért az egyéni ötletek nehezen tudják azt befolyásolni.³⁰⁷

A PPPP nagy előnye, hogy felhívja a figyelmet azokra az egyensúlyhiányokra, amelyek a magánszereplők és az állami szereplők közötti pozíciók és befolyás tekintetében megjelennek a jogszabályok által teremtett környezetben. A PPPP lényegében – egy a partneri együttműködésésként – az első lépés lehet abban, hogy a közszféra, a magánszféra és a szűk értelemben vett társadalom együttműködése ösztönözni fogja a tervezőket arra, hogy a hivatkozott erőforrások közötti eltolódásokat kiküszöböljék, és segíthet módot találni a különböző szereplők erősségeinek hasznosítására.³⁰⁸

Az intelligens városok új típusú digitális városi közösségeket hozhatnak létre, és fokozhatják a társadalmi kapcsolatokat. Egy ilyen stratégia segíthet javítani a fejlesztési folyamatot az előre nem látható esetleges ellenállások kockázatának mérséklésével, a felelőségek és jogok egyértelmű kiépítésével, valamint a nyilvános hozzájárulás lehetőségeinek megteremtésével. Várhatóan ilyen hatékony és valódi nyilvános szerepvállalási keretet kell kialakítani a PPPP-projektekhez. A **fogalom alapja az angol „public participation”,** magyarul társadalmasítás vagy társadalmi részvétel. ALFÖLDI megfogalmazásában a városfejlesztés területén a „public participation” azt szeretné elérni, hogy a döntéshozók és az emberek között egy szorosabb kapcsolat jöjjön létre, meghatározott keretek között bele lehessen szólni a mindennapi történésekbe és aktívan közreműködni a várostervezési folyamatokban. Lényegében a „public participation” az általános demokratikus

³⁰⁷ GÁL (2005) pp. 271-294.

³⁰⁸ COHEN (2012)

működési elvek gyakorlati alkalmazása. A fogalom magyar gyakorlati megfelelőjét az 1980-as években a rendezési tervek kapcsán szervezett lakossági fórumokra próbálták „ráerőltetni”.³⁰⁹ Ha azonban a valódi jelentéstartalom szerint vizsgáljuk, akkor megállapítható, hogy időben lényegesen későbbre tehető a magyar megvalósulás. Az Európai Unióba 2004-ben történt belépés után került be az eszközrendszerbe, mégpedig az Integrált Településfejlesztési Stratégiák kidolgozása kapcsán. A gyakorlat elterjedésében segített, hogy a lokális döntési kérdések alkalmával mind a tervezők, mind az önkormányzatok a társadalmi részvétel eszközrendszerében láttak megoldási lehetőséget.³¹⁰

A lakosság és a helyi önkormányzatok közötti **kétirányú kommunikációra** épülő csatornák sokkal aktívabbá tehetik a helyi önkormányzatokat. A gyakorlatban megfigyelhető egy olyan tendencia, miszerint egyre több önkormányzat aktívan jelen van a közösségi hálózatokon, mások pedig saját interaktív állampolgári alkalmazásokat fejlesztenek ki.³¹¹ Az információk terjesztése mellett ezek a csatornák olyan eszközöket hoznak létre, amelyek segítségével a lakosság bejelentheti problémáit, adatokat gyűjthetnek vagy mérlegelhetik a tervezési kérdéseket. Jó példa erre Párizs gyakorlata, amely úgynevezett részvételi költségvetést hajtott végre, felkérve a társadalmi szereplőket, hogy tegyék közzé projektötleteiket, és online szavazással döntsék el, melyik érdemel támogatást.³¹²

A kutatás során arra a következtetésre jutottam, hogy az **okos városok megvalósításakor korábban kizárólag az állami szereplők – különösen a helyi önkormányzatok – és a vállalati szereplők együttműködése valósult meg, a lakosság nem töltött be jelentős szerepet.** Az elmúlt néhány évben látszik átalakulni ez a tendencia, ami az okos városok igazgatásának szereplői körében látható. **A lakosság egyre inkább kezd középpontba kerülni,** és próbálják erősíteni aktivitásukat, hiszen a gyakorlati tapasztalatok alapján a

³⁰⁹ SULISTIA – NAM (2022) pp. 267-275.

³¹⁰ Szabad Európa Podcast: Közösségi tervezés Alföldi Györggyel

³¹¹ McKinsey Global Institute: Smart cities: Digital solutions for a more livable future
<https://tinyurl.hu/Hu4p> (letöltve: 2022. október 26.)

³¹² PAULO – KITCHIN (2018) pp. 10-27.

siker kulcsfontosságú tényezői. **Ez a fajta változás megjelenik a fogalmi értelmezések során, a működési modellek vonatkozásában és a finanszírozási kérdések és modellek esetén is, ami egyértelműen igazolja, hogy a helyi közösség bevonása nélkül nem lehet megfelelően teljesíteni a kívánt célokat.** Ezen állításom megalapozottságának további vizsgálata érdekében a következőkben az irányítási szempontra koncentrálva tekintem át az egyes okos város modelleket.

V. FEJEZET

AZ OKOS VÁROS MODELL – AZ EURÓPAI UNIÓ NAGYVÁROSAINAK GYAKORLATA ALAPJÁN

A smart city projektek egyszerre látnak el a város fejlesztésében felülről szerveződő (top-down) szerepkört és biztosítják a szükséges táptalajt az alulról jövő (bottom-up) kezdeményezések létrehozására.

A **top-down** irányban működő projektek keretében olyan új szolgáltatások és termékek fejlesztését kezdeményezik, amelyek segítik a helyiek életét és a társadalmi feladatok megoldásához járulnak hozzá. A **bottom-up** irányban pedig biztosítani igyekeznek a megfelelő infrastruktúrát az alulról induló projekteknek, elsősorban a partnerek megtalálásához és az elképzelt szolgáltatás vagy termék előállítására legalkalmasabb eszközök megteremtéséhez.³¹³

A következőkben – annak érdekében, hogy széles körben áttekintésre kerüljön a top-down és a bottom-up modellek megvalósulása – egy-egy európai nagyváros ilyen jellegű működését vizsgálom. Természetesen mindkét rendszernek megvannak az előnyei és hátrányai, ezért **a vizsgálat során arra keresem a választ, és azt helyezem a középpontba, hogy az egyes modellek esetében milyen eljárásrend alkalmazására kerül sor, illetve, hogy léteznek-e átfedések a modellek között.**³¹⁴

V.1. Amszterdam, a bottom-up módszer alfája

Elsőként Amszterdam városát állítom vizsgálatom tárgyává, amely az utóbbi években hatalmas lépésekkel halad előre az okos város felé vezető úton és jelenleg az élmezőnyben helyezkedik el. Az Amsterdam Smart City, mint városfejlesztési projekt a **köz- és magánszféra partnerségeként** működik,

³¹³ RAB – RIEDEL – STEINER (2015) p. 3.

³¹⁴ A vizsgált városok – Amszterdam és Bécs – egyaránt világvárosok, azonban úgy gondolom, hogy az általuk alkalmazott komplex rendszerek és eljárásrendek iránymutatásként szolgálhatnak a hazai városok számára is.

amely úgy tekint a városra, mint egy laboratóriumra: kutatásokat, kísérleteket végeznek, mégpedig az összegyűjtött adatok, illetve az új mobilitási lehetőségek segítségével. A gyakorlati tapasztalatok alapján már egyértelműen igazolt, hogy a projekt nagyban hozzájárult a lakosok és a látogatók életminőségének javulásához. A kérdés az, hogyan. A lehetséges választ a következő négy szempont szerint vizsgálom.

1. A kezdeti lépések

Az Amszterdam Smart City egy egyedülálló projekt nemzetközi szinten is, ahol erős együttműködés valósul meg a cégek, a közsféra, az egyetemek, a kutatóközpontok és a lakosság között³¹⁵, és az okos városfejlesztések egyik legjelentősebb projektje.³¹⁶

A projekt szempontjából lényeges, hogy az okos város az általuk meghatározott definíció szerint egy olyan város, ahol a szociális és technológiai infrastruktúrák és megoldások megkönnyítik és felgyorsítják a fenntartható gazdasági növekedést. Céljuk továbbá egy olyan város létrehozása, ahol élni és dolgozni is jó, tehát fő feladatuknak alapvetően az életminőség javítását tűzték ki.

Amszterdam városfejlesztési stratégiája az „Amsterdam Smart City program” címet viseli, és a kezdeményezés elindításának ötlete 2007-ben született, az Amsterdam Innovation Motor (AIM), valamint a Liander

³¹⁵ A Triple Helix concept – magyarul Hármas Spirál modell egy modern felfogás megjelenítése, amely „a tudomány – a gazdaság – a kormányzat” újszerű munkamegosztásának és koordinált együttműködésének fontosabb dimenzióit és alapelveit foglalja össze. Ennek alapja, a szereplők folyamatos kommunikációja. Az elmélet a tudományos fejlődést, egy három erőtegyező által meghatározott erőterben létrejövő, egymásba fonódó spirálvonalú fejlődésként értelmezi. A TH modell a tudásalapú gazdaság növekedési forrásainak megteremtése érdekében szükségessé váló együttműködésre és egyenrangú szerepvállalásra hívja fel a figyelmet.
<https://tinyurl.hu/JLA3> (letöltve: 2022. május 24.)

³¹⁶ A Triple Helix modell mellett érdemes megemlíteni a Wilsoni gyémánt logikáját is, amely inkább a Public-People-Private Partnership logikáját érvényesíti. Jelen értekezés terjedelmi okok miatt részleteiben nem tárgyalja a Wilsoni gyémánt modellt, azonban a téma további kutatása szempontjából kifejezetten releváns lehet.

A Wilsoni gyémánt modellben szerepet kap a kormányzati/állami szektor, a civil társadalom, a magánszektor, valamint a tudomány (kutatási és fejlesztési közösségek). A gyémánt modellben minden hálózat esetében egyensúlytól függetlenül minimum öt közös dimenzió jelenik meg. A kölcsönhatások esetében vizsgálandó azok rendszeressége, sokfélesége, többirányúsága, a tagok közötti belső koherencia, illetve a tagok nyíltsága. Összességében Wilson álláspontja az, hogy minél robusztusabb a „gyémánt” az egyes dimenziókban, annál sikeresebb az IKT szektor teljesítménye. Lásd bővebben: WILSON III (2005) pp. 30-49., Z. KARVALICS (2005) pp. 74-81.,

energiahálózat-üzemeltető együttműködésének köszönhetően.³¹⁷ Az általuk meghatározott definícióból egyértelműen levezethető, hogy Amszterdam már a kezdetektől a lakosságot, az ott élő személyek igényeit helyezte (és helyezi jelenleg is) a középpontba.³¹⁸ Ezzel a megközelítéssel erősen kiemelkedik az átlagos fejlesztések köréből, mivel nem az elmúlt néhány évben kezdték el erősíteni a társadalom részvételét.

A program alapját az a hipotézis adta, hogy **„az IKT képes egyszerűsíteni a városok működését”**.³¹⁹ A szervezetek egy jelenleg is folyamatban lévő stratégia kezdeményezőjévé váltak, és a fő mozgatórugójává minden olyan tevékenységnek, amelyet annak progresszív megvalósítása érdekében végrehajtanak. Az Amsterdam Innovation Motor (a továbbiakban: AIM) egy 2006-ban létrehozott alapítvány, amely segít megőrizni és megerősíteni Amszterdam nagyvárosi térségének tekintélyes pozícióját a tudásgazdaságban. A vállalkozói szellemet ösztönző új ötletek és vállalkozások támogatásával ez az alapítvány folyamatosan új kezdeményezéseket dolgoz ki az egyetemekkel, a gazdasági szereplőkkel, az önkormányzatokkal és sok más független szervezettel együttműködve.³²⁰

Az Amsterdam Innovation Motor által kidolgozott kezdeményezések alapvetően négy stratégiai területhez kapcsolódnak: a kreatív iparágak és új média területéhez, az információs és kommunikációs technológia (IKT) témájához, a társadalomtudományokhoz, és a fenntarthatóság kérdésköréhez.³²¹ 2013-tól az AIM az Amszterdami Gazdasági Igazgatóság részévé vált.³²²

A Liander egy holland energiahálózat-üzemeltető, amely az Alliander, Hollandia legnagyobb energiavállalatának részét képezi. Feladata

³¹⁷ BARON (2012a)

³¹⁸ Amsterdam Smart City (2010) Climate street Amsterdam. Amsterdam Smart City. <https://tinyurl.hu/xp8u> (letöltve: 2023. február 15.)

³¹⁹ BARON (2012b)

³²⁰ MORA – BOLICI (2017) pp. 251-266.

³²¹ Amsterdam Innovation Motor (2009) Amsterdam capital of science: ICT in business. Amsterdam Innovation Motor. (letöltve: 2023. március 1.) Amsterdam Innovation Motor (2011) AIM 2007-2011. Amsterdam Innovation Motor. (letöltve: 2022. szeptember 10.) <https://tinyurl.hu/a4X8>

³²² Amsterdam Economic Board (2012). A region on the way to becoming a Smart City. Amsterdam Economic Board. <http://www.amsterdameconomicboard.com> (letöltve: 2023. január 30.) Amsterdam Economic Board (2014) The Amsterdam Economic Board website. <https://tinyurl.hu/jhdo> (letöltve: 2023. március 10.)

energiahálózatok kiépítése, karbantartása és irányítása annak érdekében, hogy a gázt és a villamos energiát Hollandia nagy részén, beleértve az amszterdami nagyvárosi térséget is eloszthassák.

A technológiát a klímaproblémák kezelésének kulcsfontosságú tényezőjeként³²³ azonosították és az intelligens város stratégia megalkotása egy lehetőséget kínált arra, hogy az Amszterdam városa által meghatározott stratégiai célok minél gyorsabban elérhetővé váljanak.³²⁴ Ebből az a következtetés vonható le, hogy az amszterdami program kezdeményezői, és mozgatórugói elsőként piaci szereplők, vállalatok voltak.

2. A megvalósítás második szakasza

A holland közigazgatásban 2010-ben változás következett be, amely leginkább az önkormányzatok körében realizálódott.³²⁵ Ennek ellenére az **önkormányzat elkötelezettsége az információs technológiák használata iránt stabil maradt** az évek során, főleg azon okból kifolyólag, hogy a környezeti fenntarthatóság előmozdítása érdekében láttak benne potenciált. Ez a fajta törekvés egyértelműen megjelenik számos szakpolitikai dokumentumban is.³²⁶

Elsőként az intelligens város stratégia elindításának alapját tisztázták, majd a projekt kezdeményezői – a tervezési fázistól kezdődően – teljes felelősséget vállaltak a stratégia kidolgozásáért is. A 2008-ban megkezdett tervezési tevékenységeket az alapító szervezetekhez tartozó különböző munkacsoportokból álló speciális csoport valósította meg.³²⁷ Ilyen például az Amszterdami Önkormányzat Klímahivatala és az Amsterdam Innovation Motor ICT Klasztere, amelyek egyaránt 2008-ban jöttek létre.³²⁸

³²³ BRINKMAN – MEUWISSEN (2010)

³²⁴ Amsterdam Smart City (2011a). Smart stories. Amsterdam Smart City. <http://amsterdamsmartcity.com> (letöltve: 2023. január 11.)

³²⁵ VAN DER LAAN (2014)

³²⁶ Lásd bővebben: GEMEENTE AMSTERDAM (2010), GEMEENTE AMSTERDAM (2011), GEMEENTE AMSTERDAM (2012), GEMEENTE AMSTERDAM (2014A), GEMEENTE AMSTERDAM (2014B)

³²⁷ BRINKMAN – MEUWISSEN (2010)

³²⁸ European Commission: Urban Agenda for the EU

A második fázisban – lényegében a tervezési szakaszban – különböző tevékenységeket végeztek. Először is, Amszterdam Intelligens Város Stratégiája beillesztésre került a város stratégiai keretrendszerébe, és összhangba hozták a város által elfogadott intézkedési tervvel, különös tekintettel arra, hogy szembe kell nézni az éghajlatváltozással és a szén-dioxid-kibocsátás csökkentésének problémáival. Ez a keretrendszer számos helyi és európai szinten javasolt stratégia konvergenciájának eredménye, ami hasznosnak tűnt a kezdeti szakaszban közölt problémák megoldására.³²⁹

Amint Joke van Antwerpen, az Amsterdam Innovation Motor igazgatója rámutatott, „Amsterdam Smart City szorosan kapcsolódik az Új Amszterdam Klímaprogramhoz, amely egyértelmű éghajlati célokat fogalmaz meg Amszterdam városa számára[... .] és ösztönözní kell a polgárok energiafogyasztásának változását”.³³⁰ Elköteleztük magunkat amellett, hogy 2025-ben 40%-kal csökkentjük CO₂-kibocsátásunkat (1990-hez képest)”.³³¹ Ily módon Amszterdam „a világ egyik legfenntarthatóbb városává” válhat 2025-re”.³³² Az intelligens város stratégiát összhangba hozták az New Amsterdam Climate programban javasolt célkitűzésekkel, prioritásokkal és jövőképpel is.

A stratégia egy hosszabb intervallummal tervezve, 2025-ig határoz meg feladatokat a következő fő célok érdekében:

1. az energiamegtakarítás növelése és a szén-dioxid-kibocsátás csökkentése Amszterdam területén;
2. a technológiai innováción alapuló fenntartható gazdasági növekedés előmozdítása, kihasználva az IKT és a digitalizációs változás adta lehetőségeket a lakosság életminőségének javítása érdekében.³³³

Ezen túlmenően a New Amsterdam Climate programban szén-dioxid-kibocsátás mérést és elemzést készítettek, ami bevonásra került az okos város stratégia megfogalmazásához is. Az elemzést cselekvési területek kiválasztása

³²⁹ ANNEN (2011), BARON (2010), SCHUURMAN (2011)

³³⁰ SMART METERS (2009)

³³¹ GEMEENTE AMSTERDAM (2008)

³³² GEMEENTE AMSTERDAM (2009)

³³³ ANNEN (2011), AMSTERDAM ECONOMIC BOARD (2012), VERMAST (2011A), VERMAST (2011B)

érdekében használták fel, amelyek megfelelnek a „város legnagyobb CO₂-kibocsátóinak”: ilyenek például a lakóterek, a gyárak és munkatermek, a közlekedési szektor és a közterületek.³³⁴

3. A stratégia megvalósításának elvei és a városi laborok

A célok elérése érdekében az IKT-alapú projektek folyamatos és állandó fejlesztésére épülő sajátos megközelítést határoztak meg. **Minden projektet** és az azt jellemző technológiai megoldásokat egy kezdeti kísérleti fázisban **tesztelnek**. A tesztidőszak végén a kapott eredményeket elemzik, és a legjobb kezdeményezéseket egy következő nagyszabású megvalósítási szakaszban mérlegelik. Ezen túlmenően **négy kulcsfontosságú elv** érvényesül, mind a stratégia, mind az egyéni projektek közül kiválasztott tervek esetében:

1. **Kollektív erőfeszítés:** az eredmények eléréséhez elengedhetetlenek tartják a szorosan együttműködő megközelítést, ezért minden projektben folyamatosan ösztönzik és támogatják a köz- és a magánszféra közötti együttműködést, valamint az állampolgárok bevonását, például a Public-Private-People Partnership alkalmazásával;
2. **Gazdasági életképesség:** csak a legelőnyösebb projektek jöhetnek szóba a potenciális megvalósítás fázisában;
3. **Tech push/pull kereslet:** az éghajlatváltozás elleni fellépést technológiai innovációval és az emberek viselkedésében beálló változások ösztönzésével kell támogatni;
4. **Tudásterjesztés:** a megszerzett tudás megosztása és terjesztése az intelligens város átalakítása érdekében.³³⁵

Annak érdekében, hogy biztosítsák a polgárok magas szintű bevonását a projektek kidolgozásába, és ösztönözzék viselkedésük megváltoztatását, a

³³⁴ TURNER (2009)

³³⁵ BRINKMAN (2011) pp. 22-25., STAHLAVSKY (2011) pp. 2-10.

Living lab módszertant választották. Ily módon a technológiai megoldások a város lakosságának aktív bevonásával valós környezetben is kipróbálhatók.³³⁶

BRINKMAN, az Amsterdam Smart City program 2009 és 2011 közötti menedzsere szerint „az amszterdami megközelítés lényege, hogy a Living labs-t használják a projektekhez [...]. A [...] polgárok bevonása elengedhetetlen [...], mivel a tesztelt technológiák haszontalanok elfogadásuk és tapasztalataik nélkül”.³³⁷

Amszterdam smart stratégiája **nem egy hagyományos, minden részletben kidolgozott terv, inkább a gyakorlatra támaszkodik**, mivel kísérleti célból a különböző városi negyedekben living lab projekteket indítottak a helyiek közreműködésével. A living lab (a továbbiakban: városi labor) egy tesztelő közeg, ahol a felhasználók és a fejlesztők közösen dolgoznak a szolgáltatások és a termékek fejlesztésén. Az Európai Bizottság PPP³³⁸ (Public – Private – Partnerships) definícióval határozza meg az említett konstrukció hátterét.

A living lab kollaboráció a nyílt innováció egyik leggyakoribb megjelenési formája, mely egy nyílt ökoszisztémát jelöl, ahol a kísérletezés és a közös alkotás valódi környezetben, valódi felhasználókkal közösen történik. A program előnye, hogy a végfelhasználók a kutatókkal, a cégekkel és a közintézményekkel együtt kutatják, tervezik és valósítják meg az új ötleteket, termékeket, szolgáltatásokat, tehát a tervezési és a kivitelezési szakasz is közösen történik.

A városi laborok tehát a közös alkotás, felfedezés, kísérletezés és értékelés folyamatát foglalják magukba, amelynek köszönhetően a fejlesztők és a felhasználók a teljes folyamat alatt együttműködhetnek és értékelhetik a koncepciók, szolgáltatások minőségét. A tesztelési folyamat egyik legfontosabb része a visszacsatolás, annak mérése, hogy mennyire hasznos, elfogadott az elgondolás a vizsgált közegben, ugyanis a fenntartható fejlődés a felhasználók

³³⁶ AMSTERDAM ECONOMIC BOARD (2012), BARON (2012c)

³³⁷ BRINKMAN (2011) p. 23.

³³⁸ European Parliament: The Digital Single Market and the digitalisation of the public sector <https://tinyurl.hu/0mxm> (letöltve: 2022. december 3.)

igényei szerint működő társadalmi és gazdasági folyamatokra megfelelően reagáló megoldásokkal építhető.

Számos living lab meghatározás létezik, azonban kiemelendő, hogy egy komplex fogalomról van szó, hiszen a living lab formáció környezetet, rendszert, platformot, metodológiát és szervezetet is jelöl.

Fontosnak tartom megemlíteni a MITCHELL által meghatározott fogalmat, amely szerint a living lab egy olyan laboratóriumként funkcionáló várost vagy épületet jelent, melyben a fejlesztők és a tervezők életszerű környezetben meg tudják figyelni az emberek viselkedését és reakcióit egyes élethelyzetekre vonatkozóan, valamint azt, hogy bizonyos szituációkban mit hajlandóak és képesek véghezvinni.³³⁹

Ma még nincs konszenzus arra vonatkozóan, hogy felhasználó-központú „user-centric” vagy felhasználó-vezérelt „user-driven” innovációról beszélhetünk-e a living lab esetén. A szakirodalom többségében a két fogalom keveredik egymással, amely oka valószínűleg az, hogy a „user-driven” megoldásokat a legtöbb esetben megelőzi a „user-centric” módozat. Az Európai Bizottság által megalkotott definíció a „user-driven” elnevezést használja, hiszen értelmezése szerint az innovációs folyamat középpontjába a végfelhasználó kerül. Ez a megfogalmazás viszont sok esetben zavart kelt, hiszen értelmezhető úgy is, hogy a felhasználó teljes értékű irányítóként és koordinátorként vesz részt az innovációs folyamatban, ugyanakkor nyilvánvaló, hogy a felhasználónak nincsenek sem vezető képességei, sem megfelelő tudása a folyamat irányításához. A fogalmi problémák ellenére, úgy gondolom egyrészt, hogy a living lab projektek nagyban segíthetik az eredményes okos város projektek kivitelezését. Másrészt a modell teljes mértékben összhangban van a stratégia célkitűzéseivel és kulcsfontosságú elveivel.

³³⁹ FÜZI (2013) pp. 180-185.

4. A döntés és a kivitelezés sajátosságai

Visszatérve a tervezési fázishoz, egy másik fontos tevékenység, amelyet ekkor végeztek, egy olyan új szervezet létrehozása, amely képes biztosítani a projektek megfelelő végrehajtását, és amely „nyílt platformként [...] egyesíti a(z) [állami és magán] feleket és önállóan működik”.³⁴⁰ Ezt a szervezetet Amsterdam Smart City-nek nevezték el, és alapítványi formában hozták létre.³⁴¹ Ezen kívül különböző munkacsoportokat jelöltek ki, amelyek meghatározott szerepkörrel és felelősséggel rendelkeznek.³⁴² Az összes csoportot a harmadik szakaszban aktiválták, és főként az AIM, a Liander és más külső tanácsadók képviselőiből állnak. Ezek közé tartozik az Accenture, amely a világ egyik legnagyobb tanácsadó cége az IKT területén. Végül pedig pontosan meghatározták a projektötletek előállításához, kiválasztásához és megvalósításához vezető eljárást, valamint a projektötletek nyomon követését és értékelését szolgáló módszertant.³⁴³

Amszterdam intelligens város stratégiája olyan IKT-alapú projektek folyamatos fejlesztésén alapul, amelyek lehetővé teszik új alkalmazások, szolgáltatások, eszközök és technológiai infrastruktúrák városon belüli bevezetését. Lényegében a megfelelő koordináció és végrehajtás biztosítása érdekében aktiválták az Amsterdam Smart City Alapítványt. Így a stratégia „a [tervezési fázis] holisztikus szemléletétől a konkrét projektek felé mozdult el”.³⁴⁴

A projektek kiválasztásához és megvalósításához az alapítvány a tervezési szakaszban meghatározott eljárást alkalmazza. **Minden lehetséges projekt egy koncepciófejlesztési fázissal kezdődik, amely során a projektötletet részletesen feltárják és áttekintik.** Az ötleteket az Amsterdam Smart City Foundation dolgozhatja ki, vagy külső szervezetek is benyújthatják őket. Főleg a megvalósíthatóság, a költségek és a CO₂-csökkentési potenciál figyelembevételével a Fókuszcsoporthoz feladata a pályázat jóváhagyása vagy

³⁴⁰ ANNEN (2011)

³⁴¹ REVIGLIO (2013), STAHLAVSKY (2011)

³⁴² BRINKMAN (2011) pp. 22-25, BRINKMAN – MEUWISSEN (2010), VELTHAUSZ (2011a)

³⁴³ MORA – BOLICI (2017). pp. 251-266.

³⁴⁴ BARON (2012b)

elutasítása. Jóváhagyás esetén az alapítvány kiválasztja a legmegfelelőbb projektpartnereket, és felkéri őket a részvételre, majd összegyűjti a tőlük beérkező pályázatokat. Amint a munkacsoport létrejött lezárul a tervezési fázis, és megkezdődik a végrehajtási szakasz.

Ebben a második szakaszban a különböző **partnerek szerepét** és felelősségét a **projektindítási dokumentum határozza meg**, amelyet mindegyiküknek alá kell írnia. A projektmenedzsmenttel kapcsolatos tevékenységeket a résztvevő partnerek egyikének kell elvégeznie. Az alapítvány szerepét vizsgálva azt láthatjuk, hogy transzverzálisan működik azáltal, hogy támogatást, nyomon követést és általános tervezést biztosít a projekt valamennyi tevékenységéhez.³⁴⁵ A projekteket pedig azok a vállalatok és kormányzati szervezetek finanszírozzák, amelyek részt vesznek a projekt végrehajtásában is.³⁴⁶

Az Amsterdam Smart City Alapítvány működését egy olyan megállapodás aláírásával biztosítják, amely keretében kötelezettségvállalást tesz egy partner, valamint forrást biztosít, és meghatározzák az együttműködés részleteit.

A projektek fejlesztése olyan tevékenység, amely az évek során folyamatosan bővült. 2009 és 2011 között tizenhat projekt zárult le³⁴⁷, 2014-ben már több mint hetven projekt volt folyamatban.³⁴⁸ Ez a növekedés az amszterdami smart city stratégia fejlesztésének támogatásában érdekelt új állami, és magánszervezetek növekvő számával párhuzamosan következett be. 2011-ben mintegy hetven aktív partner volt³⁴⁹, és az évek során ez a szám több száz fölé nőtt.³⁵⁰ Ezek között főként a hálózatüzemeltetők, közműszolgáltatók, kormányzati szereplők, egyetemek, pénzügyi intézetek, távközlési és IKT-cégek, közlekedési és hulladékgazdálkodási cégek, valamint technológiai start-upok jelennek meg.

³⁴⁵ BIGLIANI – GALLOTTI (2009), VELTHAUSZ (2011a)

³⁴⁶ BRINKMAN – MEUWISSEN (2010)

³⁴⁷ ANNEN (2011), Amsterdam Smart City (2011a)

³⁴⁸ Amsterdam Smart City (2014g)

³⁴⁹ VELTHAUSZ (2011b), VERMAST (2011b)

³⁵⁰ Amsterdam Smart City (2014g)

A végrehajtás során fontos szerepet tölt be a monitoring és az értékelés, amely során a haladás nyomon követése és az eredmények értékelése az Amsterdam Smart City Alapítvány és a projektpartnerek együttműködésének köszönhetően időszakonként történik. Ezeket a tevékenységeket a tervezési szakaszban kialakított eljárás szerint hajtják végre, és lehetővé teszik például annak megállapítását, hogy a megtett intézkedések pozitív eredményt hoztak-e, vagy, hogy a CO₂-kibocsátás csökkentése tekintetében a végső célhoz viszonyítva milyen állapot áll fenn, vagy lehetőséget biztosít arra, hogy mely projekteket kell városi vagy regionális szinten kidolgozni.

A 2009-2011 közötti időszakban az egyes projektek során elért összes eredményt egyetlen jelentésben tették közzé, amely részletesen tartalmazza az egyes projektek értékeléseit, és a teljes projekt átfogó elemzését is.³⁵¹ Ez a projekt alapvetően a technológia által kínált energiamegtakarítási és széndioxid-kibocsátás-csökkentési lehetőségekre fókuszál. A stratégia alapja, hogy felállít egy-egy modellt, amiben vizsgálják, hogy nagy valószínűséggel milyen hatékonyan fognak működni a megvalósított rendszerek, és általában a kísérleti szakasz során szerzett adatok figyelembevételével határozzák meg az esetleges újításokat.

Ezen kívül fontos megjegyezni, hogy Amszterdam okos város stratégiájának erénye, hogy **dinamikusan irányítják**. A különböző szakaszokat soha nem zárják le véglegesen, hanem **folyamatos felülvizsgálatnak** és kiigazításnak vetik alá, amelynek célja a stratégia szerkezetének és működésének javítása. Például négy évvel a kezdeményezés kezdete után megváltoztak a cselekvési területek, és bővítették számukat is, amelyek négy területről hétre nőttek. Ezek az intelligens mobilitás, okos élet, intelligens társadalom, nagymennyiségű nyílt adat, intelligens városrészek, intelligens gazdaság és infrastruktúrák.³⁵²

Ami kiemelést érdemel az az, hogy Amszterdam esetében **minden megszerzett tudást és tanulást széles körben megosztanak**.³⁵³ A

³⁵¹ Amsterdam Smart City (2014g)

³⁵² *Ua.*

³⁵³ BRINKMAN (2011) pp. 22-25.

tudásmegosztás egy transzverzális és folyamatos tevékenység, amelyet az Amsterdam Smart City Alapítvány végez. A cél nemcsak a tájékoztatás, hanem az ingyenes nyilvánosság megszerzése, és az új szövetségek, partneri együttműködések és kapcsolatok létrehozásának ösztönzése is.³⁵⁴ Az események szervezése az egyik fő kommunikációs eszköz, amelyet a stratégiával kapcsolatos ismeretek terjesztésére és az elvégzett munka népszerűsítésére használnak. A város erre irányuló törekvését igazolja az a tény, hogy az Amsterdam Smart City Alapítvány több nemzeti és nemzetközi konferencián vett részt, ahol az amszterdami intelligens város stratégiájának jellemzői kerültek részletes bemutatásra. Ezek közül kiemelem a következőket: a célkitűzések, a cselekvési prioritások, a stratégiai elvek, a pénzügyi stratégia, a tevékenységek tervezése, az érdekelt felek megnevezése, és a projektekkel elért eredmények.³⁵⁵

Ezeket az adatokat és információkat cikkek, hírek, sajtótermékek keretében is terjesztik, kiadásokat és jelentéseket készítenek róluk.³⁵⁶ Ezek a tájékoztató dokumentumok főként egyetlen, az intelligens város stratégiájának szentelt webes platformba épülnek be. Ezt az interaktív portált 2009 és 2010 között fejlesztették, és az évek során folyamatosan bővítették, frissítették. A honlap megléte mellett nagy hangsúlyt fektetnek a folyamatos tájékoztatásra, amely érdekében hírlevél szolgáltatásokat, prezentációkat és tárlatvezetéseket szerveznek azon szervezetek számára, amelyek érdeklődést mutatnak a kezdeményezés partnereivé válás iránt. Nemcsak a gazdasági szereplők bevonására helyeznek nagy hangsúlyt, hanem a lakosság részvételének erősítésére is, amely során a polgárok aktív részvételének ösztönzése érdekében szerveznek versenyeket, találkozókat és workshopokat, közösségi hálózatokat építenek a Facebook és a Twitter segítségével.³⁵⁷

³⁵⁴ *Ua.* p. 23.

³⁵⁵ ANNEN (2011), BARON (2012d), VAN DER WOUDE (2011), VELTHAUSZ (2011a)

³⁵⁶ Gemeente Amsterdam (2012b) pp. 26-27., Gemeente Amsterdam (2013) pp. 22-29.

³⁵⁷ Amsterdam Smart City (2013b), Amsterdam Smart City (2013c), Amsterdam Smart City (2014a), Amsterdam Smart City (2014b), Amsterdam Smart City (2014c) (letöltve: 2022. március 5.)

5. A bottom up modell tapasztalatai

A következőkben az elemzés általam legfontosabbnak ítélt tapasztalatait foglalom össze. Lényegében Amszterdam úttörő az intelligens városi mozgalomban és a siker a stratégiai várostervezési elvekhez szorosan kapcsolódó megközelítés eredménye.³⁵⁸ Okos város stratégiájának kialakításához a város egy olyan utat választott, ami a **stratégiai gondolkodáson**, az **együttműködésen** és befogadó „szereplőkön” alapul. A feladatok végrehajtásának módját pontosan megtervezték még a cselekvés előtt, és az elvégzendő tevékenységeket stratégiai keretek között szervezték meg.

Megfigyelhető, hogy ebben az esetben a **stratégia nem kizárólag egy névleges dokumentum**, amelynek gyakorlati hasznosulása csekély, épp ezzel ellentétben a teljes fejlesztési folyamat erre épül. A stratégiai várostervezés segítségével az önkormányzat és a többi partner az új IKT-infrastruktúrák és a digitális szolgáltatások fontosságának hatékony ötvözésével kezelte az intelligens városi stratégiák összetettségét.³⁵⁹

Kiemelt figyelmet fordítanak arra is, hogy nem kizárólag a technológia jelenthet kritikus tényezőt a megvalósítás során, ezért minél inkább próbálják erősíteni a vezetési formák fejlesztését és a politikai elkötelezettséget.³⁶⁰ Nagy hangsúlyt fektetnek az irányítási és finanszírozási képesség erősítésére³⁶¹, a támogatási rendszerek átalakítására³⁶², az érintett szereplők és a bevonható egyéb szervezetek közötti együttműködésekre³⁶³, innovatív üzleti és működési modellek kialakítására.³⁶⁴ Ami az egész tervezés alapját jelenti és iránymutatásként szolgálhat más városok számára is, az a tény az **alulról építkező erőfeszítésekben rejlő óriási innovációs potenciál előnyeit helyezik**

³⁵⁸ SANTUCCI (2011)

³⁵⁹ DIRKS – KEELING (2009), GIL-CASTINEIRA (2011). pp. 48-55.

³⁶⁰ ALAWADHI (2012) pp. 40-53., CHOURABI (2012) pp. 2289-2297

³⁶¹ WASHBURN (2010)

³⁶² NAPHADE (2011) pp. 32-39.

³⁶³ BECK (2011)

³⁶⁴ BELISSENT (2010)

a középpontba³⁶⁵, elkerülve a túlságosan felülről lefelé irányuló megközelítés alkalmazását.

Amszterdam vonatkozásában megállapíthatjuk, hogy a város több mint száz partnerrel működik együtt innovatív projektek megvalósításában. Egy közösségi felület fogja át a teljes ökoszisztémát, ahol például online bejegyzések segítségével lehet kérdéseket feltenni és igényeket felvetni a városvezetés számára.³⁶⁶

Amszterdam tanulságára építve a stratégiai várostervezés hatékony eszköznek tűnik abban az esetben, ha a városok intelligens környezetben történő fokozatos átalakítását irányítják.³⁶⁷ Ezt a helyzetet figyelembe véve fontosnak tartom egy eltérő modell vizsgálatát, nemcsak az elért eredmények szélesebb körű áttekintése érdekében, hanem azért is, hogy láthatóvá váljanak azok a pontok amelyek iránymutatásként szolgálhatnak arra, hogy hogyan lehet hatékony okos város stratégiákat felépíteni az európai nagyvárosokban más módszerekkel is.

V.2. Bécs – a top-down programok fővárosa

Bécs hagyományosan jó helyen áll az európai városok versenyében. COHEN, klímakutató urbanista 2011-es rangsorában a negyedik³⁶⁸, 2014-ben a harmadik helyen végzett az európai smart városok között.³⁶⁹ 2018-ban a Roland Berger tanácsadó cég által végzett kutatás alapján pedig első helyezést ért el és az okos város-rangsor dobogójára lépett.³⁷⁰ A megvalósuló smart city fejlesztések

³⁶⁵ RATTI – TOWNSEND (2011) pp. 42-48.

³⁶⁶ GERE – CZIRJÁK (2016) pp. 83-94.

³⁶⁷ KOMNINOS (2014)

³⁶⁸ The Top 10 Smartest European Cities (2012) <https://tinyurl.hu/8836> (letöltve: 2022. március 5.)

³⁶⁹ The 10 Smartest cities in Europe (2014) <https://tinyurl.hu/HRmD> (letöltve: 2022. március 8.)

³⁷⁰ Fontos megjegyezni, hogy a gyakorlatban számos kutatás foglalkozik az okos városok rangsorolásával, így nem jelenthető ki egyértelműen, hogy melyik a „legokosabb” város, hiszen az egyes felmérések során más indikátorok jelennek meg. Lásd például: Bécsi Műszaki Egyetem okos város indexe, EasyPark Group smart city indexe, IESE Cities in Motion index, European Smart Cities Ranking, European Energy Award, Siemens Green City index, European Energy Award, Ericson Networked Society city index, IBM Smarter City Assessment Tool, Smart City Index Master Indicators, Arcadis Sustainable Cities index, Cities of Opportunity index, European Green Capital Award, Innovation Cities index.

túlnyomó részben top-down irányban működő programok, vagyis a projektek lebonyolítását, a szükséges infrastruktúrákat a város biztosítja.

Bécs egyébként tudatosan készül a jövő kihívására: Michael Häupl védnöksége mellett 2011-ben indították el a „Smart City Wien” elnevezésű projektet, amellyel történelmi előrelépést tett a város. A projekt célja, hogy kihasználják, továbbfejlesszék és nemzetközi szinten is kamatoztassák az osztrák főváros erősségeit ezeken a területeken. Bécs ugyanis nemcsak az európai kutatásba és technológiafejlesztésbe kíván bekapcsolódni, hanem vezető szerepre törekszik az összeurópai stratégiák kidolgozásában is. A városvezetést, a gazdaságot és a tudományt összefogó projekt első lépésében meghatározták a meglévő kapacitásokat, programokat, projekteket és eredményeket, majd a következő lépésben iránymutatást dolgoztak ki az elkövetkezendő évekre és évtizedekre. Ennek során mindvégig figyelembe vették a privát- és a közszféra érdekeit is.

1. Fókuszban a stratégia

Bécs jelenleg a régió egyik K+F központja, ami jelentősen segíti a smart city projektek generálását.³⁷¹ A város közismert a hagyományosan erős adminisztrációjáról és a magas szociális felelősségvállalásáról. Az emberi élet sok területén jelennek meg a városi cégek szolgáltatói szerepben, ezért a város határozott stratégiai célja, hogy az alapvető szolgáltatási infrastruktúráját a saját kezben tartsa.³⁷²

Bécs nem elégszik meg a helyzeti előnyével, hanem a folyamatos fejlesztéseket, az innovációt és a saját erősségeire való építést, a meglévő szemléletük továbbfejlesztését helyezi előtérbe. A kidolgozott Smart City Wien Strategy talán legnagyobb előnye, hogy tisztán látható és elérendő konkrét célokat fektet le két szakaszban, első körben 2030-ig, második szakaszban pedig 2050-ig.

³⁷¹ Eröffnung der 15. Kinderuni Wien durch Alexander Van der Bellen <https://tinyurl.hu/dOrw> (letöltve: 2022. február 1.)

³⁷² HÄUPL (2014) pp. 29-33.

A Stratégia megalkotásakor három fő pillér került kijelölésre:

1. Elsőként az **erőforrások megőrzése** érdekében energetikai, közlekedéstechnikai, infrastrukturális fejlesztési és az épített környezet számára előírt célokat határozták meg.
2. Második szempont az **innováció és új technológiák** produktív felhasználása céljából a kutatás-fejlesztés és az oktatás területén meghatározott célkitűzések megvalósítása.
3. Harmadik célként pedig a **kiegyensúlyozott szociális-/életkörülmények biztosítása** érdekében egy szociálisan befogadó társadalom létrehozására törekszenek, emellett prioritást élvez az egészségügy és a környezet fejlesztése is.³⁷³

Bécs esetében Amszterdamhoz hasonlóan **létrehozásra került egy szervezet**, amely kifejezetten az okos város program megvalósítását koordinálja. A smart city koncepció megvalósítása érdekében létrehozta 2012-ben a Smart City Wien Agency-t, a város smart city irodáját. Az iroda feladata a városi technológia- és kutatáspolitikai kidolgozása, illetve céljuk a város lakosságának, az iparának és a helyi vállalkozásoknak a hatékony bevonása Bécs városfejlesztésébe.³⁷⁴

A város vezetése erőteljesen közreműködik a város ökológiai lábnyomának csökkentésében, így a széndioxid-kibocsátás mérséklésében is. Ezt a Smart City Framework, a bécsi okos város stratégia célkitűzései szerint végzik, amelynek meghatározott céljai vannak 2050-re. Például 85 százalékkal kell csökkenteni széndioxid-kibocsátást, szükséges az egyéni, automatizált járműforgalom csökkentése, és a tömegközlekedés kihasználtságának növelése, illetve blokkláncba kötni az energiaszektor. Mivel ezek ambiciózus célok, minden két évben felülvizsgálják az addigi eredményeiket, hogy tudják, jó úton haladnak-e.

³⁷³ Smart City Wien Forums: <https://tinyurl.hu/9EKn> / (letöltve: 2022. július 3.)

³⁷⁴ *Uo.*

2. A folyamatos monitoring eredményei

A bécsi városi tanács már 2014-ben kezdeti mérföldkövet tűzött ki az éghajlatváltozás következményeinek leküzdésére kezelésére a Smart City Wien keretstratégiával – 2050-ig tartó célhorizonttal. Majd 2020-ban a klímasemlegesség 2040-re kitűzött céljait a Wiener Regierungsprogramm dokumentumban rögzítették, ezzel pedig Bécs megerősítette elkötelezettségét a globális és európai klímacélok mellett. Ezért a bécsi intelligens város célkitűzéseinek újbóli felülvizsgálatával foglalkoztak, amelyben az ENSZ Agenda 2030 összes fenntartható fejlődési célját és az Európai Unió által meghatározott elveket is figyelembe vették.³⁷⁵

Meghatározták, hogy az okos város keretstratégiát új ökológiai célokkal kell felülvizsgálni, figyelembe véve a koronajárvány kihívásait és következményeit, valamint a klímatanács ajánlásait. A bécsi önkormányzati tanácsnak 2021 negyedik negyedévében kellett döntést hoznia. Ebben a felülvizsgálatban különös figyelmet fordítottak a gyermekek és fiatalok igényeire. A keretstratégiából levezetett összes stratégia – például az új STEP 2035 – és városfejlesztési terv felülvizsgálat alatt áll.³⁷⁶

A törekvések iránti elkötelezettséget erősíti az is, hogy a bécsi városi tanács 2022. február 23-án döntött a bécsi Smart City Stratégia felülvizsgálatáról. A klímaérzékeny várostervezéstől az energiaszektorig, az újrahasznosító gazdaságtól a környezetbarát mobilitásig, a részvételtől a társadalmi befogadásig – tizenegy témakörben fogalmaztak meg konkrét célkitűzéseket az életminőség, az erőforrás-megőrzés és az innováció három fő irányvonala alatt. **A 2022-es felülvizsgálat különösen a következő három pontokra fókuszált:**

- az „Éghajlatsemlegesség 2040-re” stratégia keretében új kulcsfontosságú cél jelent meg,³⁷⁷
- specifikáció az éghajlatváltozáshoz való alkalmazkodás területén,

³⁷⁵ ENSZ: Világunk átalakítása – Fenntartható fejlődési keretrendszer 2030

³⁷⁶ Stadtentwicklungsplan 2035: Beteiligung und Masterplan für partizipative Stadtentwicklung: <https://tinyurl.hu/VrZ3> (letöltve: 2022. augusztus 1.)

³⁷⁷ Klimaneutral bis 2040

— erősebb összpontosítás a végrehajtásra minden célterületen.

A stratégia keretében az alábbi elvek kerültek meghatározásra: az egyéni célok igazítása az új központi célhoz, különösen a mobilitás, az épületek, az energiaellátás és a zero waste (azaz a hulladék mennyiségének mérséklése és újrahasznosítása iránti törekvés), valamint a körforgásos gazdaság területén. Itt célul tűzték ki a körforgásos gazdaság erősítését, azaz az anyagok újrafelhasználását, az újrahasznosítási folyamatba való betáplálását és a hulladéklerakók minimalizálását.³⁷⁸ A Smart City Wien már a kezdetektől azt jelenti, hogy újra gondolják a várost. A keretstratégia központi karja az innováció minden területen, de mindig az emberek életminőségét és életesélyeit szem előtt tartva kívánják a fejlesztéseket véghezvinni. Sok esetben az érezhető, hogy Bécs esetében **inkább a technológiai oldalt erősítik**, azonban egyre inkább megjelennek a humán fejlesztések is, ezért a szociális szempont különösen fontos számukra. A Bécsi Haladás-Koalíció nemzetközi szinten Bécs városát olyan helyszíneként pozicionálja, amely elősegíti az innovációt, megvitatja a jövőbeli kérdéseket és életképes megoldásokat dolgoz ki.³⁷⁹

Fontos megjegyezni, hogy a stratégiában rögzítették, hogy a kitűzött célokat a Smart City Wien program nem tudja egyedül megoldani, hiszen globális kihívásokról van szó. Fontos, hogy a Klíma Tanács ajánlásaival párhuzamosan, elkötelezettek a Szövetségi Kormány és az Európai Unió intézkedéseinek támogatása mellett is.

Az innovációs képesség előfeltétele, hogy folyamatosan fejlesszük és népszerűsítsük a helyszínen meglévő készségeket és potenciált. Bécsnek számos kihívással kell szembenéznie az elkövetkező években, ezért gondolják, hogy **különösen fontos az innovációs hajlandóságba fektetni**. Ez nem csak a technikai és ökológiai innovációkról szól, hanem egyre inkább a társadalmi innovációról is. Az egész program mozgatórugója és kulcsmondata, hogy Bécs potenciálisan az innováció egyik fő központja lehet. A fenntartható városok innovatív megoldásainak fejlesztése a jövőben Bécs egyik erősségévé válhat.

³⁷⁸ Smart Climate City Strategy Vienna – our way to becoming a model climate city

³⁷⁹ Die Fortschrittskoalition für Wien <https://tinyurl.hu/kv8r/> (letöltve: 2023. január 1.)

Például, amikor összekapcsolja az új technológiákat a társadalmi innovációkkal, és fejleszti a városi infrastruktúrákat és szolgáltatásokat a részvételi formákkal és az érdekegyeztetéssel együtt.³⁸⁰ Végül soron meghatározzák, hogy a demokratikus kultúrát kívánják erősíteni az állampolgári részvétel eszközeivel minden Bécsben élő személlyel együtt.³⁸¹

3. Együtt okosabbak 3.0 – a városfejlesztési terv 2035

A városi tanács által 2014-ben elfogadott Városfejlesztési Terv 2025 (a továbbiakban: STEP) stratégiai irányvonalat adott a növekvő város fejlődésének, Bécsnek. A STEP és műszaki koncepciói a város számára kulcsfontosságú célokat, valamint cselekvési utasításokat jelentenek, mindamellett, hogy a folyamatos változások állandó új kihívásokat hoznak a fejlesztések vonatkozásában.³⁸²

A koncepció sikerét igazolja, hogy továbbfejlesztését követően új városfejlesztési tervet hoztak létre (a továbbiakban: STEP 2035), amely markáns célokat jelöl ki és meghatározza, hogy a következő három év során új, modern városfejlesztési tervet dolgoznak ki. Az új terv célja, hogy 2035-re, Bécsot olyan klíma-modellvárossá tegye, amelyben szeretnek élni.

A STEP 2035 elsősorban azon az előfeltevésen alapul, hogy a várost „klímabaráttá” kell tenni, ezért a klímatanács ajánlásai központi jelentőségűek lesznek. A smart city keretstratégia **új klímasemleges célkitűzése** a városfejlesztés és várostervezés szempontjából is releváns. A városfejlesztési területeket és az új kerületeket klímabarát kialakításúvá tervezik.

Célként jelöli meg **a jogi eljárások egyszerűsítését és gyorsítását**. Mindemellett kiemelendő, hogy a várostervezésben rendelkezésre álló eszközök (például: műszaki koncepciók, modellek, kerületfejlesztési koncepciók, pályázatok, együttműködési folyamatok, minőségügyi tanácsadó

³⁸⁰ Die Fortschrittskoalition für Wien: Smart City Rahmenstrategie <https://tinyurl.hu/6epB> (letöltve: 2022. július 10.)

³⁸¹ Smart City Strategy Vienna <https://tinyurl.hu/IPWq> (letöltve: 2022. július 10.)

³⁸² Stadtentwicklungsplan 2025

testületek) komplexitásának felülvizsgálata is szükségessé vált. Az eljárási határidők rövidítése mellett kiemelik az eljárások modernizálását is a városfejlesztés és az építési kultúra tekintetében, valamint a szabályozások és szabványok áttekintését, hogy meghatározzák, hogyan lehet gyorsabban és költséghatékonyabban elérni a várostervezési célokat.

2020-ban került bevezetésre egy Kerületfejlesztési Konceptió (a továbbiakban: SEK), amelynek célterülete Favoriten déli területe³⁸³, amit a Városfejlesztési Bizottság (a továbbiakban: STEK)³⁸⁴ fogadott el. A SEK funkcionálisan kapcsolódó fejlesztéseket vesz fel, és átfogó területrendezési kérdésekkel foglalkozik. A SEK-et konkrét kísérleti projektekkel (például Südraum Favoriten, Oberes Hausfeld) fejlesztik, hogy teszteljék a működőképességét, és szükség esetén tovább fejlesszék a STEP 2035 során. A cél a tervezési folyamatok egyszerűsítése és koncentrálása, valamint a feldolgozási redundanciák elkerülése.³⁸⁵

Az építési szabályzat 2014. évi módosításával létrejött a városfejlesztési szerződések új eszköze, amely erősen támogatja az új városrészekben kialakítandó műszaki és szociális infrastruktúra finanszírozását. Ezeket a magánjogi szerződéseket továbbra is alkalmazni kell, a kerületi önkormányzatok bevonásával. A szerződések nyomon követhetőségének és átláthatóságának növelése érdekében útmutatót és kritériumkatalógust kell készíteni, amelyek alapul szolgálnak az ingatlanfejlesztők és a befektetők számára, erősítve ezzel a bizalmat és a beruházások iránti érdeklődést.

A **részvételi folyamatok** bekerültek a smart city keretstratégia célkatalógusába. Részvételi koncepciójuk alapelve, hogy a keretstratégiában elfogadott minőségi standardokat és részvételi eszközöket minden társadalmi csoport és a különböző szereplők elfogadják és támogassák. Csak így tud mindenki egyenrangúan részt venni a társadalmi életben, és hozzájárulni a város fenntartható fejlődéséhez. Az okos város programban való társadalmi részvétel

³⁸³ Bevölkerung des Stadtteil-Entwicklungskonzept

³⁸⁴ Stadtentwicklungskommission

³⁸⁵ Stadtteilentwicklungskonzept - Zielgebiet Südraum Favoriten: <https://tinyurl.hu/nLPR> (letöltve: 2022. augusztus 3.)

felkérést jelent arra, hogy legyenek aktívak számos új részvételi formátumban és kezdeményezésben, és ne csak a civil társadalom stratégiáiról és konkrét intézkedéseiről és tereiről szóló vitákat tegye lehetővé, hanem elő is segítse ezeket.³⁸⁶

Ennek érdekében létrehozták a „Részvételi Kompetencia Központot”, ami egy erőteljes központi szolgáltatási pontként jelenik meg az önkormányzati igazgatásban. A kompetencia központ egy részvételi központot fejleszt, amely szolgáltatás-orientált kapcsolattartó szereplőként fog működni minden olyan kerület számára, amely részvételi projekteket és civil társadalmi kezdeményezéseket valósít meg. Erősíteni kívánják a részvételi kompetenciát, a részvétel támogatását (belső és külső egyaránt).³⁸⁷

Az új városvezetés a kompetenciaközponttal együttműködve, közösen dolgozza ki a városrészek részvételi költségvetés tervezéséhez szükséges koncepciót, és az érdeklődő kerületek rendelkezésére is bocsájtják azokat. Továbbá a kompetenciaközponttal közösen fejlesztik a részvételen alapuló klímaberuházási költségvetés modelljét. Ezt a következő években kísérleti projektként tesztelik egy kiválasztott klímaberuházási projektben és az eredményeket a klímabarát városért való közös fellépéshez használják fel.³⁸⁸

A bécsi okos város keretstratégia szempontjából a részvételi célok indikátorai kidolgozás alatt állnak, ezért meghatározó a kompetencia központ működése. A közös tevékenységükkel egy digitális részvételi platform létrehozását tervezik Bécs városa számára, amely tájékoztatást ad a város összes részvételi lehetőségéről, és közvetlen részvételre hívja az embereket. A platform integrálva lesz a bécsi önkormányzat hivatalos weboldalára is. Jó példa az ilyen jellegű kezdeményezésekre a Local Agenda 21, amely segítségével a polgárok fenntartható projekteket valósítanak meg Bécsben, ezáltal a város jövője a politikával és a közigazgatással együtt formálódik. Az elmúlt években kifejezetten odafigyelt a gyermekek és fiatalok részvételére is, amely segíti a

³⁸⁶ Smart City Wien Strategie Vorläufige Indikatoren für Monitoring und evaluierung 2022.

³⁸⁷ Wiener Koalitionspapier 5: Stadtentwicklung Koalitionspapier

³⁸⁸ Bundesministerium für Klimaschutz, Umwelt, Energie, Mobilität, Innovation und Technologie: Klimarat der Bürgerinnen und Bürger <https://tinyurl.hu/7JNb> (letöltve: 2022. április 15.)

demokratikus folyamatok megértését.³⁸⁹ Bécs város 2020-2025 közötti gyermek- és ifjúsági stratégiája, amely a Werkstatt Junges Wien részvételi projektból született, konkrét intézkedéseket tartalmaz a gyermekek és fiatalok részvételére. Különös figyelmet fordítanak a stratégia megvalósítására és rendszeres értékelésére.³⁹⁰

Erős szemléletbeli változás állt be Bécs működésében, mivel a korábbi modellhez képest erőteljesen támogatják a lakosság részvételét és az alulról jövő kezdeményezéseket. Amennyire csak lehet, próbálnak mindent alulról szervezeten készíteni, de vannak a várostól jövő kezdeményezések is. Bécs különleges abból a szempontból, hogy az önkormányzati tulajdonban lévő épületek számára jelentős, így más településekhez viszonyítva több lehetősége van a városnak a fejlesztések megvalósítására. Amikor a lakosság felkeresi az önkormányzatot, és megosztja, hogy mit szeretnének, akkor a város rögtön meg is tudja azt valósítani.³⁹¹

V.3. Iránytű a jövő okos városai számára

A leírtak alapján arra a következtetésre jutottam, hogy akár a top-down, akár a bottom-up elvet követi egy-egy város, mindenképp figyelembe kell venni a helyi közösség tágran értelmezett szereplői körét és igényeiket. A kutatás során két olyan európai nagyvárosra esett a választásom, amelyek egyaránt kiemelkedő eredményeket érnek el az okos város fejlesztései tevékenységükkel, azonban egymástól teljes mértékben eltérő a jogi szabályozásuk, a kultúrájuk és a települések adottságai is.

A vizsgálat során kifejezetten azt helyeztem a középpontba, hogy rendelkezik-e a város stratégiával, milyen célok mentén kerülnek megvalósításra a tevékenységek, valamint, hogy létezik-e valamilyen konkrét eljárásrend az igazgatási folyamat során.

³⁸⁹ Smart City Wien Rahmenstrategie

³⁹⁰ Die Fortschrittskoalition für Wien: Stadtentwicklung <https://tinyurl.hu/VrZ3> (letöltve: 2022. június 10.)

³⁹¹ JANCSÓ (2020)

A két város működésében számos visszatérő elem jelenik meg, amelyek úgy gondolom iránymutatásként szolgálhatnak más települések számára is. A következőkben az általam jó gyakorlatként értékelt négy elvre alapozva megalkotott modellt részletezem.

1. A helyi közösség szerepének erősítése

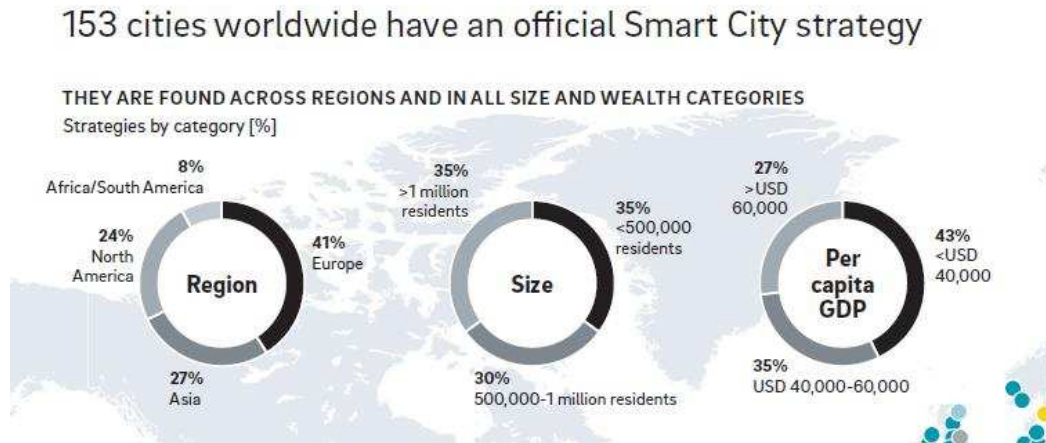
Összességében az látható, hogy Bécs gyakorlatában korábban inkább a top-down kezdeményezések kapnak teret, amely eredményességét igazolja azon tény is, hogy a jól működő fejlesztések irányait elsősorban az önkormányzatok határozzák meg és koordinálják. Bécs gyakorlatával ellentétben Amszterdam már a kezdetektől a közösségi fejlesztésekre épít. Az Európai Unió és az ENSZ javaslatainak és elveinek megfelelően megerősödött a partnerségi szemlélet Bécs esetében is. Mindezek alapján egyrészt a **közösségi részvétel erősítése, a partnerségi elv térhódítása** és az alulról jövő kezdeményezések fejlesztése és támogatása jó megközelítési módnak tekinthető. Másrészt nagyon fontos, hogy a **település vezetése** és az önkormányzat **elhivatott** és elkötelezett legyen az ilyen jellegű fejlesztések tekintetében.

2. A „hivatal” felállítása

Mindkét esetben azt láthatjuk, hogy bár a lakosság szerepe folyamatosan erősödik, mégis fontos, hogy a város vezetése létrehozson egy-egy **hivatalt vagy szervezetet a projekt koordinálására**. Ezáltal ugyanis a beérkező igények és a felmerülő projekt lehetőségek „egy kézben” összpontosulnak, így lehetőség van arra is, hogy a tervezés során átlátható képet kapjon a város, és képes legyen összehangoltan koordinálni az egyes projekteket.

3. A nélkülözhetetlen okos város stratégia

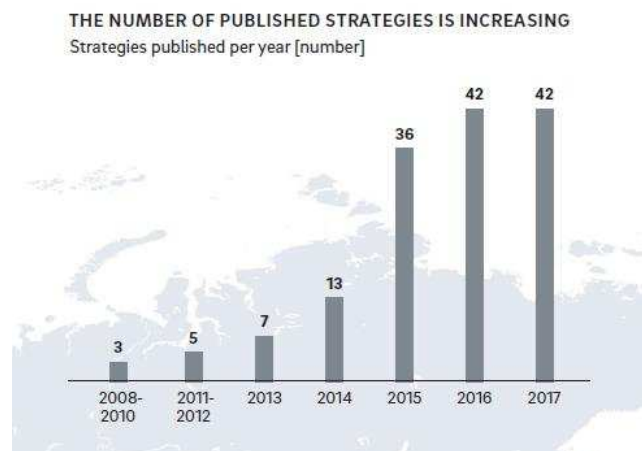
Az egyik legszélesebb körű kutatási adatokat a Smart City Strategy Index 2019 publikálta, amely szerint a városvezetők előtt még teendő tucatja áll a városok „felokosítása” érdekében. A kutatás során 153 város működését vizsgálták.

Forrás: Roland Berger – *The smart city breakaway 2019.*

2. ábra: Az okos város stratégiával rendelkező városok aránya

A szakirodalom rámutat, hogy az informatikai hálózatokkal és megoldásokkal támogatott települések az egyre nagyobb kihívást jelentő problémákra (például az energiafogyasztás, a közlekedési dugók és a környezetszennyezés vonatkozásában) nyújthatnának megoldást. A gyakorlat viszont azt mutatja, hogy ezek a fejlesztések a világ legtöbb pontján még váratnak magukra. Ezen állítást igazolja, hogy a legfrissebb adatok szerint a nagyobb városok alig egy tizede rendelkezik okosváros-stratégiával.

Forrás: Roland Berger – *The smart city breakaway 2019.*

3. ábra: Az okos város stratégiák számának növekedése

Az eredmények alapján megállapítható, hogy Bécs kapta a legmagasabb indexet és a városfejlesztési stratégiájukat a legátfogóbbnak minősítették. Az egységes keretstratégia létrehozása és az innovatív mobilitási, környezeti, oktatási, egészségügyi és közigazgatási megoldások alkalmazása, valamint az egyes projektek előrehaladását ellenőrző rendszer bevezetése mind-mind hozzájárultak az eredményhez. Az Európai Unió fejlesztési törekvéseinek sikerét igazolja, hogy a második helyezettnek is egy európai nagyvárost – Londont – minősítették. Kiemelendő azonban, hogy a legnagyobb és legsikeresebb okos város projektek Ázsia nagyvárosaiban valósulnak meg.³⁹²

Mind Amszterdam, mind Bécs esetében kiemelendő, hogy **átfogó stratégiával** rendelkeznek, ami **lényegében a teljes okos város működésének alapját jelenti**, így számos kérdést vet fel, hogy a települések nagy százalékánál jelentkező stratégiai hiány hogyan befolyásolja a működésüket.

4. Átlátható, világos és egyértelmű célok

A vizsgált települések esetében kiemelést érdemel, hogy mindkét esetben világosan és egyértelműen meghatározásra kerülnek az elérni kívánt célok.

Úgy gondolom, hogy a **célok meghatározása és a stratégia megalkotása** szorosan összefügg és mindkettő olyan tényező, amely **nélkül a hatékony igazgatási tevékenység nem valósulhat meg**. Mind Amszterdam, mind Bécs számos célt rögzít a fejlesztések során, azonban mindkettőnél kifejezetten hangsúlyos a település szén-dioxid kibocsátási mértékének csökkentése.

5. Városi laborok létrehozása a projektek gyakorlati tesztelésére

Meglátásom szerint a városi laborok kialakítása elengedhetetlen a sikeres fejlesztések elérése érdekében.

³⁹² BERGER (2019)

A **living lab** által a végfelhasználók önkéntesen **közvetlen visszajelzést** adnak a projektek elfogadottságáról, és a **lehető legjobb tesztkörnyezetet** biztosítják az elméleti stratégiák gyakorlatban történő megvalósításának. További előnyük a városi laboroknak, hogy a működtetésükhöz nincs szükség nagy mértékű erőforrási és szervezeti háttérre, ezért motiváló lehet a városok számára, hogy interaktivitáson alapuló tevékenységbe kezdjenek, valamint a közösség a fejlesztésbe történő bevonás által a tudatosság pályájára terelhető.

Az általam is optimálisnak minősített esetben az okos városok tervezése egy négy szereplős modellben valósul meg.³⁹³ Ennek keretében az állam, az ipari szereplők, a civil szféra és az akadémiai szektor³⁹⁴ egyaránt részt vesz az együttműködésben.³⁹⁵ A piaci szereplők helyzetét erőteljesen befolyásolja az okos város kezdeményezések népszerűsége. A felmérések alapján 2015 és 2020 között körülbelül 400-1500 milliárd dollár közötti piacot jelentettek világszinten, 2020 után pedig erőteljes növekedést becsültek.³⁹⁶ Ez a tendencia előre láthatólag még tovább fogja erősíteni a városfejlesztés ezen formájának körét.

Amszterdam már a kezdetektől a városi laborokra, mint tesztelő közegekre építve valósítja meg projektjét. Bécs esetében ez a fajta törekvés csupán néhány évvel ezelőtt indult meg. Az Aspern Seestadt Európa egyik legnagyobb városfejlesztési projektje Bécs 22. kerületében, a város észak-keleti részén. Egy új városközpont formálódik, amelyet úgy terveztek, hogy az élet teljes spektrumát befogadja. Egy többfázisú fejlesztés valósul meg, amely során több mint 25 000 ember, és több ezer munkahely létesül majd minőségi lakhatási lehetőséggel.³⁹⁷ Az innovatív koncepciókra és előremutató ötletekre épülő „város a városban” kifejezetten a living lab mintáján alapul.³⁹⁸

Álláspontom szerint az eredményes projektek megvalósítása érdekében szükséges a bottom-up, valamint a top-down kezdeményezések

³⁹³ EU (2016) pp. 5-20.

³⁹⁴ CARAYANNIS – CAMPBELL (2009) pp. 201-234.

³⁹⁵ YAWSON R. M. (2009) pp. 5-12.

³⁹⁶ DELOITTE (2014) pp. 3-7.

³⁹⁷ HINTERKÖRNER – LANG (2014) pp. 7-30.

³⁹⁸ ZÖLDI (2019) pp 22-25.

összhangját megtalálni. A központosított fejlesztés célja, hogy a közigazgatáshoz hasonlóan bizonyos megoldások azonos feltételekkel legyenek mindenki számára elérhetők, a városi laboratóriumok pedig kiváló terepei annak, hogy egy-egy, a tervezés során innovatívnak tűnő ötlet valós körülmények között bizonyítson.

Az elemzés által arra a következtetésre jutottam, hogy a gyakorlati tapasztalatok iránymutatásként szolgálhatnak, jó példaként jelenhetnek meg, azonban szem előtt kell tartani, hogy nem lehet teljes egészében egyetlen modellre ráültetni ezt a koncepciót, hiszen minden város más adottságokkal rendelkezik, más igények merülnek fel. A célok megvalósításához illeszkedő módszerek korántsem biztos, hogy átültethetők.

Egy jól működő és gazdaságilag fenntartható okos város építése nem könnyű feladat. A tervezés során fontos **szempont lehet más sikeres okos város projektek tanulmányozása, viszont érthető okokból nincs arra lehetőség, hogy egy meglévő, jól működő projektet egy az egyben átültessenek egy másik városra is, hiszen minden város más adottságokkal, illetve specifikus jellemzőkkel rendelkezik.** A legnagyobb kihívás tehát a városoknak, hogy képesek legyenek felmérni erőforrásaikat és a lakosság igényeit, továbbá, hogy kidolgozzanak egy következetes, koncepciózus okos város tervet. **Itt kell kiemelni, hogy a városok fejlesztése nem egy egyszeri program, hanem folyamatos korrekciót, egyeztetést és együttműködést igényel kormányzati, gazdasági és társadalmi szinten is.**

A bemutatott példákkal igazoltam, hogy a fenntartható fejlődés és az élhető város hosszú távon, csak körültekintően bevezetett, a felhasználók igényei szerint működő megoldásokkal építhető.

A továbbiakban – figyelem az I.1. fejezetben részletezett kutatási tárgyakra – a településfejlesztés szabályozásának uniós és magyar kérdéseit tekintem át.

VI. FEJEZET

AZ EURÓPAI UNIÓ TELEPÜLÉSFEJLESZTÉSI TÖREKVÉSEI

Az Európai Unió intézményeinek gondolkodásában is egyre gyakrabban jelenik meg a smart city kifejezés és koncepció, jelezve azt, hogy Európa számos városa az okos városok útjára lépett. A következőkben az Európai Unió akcióterveit kívánom bemutatni annak érdekében, hogy az okos város projektek kialakulásának stratégiai hátterét szemléltethessem.

Előzetes feltevésem az, hogy a településfejlesztés kérdésköre egyaránt igényli a globális és szigetszerű szabályozás meglétét. Emellett pedig azon álláspontot képviselem, miszerint ahhoz, hogy a jelenlegi városfejlesztési modellekhez eljussunk, egyaránt szükség volt az uniós és magyar városfejlesztési politika átalakítására és a digitalizációs törekvések erősítésére is.

VI.1. Az EU településfejlesztési törekvéseinek előzményei

Az európai integráció kezdeti szakaszában, az 1970-es évekig, nem foglalkoztak a közös regionális politika kialakításával. Számos oka lehet ennek, azonban a legjelentősebb az, hogy az akkori tagállamok gazdasági fejlettsége közel hasonló volt, és bíztak abban, hogy a nemzeti regionális politikai törekvések hatására a kiegyenlíthetőség biztosítható lesz az országokon belül. Később azonban ez a tendencia egészen másképp alakult. A tagállamok száma folyamatosan bővült, és ezzel egyidejűleg megnövekedett a területi különbségek aránya is.

Az Európai Unió munkájának vizsgálata során azt figyelhetjük meg, hogy kezdetben a regionális fejlesztések kerültek középpontba, a régiók szerepe jelentősen felértékelődött és a nemzetállamok kevésbé voltak hangsúlyosak. A

területi különbségek csökkentése, esetleges felszámolása kiemelt szerepet kapott a célok között, amelyeket a régiók szintjén próbáltak meg elérni.³⁹⁹

A városfejlesztés oldaláról vizsgálva ez a tendencia nem volt kedvező, hiszen mondhatjuk, hogy a települések önálló fejlesztése háttérbe szorult. A városok a legtöbb esetben a gazdasági fejlődés csomópontjai voltak ebben az időszakban is, akár a fejlett, akár a stagnáló vagy az elmaradott térségeket vizsgáljuk, mivel erősebb gazdasági tevékenységet folytattak, mint a környezetük.⁴⁰⁰

Az 1980-as évek közepétől elinduló radikális társadalmi-gazdasági átalakulás Európában elmélyítette a városfejlődés egyenlőtlenségeit: miközben a városok a gazdasági fejlődés dinamikahordozói voltak, egyre elviselhetetlenebb strukturális problémákkal küszködtek, társadalmi, gazdasági és környezeti szempontból egyaránt.⁴⁰¹ Ennek hatására az Európai Közösségek sem hagyhatta figyelmen kívül a bekövetkezett változásokat, kénytelen volt a politikai tevékenysége során foglalkozni ezekkel a problémákkal.⁴⁰²

Az Európai Unió szervezeti felépítésében az önkormányzatoknak igen nagy szerepük van. Ez az erős hatásköri tényező a **szubszidiaritás elvén** alapul, amely rögzíti, hogy a hatásköröket azon a szinten kell koncentrálni, ahol az adott feladatra vonatkozóan a legkompetensebb szervek alakultak ki. Ez az elv egy olyan folyamatot indított be az Unió tagállamaiban, amely a **decentralizáció által növelte a helyi önkormányzatok autonómiáját**. Az említett folyamatok ösztönzőleg hatottak az Unió tevékenységére és az 1990-es évek közepétől kezdődően megkezdték a városfejlesztési programok megalkotását. Az okos város oldaláról megközelítve, viszont nem hagyhatjuk figyelmen kívül a digitalizáció, az elektronikus kormányzás és az elektronikus közigazgatás fejlesztése érdekében végzett közösségi/uniós tevékenységeket sem.⁴⁰³

³⁹⁹ BARSÍ – CSIZMADIA (2001/2) pp.147-172.

⁴⁰⁰ ENYEDI (1997/4) pp. 1-9.

⁴⁰¹ IZSÁK (2003) pp. 10-14.

⁴⁰² PINTÉR (2015) pp. 123-136.

⁴⁰³ A közösségi/uniós jelzöt azért használom, mert a Maastrichti Szerződéssel bár megszületett az Európai Unió, de nem kapott jogi személyiséget. Erre figyelemmel a korábbi három közösség – az

VI.2. Az Európai Unió településfejlesztésének főbb állomásai

A fent említett okok miatt az Európai Unió „rákényszerült” arra, hogy figyelmet szenteljen a városfejlesztésre. Ennek hatására az 1990-es évek közepétől kezdtek foglalkozni a különböző célú, súlyú és irányultságú városfejlesztési programokkal.

1994-ben hirdették meg először az URBAN I., majd később az URBAN II. programokat, amelyek 2006-ig folytatódtak, 1994-ben fogadták el a mai napig meghatározó Lipcsei Chartát.⁴⁰⁴ 2003-ban létrehozták a városok hátrányos kerületeinek rehabilitációja érdekében az URBACT programot, majd az Európai Városi Tudáshálózat (European Urban Knowledge Network) 2004-ben célul tűzte ki a városfejlesztéssel kapcsolatos információs rendszer kiépítését.

Ezen példák jól szemléltetik, hogy egy erőteljes átalakulás történt és az EU regionális politikájának középpontjába egyre inkább a város került. Különböző célokat jelöltek ki, amelyek között kiemelendő az a fajta törekvés, hogy a városok közötti együttműködést kívánták erősíteni, és a versenyképesség növelése, valamint a városok reformálása egyaránt nagy hangsúlyt kapott. A városi reformok körében a szociális nehézségek, a területek kihasználtságára vonatkozó kérdések, és az infrastruktúra fejlesztése egyaránt megjelent. Mindemellett jelentős előrelépést hozott az a fajta törekvés is, hogy a városok és a környező „vidéki” települések partnerségét erősíteni kívánták.⁴⁰⁵

Az Európai Unióban – az elmúlt évtizedekben – átfogó vizsgálatokat végeztek a városfejlesztési stratégiák előzményeként és erős vitákat folytattak a városokról és azok fejlesztéséről. A városfejlesztésért felelős miniszterek 1990-es évek végétől kezdődően rendszeresen találkozókat tartottak, amely

Európai Szén- és Acélközösség, az Európai Gazdasági Közösség és az EURATOM – továbbra is működik.

⁴⁰⁴ European Commission: Community initiative concerning urban areas (URBAN), 1994-1999 <https://tinyurl.hu/5nif> (letöltve: 2022. január 5.), URBAN II. C(2000) 1100 - Official Journal C 141 of 19.05.2000

⁴⁰⁵ BARÁTH – SZÉPVÖLGYI (2006/1) pp. 21-36.

eredménye az lett, hogy **erős uniós nézőpont alakult ki** és szilárdult meg a fenntartható városfejlesztési modellek és elvek tekintetében.⁴⁰⁶

A következő hét pont alatt az Európai Unió jelentősebb városfejlesztési stratégiáinak áttekintésére kerül sor. Célom az, hogy feltérképezzem: az elmúlt időszakban milyen változások mentek végbe az említett területen.

Elsőként fontosnak tartom rögzíteni, hogy a stratégiák alapvetően két irányból közelítik meg a témát, egyrészt politikai oldalról, másrészt operatív oldalról támogatják a fejlesztéseket.

1. Az Aalborg Charta – Az Európai Városok Chartája a Fenntarthatóság Felé⁴⁰⁷

Az első mérföldkövet jelentő nyilatkozatot Dániában, Aalborgban 1994-ben megrendezett konferencián fogalmazták meg. Ez az európai kis- és nagyvárosok fenntarthatóságáról szóló nyilatkozat, az Aalborg Charta (a továbbiakban jelen 1. pontban: Charta).

A dokumentum azért volt jelentős, mert egy újszerű megközelítésbe helyezte a városfejlesztést, meghatározta az új célokat, és kijelölte azokat a tevékenységeket, amelyeket a célok megvalósítása érdekében szükségesnek tartott.

A Charta kiemelte és erőteljesen hangsúlyozta a városok szerepének jelentőségét, ezt erősítve és alátámasztva azzal a ténnyel, hogy az akkori európai népesség 80%-a élt városokban, valamint a gazdaság központjai is a városok voltak. Rögzítette, hogy a városok a változó életmód, termelés, fogyasztás kulcsszereplői.⁴⁰⁸ Meghatározta, hogy az emberiségnek törekednie kell a társadalmi igazságosság, a fenntartható gazdaság és a környezeti fenntarthatóság elérésére.⁴⁰⁹

⁴⁰⁶ EGEDY – KOVÁCS (2003) pp. 10-16.

⁴⁰⁷ Charter of European Cities & Towns Towards Sustainability (as approved by the participants at the European Conference on Sustainable Cities & Towns in Aalborg, Denmark on 27 May 1994) – <https://tinyurl.hu/E0OI> (letöltve: 2022. március 3.)

⁴⁰⁸ BAJÁK (2006/20) pp. 5-14.

⁴⁰⁹ MEGA (2013) p. 224.

A dokumentum szempontjából a legjelentősebb előrelépés az volt, hogy a városokat, mint alapegységeket nevesítette. Szerepüket azzal is erősítette, hogy kimondta: a városok képesek a társadalmi, gazdasági és környezeti egyensúlytalanságok kezelésére.⁴¹⁰ Ennek a ténynek a rögzítésével elismerte az Unió, hogy nem lehet figyelmen kívül hagyni a városok fejlesztését, hiszen a bekövetkezett egyenlőtlenségek csökkentése szempontjából is fontosak lehetnek. Ezek megoldására helyi stratégiák készítését tűzte ki célul, amelyek megírása során fontos szempont volt, hogy a problémáikat saját hatáskörben próbálják meg kezelni. A Charta középpontba helyezte a fenntarthatóság kérdését is, amelynek elérését kreatív, helyi és egyensúlyt kereső folyamatként határozta meg.⁴¹¹

A Charta megállapította, hogy egy-egy városban a működő gazdaság növekedésének határt szab a természeti és fizikai tőke, amelynek kímélését segíti a hatékony felhasználás és az újrahasznosítás. Törekedni kell a városi társadalmak fenntarthatóságára, vagyis a társadalmi különbségek csökkentésére az alapvető társadalmi szükségletek elérhetővé tételével.⁴¹²

A városfejlesztés fontos célja, hogy a területhasználat és a városi mobilitás fenntarthatósága, a magas népsűrűség előnyeinek kihasználása oly módon történjen, hogy az ne sértse a város élhetőségét. Meghatározta, hogy a városfejlesztésnek érzékenyen kell reagálnia a klímaváltozás kihívásaira, elsősorban az új épületek energiafelhasználásának csökkentésével.⁴¹³

A helyi önkormányzatoknak markáns szerepet tulajdonított, mivel hatáskörükbe utalta a városok fenntarthatóság érdekében történő átszervezését. A társadalom szerepe már ekkor, vagyis az 1990-es évek közepén erőteljes hangsúlyt kap, mivel rámutat arra, hogy ebbe a munkába be kell vonni a helyi közösségeket és a gazdasági szereplőket. A szükséges eszközöket és intézményeket igénybe kell venni a cél megvalósítása érdekében.⁴¹⁴

⁴¹⁰ VÁSÁRHELYI (2003) pp. 125-145.

⁴¹¹ GREED (2002) p.154.

⁴¹² SIMON (2017) p. 98.

⁴¹³ MEGA (2015) p. 272.

⁴¹⁴ BEGIN (2014) pp. 213-216.

Ezek alapján azt láthatjuk, hogy az Aalborg Charta kiemelt szerepet tölt be a városfejlesztéssel kapcsolatos uniós politika körében, ennek ellenére hazai szinten a gyakorlati tapasztalatok alapján nem kapott túl nagy támogatást.⁴¹⁵ A charta a városfejlesztésre helyezte a hangsúlyt, azzal, hogy meghatározta, hogy a **város önmagát szervezni képes alapegység**, amelynek kezelnie kell a városban kialakult társadalmi, gazdasági és környezeti egyensúlytalanságokat.⁴¹⁶ Másrészt már itt **rögzítésre kerül a lakosság szerepe**, hogy a bevonásuk nélkül kvázi nem érhető el a kívánt cél. Végezetül kiemelném, hogy az Aalborg Chartában már felsorolták azokat az elemeket, amelyeket később az Integrált Városfejlesztési Stratégiák is tartalmaztak: a helyzetértékelést és a jövőkép kialakítását, az alternatív stratégiai lehetőségek értékelését, a célok közötti prioritások meghatározását, a várható eredmények mérhetőségét, a tervek végrehajtásának programozását (határidőkkel és a munkamegosztás kialakításával), a monitoring és a beszámolás folyamatait, valamint a kommunikáció és a társadalmi részvétel fontosságát. Mindezek alapján egyértelműen megállapítható, hogy a Charta a **jelenlegi okos városok szempontjából meghatározó tényeket rögzített**, azzal, hogy kiemelte a mobilitás, az élhetőség, a fenntarthatóság és a klímavédelem fontosságát a városok működésében.

2. A Lipcsei Charta – a fenntartható európai városokról⁴¹⁷

A 2007-es év meghatározó volt a városfejlesztési stratégiák és politikák folyamatában. Az Európai Unió Tanácsa informális miniszteri találkozót tartott a német elnökség alatt, amelyen aláírásra került a Lipcsei Charta a fenntartható

⁴¹⁵ BAJÁK, I. kutatása szerint ennek ellenére hazai szinten nem kapott kiemelt figyelmet a Charta. 2005. július 26-ig Magyarországról négy önkormányzat – Aba, Kecskemét, Monor és Nagykanizsa – fogadta el az Aalborgi Chartát. Ha figyelembe vesszük, hogy Magyarországon nagyságrendileg körülbelül 3000 települési önkormányzat és 150 kistérségi társulás működött a kutatás időpontjában, akkor egyértelműen látszik, hogy magyar viszonylatban nem töltött be jelentős szerepet.

⁴¹⁶ BAJÁK (2006/20) pp. 8-10.

⁴¹⁷ Lipcsei Charta a fenntartható európai városokról. <https://tinyurl.hu/s8A3> (letöltve: 2022. április 10.)

európai városokról. A megállapodás a városfejlesztésről és területi kohézióról szóló informális miniszteri találkozó alkalmából született.

A Lipcsei Charta meghatározta a városfejlesztés alapelveit, amely között két alapelv került ténylegesen nevesítésre: egyrészt az integrált fejlesztéspolitika alkalmazása, másrészt pedig a hátrányos helyzetű városrészekre fordítandó fokozott figyelem. Utalva arra, hogy az operatív programok a politikai stratégiákkal párhuzamosan valósultak meg fontos megjegyezni, hogy az URBAN kezdeményezések integrálódtak az uniós finanszírozási rendszerbe a 2007-2014 közötti programozási időszakban.⁴¹⁸

Lipcseben a miniszteri találkozón a résztvevő uniós tagállamok képviselői – a tagállamok városfejlesztésért felelős miniszterei – közös városfejlesztési és politikai elvekben állapodtak meg. Ennek indítéka, hogy felismerték az európai városok kihívásait és lehetőségeit, valamint változatos történelmét, eltérő gazdasági, társadalmi és környezeti helyzetét. A Fenntartható Európai Városokról szóló Lipcsei Chartát 2007 májusában fogalmazták meg, majd alig egy évvel később – Szlovénia EU-elnöksége idején – dokumentum is készült a végrehajtásáról.⁴¹⁹ Az események rendkívül gyorsan haladtak, a Lipcsei Charta keretein belül kisebb technikai változtatásokat nem javasoltak, hanem az **Integrált Városfejlesztési Stratégia** (a továbbiakban: IVS) megfogalmazásával új városfejlesztési gondolkodásmódot kívántak elindítani.⁴²⁰ Ezzel a megfogalmazott alapelvhez igazodva elősegítették a városfejlesztés integrált megközelítését, rögzítve a legfontosabb elveket egy egységes uniós dokumentumban. Az új szemléletmód lényege, hogy a társadalmi, a gazdasági és a környezeti problémákat együtt kezeljék, olyan formában, hogy a területi és időbeli szinteket összekapcsolják, a helyi szereplőket és a lakosságot bevonják, valamint a város régiójával való kapcsolatát erősítsék.

Az IVS kapcsán ez csak a kezdeti lépés volt, mivel ezt követően az Európai Unióban több mint egy évtizedes vita, készülődés után vált elfogadottá

⁴¹⁸ BARTA (2009/3) pp. 1-12.

⁴¹⁹ GARCIA-ZAMOR (2013) p. 69.

⁴²⁰ ALLAM – CHABAUD – GALL – PRATLONG – MORENO (2022) p. 497.

az integrált városfejlesztési stratégia. Ezzel ellentétben hazai szinten kifejezetten kampányszerűen robbant be az IVS.⁴²¹

A Lipcsei Charta alapelveinek meghatározásakor lényegében az volt a cél, hogy **társadalmi, gazdasági és környezeti szempontból is kohézió** alakuljon ki a városokban. A dokumentumot deklaráló tagállamoknak egyfajta kötelezettségként lett előírva, hogy a Charta alapelveinek integrálása előtt kötelesek politikai vitát kezdeményezni és megvizsgálni, hogy hogyan illeszthető be a nemzeti, a regionális és a helyi fejlesztési politikába. A kötelezettségek másik köre az IVS-hez kapcsolódott. Rögzítették, hogy az érintett tagállamok vállalják az integrált városfejlesztési stratégiák alkalmazását oly módon, hogy a hatáskörrel és illetékességgel rendelkező hatóságokat bevonják a végrehajtásba, és megteremtik a nemzeti kereteket a fejlődéshez.

Összehasonlítva az Aalborgi Charta elveivel, megállapítható, hogy a megfogalmazott elvek számos ponton megegyeznek. A legnagyobb különbség az, hogy az infrastruktúra fejlesztését és korszerűsítését, a helyi gazdasági környezet és gazdasági szereplők, valamint a helyi munkaerő-piaci politika erősítését, az energiahatékonyság növelését, az innováció erősítését, a képzések aktív támogatását, valamint – különösen a hátrányos helyzetű városnegyedek esetében – a környezeti fenntarthatóság szempontját figyelembe vevő, megfizethető és környezetbarát városi közlekedés fejlesztését, a gyermekek és fiatalok számára aktív oktatási és szakképzési politikát az integrált városfejlesztési politika keretrendszerében helyezte el.

A Charta kiemelt figyelmet fordít a fizikai környezet fejlesztésére irányuló stratégiákra. Ennek alapját az adja, hogy a különböző gazdasági beruházások és gazdasági tevékenységek, a modern infrastruktúra, az épített környezet és a gazdasági tevékenységek szoros összhangban vannak egymással.⁴²²

Kimondja, hogy az épített környezet fejlesztését célzó beruházásokat a hosszú távú fejlesztési stratégiákhoz kell igazítani, ahol egyaránt megjelennek

⁴²¹ Az IVS hazai szabályozására vonatkozó részletes elemzés a disszertáció VIII. fejezetében olvasható.

⁴²² SIEMS (2023) p. 85.

az állami és a magánjellegű beruházások is. Az energiahatékonyság növelését az éghajlatváltozás elleni küzdelemmel párosítja és városi szinten az épületekre vonatkozó követelményszint emelésével kívánja biztosítani. A Charta minden cselekvési pontnál felhívja arra a figyelmet, hogy a gazdasági szereplők feltérképezése és bevonása az elengedhetetlen. Itt egy újabb összefüggés látható a kijelölt célok között, hiszen a gazdaságpolitika fejlesztése, a munkahelyek teremtésére történő törekvés, valamint az új vállalkozások indításának támogatása egyaránt hatással van egymásra.⁴²³

A megvalósítás során felhívja a figyelmet arra, hogy bár az **Európai Unió, a tagállamok és a városok közös feladata és felelőssége a fent rögzített elvek jogi hátterének biztosítása**, a hátrányos helyzetű városrészek fejlesztése, az ott élő lakosság képzése, a fejlett szolgáltatások biztosítása.⁴²⁴

A közös felelősség mellett kiemeli, hogy a városfejlesztési politika meghatározása nemzeti hatáskörbe tartozik, azonban a városoknak biztosítani kell a széleskörű jogosítványokat ahhoz, hogy a feladataikat hatékonyan el tudják látni, illetve a stabilitáshoz szükséges megfelelő pénzügyi alapot is rendelkezésükre kell bocsátani. A pénzügyi stabilitás indokolja, hogy a tagállamok felhasználhassák az európai strukturális alapokat a városfejlesztési programokhoz, ahol figyelembe kell venni minden esetben a lehetőségeiket és az esetleges nehézségeket.

Ezzel párhuzamosan a **finansziális kérdések** rendezésére alkották meg a **JESSICA és a JEREMIE programokat**, amelyek a városfejlesztési alapokhoz kapcsolódva hoztak létre alapokat a kis- és középvállalkozásoknak. A JEREMIE Program (Joint European Resources for Micro to Medium Enterprises) az Európai Unió vállalkozásfejlesztési programja, amit az Európai Bizottság kezdeményezett, és az Európai Fejlesztési Bank (European Investment Bank, EIB) valamint annak kockázati tőketársasága, az Európai Befektetési Alap (European Investment Fund, EIF) finanszírozott.⁴²⁵ A JESSICA Programot (Joint European Support for Sustainable Investment in

⁴²³ THERBORN – IMMERFALL (2010) p. 83.

⁴²⁴ LYTRAS – VISVIZI (2020) p. 134.

⁴²⁵ WOUTERS – HOBE (2011)

City Areas) pedig Európai Bizottság az Európai Beruházási Bankkal és az Európa Tanáccsal együttműködve hozta létre. **Ezek az új típusú pénzügyi konstrukciók a magántőke bevonását erősítették az integrált városfejlesztési stratégiák végrehajtása érdekében.**⁴²⁶

A Charta szabályozta az integrált városfejlesztési stratégiákkal kapcsolatos minimum elvárásokat. Rögzíti azt is, hogy **amennyiben a végrehajtáshoz szükséges képességekkel a városok nem rendelkeznek, úgy szükséges elsajátítaniuk őket.** Felhívta a figyelmet arra, hogy át kell alakítani a városfejlesztési modelleket, a központi közigazgatási szerveknek pedig előtérbe kell helyezni a városok szerepét a helyi, a területi és a központi célok megvalósításánál egyaránt. A céloknak megfelelő végrehajtás érdekében elengedhetetlen, hogy az egyes hatáskörrel rendelkező közigazgatási szervek összehangoltan működjenek és kiegészítsék egymás tevékenységét. Ezzel párhuzamosan azonban elengedhetetlen a nemzetállamok közötti együttműködés és tapasztalatcsere is.

Megállapítható, hogy a Charta a várostervezést és a tervek megvalósítását alapvetően helyi kezdeményezésű folyamatnak aposztrofálja, míg Magyarországon a Charta átültetéséig a terület- és városfejlesztés a központi kormányzat hatáskörébe tartozott, hiszen lényegében a kormányzat akaratának helyi szintre való lebontását jelentette. A Charta által rögzített integrált városfejlesztési stratégia ezzel szemben egy ellentétes irányt hozott, ami egy új típusú gondolkodásmódot várt el. Egy ilyen mértékű változás azonban hosszú folyamat eredményeképp idézhető elő, azonban ebben az esetben az Európai Unió és a Magyar Kormány is gyors eredményeket várt. Az eredményeket az Európai Unió kezdeményezésére „top down” eszközök alkalmazásával kívánták elérni, azonban számos kérdés felmerült arra vonatkozóan, hogy hogyan lehet ilyen rövid idő alatt egy ilyen mértékű változást integrálni a magyar jogrendszerbe és szemléletmódba, valamint, hogy a kijelölt célok hatékonyan megvalósíthatók lesznek, vagy éppen ezzel ellenkező folyamatot idéznek elő.

⁴²⁶ FOUQUET (2018) p. 294.

3. A területrendezési menetrend és a Lipcsei Charta nyomán követése – Egy területfejlesztési és területi kohéziós európai cselekvési program felé⁴²⁷

Az Európai Parlament állásfoglalásában összehasonlította a Területfejlesztési Menetrendet a Lipcsei Charta elveivel, céljaival. A korábban elemzett dokumentumokkal ellentétben a területfejlesztési menetrend **valamennyi régiótípust vizsgálja**, és középpontba helyezi a közöttük lévő kapcsolatot, valamint az általuk betöltött szerepet. Ezzel ellentétben a Lipcsei Charta kizárólag a városokkal foglalkozik, és a hozzájuk kapcsolódó kérdéseket vizsgálja.

A területfejlesztési menetrend korábbi politikai dokumentumokra épít, amelyek közül a legfontosabb az 1999-ben elfogadott Európai Területfejlesztési Tervnek volt, lényegében az abban megfogalmazott célokat bővítette az alábbiak szerint:

- partnerség előmozdítása a vidéki és a városi területek között,
- városi régiók és a városok hálózatának kiépítése és az innováció támogatása,
- egész Európán összekötő kockázatelemzési módszerek alkalmazása, különös tekintettel az éghajlatváltozás hatásainak vizsgálatára,
- regionális klaszterek létrehozása a verseny és az innováció erősítése érdekében,
- kulturális erőforrások megerősítése a fejlesztés előmozdítása céljából,
- transzeurópai hálózatok létrehozása és erősítése.

Rögzíti, hogy a **szubszidiaritás elvének alkalmazása** ebben az esetben elengedhetetlen. Mindemellett a menetrend már rögzíti azt is, hogy az **Unió és a tagállamok politikáit össze kell hangolni**. A szubszidiaritás elvének alkalmazása számos kérdést vetett fel, mint például, hogy az Európai Uniónak milyen mértékben és módon kell jelen lennie a tagállami politikában, mely

⁴²⁷ Az Európai Parlament 2008. február 21-i jogalkotási állásfoglalása a területfejlesztési menetrend és a Lipcsei Charta nyomán követéséről: a térségfejlesztésre és a területi kohézióra irányuló európai cselekvési program felé (2007/2190(INI)) (2009/C 184 E/15)

területeken indokolt a beavatkozás és hogy a városokkal kapcsolatos feladatoknak van-e európai uniós dimenziója. A második kérdés vonatkozásában azt tapasztalták, hogy a területi politikák hatásai és eredményei leginkább a városokban észlelhetők.

A Lipcsei Chartával összevetve megfigyelhető az is, hogy mindkét dokumentum politikai ajánlásokat fogalmaz meg, amelyek között azonban lényeges különbség fogalmazható meg.⁴²⁸ A területfejlesztési menetrend **ajánlásai általános jellegűek**, míg a Lipcsei Charta címzettjei inkább az érintett hatóságok, így sokkal inkább egy szakmai, uniós szabályozási eszközöket is nevesítő stratégiai dokumentumként aposztrofálható.⁴²⁹

Az állásfoglalás rámutatott arra, hogy a fejlesztések szempontjából kizárólag a **nagyvárosok kerültek kijelölésre, azonban a kisebb, vagy közepes méretű városok is rendelkezhetnek innovációs potenciállal**, amely kihasználására szükséges, hogy a Bizottság fejlesztési modellt készítsen. Itt iránymutatásként kell, hogy szolgáljon a városi és a vidéki térségek közötti partnerség és funkciómegosztás.

A vizsgálat alapján az látható, hogy a Lipcsei Charta végrehajtásánál a tagállamok némi késedelembe estek, ezért sürgették őket, hogy gyors intézkedésekkel a területfejlesztési menetrend céljai elérhetőek legyenek. Az állásfoglalás rávilágított arra, hogy a többszintű kormányzás által végrehajthatók a feladatok, amelybe a partnerség elvére építve vonják be a szociális, és gazdasági partnereket, a nem kormányzati szereplőket, valamint a lakosságot is. A korábbi dokumentumokkal ellentétben célként tűzi ki, hogy a városok esetében a belső fejlesztéseket helyezték előtérbe, részesítsék előnyben a területek újrahasznosítását, mielőtt külső terjeszkedést választanának.

⁴²⁸ BERNHARD – HIROYUKI (2017) pp. 4-5.

⁴²⁹ Uniós Belső Politikák Főigazgatósága: A területfejlesztési menetrend és a Lipcsei Charta nyomán követése: Egy térségfejlesztésre és a területi kohézióra irányuló európai cselekvési program felé. IP/B/REGI/FWC/2006-166-Lot 05-C02-SC01 2007. 12. 13. PE 397.237 HU <https://tinyurl.hu/qtE5> (letöltve: 2022. január 13.)

4. Az Amszterdami Paktum

Az EU holland elnökségének egyik legfontosabb eredménye az Amszterdami Paktum megalkotása és elfogadása, amely meghatározza az Európai Unió városfejlesztési menetrendjét.

2016. május 30. napján történelmi jelentőségű megállapodás született: a városi ügyekért felelős uniós miniszterek elfogadták az Amszterdami Paktumot⁴³⁰, amely kötelezővé kívánja tenni annak a városfejlesztési menetrendnek a végrehajtását, amely európai szintű, közösen kidolgozandó módszertani szttenderdek és jó gyakorlatok alapján kínálna megoldást a városi problémákra. Az Amszterdami Paktum célja, hogy **tizenkét témakörben partnerséget hozzon létre a Bizottság, a tagállamok, a városok és egyéb azonosított szereplők részvételével, akiknek a kiemelt városi problémakörökben közös cselekvési terveket kell kidolgozniuk és – a csatlakozó városokban – végrehajtaniuk.**⁴³¹ A paktum tartalmazza az EU városi menetrendjének indokolását, megjelöli céljait, és az operatív keretét.

Az integrált városfejlesztés menetrendje által a jövő városai nem egyszerűen technológiai szempontból lennének „okosak”, hanem szociálisan, gazdaságszervezési vagy kulturális szempontból is innovatív modelleket szeretnének meghonosítani. Az Amszterdami Paktum lényegében egy innovatív megközelítésen alapuló együttműködés, amely lehetővé teszi azt, hogy olyan szakpolitikák kerüljenek kidolgozásra és végrehajtásra, amik erősen figyelembe veszik a helyi sajátosságokat is. A paktum más uniós dokumentumokhoz hasonlóan elismeri a városok jelentőségét és azt, hogy az uniós gazdaság motorját jelentik nemcsak a városok, hanem a városi térségek is. Ezzel kiemeli, hogy a fejlesztések körében nem lehet figyelmen kívül hagyni a városok mellett található agglomeráció helyzetét sem.

A menetrend célja az Európai Unió politikai célkitűzéseinek a városi dimenzióra való levetítése, a városokra ható uniós politikák hatékonyabb

⁴³⁰ Urban Agenda for the EU „Pact of Amsterdam” <https://tinyurl.hu/Te41> (letöltve: 2022. november 10.)

⁴³¹ Urban development <https://tinyurl.hu/VZG2> (letöltve: 2022. november 10.)

összehangolása. A paktum megalkotásával a városokra kívántak hatást gyakorolni, annak érdekében, hogy minél aktívabb szerepet töltsenek be az Unió politikai szférájában.

Az EU városi menetrendjének fő eredménye, hogy összegyűjtésre kerültek az európai városok előtt álló kihívások, amelyek olyan elérendő célokba ütköznek, amelyek teljesítése elengedhetetlen az intelligens, zöld és inkluzív növekedés eléréséhez.

Az Amszterdami Paktum a következő politikai eszközöket vázolja fel:

- **Jobb szabályozás:** az EU, a tagállamok és a városok közötti együttműködés javítása; városok bevonása a stratégiai célok kijelölésének folyamatába és a végrehajtás.
- **Jobb finanszírozás:** az EU, nemzeti és helyi támogatási lehetőségek fejlesztése és a pénzügyi alapok felhasználhatóságának, azonosításának és integrációs lehetőségeinek javítása a városok számára.
- **Jobb tudásbázis és információcsere:** elősegíti a jobb adatgyűjtést és javítja a városfejlesztési kérdésekkel kapcsolatos tudásbázist.

Az Amszterdami Paktum számos létező és új eszközt sorol fel az EU városi menetrendjének operatív keretének biztosítása érdekében. A cél, hogy partneri viszony alakuljon ki a városok vezetői a Bizottság és a tagállamok képviselői között, és lehetőséget biztosítsanak a folyamatban lévő fejlesztések és a jövőbeli tervek közös véleményezésére.

Az intézmények közötti együttműködést erősíti azzal, hogy a városi hatóságok, a tagállamok, az uniós intézmények és egyéb érdekelt felek – többek között civil szervezetek és vállalkozások – bevonásával történő **partnerkapcsolatok kiépítésével támogatja** Európa gazdasági és társadalmi fejlődését. A menetrend **középpontba állítja a polgárokat**, akiknél cél, hogy az életminőségüket javítsák, valamint a megválaszolják a legfontosabb városi kihívásokat a foglalkoztatástól a társadalmi befogadáson át a mobilitásig, a környezetvédelemig és az éghajlatváltozásig. A városfejlesztési menetrend tizenkét partnerséget alakít ki, tizenkét elérendő cél érdekében, ahol egyenként

tizenöt-húsz azonos alapon együttműködő érdekelt felet fognak össze. Társadalmi-gazdasági téren kiemelt területek közé tartozik a munkahelyek és az oktatás fejlesztése a helyi gazdaságban, a városi szegénység kezelése, a lakhatási és mobilitási problémák megoldása, valamint a külföldiek és menekültek integrációját támogató kezdeményezések. A környezetvédelmi kihívások is kulcsfontosságúak, ideértve a fenntartható területhasználatot, a körkörös gazdaság kialakítását, az éghajlatváltozáshoz való alkalmazkodást, az energiafelhasználást és a levegőminőséget. Ezenkívül a partnerségek egyéb problémákkal is foglalkoznak, többek között a digitális gazdaságra történő átállással, a felelős közbeszerzéssel, valamint a több területet érintő, átfogó témakörökkel, mint például a kis- és közepes méretű városok, a városi-vidéki kapcsolatok és az innováció.

Az Amszterdami Paktum pillérei pontosan ezt a logikai láncolatot követik: az első az optimális szabályozás megteremtése, a második a megfelelő finanszírozási formák lehetővé tétele, a harmadik pedig a jól működő példák megtalálása és átemelése. Ebben a rendszerben jobban összekötnék egymással a városoknak járó uniós támogatásokat és a magántőke részvételét, és jobban ügyelnének arra, hogy a projektek valóban innovatívak legyenek.⁴³²

5. Az új Lipcsei Charta

A Lipcsei Charta aláírása utáni két évtizedben az európai városok helyzete jelentősen megváltozott, hiszen mondhatjuk, hogy általános elvárás lett a helyi önkormányzatokkal szemben, hogy több szolgáltatást nyújtsanak kevesebből. A legfontosabb tényezők között említhetjük a pénzügyi válságot, az erősödő klíma-válságot és a populizmus térnyerését. Az eredeti 2007-ben elfogadott Lipcsei Charta koherens nemzeti várospolitikát kívánt meghonosítani, ez az elképzelés viszont közel sem vált normává valamennyi tagállamban.

⁴³² Partnerségek az Európai Városfejlesztési Menetrend szolgálatában <https://tinyurl.hu/yFv9> (letöltve: 2022. november 11.)

Mivel Németország 2020-ban ismét az EU elnökségi tisztjét látta el, kezdeményezést tett a Lipcsei Charta frissítésére, amely előkészítéseként elvégezte a **városfejlesztési alapelvek jelentős felülvizsgálatát**. A felülvizsgálat célja az volt, hogy az elmúlt évek tapasztalatait és változásait feltérképezze és azokra építve új tartalmat hozzon létre, amely képes a jelenlegi helyzethez alkalmazkodni.

A Lipcsei Charta alapelveinek frissítésére irányuló kezdeményezés a német EU-s elnökség prioritásaira épül, elismerve a városok kiemelkedő szerepét. Érdekes azonban, hogy két (egymással ellentétes) szerepben is megvilágítja a városokat, egyrészt a kihívások forrásaként, másrészt a felmerülő problémák megoldásaként is. A legjelentősebb problémák között említi az éghajlatváltozással, a levegő minőségével és az egészséggel, a lakhatással, a mobilitással és más hasonló kihívásokkal kapcsolatban felmerülő nehézségeket.⁴³³

A Charta megújítása elsősorban egy minisztériumok közötti folyamat, azaz a német szövetségi szintű minisztériumok, régiók és városok bevonásával megfogalmazott ügyek és javaslatok megvitatása és módosítása egy európai párbeszédben történik, amelyet főleg a többi EU-ország nemzeti minisztériumainak képviselői folytatnak le.

Az új Lipcsei Chartát a városfejlesztésért és területfejlesztésért felelős miniszterek 2020. november 30-i informális találkozásán fogadták el. A megújított változat figyelembe veszi az egészségügyi világjárványok városokra gyakorolt hatását, valamint a területi egyenlőtlenségek ebből adódó lehetséges növekedését. Az új szöveg támogatja az integrált, helyi alapú és a többszintű kormányzásra épülő megközelítés elveit.⁴³⁴

A Területi Agenda 2030 több helyen felhívja a figyelmet azokra a kihívásokra, amelyek a városok és községek szintjén megjelenő térbeli fejlesztési problémák. Ezekre pedig az Új Lipcsei Charta próbál megoldást

⁴³³ United Nations Human Settlements (2021) pp. 114-115.

⁴³⁴ BREARS (2023) pp. 303-305.

találni. Az új Charta erős pozícióba helyezi a városokat, azzal, hogy lefekteti, hogy a városok a pluralitás, a kreativitás és a szolidaritás helyszínei.⁴³⁵

Az új Charta az európai városok három szintjét különíti el, a „szomszédsági”, a „helyi önkormányzati” és a „funkcionális térségi” szinteken, amely formát már a Területi Agenda is nevesít. Az új Charta erősen támaszkodik a Lipcsei Charta által meghatározott keretekre, amely egyértelműen meghatározta, hogy a fenntartható fejlődés minden dimenzióját – a gazdasági prosperitást, a társadalmi egyensúlyt és az egészséges környezetet – egyidejűleg és egyforma súllyal kell figyelembe venni.⁴³⁶ **Itt természetesen felmerülhet a kérdés, mennyiben jelent „újat” a 2007-es chartához viszonyítva?** Megjegyzendő azonban, hogy a 2007-es charta alapjaiban változtatta meg az uniós településfejlesztési politikát azzal, hogy bevezette az integrált városfejlesztési stratégiát, amellyel komoly innovációt ért el a tagállamok körében, így a mai napig azt mondhatjuk, hogy a városfejlesztést irányzó uniós stratégiák egyik legjelentősebb mérföldköve.⁴³⁷

Az új Charta a „**common good**” – közjó fogalma köré igyekszik fűzni mondanivalóját, azzal, hogy az integrált megközelítés fogalma is itt középpontba kerül a korábbi chartához hasonlóan. Az új Charta középpontba állítja a **többszintű kormányzás** módszerét, mindamelllett, hogy az Amszterdami Paktum három pillérére – jobb szabályozás, jobb finanszírozás, jobb ismeretek – építkezik.

A Magyar Urbanisztikai Társaság vizsgálta a Lipcsei Charta szabályait, és ezzel kapcsolatban egy állásfoglalást is elkészített. Alapvetően támogatták a Charta megújítására való törekvést, azonban egy vitatható pontra is felhívták a figyelmet. Az EU Városi Agendájának fő eredménye, hogy biztosítja annak a lehetőségét, hogy a helyi és regionális hatóságok az elsődlegesen városi témákat megvitassák az európai intézményekkel, a nemzeti minisztériumokkal és egyéb partnerekkel. Ennek keretében közösen határozhatják meg azokat a lehetőségeket, amelyek javítják az EU városi területeket érintő politikáinak

⁴³⁵ BMI (2020)

⁴³⁶ BALDUCCI – GALIMBERTI – BOVO – ARMONDI (2022)

⁴³⁷ BRENNER (2021) pp. 158-165.

kiegészítő és egybehangzó jellegét és erősítik azok városi dimenzióját. Az eredeti szöveg tervezetében más megközelítésben jelent meg az egyeztetés lehetősége, azzal a szöveggel, hogy biztosítja annak lehetőségét, hogy „közvetlenül” vitathassák meg a felmerült kérdéseket.⁴³⁸

A Magyar Urbanisztikai Társaság rávilágított arra, hogy ez nem felel meg a szubszidiaritás elvének, valamint az egyes kormányzati szintek, köztük a nemzeti kormányok felelősségének. Végül a „közvetlenül” szót, illetve annak angol megfelelőjét („directly”) törölték a végleges változatból.

A megújított charta elismeri, hogy a **városok mellett található vidéki területek fejlesztését nem lehet szem elől téveszteni**, mivel jelentős előnyöket kínálhatnak a városok számára, illetve a Lipcsei Charta új változata kifejezetten elismeri, hogy a „digitális kohézió” Európán belüli előmozdítása az európai polgárok és területek számára is fontos.

Megállapíthatjuk, hogy az új Charta egyelőre nem hozott olyan jelentős előrelépéseket, mint a 2007-es Charta, amely azóta is az Európai Unióban a városfejlesztés alapjait határozza meg. Magyarországon is komoly hatása lett, hiszen a hazai hasonló irányú kezdeményezésekkel összhangban került sor a településfejlesztési koncepció és az integrált településfejlesztési stratégia kodifikálására. A korábbi charta sikerét az előzetes egyeztetési folyamat jelentősen segítette, ami meghatározó mintaként szolgálhat a stratégiaalkotás szempontjából.

6. A Területi Agenda 2030

A német EU elnökség időszakában a területfejlesztés is kiemelt szerepet kapott, amelynek eredményeképp megszületett a „Territorial Agenda 2030” című dokumentum. Ehhez kapcsolódva még további két dokumentum készült, az egyik a jó gyakorlatokat összefoglaló „Implementing the Territorial Agenda 2030” című dokumentum, a másik pedig az „Atlas for the Territorial Agenda

⁴³⁸ Uo.

2030” című dokumentum, amely térképsorozatban szemlélteti az európai területfejlesztés helyzetképét.

A Területi Agenda 2030 négy fő fejezetre tagozódik, és felhívja a figyelmet arra, hogy miért kell kiemelt szerepbe helyezni a területfejlesztést, milyen prioritások jelennek meg a területi fejlesztések körében, valamint, hogy hogyan lehet végrehajtani az egyes feladatokat. A stratégia preambuluma 6. pontja rögzíti az agenda szerepét és célját, amikor meghatározza, hogy a Területi Agenda cselekvésre irányuló keretet ad az európai területi kohézió támogatásának. Ezzel lényegében rögzíti és hangsúlyozza a szerepét, hiszen a kohézió megteremtésére való törekvés az Európai Unió egyik kiemelt célja, amit már korábban az EUSz. 3. cikkelye is rögzített.⁴³⁹

Azzal, hogy meghatározza, hogy a területi kohézió a kiegyensúlyozott és harmonikus országok, régiók, városok és községek közötti, és azokon belüli területfejlesztés támogatását, valamint valamennyi hely és ember jövőjének biztosítását Európában a helyek sokszínűségének és a szubszidiaritásnak alapján biztosítja, kijelöli a fő politikai célt.⁴⁴⁰

A Területi Agenda a nevében rögzített 2030-as éven túlterjeszkedve, 2050-ig kívánja elérni a klímasemleges gazdaság kialakítását a biztonságos, kifizethető és fenntartható energiaellátás megteremtésével. Az agenda ennél a pontnál csak ezt az általános megfogalmazást alkalmazza, a részleteket mellőzve, nagy valószínűséggel azért, mert a tagállamok között erős eltérés mutatkozik ebben a kérdésben. Egyik oldalon megjelennek az atomenergiát preferáló tagállamok, a másik oldalon pedig az attól tartózkodó, vagy azzal „leszámoló” tagállamok. Épp ezért kizárólag az energiatakarékosság és az energiahatékonyság jelenik meg ebben a kérdésben a célok között.⁴⁴¹

Az agenda kiemeli továbbá a célok között a közösségi alapok védelmét, a társadalmi átalakulást és az egészséges környezet megteremtését. A városok vonatkozásában megjelenik a klímasemlegesség és az ellenállóképesség

⁴³⁹ BRENNER (2021) pp. 158-166.

⁴⁴⁰ BERISHA – COTELLA (2021) p. 195.

⁴⁴¹ MEDEIROS (2023) p. 14.

erősítése, valamint a közösségek fenntartható digitális és fizikai kapcsolódásának ténye, mint fejlesztendő területek.

Arra a következtetésre jutottam, hogy az agenda nem tartalmaz világmegváltó új felismeréseket, de reagál egyrészt a területi kohézió egyre fokozódó problémáira, másrészt a 2011-ben még ebben a dimenzióban fel nem ismerhető és a pandémia kezelésénél is fontos kihívásra, a digitális társadalom megteremtésének egyre égetőbb szükségére. Harmadrészt pedig a várospolitikai szempontjából vizsgálva kijelöli, hogy a városfejlesztés legyen az aktív polgári részvétel támogatásának területe.

Az agenda kiemeli, hogy az Európai Unió városfejlesztési politikája (például Lipcsei Charta 2020) a polgárok közvetlen, illetve alkotó részvételének biztosítását javasolja a városok számára. Ami miatt jelentős előrelépést hoz, hogy rögzítette, hogy a részvétel megvalósítása mindig két irányú folyamatot jelent, és felhívja a figyelmet arra is, hogy a helyi döntéshozók, köztisztviselők mellett a lakosság, a civil társadalom tudatosságát, elkötelezettségét is igényli.

Javaslatot tesz arra, hogy a várospolitikát támogató eszközök körében legyen lehetőség arra, hogy kisebb civil szervezetek számára is hozzáférhetővé váljanak egyes projektek. Ebben a javaslatban meghatározza pontosan azt is, hogy milyen projektek kerüljenek a középpontba. Ezzel erősíteni kívánja a részvétel támogatását, hiszen kiemeli, hogy olyan **kisprojektek támogatására lenne szükség, amelyek egy akció, rövid távú folyamat megtervezéséhez, megvalósításához kapcsolódva lehetővé tenné a polgároknak, szomszédoknak a részvétel eszközeinek megtanulását.**⁴⁴²

A Területi Agenda annak ellenére, hogy jelentős újítást nem hozott, mégis előremutató és meghatározó szerepe, ahogy a városfejlesztés terén a **források felhasználásáról** is gondolkodik. Kiemeli és felhívja a figyelmet arra, hogy ne csak a fejlesztés keretében jelenhessen meg a források felhasználása, hanem kiterjesztésre kerüljön az üzemeltetés és működtetés fázisaira is. Ez a fajta gondolkodásmód lehetőséget teremtene arra, hogy a tényleges használaton

⁴⁴² SOEIRO (2022) p. 79.

alapuló lakossági felhasználói igények alapján korrigálni lehessen a fejlesztéseket.

A beruházási projektekben általában a helyi hatóságok fenntartási kötelezettséget vállalnak és nincs lehetőség a beruházások gyakorlaton alapuló korrekciójára, ami konfliktusokat eredményezhet, például, ha olyan elemet kell éveken keresztül fenntartani, amely a tervezés során még indokolt volt, de a projekt megvalósítása során elvesztette az érvényességét. Ezekre a gyakorlati tapasztalatokra alapozva fogalmazza meg, hogy oda kell figyelni a fejlesztések megvalósítását követően a visszajelzési szakasz finanszírozhatóságára is.

7. A városfejlesztést segítő operatív stratégiák: az URBAN és URBACT programok

Az URBAN projektek az uniós városfejlesztési programok operatív részét képezik. Az 1990-es és 2000-es években jelentek meg az URBAN I és URBAN II közösségi kezdeményezések. Az URBAN I-hez kapcsolódó kísérleti projektek két szakaszra voltak bonthatók, melyek közül az első szakasz 1990-1993 közötti időszakban valósult meg, a második szakasz pedig 1997-1999 között. Az URBAN II 2000-2006 között segítette a városfejlesztési programok operatív végrehajtását.

Az **URBACT** a 2000-es évek elején került létrehozásra. Célja, hogy lehetővé tegye **a városok számára az együttműködést, hogy a közös gondolkodás és tapasztalatcsere által tanuljanak egymástól és a jó gyakorlatok átültetésére is lehetőséget biztosítson.** A program felhívására európai városhálózatokat hoztak létre, amelyek résztvevői egy-egy általuk választott problémára fókuszálva a helyi társadalmi szereplők bevonásával dolgoznak ki akcióterveket szakértők támogatásával.⁴⁴³

Az URBACT program alapvetően a hátrányos helyzetű városok feltérképezésére és fejlesztésére fókuszált, azonban az idő előrehaladtával egyre bővült a fókuszpontok köre. Ennek hatására a különböző városi ügyek és

⁴⁴³ CURBELO – PARRILLI – COOKE (2012) pp. 344-357.

megoldások platformjává vált. Alapvetően négy alapelv köré építették a fejlesztési javaslatokat. Az alapelvek a fenntartható városfejlesztés, az integrált megközelítés alkalmazása, a részvételi módszerek népszerűsítése és erősítése, valamint a többszintű kormányzás integrálása.⁴⁴⁴

Lényeges szempont volt az alapelvek kijelölésekor, hogy szorosan kötődjenek az egyéb unió által megalkotott stratégiai célokhoz. Arra ösztönzik a városokat, hogy a különböző elvek alkalmazzák a városi stratégiáik és cselekvési terveik kidolgozásakor.

Az általuk szervezett legkiemelkedőbb kezdeményezés a „City Labs” sorozat volt, amely lehetőséget biztosított arra, hogy közvetlen kapcsolatot jöjjön létre a városok és a kormányzás különböző szintjeinek képviselői között, és megvitassák az egyes tematikus kihívásokat, azonosítsák a bevált gyakorlatokat. A 2007–2013-as időszakban az URBACT arra ösztönözte a regionális programokat, hogy vonják be programjaikba a városokat.

Az URBACT szerepét erősíti az a tény, hogy a Lipcsei Charta megújítását szolgáló európai párbeszéd kulcsszereplője volt.⁴⁴⁵ Több száz város véleményét és tapasztalatait képviseli, amelyben erőteljesen megjelennek a gyakorlati és politikai kihívások, amikor a városfejlesztés integrált megközelítését próbálják megvalósítani.⁴⁴⁶

Az URBACT a hatékonyság érdekében **több száz város tapasztalataira támaszkodik**. Bevonja a városokat a tevékenységébe és közösen vizsgálják, hogy a jelenleg hatályban lévő Új Lipcsei Charta által meghatározott feladatok hogyan alkalmazhatók a gyakorlatban.⁴⁴⁷

Nemrég zárult az URBACT III program, amely a 2014 decemberében került elfogadásra és ezzel az Európai Bizottság a program harmadik ciklusát indította el. A program hazai koordinációját a Miniszterelnökség településfejlesztésért felelős szervezeti egysége látta el, a háttértámogatást a Lechner Tudásközpont végezte. Ebben a programban az EU 2014-2020 közötti

⁴⁴⁴ VARGA (2017)

⁴⁴⁵ URBACT II CAPITALISATION (European Union): Social innovation in cities, April 2015., <https://tinyurl.hu/ONxa> (letöltve: 2023. január 5.)

⁴⁴⁶ GALLAND – HARRISON – ZIMMERMANN (2019) p. 108.

⁴⁴⁷ DEMIR (2022) p. 60.

időszakához igazodva a fenntartható integrált városfejlesztés előmozdítása volt a cél.⁴⁴⁸ Javították a városok kapacitását, a részvételen alapuló várospolitikai működtetése érdekében, erősítették a fenntartható városi stratégiák kidolgozását, az akciótervek hatékony megvalósítását, illetve biztosították, hogy mindenki számára – a gyakorlati szakembereknek és a döntéshozóknak egyaránt – hozzáférhetőek legyenek a már összegyűjtött tapasztalatok.⁴⁴⁹

A korábbi programokhoz képest itt már **nem kizárólag városok vehettek részt a városhálózatokban, hanem hatóságok vagy akár felsőoktatási intézmények és kutatóintézetek is.** Jelentős változást okozott az is, hogy a városhálózatok három támogatott tevékenységre pályázhattak. Az akciótervezési hálózatok mellett megjelentek a transzferhálózatok és a megvalósítási hálózatok is, amelyek az elkészült akciótervek hatékony gyakorlati megvalósítását segítették, illetve a jó gyakorlatok összegyűjtését és átadását.

Az idei évben már a program negyedik ciklusát hirdették meg, amelyben a lakosság bevonására történő törekvés még az eddigieknél is erősebben jelent meg. Továbbra is biztosítják a transznacionális tapasztalatcserét, azonban a **személyre szabott támogatást is minden résztvevő számára elérhetővé teszik.** A program résztvevői körébe elsősorban az Európai Unió tagállamait várják, illetve partnerállamok körében Svájc, Norvégia, IPA államok közül Albánia, Bosznia és Hercegovina, Montenegró, Észak-Macedónia, Szerbia városait. Mindemellett lehetőséget biztosítanak arra, hogy egyéb országok városai is csatlakozzanak, azonban esetükben kizárólag saját költségre van lehetőség részt venni a programban.

A projekt kiírása során rögzítették, hogy a városok körében akár települési együttesek, településrészek, kerületek, vagy szervezett agglomerációk is pályázhatnak, méret és népesség tekintetében korlátozás nélkül. Fontos megjegyezni, hogy a non-cities körben pedig egyetemek,

⁴⁴⁸ NAGY – TÓTH – SZENDI (2016) pp. 87-93.

⁴⁴⁹ URBACT III. PROGRAM Nemzeti Tájékoztatósi Pont Magyarország <http://www.urbact.hu> (letöltve: 2023. január 8.)

kutatóközpontok, regionális hatóságok és az EU kohéziós és szolidaritási alapokhoz kapcsolódó irányító hatóságok is jogosultak részt venni.

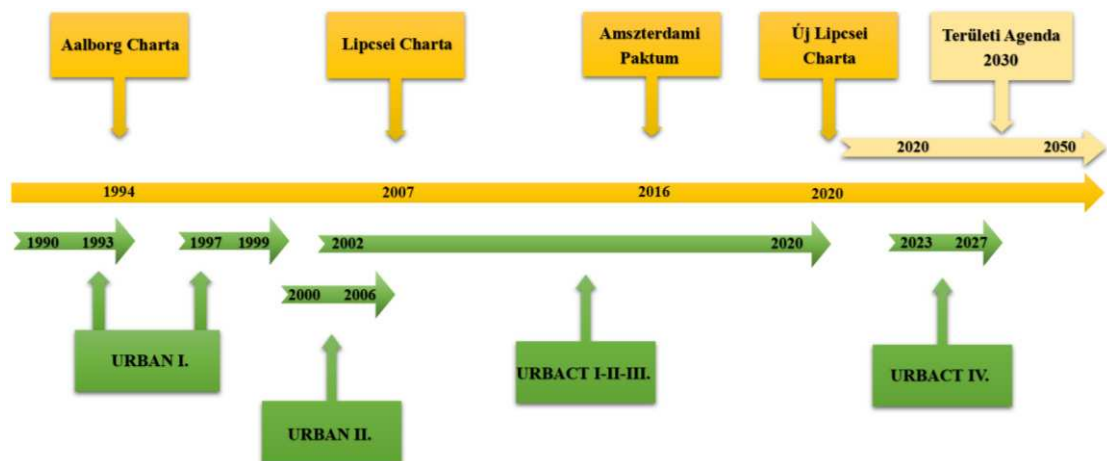
A projekt fő célkitűzése az Integrált Akcióterv (IAP) megalkotása, amely választ kínál a városoknak a szakpolitikai kihívásokra. Az IAP egy olyan beavatkozási logikát követ, amelynek célja a tesztelésen alapuló intézkedések megtervezése és végrehajtása. Az IAP összekapcsolja a városok intézkedéseit a kohéziós politika átfogó eszközeivel, hogy támogassa a hosszú távú megvalósítást és a tartós változást.⁴⁵⁰

A stratégia vizsgálatát követően arra a megállapításra jutottam, hogy az URBACT programok a stratégiák operatív végrehajtását segítik már több mint húsz éve. Úgy gondolom, hogy a program sikerét az adja, hogy nem kizárólag elméleti dokumentumokat alkotnak, hanem azok gyakorlati végrehajtását is monitorozzák és támogatják, valamint a jó gyakorlatok megosztására és átvételére is lehetőségük van.

VI. 3. Az EU városfejlesztési stratégiái és a hazai stratégiaalkotásra gyakorolt hatásai

Az elemzésből arra a következtetésre jutottam, hogy az Európai Unió politikájában a városok szerepe teljes mértékben megváltozott. Amíg a kezdeti szakaszban, az 1970-es években lényegében nem foglalkoztak a kérdéssel, tíz évvel később pedig a regionális politika került a középpontba, addig azt látjuk, hogy az 1990-es évektől kezdődően ez a fajta szemléletmód teljes mértékben átalakult. Ezt igazolja az alábbi ábra is, amely jól szemlélteti, hogy 1990-től kezdődően számos stratégiai dokumentum született az Európai Unió működésének köszönhetően.

⁴⁵⁰ Join [u]s! Akciótervezési hálózatok pályázati felhívás Infónap 2023. február 10
<https://tinyurl.hu/duOU> (letöltve: 2023. január 8.)

Forrás: saját szerkesztés

4. ábra: Az Európai Unió jelentősebb településfejlesztési stratégiái

Ezt a fajta változást az a tendencia idézte elő, hogy a tagállamok számának növekedésével erősödött a területi különbségek aránya, valamint a városok gazdasági és versenyképességi szerepe miatt elengedhetlenné vált a fejlesztésük.

A vizsgált stratégiák azt mutatják, hogy az Unió két irányból közelíti meg a településfejlesztéssel kapcsolatos tevékenységeit, hiszen az elméleti kérdéseket és célkitűzéseket rögzítő politikai stratégiák mellett egyre nagyobb hangsúlyt fektetnek az operatív végrehajtás támogatására is.

1. táblázat
Az uniós településfejlesztési stratégiáinak jellemzői

	FEJLESZTÉS JELLEGE	CÉLZOTT TERÜLET	FŐBB CÉLKITŰZÉSEK, EREDMÉNYEK	HATÁSA A HAZAI JOGALKOTÁSRA
AALBORG CHARTA	politikai	város	város = önmagát szervezni képes alapegység területhasználat és városi mobilitás fenntarthatósága helyi közösség és gazdasági szereplők bevonása célok: mobilitás, élhetőség, fenntarthatóság, klímavédelem	nem releváns: 2005. július 26-ig Magyarországról mindössze négy önkormányzat vezetője látta el kézjeggyével az Aalborgi Chartát
LIPCSEI CHARTA	politikai	város	integrált városfejlesztési stratégia (IVS) helyi szereplők és lakosság bevonása jogi háttér megteremtése: EU, tagállamok és városok közös feladata cél: társadalmi, gazdasági és környezeti kohézió	jogalkotási kötelezettség, jogszabályi környezet megteremtése politikai vita kezdeményezése a jogszabályok elfogadását megelőzően IVS végrehajtásához szükséges kompetenciák előzetes elsajátítása várostervezés és megvalósítás helyi kezdeményezésű folyamat: korábban hazai szinten a központi kormányzat hatáskörébe tartozott nem vált normává valamennyi tagállamban
JESSICA ÉS JEREMIE PROGRAMOK	operatív	város	magántőke bevonásának erősítése: az integrált városfejlesztési stratégiák végrehajtása érdekében	start-up ökoszisztémia fejlesztése
TERÜLETI MENETREND	politikai	város + vidéke	Unió és a tagállamok politikáit össze kell hangolni	szubszidiaritás elvének hatékony alkalmazása ajánlásai általános jellegűek nagyvárosok kerültek kijelölésre, azonban a kisebb, vagy közepes méretű városok is rendelkezhetnek innovációs potenciállal,
AMSZTERDAMI PAKTUM	politikai	város	partnerség a Bizottság, a tagállamok, a városok és egyéb azonosított szereplők részvételével	partnerkapcsolatok kiépítése Unió és tagállamok közös cselekvési terveket kell kidolgozniuk
ÚJ LIPCSEI CHARTA	politikai	város + vidéke	városfejlesztési alapelvek jelentős felülvizsgálata	településfejlesztési koncepció és az integrált településfejlesztési stratégia kodifikálása tagállami minisztériumok együttműködésével
TERÜLETI AGENDA 2030	politikai	város + vidéke	digitális társadalom megteremtés városfejlesztés alapja az aktív polgári részvétel források hatékony felhasználása a tényleges kivetelezés és megvalósítás során is	tényleges tagállami hatás egyelőre nem figyelhető meg
URBAN	operatív	város	városfejlesztési projektek támogatása	nem releváns
URBACT	operatív	kezdetben kizárólag város, jelenleg település- részek és agglomerá- ciók is	városok közötti együttműködés erősítése tapasztalatcsere Unió által meghatározott célokhoz igazodva Új Lipcsei Charta alkalmazhatóságának vizsgálata	nem kizárólag városok vehetnek részt a városhálózatokban, hanem hatóságok vagy akár felsőoktatási intézmények és kutatóintézetek is tényleges projektek ösztönzése, támogatása

Forrás: saját szerkesztés

Az Aalborg Charta volt az első olyan dokumentum, amely a városok önállóságát hangsúlyozta a társadalmi, gazdasági és környezeti egyensúlytalanságok kezelésénél. Rámutatott arra is, hogy a lakosság szerepvállalása elengedhetetlen, illetve a később a Lipcsei Charta által előírt integrált városfejlesztési stratégiák elveit is lefektette, ennek ellenére sajnálatos módon a hazai implementálása elenyésző. A legjelentősebb stratégiai dokumentumként a Lipcsei Chartát nevesíthetjük, egyrészt az integrált városfejlesztési stratégia megalapozása miatt. Másrészt a tagállamok számára olyan kötelezettségeket írt elő a hatékony városfejlesztési stratégiák elkészítése érdekében, amelyek hatására bevonásra kerültek a tagállamok hatáskörrel és illetékességgel rendelkező hatóságai, és megalkotásra kerültem a nemzeti jogszabályi keretek is.

Az elmúlt évek jelentősebb mérföldköve a Lipcsei Charta megújítása volt, azonban összességében az látható, hogy az új Charta számos újítást hozott a gyakorlati tapasztalatokra építkezve, azonban előre láthatólag nem lesz olyan jelentős hasznosulása, mint a 2007-es Lipcsei Chartának. Az okos városok szempontjából vizsgálva az elemzett dokumentumok mindegyike releváns, mégis azt gondolom, hogy a jelenleg folyamatban lévő Területi Agenda 2030 megvalósítása különösen fontos.

Arra a következtetésre jutottam, hogy az agenda nem tartalmaz új felismeréseket, de reagál egyrészt a területi kohézió egyre fokozódó problémáira, másrészt a 2011-ben még ebben a dimenzióban fel nem ismerhető és a pandémia kezelésénél is fontos kihívásra, a digitális társadalom megteremtésének egyre égetőbb szükségére. Harmadrészt pedig a várospolitikai szempontjából vizsgálva kijelöli, hogy a városfejlesztés legyen az aktív polgári részvétel támogatásának területe.

Megállapítható, hogy a vizsgált uniós jogi dokumentumok és stratégiák eltérő mértékben voltak hatással a hazai jogalkotásra. A kutatás során arra a következtetésre jutottam, hogy a vizsgált stratégiák a legtöbb esetben tényleges gyakorlati eredményeket nem idéztek elő magyar viszonylatban. Amíg az 1994-es Aalborg Charta alig befolyásolta a magyar stratégiaalkotást és településfejlesztést, addig azt láthatjuk, hogy a több mint húsz évvel később

elfogadott Lipcsei Charta, vagy a 2020-as Új Lipcsei Charta kifejezetten jelentős eredményeket idézett elő hazai viszonylatban is.

Kutatási kérdésemhez kapcsolódva a következőkben azt vizsgálom, hogy az okos városok alapját jelentő digitális stratégiák tárgyában az Európai Unió és Magyarország milyen törekvéseket hajtott végre.

VII. FEJEZET

AZ EURÓPAI UNIÓ ÉS MAGYARORSZÁG DIGITALIZÁCIÓS STRATÉGIÁI

VII.1. Az Európai Unió digitalizációs története⁴⁵¹

Az Európai Unió működésének történetét áttekintve megállapíthatjuk, hogy az információs társadalom erősítése és a digitalizáció fejlesztése iránti törekvések⁴⁵² egészen a Bangemann jelentésig⁴⁵³ nyúlnak vissza, majd az eEurope akciótervekben⁴⁵⁴, az i2010 kezdeményezésben⁴⁵⁵, az Egységes Digitális Menetrendben⁴⁵⁶ és az Amszterdami Paktumban⁴⁵⁷ is kiemelt szerepet kaptak.⁴⁵⁸ Az Európai Unió intézményeinek gondolkodásában is egyre gyakrabban jelenik meg a smart city kifejezés és koncepció, jelezve azt, hogy Európa számos városa az okos városok útjára lépett.

1. A Bangemann-jelentés

Az európai információs társadalom megteremtését a Bangemann-jelentés⁴⁵⁹ alapozta meg, amely az „Európa és a globális információs társadalom – Ajánlások az Európai Tanács számára” címet viselte. A jelentés rámutatott az Európai Tanács **politikai beavatkozásának szükségességére**, valamint azon tényre, hogy az **információs infrastruktúra kiépítése és finanszírozása a magánszektor feladata**. A Bangemann-jelentésben a legfontosabb a

⁴⁵¹ Itt rögzítem, hogy jelen disszertáció nem vizsgálja az Európai Unió összes digitalizációs tárgyú stratégiáját, kizárólag a szerző által jelentősebb mérföldkönek tekintett dokumentumokat.

⁴⁵² TORMA (2002) pp. 178-179.

⁴⁵³ Bangemann-jelentés: Európa és a globális információs társadalom <https://tinyurl.hu/T9n1> (letöltve: 2023. január 10.)

⁴⁵⁴ eEurope Actionplan (2000): The case of common foreign and security policy <https://tinyurl.hu/ny2u> (letöltve: 2023. január 10.) CALIN (2011/2) p. 818.

⁴⁵⁵ i2010 (2005): A European information society for growth and employment <https://tinyurl.hu/DbFf> (letöltve: 2023. január 10.)

⁴⁵⁶ Az Európai Digitális Menetrend <https://tinyurl.hu/1udh> (letöltve: 2022. január 22.)

⁴⁵⁷ Urban Agenda for the EU „Pact of Amsterdam” <https://tinyurl.hu/1HyK> (letöltve: 2022. november 10.)

⁴⁵⁸ Lásd bővebben: CZÉKMANN (2013) pp. 361-372.

⁴⁵⁹ Bangemann-jelentés: Európa és a globális információs társadalom <https://tinyurl.hu/T9n1> (letöltve: 2023. január 11.)

versenyszellem hangsúlyozása, hogy a szabad, jól szabályozott versengés lehet alkalmas a legjobb információs társadalom felépítésére Európában.⁴⁶⁰

A Bangemann-jelentés júniusi megvitatását követően lendületbe jött az európai stratégiagyártó gépezet és az Európai Bizottság az Európai Tanács felkérésére már 1994. július 19-én bemutatta az „Európa útja az információs társadalom felé: Akcióterv” című új dokumentumot.⁴⁶¹ Az akcióterv eredetileg csak az 1994. és az 1995. évekre írt elő feladatokat, de folyamatosan új feladatokat jelöltek ki a későbbi évekre is. 1996-ban átminősítették „gördülő akciótervvé”, és hatályát kiterjesztették egészen 1998-ig.⁴⁶² Érvényét csak az új eEurope akcióterv megjelenésével veszítette el.⁴⁶³

2. Az eEurope stratégiák

Az eEurope kezdeményezést a Bizottság 1999 decemberében hozta nyilvánosságra, azzal a céllal, hogy létrehozzák az „**online Európát**”. Az eEurope program azon a felvetésen alapul, hogy **az internet a jövőbeli gazdasági növekedés, a munkahelyteremtés és az életminőség javítása szempontjából elengedhetetlen** az egész világon. Az Akcióterv csak feladatokat fogalmazott meg, megvalósításához az Unió nem nyújtott anyagi támogatást a tagországoknak, ezért a végrehajtás elsősorban a nemzeti szintű politikától függött. Az eEurope rendelkezései szerint a célkitűzések csak akkor valósíthatók meg, ha az Európai Unió tagállamai, az Európai Parlament és az Európai Tanács készek elkötelezni magukat. Az akadályok elmozdítása és a siker érdekében minden tagállamnak fel kell állítania egy fontossági sorrendet.⁴⁶⁴ Az eEurope sikere tehát a tagállamok és az Európai Unió szerveinek az együttműködésétől függött.⁴⁶⁵

⁴⁶⁰ TORMA (2002) pp. 178-179.

⁴⁶¹ FÖLDES – INOTAI (2001) p. 200.

⁴⁶² GOODMAN (2006) p. 188.

⁴⁶³ JUHÁSZ (2007) p. 133.

⁴⁶⁴ eEurope Actionplan (2000): The case of common foreign and security policy <https://tinyurl.hu/ny2> (letöltve: 2023. január 12.)

⁴⁶⁵ CZUCZAI (2001) p. 220

Az eEurope programok továbbfejlesztését szolgálta az eEurope 2002 stratégia, amelyet a Lisszaboni csúcsertekezlet az alábbi szerkezetben fogadott el:

1. Olcsóbb, gyorsabb és biztonságos internet (infrastruktúra, eszköz aspektus)
2. Befektetés az emberi képességek fejlesztésébe (humán készség aspektus)
3. Az internet használatának elősegítése (tartalom aspektus)

A fő cél pedig az **egységes szabályozási keretfeltételek megteremtése** volt az új, fejlettebb gazdaságba való átmenethez.

Az eEurope programok sikerét igazolja, hogy továbbfejlesztésre és bővítésre került. Az eEurope+⁴⁶⁶ program részleteinek kidolgozásakor az Európai Unióhoz történő csatlakozásra váró országok túlnyomó része már rendelkezett saját nemzeti információs stratégiával, ezért a program legfőbb célja az Európai Unión belül addig kevésbé jelentkező **digitális megosztottság minimalizálása** volt.⁴⁶⁷

Az eEurope és az eEurope+ programok lezárulását követő időszakra kidolgozott eEurope2005⁴⁶⁸ program akciótervében az „információs társadalom mindenkinek” jelszó már nem az infrastruktúrára és a hálózatok kiépítésére, hanem elsősorban az interneten elérhető tartalomra és az új szolgáltatásokra vonatkozott.⁴⁶⁹

Az új akcióterv célkitűzése az volt, hogy a **tagállamok ösztönözzék a biztonságos, szélessávú internet-hozzáférés lehetőségének megteremtését mindenki számára**. Az akcióterv megvalósítása Európa fejlett országainak nagy feladatot jelentett. Bár az Európai Bizottság csak ajánlásokat, irányelveket fogalmazhat meg, és a megvalósítás a nemzeti kormányok hatáskörébe tartozik, az EU-politika jelentős mértékben segíti és ösztönzi a tagországok fejlődését. Minden ország elkészítette nemzeti információs stratégiáját, rögzítette az

⁴⁶⁶ eEurope+2003 (2001): A co-operative effort to implement the information society in Europe – Action plan <https://tinyurl.hu/GvtR> (letöltve: 2023. január 12.)

⁴⁶⁷ CALIN (2011/2) p. 818.

⁴⁶⁸ eEurope 2005 (2002): An information society for all <https://tinyurl.hu/b1zg> (letöltve: 2023. január 13.)

⁴⁶⁹ eEurope: An Information Society for All. Luxemburg, Office for Official Publications of the European Communities, 2001.

elektronikus kormányzati rendszerek bevezetésének követelményeit és megvalósításának ütemtervét. A célkitűzések teljesülésének mérésére egységes mutatószámrendszert vezettek be, mely alapján évente nyomon követik a tagországok fejlődését, értékelik, hogy mennyiben felel meg az akcióterv célkitűzéseinek. 2005-ben az európai államok információs fejlettsége – az eEurope2005 Akcióterv sikereinek dacára – meglehetősen eltérő képet mutattak. Az Unió döntéshozói felismerték, hogy az új irányvonal megvalósításához Európa erőforrásai kimerültek, megújulási képessége pedig vészesen lecsökkent.⁴⁷⁰

3. Az i2010

Az Európai Tanács arra az álláspontra helyezkedett, hogy a fenntartható növekedés a tudás és az innováció függvénye, ehhez pedig elengedhetetlen az információs és kommunikációs technológiák alkalmazása a közszolgáltatásokban, a kis- és középvállalkozásoknál és a háztartásokban egyaránt, vagyis szükséges a **„befogadó” információs társadalom** a kijelölt célok eléréséhez, ezért megalkották az i2010 kezdeményezést, az Európai Információs Társadalom a növekedésért és foglalkoztatásért.⁴⁷¹

Az Európai Bizottság a fenti célok megvalósítása érdekében az alábbi prioritásokat jelölte meg:

1. megfizethető, biztonságos, nagy sávszélességű kommunikációt, gazdag és változatos tartalmat és digitális szolgáltatásokat kínáló egységes európai információs tér megteremtése,
2. az információs és kommunikációs technológiák kutatásával kapcsolatos befektetések és az innováció ösztönzése,
3. befogadó európai információs társadalom létrehozása.

⁴⁷⁰ BENEDEK – BAUER – KETTEMANN (2008) p. 116.

⁴⁷¹ i2010 (2005): A European information society for growth and employment <https://tinyurl.hu/DbFf> (letöltve: 2023. január 16.)

A stratégia és a törekvések végső célja az európai szinten egységes, szolgáltató közszféra, azaz az **Európai Közigazgatási Térség** létrehozása volt.⁴⁷²

4. Az Európai Digitális Menetrend

Az Európai Bizottság 2010 márciusában mutatta be az „Európa 2020” stratégiát, melynek célja a válságból való kilábalás és az EU gazdaságának felkészítése az előttünk álló évtized kihívásaira.⁴⁷³ Az európai digitális menetrend az „Európa 2020” stratégia hét kiemelt kezdeményezésének egyike, melyet azért alkottak meg, hogy az **információs és kommunikációs technológiák alkalmazásának kulcsfontosságú szerepet** jelöljön ki Európa 2020-ra kitűzött céljainak sikeres megvalósításában.

A digitális menetrend célja általánosságban, hogy a nagy sebességű és szupergyors internetre és interoperábilis alkalmazásokra épülő egységes digitális piac révén fenntartható gazdasági és szociális előnyöket teremtsen.⁴⁷⁴

5. Okos kormányzás az Európai Unióban

A fentiek alapján megállapítható, hogy a 2000-es évtizedfordulóig az Európai Unióban az infrastruktúra-központú fejlesztési szemlélet volt a meghatározó. Az Európa Tanács lisszaboni ülésén azonban a „lisszaboni stratégia” részét képező eEurope-kezdeményezés és az eEurope 2002 akcióterv nyilvánosságra hozatalát, valamint az információs társadalmi irányelvek megszületését követően **az e-kormányzás fejlődése jelentős mértékben felgyorsult.** Az okos kormányzás területének szabályozása prioritást élvez az Európai Unióban. Ennek oka, hogy ezen a területen tudnak a leginkább a tagállamok rendszerei egymáshoz közeledni.⁴⁷⁵

⁴⁷² Az Európai Közigazgatási Térségről részletesen lásd még TORMA (2011) pp. 196-210.

⁴⁷³ EURÓPA 2020 – Az intelligens, fenntartható és inkluzív növekedés stratégiája, COM (2010) 2020. <https://tinyurl.hu/YJke> (letöltve: 2022. január 20.)

⁴⁷⁴ Az Európai Digitális Menetrend <https://tinyurl.hu/pBIIt> (letöltve: 2022. január 22.)

⁴⁷⁵ European Commission: European Initiative on Smart Cities <https://tinyurl.hu/EIru> (letöltve: 2022. január 24.)

Az elektronikus közigazgatási megoldásokkal lehet a leginkább biztosítani a tagállamok közötti átjárhatóság sikerességét. Az Európai Unió döntéshozói és jogalkotói felismerték a technológia nyújtotta lehetőségeket, és igyekeznek egy homogénebb modern közigazgatást és kormányzást kiépíteni. Két prioritás emelhető ki, az egyik a **közigazgatás és az adminisztráció fejlesztése**, a másik a **kormányzatok és a társadalom közötti tájékoztatás és tájékoztatói megoldások erősítése**.⁴⁷⁶

További prioritás még a **tagállamok közötti adattovábbítás** és adatstruktúrák egységesítése a mobilitás és belső kereskedelem erősítése céljából. Elmondható, hogy az egységes jogalkotási célkitűzés és stratégia ezen a területen érvényesül leginkább a smart city alrendszerek közül, ugyanakkor mivel a közigazgatási megoldások és módszertanok erőteljesen érintik az egyes tagállamok szuverenitását, a legtöbb kapcsolódó dokumentum nem jogszabályként, hanem Bizottsági vélemények, ajánlások formájában jelenik meg.⁴⁷⁷

6. A Digitális Egységes Piac – Digital Single Market

Az Európai Bizottság egyik aktuális kezdeményezése a digitális egységes piac létrehozása, amely részleteinek kimunkálása, valamint megvalósítása folyamatosan zajlik és kiemelt szerepet tölt be a jövőbeli célkitűzések között.

Az Európai Bizottság 2015. május 6-án mutatta be a digitális egységes piac létrehozását célzó terveinek részleteit, amely egyike a Jean-Claude Juncker vezette testület kiemelt prioritásainak. A digitális egységes piac kialakításáról szóló stratégiai dokumentumban foglaltak szerint a Bizottság célja, hogy **eltörölje a tagállamok közötti „digitális megosztottságot”**. A digitális egységes piac az egyik legígéretesebb, de egyben a legnagyobb kihívást jelentő fejlődési terület, amelyben 415 milliárd eurónyi hatékonyságnövelési potenciál rejlik. Új lehetőségeket nyit meg a gazdaság e-kereskedelmen keresztül történő

⁴⁷⁶ DOBOS – KULCSÁR – NAGY – SIK – SZEMEREY – VASVÁRINÉ MENYHÁRT (2015) p. 70-78.

⁴⁷⁷ *Ua.* p. 79.

fellendítésére, továbbá megkönnyíti a vállalkozások számára a közigazgatási és pénzügyi előírásoknak való megfelelést, és az e-kormányzáson keresztül erősíti a fogyasztók jogait.⁴⁷⁸

E fejlemények olyan **szabályozási keretet** kívánnak meg, amely elősegíti a felhőalapú számítástechnika, a határok nélküli mobil adatkapcsolat, valamint az információkhoz és a tartalmakhoz való egyszerűsített hozzáférés fejlődését, és mindeközben garantálja a magánélet és a személyes adatok védelmét, a kiberbiztonságot és a hálózatsemlegességet.

7. Az EU smart city kezdeményezései

Az EU smart city kezdeményezéseinek a célja a beruházások felgyorsítása és az innováció intenzitásának növelése az európai városokban, ezekkel társadalmi, gazdasági és környezetvédelmi célok elérése.

A célok megvalósítása érdekében létrehozták az **European Smart City Initiative**-t, amely egy átfogó rendszer. A rendszer összesíti az Európai Unió finanszírozásából megvalósuló különféle smart city projekteket, amellyel egy ideális platformot hoznak létre a projektek áttekintéséhez, illetve az együttműködési kapcsolatok kialakításához. Ezek a kutatások és programok az EU 20-20-20 célkitűzésének elérését célozzák, azaz a károsanyag-kibocsátás 20%-os csökkentését, a megújuló energia felhasználásának 20%-os arányát és az energiahatékonyság 20%-os növelését. Az Initiative rendszer nagy előnye, hogy **összefogja a smart city projekteket és résztvevőket**, ezáltal áttekinthetővé teszi a folyamatban lévő fejlesztéseket, azonban sajnálatos módon csak az Európai Unió által nyújtott finanszírozásához köthető munkák szerepelnek, az egyéb finanszírozású kutatások és fejlesztések nem, vagy csak közvetve jelennek meg.⁴⁷⁹

A sikeres kezdeményezések között említhető még a „**Smart Cities and Communities**” **European Innovation Partnership program**, amelyet az

⁴⁷⁸ A mindenütt jelen levő digitális egységes piac <https://tinyurl.hu/03UX> (letöltve: 2023. augusztus 3.)

⁴⁷⁹ European Commission: European Initiative on Smart Cities <https://tinyurl.hu/EIru> (letöltve: 2022. január 24.)

Európai Bizottság azért hozott létre, hogy összefogja a különböző smart city projekteket, segítve a 2020-as klímaváltozási célok elérését.

Ehhez az alábbi területek fejlesztését tűzi ki célul:

- Fenntartható városi mobilitás: alternatív energiák, tömegközlekedés, hatékony logisztika, tervezés.
- Fenntartható energia, hatékony épületek és körzetek: az épületek és körzetek energiahatékonyságának növelése, a megújuló energia felhasználási arányának növelése, a közösség életminőségének javítása.
- Integrált infrastruktúra létrehozása az energetika, a közlekedés és az információs és kommunikációs technológia (IKT, infokommunikáció) összekapcsolására, a hatékonyság és a fenntarthatóság növelése céljából.
- Szociális ellátórendszerek korszerűsítése.

A felsorolásból is jól látható, hogy igen szerteágazó a projekt kapcsolatrendszere, azonban leginkább a klímaváltozás megakadályozásának kérdéskörére koncentrálnak, a szén-dioxid kibocsájtási értékeket érdemben nem befolyásoló fejlesztések ezen programban kisebb szerepet kapnak.

Az európai okos városok kialakítását motiválta többek között az Európai Unió 20-20-20 célkitűzése, azaz a károsanyag-kibocsátás 20%-os csökkentése, az energiahatékonyság 20%-os növelése és a megújuló energiák 20%-os részaránya, olyan cél, amelynek teljesítése az energia-felhasználás, a közlekedés és az infrastruktúra területén radikális változást, koncepcióváltást tesz szükségessé a városok részéről.⁴⁸⁰ E szempontoktól indítatva – figyelembe véve a költségvetési korlátokat – alakultak ki az okos város koncepciók, és jöttek létre a különböző, hasonló célú átfogó európai és nemzeti programok, valamint a „smartosodás” irányába elindulni kívánó városok konkrét megvalósítási tervei és projektjei.

Az EU smart city kezdeményezéseinek a célja a beruházások felgyorsítása és az innováció intenzitásának növelése az európai városokban. A célok megvalósítása érdekében 2016 májusában megalkották az **EU Urban**

⁴⁸⁰ *Ua.*

Agenda stratégiát a városfejlesztés szabályozási, finanszírozási és együttműködési környezetének fejlesztése érdekében, amelyben erőteljesen megjelennek a digitalizáció által kínált lehetőségek is.⁴⁸¹

Az Unió fejlesztések közül kiemelendő még az **Európai Innovációs Partnerség (EIP)**, amelyhez az Okos Városok és Közösségek programja kapcsolódik (Smart Cities and Communities). A program hat kategóriában indított városok és iparágak közötti együttműködések – amelyek között kiemelt szerepet kap például a fenntartható városi mobilitás, az állampolgár központúság, az integrált tervezés és menedzsment is.

A Bizottság 2021 szeptemberében bejelentette a **„Városok” uniós programot**, amely a **Horizont Európa kutatási és innovációs keretprogrammal összhangban került létrehozásra** és száz uniós város vesz részt benne. A program célja, hogy a bevont városok 2030-ig klímasemleges és intelligens városok legyenek.⁴⁸² A projektben végzett fejlesztések által erősíteni kívánják a mobilitást, valamint támogatják az energiahatékonyságot és a zöld várostervezést. Lényeges szempont, hogy az egyes uniós programok közötti átjárhatóságot és összhangot is megteremtsék, valamint, hogy a kiválasztott városok közötti együttműködést támogassák. A projekt előnye, hogy személyre szabott tanácsadást kínálnak, annak érdekében, hogy a lehető leghatékonyabban kerüljenek felhasználásra a források, illetve, hogy további támogatási és finanszírozási lehetőségeket kínáljanak. Kiemelt szempont, hogy a bevált tapasztalatokat és gyakorlatokat megoszthatják egymással a városok és jelentős mértékben támogatják a társadalmi részvételt is. A Bizottság száz város számára biztosítja a projektben való részvételt. Kiemelendő, hogy a programba három magyar nagyváros – Budapest, Miskolc és Pécs – került kiválasztásra.⁴⁸³

Az Európai Unió fejlesztési stratégiáinak rövid áttekintése után álláspontom szerint egyértelműen megállapítható, hogy a döntéshozók a közeljövőben sem változtatnak majd az információs társadalommal

⁴⁸¹ Urban Agenda for the EU <https://tinyurl.hu/3f6H> (letöltve: 2022. november 10.)

⁴⁸² European Commission: EU Missions <https://tinyurl.hu/IR71> (letöltve: 2023. július 15.)

⁴⁸³ Európai Bizottság: A Bizottság bejelentette, hogy melyik 100 város vesz részt a klímasemleges és intelligens városok 2030-ig való megvalósítását célzó uniós küldetésben <https://tinyurl.hu/CX7W> (letöltve: 2023. július 16.)

kapcsolatos politikai gyakorlaton, ami lényegében a központi, szupranacionális szinten elfogadott célkijelölés és programalkotás, illetve az ehhez kapcsolódó nemzeti szintű akciótervek kettősére épül. Ebben a rendszerben azonban továbbra is fennmarad azon probléma, hogy az egyes tagállamok változó sikerrel hajtják végre a közös programokat, és különböző mértékben valósítják meg a kitűzött célokat.

VII.2. A magyar digitalizációs és városfejlesztési stratégiák aktuális kérdései

Az Európai Unió szerepe megkérdőjelezhetetlen a településfejlesztés szempontjából.⁴⁸⁴ Ahogy már korábban utaltam rá, az uniós fejlesztési irányvonalak meghatározásán túl megemlítendő, hogy hazai szinten számos településfejlesztési és digitalizációs stratégia került megalkotásra.⁴⁸⁵

Az előzőekben vizsgált digitalizációs stratégiák tagállami hatásait a következő táblázat összesíti:⁴⁸⁶

2. táblázat
Az uniós stratégiák hatása a magyar jogrendszerre

BANGEMANN-JELENTÉS	információs infrastruktúra kiépítése és finanszírozása a magánszektor feladata
E EUROPE STRATÉGIÁK	egységes szabályozási keret kialakítása tagállamok biztosítsák a biztonságos, szélessávú internet-hozzáférést mindenki számára
2010	egységes szolgáltató közszféra megteremtése
EURÓPAI DIGITÁLIS MENETREND	egységes digitális piac megteremtése
EU OKOS KORMÁNYZÁS	közigazgatás és az adminisztráció fejlesztése kormányzatok és a társadalom közötti tájékoztatás és tájékoztatási megoldások fejlesztése tagállamok közötti adattovábbítás
DIGITÁLIS EGYSÉGES PIAC	tagállami megosztottság eltörlése szabályozási keret létrehozása

Forrás: saját szerkesztés

⁴⁸⁴ Úgy gondolom, hogy a kutatás során elemzett uniós és hazai stratégiák egyértelműen igazolják ezen állításomat.

⁴⁸⁵ Lásd például: Terület- és Településfejlesztési Operatív Program, Magyar Falu Program, Digitális Jólét Program, Digitális Falu Program.

⁴⁸⁶ A hazai jogalkotásra hatást gyakorolt településfejlesztési stratégiák tényleges eredményeit a VI. 3. fejezetben található táblázat mutatja be.

A jelenleg folyamatban lévő fejlesztési programok közül – amely ötvözi a digitalizációs és településfejlesztési stratégiákat – a kistelepülések körében a Digitális Falu Program kiemelt szerepet kap, amely a Magyar Falu Program után a Digitális Jólét Programmal együttműködve indult, azzal a céllal, hogy a kistelepülések vonzerejét és élhetőségét digitális, illetve okos megoldásokkal segítse. A stratégia háttérében az áll, hogy a vidéki népesség csökkenésének megállítását segítheti az életkörülmények javítása, a kistelepülések vonzóbbá tétele. A Digitális Falu Program célja, hogy okos, digitális megoldások alkalmazásával növelje a magyar falvak megtartó erejét és az ott élők életszínvonalát, illetve erősítse a vidéki életforma hagyományos előnyeit, egyúttal hozzájáruljon a vidéki települések komfortjának növeléséhez is.⁴⁸⁷

Természetesen a nagyobb települések, városok vonatkozásában is számos fejlesztési projekt fut, amelyek közül hazai viszonylatban a legjelentősebb a Digitális Jólét Program 2.0.⁴⁸⁸ A program célja egyrészt az okos város településfejlesztési megközelítés és a hagyományos településirányítás összhangjának megteremtése, másrészt hozzá kíván járulni ahhoz, hogy az okos város fogalom és intézményrendszer szervesen illeszkedjen a magyar közigazgatási, elsősorban önkormányzati és területi közigazgatási jogrendszerbe és jogalkalmazási gyakorlatba.⁴⁸⁹

1. A NIS és a DJP

Az önkormányzatok a helyi igényeknek megfelelően kitűzött célok és a megvalósításukhoz kapcsolódó programok koordinációjával igen jelentős szerepet töltenek be egy település sikerességének és fenntarthatóságának elérése és folyamatos biztosítása érdekében.

A Kormány a településfejlesztési koncepcióról, az integrált településfejlesztési stratégiáról és a településrendezési eszközökről, valamint az

⁴⁸⁷ Civitas Sapiens Okos város Tudásközpont: Digitális Falu Program, 2021.

<https://tinyurl.hu/YHva> (letöltve: 2022. szeptember 1.)

⁴⁸⁸ RITÓ – CZÉKMANN (2018) pp. 54-60.

⁴⁸⁹ Digitális Jólét Program 2.0

<https://tinyurl.hu/0r32> (letöltve: 2022. március 1.)

egyres településrendezési sajátos jogintézményekről szóló 314/2012. (XI.8.) Korm. rendeletében szabályozza az Integrált Településfejlesztési Stratégia (ITS) tárgyát. Az „élhetőbb város” megvalósítása a Stratégia céljaként szerepel. A Stratégia a társadalom – gazdaság – környezet, valamint a hozzájuk kapcsolódó infrastruktúra pilléreire támaszkodik, azonban az okos város koncepciójában kiegészül még a felsorolás. Az okos város rangjának eléréséhez szükséges még a kormányzás, az intézményrendszer fejlesztése is.⁴⁹⁰

Alapvető fontosságú, hogy a települések egy átfogó értékelési folyamat keretében felmérjék a fejlesztési lehetőségeiket és kiinduló állapotukat, másodsorban Smart City Stratégiát és Cselekvési Tervet hozzanak létre, amelyekben meghatározzák az okos fejlesztések célterületeit, eredményeit, eszközeit és a szükséges lépéseket, harmadrészt ezeket a fejlesztéseket egy Monitoring rendszerben folyamatosan ellenőrizték és kövessék.

Az elmúlt időszakban számos a 2014-2020 programozási ciklusra vonatkozó fejlesztéspolitikai dokumentum született, ahol a Kormány fejlesztéspolitikáját, a megyék stratégiáit és a városok stratégiáit rögzítették. Az Okos Település Programok célja egy olyan stratégia és program felépítése, amely a városvezetés, az érdekelt vállalkozások, intézmények és közösségek számára egy élhetőbb városhoz való hozzájárulásukat és a beavatkozási területeket fogalmazza meg, az időszak finanszírozási környezetével összhangban. Az okos település stratégia megalkotásakor fontos lépés a kiindulási pontok rögzítése különböző felmérések által az alapállapot rögzítése érdekében. Az intelligens fejlesztés egyik alappillére, hogy a lehető legpontosabban tudják a fejlesztést irányítók és az érintett résztvevők, honnan indulnak. Az audit során keletkező adatok intelligens feldolgozása révén a település kiindulási helyzete, erősségei, gyengeségei, lehetőségei, korlátai láthatóvá válnak. Az audit eredményeire alapozva, az adott település ki kell, hogy jelölje az elérendő céljait, valamint a megvalósításhoz szükséges eszközöket, megoldásokat.

⁴⁹⁰ RAB – SZEMEREY (2016/3) pp. 146-156.

Magyarországon az okos város programokat érintő szakpolitikai anyagok először a digitalizációs stratégiákban jelentek meg. A 2010-2014 közötti időszakra elfogadott Digitális Megújulás Cselekvési Terv stratégiai célkitűzései az emberközpontúság, a vállalkozások támogatása, a szolgáltató állam és az infrastruktúra fejlesztés köré szerveződtek. Az intézkedések között digitális közösségi terek, intelligens közlekedési rendszerek és más kapcsolódó tervek szerepeltek. A digitális megújulás és tervezés következő meghatározó állomása⁴⁹¹ a Magyarország Nemzeti Infokommunikációs Stratégiájáról szóló 1069/2014. (II. 19.) Korm. határozatban elfogadott **„Nemzeti Infokommunikációs Stratégia (NIS, 2014-2020)”** (a továbbiakban: NIS 2014) volt. Magyarország válasza az EU2020⁴⁹² stratégiára és egyben az információs társadalom kiépítésének következő meghatározó mérföldköve, amelynek célja, hogy a jelen EU költségvetési tervezési ciklusban (2014-2020) meghatározza a fejlesztési irányvonalakat.⁴⁹³ A NIS 2014 szakítva a korábbi stratégiák puha eszközrendszerével, határozott cselekvési tervvel⁴⁹⁴ és indikátorokkal⁴⁹⁵ jelöli ki a hazai infokommunikációs fejlesztések menetét. A stratégia öt kulcsterület köré építi a megvalósítási tervét:

- Digitális infrastruktúra pillér
- Digitális kompetenciák pillér
- Digitális állam pillér
- Digitális gazdaság pillér
- Horizontális tényezők

⁴⁹¹ Fontosnak tartom megjegyezni, hogy hazai szinten már számos digitalizációs stratégia és fejlesztés folyamatban volt az 1990-es és 2000-es években is, mint például: Tézisek az információs társadalomról 2000, Széchenyi Terv – Információs társadalmi fejezet – 2001, Nemzeti Információs Társadalom Stratégia (NITS – 2001), Magyar Információs Társadalom Stratégia (MITS – 2003), E-kormányzat 2005 Stratégia és Programterv – 2003, Nemzeti Szélessávú Stratégia 2004., E-közigazgatás 2010 Stratégia 2007.

Lásd bővebben: CZÉKMANN (2016)

⁴⁹² Ministerial Declaration on eGovernment 2019. <https://tinyurl.hu/R759> (letöltve: 2022. április 4.)

⁴⁹³ Az Európai Bizottság és a magyar Kormány közösen fogadta el a „Magyarország Partnerségi Megállapodása a 2014-2020. fejlesztési időszakra” elnevezésű dokumentum, amely fő irányvonalaihoz igazodik a NIS 2014, megalapozva azon operatív programokat, amelyek a Stratégia végrehajtásának pénzügyi fedezetét biztosítják (GINOP, VEKOP, EFOP, KEHOP, KÖFOP, IKOP, TOP).

⁴⁹⁴ NIS 2014 VII. 1. pp. 112-114.

⁴⁹⁵ *Ua.* V.4. Indikátorok pp. 85-87.

A NIS akcióterve a **Digitális Nemzet Fejlesztési Program** (a továbbiakban: DNFP), amelynek célja az elektronikus szolgáltatásokhoz való hozzáférés megteremtése, a gazdasági versenyképesség folyamatos növelése és a közösségi aktivitás javítása, illetve a kormányzati munka hatékonyságának növelése.⁴⁹⁶

A program négy pillére: Szupergyors Internet, Digitális Közösség és Gazdaság, E-közszolgáltatások, és Digitális Készségek. Az intelligens városi szolgáltatások bevezetése, valamint a keretrendszerek és monitoring elvek meghatározása a Digitális Közösség és Gazdaság pillér része. Ezen felül elsősorban az E-közszolgáltatások pillérhez kapcsolódnak helyi közigazgatási fejlesztések. 2015-ben kormányhatározat állapította meg az okos város témakörhöz tartozó fejlesztések állami szabályozói és felügyeleti feladatköreit. A fizikai infrastruktúra fejlesztési programjain túl az állami szabályozás kereteinek meghatározására a Lechner Tudásközpont kapott megbízást.⁴⁹⁷

A fenti kormányhatározat⁴⁹⁸ előre vetíti a településfejlesztési eszközök és az okos város fejlesztési stratégiák jövőbeli lehetséges integrációját, illetve a további érintett állami szereplők feladatainak meghatározását. Az infokommunikáció terén a 2015-ben elindult **Digitális Jólét Program** (a továbbiakban: DJP) fogalmazott meg településekhez köthető célkitűzéseket.⁴⁹⁹

A DJP a NIS 2014 hiányosságát figyelembe véve nagyobb hangsúlyt fektet a társadalom bevonására, ezért a digitális átalakulás középpontjába az embereket állítja, továbbá a digitalizációt nem célként, hanem eszközként kezeli a társadalom anyagi, szellemi és morális jólétének erősítése érdekében.

A Kormány 2012/2015. (XII. 29.) Korm. határozatának megfelelően meghatározásra kerültek a következő évek digitális fejlesztési irányait kijelölő stratégiák:

- Magyarország Digitális Oktatási Stratégiája,
- Magyarország Digitális Gyermekvédelmi Stratégiája,

⁴⁹⁶ RAB – SZEMEREY (2018) p. 31.

⁴⁹⁷ BOTOS (2014) pp. 96-104.

⁴⁹⁸ 1024/2017. (I. 24.) Korm. határozat az „okos város” szolgáltatások összehangolt bevezetését és működését támogató szervezeti és tudásplatform létrehozásáról és működtetéséről, valamint a teljes rendszer működésének monitoringjáról

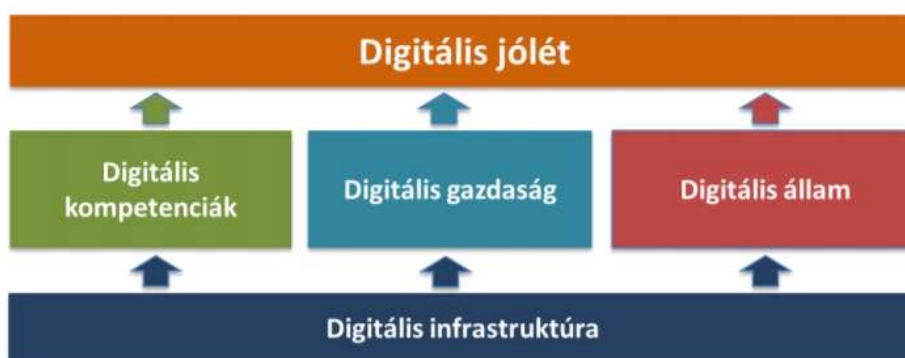
⁴⁹⁹ KUN (2017/3) p. 71.

- Magyarország Digitális Exportfejlesztési Stratégiája,
- Magyarország Digitális Startup Stratégiája.

A 2012/2015. (XII. 29.) Kormányhatározat fő céljai a digitális fejlesztésekhez szükséges erőforrások biztosítása, illetve a digitális átalakulás során felmerülő akadályok lebontása a fogyasztók bekapcsolódása érdekében.⁵⁰⁰

A DJP 1.0 öt pillére közül a Digitális Startup Stratégia tett javaslatot települési szintű adatpolitikai keretek létrehozására, majd a DJP 2.0 tanulmány intézkedései jelölték meg az okos város programokat általános prioritás területként, illetve konkrét oktatási és pilot projektekre tettek javaslatot.⁵⁰¹

A DJP stratégiai közelítése

Forrás: Digitális Jólét Program – stratégia tanulmány

7. ábra: A Digitális Jólét Program pillérei

Összegezve a DJP-ről és a társult stratégiákról elmondható, hogy elsődlegesen a NIS általános és klasszikus menetrendjéhez képest a hazai sajátosságokra és igényekre igyekeznek a hangsúlyt fektetni. Ez már önmagában is előrelépés a korábbi stratégiákhoz képest, különösen, ha figyelembe vesszük a mellé rendelt pénzeszközöket is. A DJP kézzelfogható eredményeire még várni kell, viszont a program sikerét jelzi, hogy 2017-ben kibővítésre és továbbgondolásra került. A 127/2017. (VI. 8.) Korm. rendelet, valamint az 1308/2017. (VI. 8.) Korm. határozat tételesen felsorolja a program végrehajtásával összefüggő feladatokat, valamint a DJP 2.0 kidolgozása érdekében ellátandó tevékenységeket. Az

⁵⁰⁰ RAB – SZEMEREY (2018) pp. 30-40.

⁵⁰¹ A Digitális Jólét Program 2.0
<https://tinyurl.hu/t2Zn> (letöltve: 2022. március 1.)

1144/2017. (III. 20.) Korm. határozat, az 1309/2017. (VI. 8.) Korm. határozat, továbbá az 1988/2017. (XII. 19.) Korm. határozat a feladatok megvalósításához szükséges források biztosításáról rendelkezik.

A kijelölt fő pilléreken túl a kormányzati cselekvések az 1839/2017. (XI. 10.) Korm. határozatban az e-sport fejlesztésére, az 1762/2017. (XI. 7.) Korm. határozatban a digitális oktatáshoz szükséges iskolai sávszélesség biztosítására, az 1334/2017. (VI. 9.) Korm. határozatban a Digitális Kereskedelem-fejlesztési Stratégiára, az 224/2018. (IV. 21.) Korm. határozatban a 2018. évi CeBIT nemzetközi infokommunikációs vásáron történő magyar részvételre is kiterjednek.⁵⁰²

A XXI. században a digitalizáció a sikeresség és a gyarapodás egyik legfontosabb eszköze. A sikeres digitális átalakulás lehetőséget teremt arra, hogy Európa élvonalába kerüljünk. A Digitális Jólét Programmal már eddig is számos, korábban nehezen elképzelhetőnek tűnő eredményt sikerült elérni. A DJP2.0 egyik legfontosabb célkitűzése, hogy minden polgárnak, minden vállalkozásnak esélye legyen arra, hogy a digitalizáció folyamatába bekapcsolódjon.⁵⁰³

2. A Digitális Jólét Program 2.0

A Kormány széleskörű szakmai és társadalmi egyeztetést követően⁵⁰⁴, az 1456/2017. (VII. 19.) Korm.határozattal döntött a Digitális Jólét Program kibővítéséről, a Digitális Jólét Program 2.0 (a továbbiakban: DJP2.0) elfogadásáról. A DJP2.0 a NIS 2014 és a Digitális Nemzet Fejlesztési Programban elért, illetve megvalósítás alatt álló eredményekre építve kívánja megvalósítani a kitűzött célokat.⁵⁰⁵

⁵⁰² *Ua.*

⁵⁰³ Digitális Jólét Program <http://www.kormany.hu/hu/miniszterelnoki-kabinetiroda/digitalis-jolet-program/hirek/juniusban-utjara-indulhat-a-digitalis-jolet-program-2-0> (letöltve: 2022. március 1.)

⁵⁰⁴ Amelynek pontos részletei közvetlenül nem hozzáférhetőek.

⁵⁰⁵ A Digitális Jólét Program 2.0 <https://tinyurl.hu/t2Zn> (letöltve: 2022. március 1.)

A DJP2.0 alapvetően a digitális infrastruktúrára: a digitális kompetenciák, a digitális gazdaság és a digitális állam pillérekre épül. A DJP2.0 a digitális infrastruktúra vonatkozásában több intézkedést is kijelölt annak érdekében, hogy az anyagi erőforrások hiánya egyetlen magyar polgárt se zárjon ki a **digitális világban történő részvételből**. Az említett célt az internethasználat áfájának 5 százalékra csökkentésével, a Digitális Jólét Alapcsomag bevezetésével, valamint az ország minden településén kiépülő ingyenes wifiszolgáltatással kívánja elérni. A fejlesztést szolgálja továbbá, hogy az idei év végéig minden háztartásba szeretnék eljuttatni a legalább 30 megabit/szekundumos szupergyors internetet.⁵⁰⁶ A polgárok és a vállalkozások digitális kompetenciáinak folyamatos fejlesztése érdekében a DJP2.0 keretében cél a **digitális kompetencia-fejlesztés hosszú távú, részletes koncepciójának és a digitális kompetenciák részletes mérési rendszerének kidolgozása**.

A digitális gazdaság vonatkozásában alapvető fontosságú a hazai vállalkozások felkészítése a digitális átalakulásra, azonban a fejlődésnek az egyik legfőbb akadálya a digitálisan képzett munkaerő növekvő hiánya, ezért a DJP2.0 meghatározó eleme a Digitális Munkaerő Program végrehajtása is. A digitális állam szektorban a digitális közigazgatási képzési- és továbbképzési programok kidolgozására és elindítására kerül sor.

A DJP2.0 az említett pilléreken túl nagy hangsúlyt fektet a digitalizáció hatásvizsgálatára, az információbiztonsági fejlesztésekre és a smart city – okos város programokra is.⁵⁰⁷ A XXI. században a digitalizáció a sikeresség és a gyarapodás egyik legfontosabb eszköze. A sikeres digitális átalakulás lehetőséget teremt arra, hogy Európa élvonalába kerüljünk. A Digitális Jólét Programmal már eddig is számos, korábban nehezen elképzelhetőnek tűnő eredményt sikerült elérni. **A DJP2.0 egyik legfontosabb célkitűzése, hogy minden polgárnak, minden vállalkozásnak esélye legyen arra, hogy a digitalizáció folyamatába bekapcsolódjon.**

⁵⁰⁶ 2018-ra minden magyar háztartásban lesz szupergyors net <https://tinyurl.hu/In8J> (letöltve: 2022. március 17.)

⁵⁰⁷ Júniusban útjára indulhat a Digitális Jólét Program 2.0 <https://tinyurl.hu/ZmdS> (letöltve: 2022. március 17.)

Az Európai Unió minden évben közzéteszi a tagországok digitális társadalmi és fejlettségi szintjére vonatkozó rangsorát. Az Európai Bizottság 2017 márciusában publikálta a DESI statisztikákat, amely szerint Magyarország a 21. helyen állt az Unióban. Magyarország 2014-ben elfogadta a 2014–2020 közötti időszakra szóló Nemzeti Infokommunikációs Stratégiáját, amely megerősítéseként 2015 végén elfogadták a Digitális Jólét Programot. A DJP kibővítette és aktualizálta a stratégiát, illetve számos intézkedést határozott meg, valamennyi kulcsfontosságú területen.

A NIS és a DJP2.0 dokumentum egyaránt azt az ambiciózus célt tűzte maga elé, hogy hazánk a digitalizáció minél több dimenziójában váljon a régió vezető szereplőjévé. A stratégiáknak köszönhetően hazánk folyamatos, egyenletes fejlődést mutat, azonban még így is jelentősen elmarad az Európai Unió átlagától. A hazai fejlesztések közül kiemelendőnek ítéljük az ingyenes oktatást kínáló pályázati lehetőségeket, amelyek célja a digitális analfabétizmus felszámolása, a digitális szakadék csökkentése. Valóban fontos a munkaképes lakosság körében a digitális kompetenciák fejlesztése, mivel ezen készségek nem csak a munkavállalás egyik alapvető feltételévé váltak, hanem a felmérések szerint a digitális készségek terén jelentősen elmaradunk az Európai Unió átlagától. A DOS rendkívül ambiciózus és azt a célt tűzte ki, hogy – megfelelő végrehajtás esetén – 2018-ra el kell érni, 2020-ra pedig meg kell haladni az uniós átlagot. Az említett szakadék felszámolása, azonban nem csak az internethasználók körébe nem tartozó polgárok számának csökkentését jelenti. Legalább ilyen nagy jelentősége lehet a versenyképesség szempontjából az internet felhasználásának eltérő minőségéből eredő szakadéknak is.

A cél az, hogy az információs hálózatot olyan információk felkutatására használjuk, amelyek nagymértékben hozzájárulhatnak az egyéni képességek fejlesztéséhez. Az oktatás fejlesztésén túl arra kell törekedni, hogy az egyes további szektorok képesek legyenek „találkozni egymással” és megfeleljenek a társadalom igényeinek is. A folyamatban lévő hazai stratégiák tervezése és végrehajtása során fel kell kutatni, meg kell vizsgálni és figyelembe kell venni a nemzetközi jó gyakorlatokat, példákat, illetve az együttműködési

lehetőségeket, és át kell ültetni a hazai környezetbe, annak érdekében, hogy a kívánt célokat mielőbb meg tudjuk valósítani.⁵⁰⁸

Úgy gondolom, a DJP 2.0 nagyon jól rávilágít a digitalizációs folyamatok településfejlesztésre gyakorolt hatására. A DJP 2.0 külön célként nevesíti az okos városok fejlesztését, amely a digitális jólét jól értelmezhető helyi szintű leképezése. A stratégia rögzíti, hogy jövő egyik fő gazdasági tényezője a város. A globális urbanizáció és környezeti kihívások kérdéseire az államok és az önkormányzatok nem tudnak egyedül válaszokat adni. Az okos városok fejlesztésében és irányításában egyre nagyobb részt vállalnak a piaci szereplők és maguk a városlakók is. Célja az okos város (smart city, leleményes település) fogalomrendszer, új működési modell megalkotása és beépítése, – megfelelő dogmatikai fejlesztésekkel – beillesztése a magyar közigazgatási, elsősorban önkormányzati és területi közigazgatási jogrendszerbe és jogalkalmazási gyakorlatba, valamint különböző helyi/járási illetékességi körbe tartozó közigazgatási folyamatok átszervezése, és jó gyakorlatok integrálása.

A NIS lezárásával 2022 novemberében elfogadásra került az 1582/2022. (XI. 30.) Korm. határozattal Magyarország Nemzeti Digitalizációs Stratégiája. A Nemzeti Digitalizációs Stratégia igazodva az Európai Unió stratégiáihoz a digitalizációs fejlesztések erősítését helyezi a középpontba a digitális infrastruktúra, a digitális kompetencia, a digitális gazdaság és a digitális állam célterületei mentén.

A pillérek közül a digitális állam a legösszetettebb fejlesztési terület, mivel összesen huszonkilenc önálló intézkedést jelöl ki, amelyben megjelenik az ügyfélbarát digitális közszolgáltatások körének bővítése, a társadalmi nyitottság erősítése, mind a lakosság, mind a vállalkozások részéről. Kiemelt cél továbbá az e-közigazgatás fejlesztése, az automatizált és felhőalapú rendszerek megteremtése.⁵⁰⁹

⁵⁰⁸ RITÓ – CZÉKMANN (2020) pp. 150-165.

⁵⁰⁹ Nemzeti Digitalizációs Stratégia <https://tinyurl.hu/fcSi> (letöltve: 2022. április 3.)

3. A Modern Városok Program

A Modern Városok Program kifejezetten a településfejlesztési stratégiák körébe tartozik. A magyar kormány a Modern Városok Program (a továbbiakban: MVP) keretében kívánja koordinálni a huszonhárom megyei jogú város fejlesztéseit. Az MVP kiemelkedő a hazai településfejlesztési törekvések között, mivel az elmúlt években nem volt ilyen volumenű fejlesztés hazánkban, amely 3400 milliárd forintból gazdálkodik.

A megyei jogú városokkal kötött megállapodások preambuluma egységes, a következőképpen szól: „A Modern Városok Program keretében a magyar Kormány megállapodást köt a 23 megyei jogú városunkkal. A megállapodások célja, hogy ezek a büszke városok a XXI. század nyertesei, a magyar vidék fejlődésének zászlóshajói legyenek, és a jövőben a legmodernebb és a legsikeresebb európai városok közé tartozzanak. Nekünk, magyaroknak a modern város a magyar várost jelenti, amit a magyar temperamentum és észjárás alakít. Otthonos és családias közösséget, biztonságos környezetet, ahol van munkalehetőség, javulnak az életkörülmények, ahol minden megtalálható, elérhető helyben, ahol megbecsült embernek érezzük magunkat, ahol szépülnek az utcák, a terek, az épületek, ahol pezseg az élet. Megteremtjük annak lehetőségét, hogy olyan magyar városokat építsünk, ahol az ott lakók szeretnek élni, a maguk igényei szerint rendezhetik be az életüket, és a városuk ebben támogatja, segíti őket.”⁵¹⁰

A program alapvetően a megyei jogú városokat jelölte ki partnerként, és ezzel párhuzamosan 2019-től kezdődően pedig a Magyar Falu Program (MFP) járul hozzá az 5 000 fő alatti települések fejlesztéséhez.

A MVP megvalósításáról a Modern Városok Program megvalósításáról szóló 250/2016. (VIII. 24.) Korm. rendelet rendelkezik, amely rögzíti, hogy a támogatások odaítéléséről a háromfős MVP-bizottság dönt. Lényeges, hogy a támogatás a központi költségvetés Miniszterelnökség fejezetében megállapított,

⁵¹⁰ Modern Városok Program megállapodás preambuluma

Modern városok program elnevezésű előirányzat terhére nyújtható, de ettől a kormány eltérhet.

A városok, mint hálózati csomópontként értelmezhető központi helyek meghatározó népességgel bírnak, funkcióikat pedig közigazgatási határaikon átnyúló vonzaskörzetükben gyakorolják, térformáló erejük van. A városok meghatározásáról a szakirodalom úgy rendelkezik, hogy az 50000 fő **lakosságszámtól** nagyobb településeket titulálja nagyvárosként, **azonban bizonyos esetekben** – például Salgótarján, Szekszárd – nem áll fenn a lakosságszám, viszont megyeszékhelyként **az adott térségre gyakorolt hatásuk miatt bekerülhettek a programba**. Ezt alátámasztotta RECHNITZER is, amikor rámutatott arra, hogy a városok településhálózatban elfoglalt helyét nagyban befolyásolja azok népességszáma és az általuk betöltött városi funkciók jelentősége.⁵¹¹

A programmal kapcsolatban számos érv, és ellenérv sorakoztatható fel, amelyek közül elsőként azt a megközelítést emelném ki, amire már BIBÓ is rávilágított még az 1970-es években: „A várostérség kedvez az erőteljes és nagyvonalú (községi szintet meghaladó) helyi önkormányzatnak és a város és vidék egybeszerveződésének”.⁵¹² Ezt az elvet követve az MVP nagyon helyesen nem korlátozódik kifejezetten a programban résztvevő városokra, hanem a városok környékét és agglomerációját is fejleszteni kívánja és egyik célja a városok térszervező funkcióinak fejlesztése.

Hátrányként említeném, hogy egzakt módon nem határozza meg a program, hogy mit ért a modern város alatt, és mi az elérni kívánt cél. Az alábbi kutatás eredményeit összesítő táblázat azonban iránymutatásként szolgálhat a fejlesztendő területek összefoglalására.

⁵¹¹ RECHNITZER (2019) pp. 3-26.

⁵¹² BIBÓ (1975)

2. táblázat
A Modern Városok Program fejlesztési adatai

<i>A fejlesztések főbb típusai</i>	<i>A fejlesztés gyakorisága</i>	<i>Becsült költség (milliárd Ft)</i>
1. Országos közútfejlesztések	21 fejlesztés, 690 km	1 920,699
2. Intermodális csomópontok kialakítása	9 városban	107,842
3. Helyi útfejlesztések	11 várost érintően	92,091
4. A helyi közösségi közlekedés fejlesztése	7 városban	28,920
5. Vasútfejlesztés	3 városban	176,100
6. Repülőterek fejlesztése	5 városban	14,727
7. Kerékpárút-fejlesztések	7 városban	23,038
8. Várfelújítások, műemléképületek felújítása	5 városban	28,010
9. Kulturális fejlesztések	17 beruházás	80,017
10. Turisztikai fejlesztések	23 városban	169,448
11. Iparipark-fejlesztések	20 városban	137,696
12. Gazdaságfejlesztések és innovációs projektek	21 városban	167,209
13. Oktatási, szakképzési fejlesztések	22 fejlesztés	109,219
14. Egészségügyi fejlesztések	5 városban	19,384
15. Sportfejlesztések	32 beruházás	151,272
16. Közmű- és energetikai fejlesztések	8 városban	87,539
17. Városrehabilitáció, városi lakókörnyezet-fejlesztések	16 beruházás	47,170
18. Egyéb fejlesztések	29 projekt	27,736
<i>A fejlesztések teljes becsült forrásigénye</i>		3 388,716

Forrás: Gulyás I. (2017): Modern városok program. Deloitte, Budapest

Az MVP dokumentum és a megvalósítandó projektek alapján a következő célok kerültek meghatározásra a modern várossal kapcsolatban:

- magas színvonalat képvisel a térszervezésben,
- magas szintű és minőségű közszolgáltatások biztosítottak,
- fejlett, modern tömegközlekedéssel rendelkezik,
- nyitott a piaci szféra szereplői által kínált beruházások megvalósítására,
- része a gyorsforgalmi úthálózatnak.

Hátrányként említhető még, hogy az MVP által megszólított városi partnerek száma alacsony, a jelenlegi támogatási rendszer a kisebb városokat háttérbe szorítja.⁵¹³

Véleményem szerint a program hasznos célt szolgál és a résztvevő városok számára kitűnő lehetőséget biztosít a fejlődésre. A magas pénzügyi és

⁵¹³ FEKETE (2017) pp. 94-105.

támogatási keret ellenére mégis az látható, hogy a tényleges megvalósítás több szempontból hibákat hordoz. **Úgy gondolom, hogy átgondolandó a program centralizált, központosított megvalósítása, amely háttérbe szorítja az érintetteket.** A hazai törekvések és az uniós elvárások⁵¹⁴, valamint iránymutatások mind-mind arra irányulnak az elmúlt években, hogy **minél szélesebb körben biztosítani kell a részvétel lehetőségét.** A legtöbb esetben az látható, hogy az is szempont, hogy hatékonyan együttműködve, aktív részvétel és kommunikáció valósuljon meg a felek között. Az együttműködések relevanciáját számos kutatás⁵¹⁵ igazolta, azok intézményesített rendszere pozitív hatást gyakorol a városfejlesztési folyamatokra.

A vizsgálat alapján arra a következtetésre jutottam, hogy a helyi önkormányzatok a jogszabály erejénél fogva kötelesek a településfejlesztési és településrendezési tevékenységeiket ellátni. Ennek keretében számos stratégiaalkotási feladat is felmerül, amelyek esetében cél a közösség aktív részvételének biztosítása, mindemellett úgy gondolom, hogy a legfőbb cél, hogy egy város hatékony szolgáltatásokat, modern digitális, illetve fizikai infrastruktúrát, valamint számos intelligens, önfenntartó rendszert üzemeltet és hoz létre a működése során. Ezen az elven működő városokat a proaktív technológiai megújulás jellemzi, amely keretében aktív, önfenntartó lakossági rendszereket működtetnek.

Lényeges továbbá, hogy az elemzett stratégiák kvázi „ernyőstratégiaként” szolgálnak és a tényleges operatív stratégiák keretrendszerét jelentik. Ezt igazolja, hogy a 2014-2020 közötti időszakban az egyik legjelentősebb ágazati stratégia a Zöld Infrastruktúra Fejlesztési és Fenntartási Akcióterv (a továbbiakban: ZIFFA) volt, amely az ökológiai szemléletű, a zöldterületeket integratív módon kezelő, zöld városokat célzó akcióterv volt. Az akcióterv középtávra szólt, amely a célok kitűzése mellett kiemelt szerepet tulajdonított a tényleges konkrét intézkedések szintjének is. A ZIFFA készítésének alapját adta a településfejlesztési koncepció, valamint az

⁵¹⁴ Ahogy már az értekezés VI. fejezetében is igazolásra került.

⁵¹⁵ Lásd bővebben: PÁLNÉ KOVÁCS (2010) pp. 3-27., SOMLYÓDYNÉ PFEIL (2014) 31-44. d

integrált településfejlesztési stratégia, és hatással volt a településrendezési eszközökre is.⁵¹⁶

Az Európai Unió és a nemzeti stratégiaalkotás kapcsolatát igazolja továbbá a Sustainable Urban Mobility Plans (a továbbiakban: SUMP), amely 2009-ben került bevezetésre. A program célja, hogy a Bizottság segítséget nyújtson a városoknak a fenntartható közlekedési módok fejlesztéséhez. Lényeges azonban, hogy olyan megközelítést alkalmaz, amely a résztvevőt helyezi a középpontba. 2018-ban a technológiai fejlődés eredményeképp kezdetét vette a fenntartható városi mobilitástervezésre vonatkozó dokumentumok aktualizálása.⁵¹⁷ A fenntartható városi mobilitástervezés gyakorlatilag Európa városi közlekedéstervezési koncepciója, amellyel már 2008 óta foglalkoznak a szakpolitikák. A program módszertana egyértelműen rávilágít arra a komplex szemléletre, hogy a hagyományos tervezéssel ellentétben nem kizárólag ágazati tervezési dokumentumként jelenik meg, hanem a kapcsolódó szakpolitikai területekkel is összhangban áll. Lényeges továbbá az is, hogy a tervezés során a szakértők mellett bevonásra kerülnek a lakosság szereplői és egyéb érdekelték is.⁵¹⁸

A jól működő városi projektek alapja, hogy folyamatosan kommunikálnak az ott élő lakossággal, azaz felméri a társadalom igényeit, visszajelzéseket kérnek és kapnak a szolgáltatásokról, például a közutak állapotáról, a jogalkotásról, valamint a közbiztonságról. A gyors ütemben fejlődő, versenyképes városok működését vizsgálva megállapítható, hogy bevonják az embereket a város, a várost pedig az emberek életébe, és végig a két fél szerves kapcsolatára építenek, ahol mindkét szereplő egyre több információval rendelkezik a másiktól.

Előzetes véleményem az volt, hogy a hatékony településfejlesztési projektekhez egyaránt szükséges a digitalizációs törekvés és a

⁵¹⁶ Miniszterelnökség: Módszertani útmutató a Zöld Infrastruktúra Fejlesztési és Fenntartási Akcióterv készítéséhez <https://tinyurl.hu/qJVs> (letöltve: 2023. július 14.)

⁵¹⁷ Interreg Europe: Sustainable Urban Mobility Plans <https://tinyurl.hu/FiNA> (letöltve: 2023. július 15.)

⁵¹⁸ Útmutató a Fenntartható Városi Mobilitási Terv (SUMP) kidolgozásához és megvalósításához <https://tinyurl.hu/E2RY> (letöltve: 2023. július 15.)

településfejlesztés szabályozásának modernizálása. Ennek megfelelően áttekinttem a jelenleg folyamatban lévő – a téma szempontjából legrelevánsabb – stratégiákat. Az elemzés által arra a következtetésre jutottam, hogy hazai szinten két irányból közelítik meg a településfejlesztés kérdését, mivel a szabályozás átalakítása és támogatása mellett erőteljes digitalizációs törekvés is megjelent a stratégiákban. Ezt igazolja az is, hogy a DJP 2.0 már önálló okos város divízióval rendelkezik. Az elemzett stratégiák szempontjából viszont aggályosnak tartom, hogy a Modern Városok Program centralizált elvet alkalmazva nem biztosít lehetőséget a társadalmi részvétel megvalósulásának és kellő figyelmet az érintett szereplők igényeinek.

A legnagyobb kihívás a városoknak, hogy képesek legyenek felmérni erőforrásaikat és a lakosságuk igényeit, továbbá, hogy kidolgozzanak egy következetes, koncepciózus okos város tervet. A városok fejlesztése nem egy egyszeri feladatnak tekinthető, hiszen a sikeres fejlesztések eléréséhez szükséges a folyamatos korrekció, egyeztetés és együttműködés kormányzati, gazdasági és társadalmi szinten is.

Az Európai Unió és a magyar kormányzati stratégiák áttekintését követően a magyar jogszabályi környezetet vizsgálom annak érdekében, hogy átfogó képet kapjak arról, hogy az uniós és központi célok hogyan képeződnek le a hazai jogalkotásban.

VIII. FEJEZET

A TELEPÜLÉSFEJLESZTÉSSEL ÉS TELEPÜLÉSRENDEZÉSSEL KAPCSOLATOS HAZAI SZABÁLYOZÁS ÁTALAKULÁSA

A téma vizsgálata során fontos szempont a vonatkozó jogi környezet feltárása. A disszertáció témáját tekintve a továbbiakban a településfejlesztés és településrendezés kérdéskörét vizsgálom.

A Möt. mindkét tevékenységet a **kötelezően ellátandó önkormányzati feladatok** között nevesíti. Ha rendszerben szeretnénk elhelyezni a hivatkozott fogalmakat, a közös pontot a **településpolitiká** fogja jelenteni, amely a települések működését és fejlődését alapjaiban határozza meg. Elfogadva LUKÁCS álláspontját, a településpolitiká a település fejlesztésére és működésére vonatkozó önkormányzati stratégiai elképzelések és az azok megvalósítását szolgáló eszközök összessége. A településpolitiká több pillérből tevődik össze, amelyek között a legjelentősebb a településfejlesztés, a településrendezés és a településüzemeltetés.⁵¹⁹

A települések fejlesztése kiemelt fontosságú tevékenység hazai, uniós és nemzetközi szinten egyaránt, amely során megjelenik egyrészt egy fejlesztési tevékenység, amely az életkörülmények javítását célozza, ilyen például a humán erőforrás fejlesztése, vagy az infrastruktúra fejlesztése.⁵²⁰ Másik oldalról pedig a közigazgatási szervek és az önkormányzatok szerepe, akik a közösségi fejlesztéseknek kiemelt szereplői, mivel a legtöbb ilyen jellegű beruházás a helyi önkormányzatok szintjén valósul meg.⁵²¹ A fejlesztések elsődlegességét igazolja, hogy az Európai Unió szervezeti felépítésében az önkormányzatoknak igen nagy szerepük van. Kiterjedt jogkörük az ún. szubszidiaritási elven alapul,

⁵¹⁹ LUKÁCS (1979/2) pp. 131-150.

⁵²⁰ European Commission: Urban Agenda for the EU

⁵²¹ LACKÓ (2009)

amely előírja, hogy a hatásköröket azon a szinten kell koncentrálni, ahol az adott politikára vonatkozóan a legkompetensebb fórumok alakultak ki.⁵²²

A településpolitika lényegében minden önkormányzat esetében kötelező feladatként jelenik meg, amelynek célja, hogy az üzemeltetési, a településfejlesztési és településrendezési feladatokat hatékonyan lássák el.⁵²³

Ha az egyes fogalmakat kívánjuk vizsgálni, megállapíthatjuk, hogy a fejlesztés, mint tevékenység egyfajta tudatos beavatkozást jelent, amely tervszerű tevékenységként aposztrofálható. Ha pedig a céljait vizsgáljuk, megállapítható, hogy a végső célja mindig valamilyen fejlődés elérése. A megvalósítás során az állam szerepe és az előzetes tervezési folyamatok hangsúlyossága vitathatatlan.⁵²⁴ Ezen állítást igazolja, hogy a jogalkotói feladatok ellátása mellett, a végrehajtás során is kiemelt szerepet kapnak a helyi önkormányzatok, mivel a végrehajtás és a koordináció leginkább rajtuk keresztül valósítható meg. A hivatkozott indokok alapján a jogalkotó hazai szinten önkormányzati feladattá minősítette a településfejlesztést, azonban erre vonatkozóan nem került külön törvény megalkotásra.

VIII.1. Településfejlesztés

A településfejlesztés fogalmának meghatározása során a vonatkozó jogi környezet és szabályozás áttekintése nyújthat segítséget számunkra. A településfejlesztés egy összetett folyamatként határozható meg, amely többek között jogi, gazdasági és műszaki kérdéseket is magába foglal. Jellemző továbbá, hogy középpontjában mindig egy-egy településre vonatkozó tevékenység jelenik meg, amelynek végső célja, hogy az adott települést előre tervezetten formálják, alakítsák. A tevékenység ellátása során az állam szempontjából elengedhetetlen, hogy az említett folyamatokat koordinálja,

⁵²² Jelen alfejezet alapjául BARTA (2014) tanulmánya szolgált.

⁵²³ GÁLOSI-KOVÁCS – HAFFNER (2017) pp. 29-33.

⁵²⁴ LÁSZLÓ (2004)

összehangolja és mozgásban tartsa.⁵²⁵ Állami feladat azonban a jövőbeni fejlesztések rögzítése és időbeli ütemezése is.

A településfejlesztést lényegében **gyűjtőfogalomként** is aposztrofálhatjuk, amely keretében olyan beavatkozások valósulnak meg, amelyek jobban megfelelnek a társadalmi igényeknek, mint korábban. Napjainkban a településfejlesztési eszközök rendszerint a fizikai viszonyok módosítására, valamint különböző beruházások megvalósítására irányulnak.⁵²⁶ Mindemellett az egyes településfejlesztési beavatkozások az adott település széleskörűen értelmezett szolgáltatási színvonalának emelését, egyúttal az érintett társadalmi csoportok életkörülményeinek javítását is jelentik.⁵²⁷

Elsőként mindenképp érdemes rögzíteni, hogy a településfejlesztésre vonatkozóan a hazai szabályozásban **nem áll rendelkezésre egy általános kódex**, hanem több jogszabály nevesíti és rendezi az egyes kérdéseket.

A legmagasabb szintű jogszabály, az Alaptörvény részletesen szabályozza a helyi önkormányzatok témakörét a 31-35. cikkei során. Kiemelendő, hogy az Alaptörvény kifejezetten a településfejlesztésről nem szól, hanem olyan jogintézményeket határoz meg, amelyek ezen tevékenység elengedhetetlen jogi eszközei, mint például a helyi önkormányzatok szabályozási jogköre.⁵²⁸

Az Alaptörvény által meghatározott kereteket a Mötv. tölti meg tartalommal. A Mötv. rendelkezéseit vizsgálva megállapítható, hogy ezen jogszabály sem határoz meg konkrét definíciót a településfejlesztés vonatkozásában. A jogszabály rögzíti, hogy a településfejlesztés, valamint a településrendezés helyi közügynek minősülnek, valamint a helyben biztosítható közfeladatok körében ellátandó helyi önkormányzati feladatok.⁵²⁹

A Mötv. szabályai alapján a települési önkormányzat az épített környezet, a település tervszerű alakítása és védelme érdekében településfejlesztési és településrendezési feladatokat lát el. A hivatkozott

⁵²⁵ KOLLMANN – MARSIGLIO – SUARDI – TOLOTTI (2021) pp. 1355-1388.

⁵²⁶ SZIGETI (2006)

⁵²⁷ SZÁMADÓ (2018) pp. 86-88.

⁵²⁸ Magyarország Alaptörvénye 31-35. cikk

⁵²⁹ Mötv. 13.§

rendelkezés alapján megállapítható, hogy a településfejlesztés és a településrendezés egyaránt a települési önkormányzatok hatáskörébe utalt feladatnak minősül.⁵³⁰

Ahogy az előzőekben rögzítésre került a korábbi szabályozás szerint az Ötv. önkormányzati jogként biztosította azt, hogy a feladat és hatáskörébe tartozó helyi érdekű közügyekben az önkormányzat önállóan járhatott el, majd ezt a fajta megközelítést a Mötv. is átvette.

A Mötv-ben és az Ötv-ben nevesített önkormányzati feladatok mindegyike a településpolitika körébe tartozik, azonban az Ötv. arról nem rendelkezett, hogy milyen módon kell végrehajtani őket. Az Ötv. kizárólag annyit rögzített, hogy „a települési önkormányzat maga határozza meg – a lakosság igényei alapján, anyagi lehetőségeitől függően –, mely feladatokat, milyen mértékben és módon lát el”. Ebből arra lehet következtetni, hogy a településfejlesztés fogalma és a végrehajtás módja vonatkozásában nem rendelkezett az Ötv. sem.

A helyi önkormányzati törvény nem taxatív felsorolását adja azoknak a feladatoknak, amelyeket a települési önkormányzatok kötelezően végeznek, vagy „fakultatív” módon végezhetnek. A nem teljes körű feladatfelsorolás következik abból az önkormányzati alapjogból is, mely szerint a helyi önkormányzat önként vállalhatja minden olyan helyi közügy megoldását, amelyet jogszabály nem utal más szerv hatáskörébe. Éppen ezért a **településfejlesztéshez kapcsolódó feladatok az önkormányzati feladatokkal kerülnek kitöltésre.**

Kiemelendő továbbá, hogy sem az Ötv., sem a Mötv. nem tesz különbséget az ellátandó feladatok között, **első helyre sorolja a településfejlesztést, amely valójában egy keretet adó mechanizmus,** ami az összes felsorolt ellátást magába foglalja. **Talán magabiztossággal jelenthetjük ki, hogy annak ellenére, hogy a törvény egyértelműen meghatározza, hogy a településfejlesztés a helyi önkormányzatok feladata, a hivatkozott törvények a megvalósításra vonatkozó iránymutatást nem tartalmazzák.**

⁵³⁰ 2011. évi CLXXXIX. törvény Magyarország helyi önkormányzatairól – indokolás

Úgy gondolom, hogy a településfejlesztés egy komplex feladat, amely **szabályozását nem rendezi átfogóan egyetlen jogszabály sem, helyette bizonyos területei kerültek szabályozásra.** A településfejlesztés tervezési fázisában számos jogszabály rögzít kötelező terv-, koncepció, illetve stratégia készítési feladatot, a következőkben ezek kerülnek áttekintésre.

1. A területfejlesztésről és területrendezésről szóló 1996. évi XXI. törvény

Az általános, Mötv. által rögzített keretszabályokon túl megjelennek különböző speciális rendelkezések is, például a térségi fejlesztésre vonatkozó elveket a területfejlesztésről és területrendezésről szóló 1996. évi XXI. törvény határozza meg (a továbbiakban: Tftv.). A széles körű szabályozás **célja a területfejlesztés és területrendezés alapvető feladatainak, szabályainak megállapítása, és a tevékenységet ellátó intézményrendszerének kialakítása.**

Meghatározásra kerül a településfejlesztés és a településrendezés célja, amelyek között megjelenik a versenyképesség javítása, az életminőség növelése, a környezetvédelem, a fenntartható fejlődés biztosítása, valamint az erőforrások kíméletes hasznosításának támogatása.

A jogszabály részletesen meghatározza a feladatok ellátásával megbízott közigazgatási szerveket. A vidékfejlesztési és koordinációs feladatok ellátása szempontjából kiemelt fontosságúak az országos és térségi területfejlesztési és területrendezési feladatokat ellátó területi önkormányzatok. A jogszabály vonatkozó rendelkezései alapján megállapítható azonban, hogy nem kizárólag az országos és térségi területfejlesztési és területrendezési feladatokat ellátó területi önkormányzatok részére szolgál iránymutatásként, hanem a tevékenységgel érintett természetes és jogi személyeknek egyaránt. A Tftv. által megfogalmazott célok és feladatok általános érvényességűek, amelyekre a településfejlesztési tevékenységek során is figyelemmel kell lenni.⁵³¹

⁵³¹ 1996. évi XXI. törvény a területfejlesztésről és területrendezésről

2. Az épített környezet alakításáról és védelméről szóló 1997. évi

LXXVIII. törvény

További részletszabályokat az épített környezet alakításáról és védelméről szóló 1997. évi LXXVIII. törvény (a továbbiakban: Étv.) tartalmaz, amely részletesen szabályozza a településfejlesztés kérdéseit. Az Étv. alapján a településfejlesztés és a településrendezés esetében **kettős cél** jelenik meg. Mindkét tevékenység körében kiemelendő **egyrészt a lakosság életminőségének javítása, másrészt a település versenyképességének növelése**. A jogszabály részletesen nevesíti az elérni kívánt célokat, amelyek között megjelenik a fenntartható fejlődést szolgáló településszerkezet és a jó minőségű környezet kialakítása, a közérdek és a jogos magánérdek összhangjának biztosítása, valamint a természeti és építészeti értékek védelme és gyarapítása.⁵³²

A jogszabály szigorú előírásokat határoz meg, lefekteti a kapcsolódó alapfogalmakat, valamint a helyi önkormányzatok vonatkozó feladatait. A település fejlesztésével összefüggésben számos más törvény is tartalmaz fontos előírásokat, amelyek rendszerint korlátokat állítanak a fizikai fejlődés területén, de találhatóak olyan előírások is, amelyek kisebb-nagyobb fejlesztési kötelezettségeket rónak az önkormányzatokra. Itt a teljesség igénye nélkül említjük meg a termőföldről, az erdőről, a műemlékekről, a bányászatról, a természetvédelemről, a kulturális örökség védelméről szóló törvényeket.

Az épített környezet alakításáról és védelméről szóló 1997. évi LXXVIII. törvény, továbbá a településfejlesztési koncepcióról, az integrált településfejlesztési stratégiáról és a településrendezési eszközökről, valamint egyes településrendezési sajátos jogintézményekről szóló 314/2012. (XI. 8.) Korm. rendelet értelmében a **településfejlesztést célzó** beavatkozások megalapozását, keretrendszerét az alábbi, egymásra épülő **eszközök** adják:

1. a településfejlesztési koncepció;
2. az integrált településfejlesztési stratégia;

⁵³² 1997. évi LXXVIII. törvény az épített környezet alakításáról és védelméről

3. a településrendezési eszközök;

4. településképi követelmények és településképi arculati kézikönyv.

2.1. Településfejlesztési koncepció

Az eszközöket az Étv. határozza meg, amely alapján a településfejlesztési koncepció, amely a település környezeti, társadalmi, gazdasági adottságaira alapozó, a település egészére készített, a változások irányait és a fejlesztési célokat hosszú távra meghatározó dokumentum.⁵³³

A településfejlesztési koncepció lényegében **törvény által kötelezően előírt**, képviselő-testület által elfogadott dokumentum, ami megoldást ad a felmerülő társadalmi igényekre, a gazdasági, az oktatási és az egészségügyi problémákra. A településfejlesztési koncepció elkészítése során az első lépés az adat- és információgyűjtés, és ezek feldolgozása a különböző elemzési módszerek alkalmazása által. A második legfontosabb lépés a kommunikáció kialakítása és biztosítása, amely megalapozza a lakossági legitimitást. Az elemzések és a folyamatos kommunikáció eredménye egy jól megalapozott koncepció lehet, ami a település által elérendő célokat rögzíti, a helyi társadalmi és gazdasági szereplők érdekeinek figyelembevételével.⁵³⁴

Az Étv. 9/A. § (1) bekezdése alapján településfejlesztési koncepció: **hosszú távra** rendszerbe foglalja az **önkormányzat településfejlesztési szándékait**, ennek keretében a területi adottságok és összefüggések figyelembevételével meghatározza a település jövőképét, javaslatot tesz a helyi környezet, társadalom, gazdaság és az infrastruktúra átfogó fejlesztésére, a műszaki, az intézményi, valamint a táji, természeti és ökológiai adottságok fenntartható hasznosítására. A településfejlesztési koncepcióban foglaltakat a települési önkormányzat döntéseiben érvényesíti.

⁵³³ Étv. 2. § 27. pont

⁵³⁴ MIKLÓSSY (2011/8)

2.2. Integrált Településfejlesztési Stratégia

A hazai gyakorlatban a városok megújításának tervezési fázisában előrelépést az Integrált Városfejlesztési Stratégia jelent – a jelenleg hatályos szabályozás szerint Integrált Településfejlesztési Stratégia –, amelyben **kötelezően megjelenik a partnerségi elv és az érdekcsoportokkal való egyeztetések szükségessége**. Nyilván nem véletlen, hogy több EU-s dokumentum is az erős helyi partnerséget, a lakosság – és valamennyi szereplő – számára az átláthatóság biztosítását erősíti és támogatja, annak érdekében, hogy hatékony és átlátható tevékenységek valósuljanak meg. Az integrált városfejlesztési stratégia készítése – amely a városmegújítási folyamatokat szabályozó **tervezési dokumentum** – stratégiai jellegű, ebben sok érdekcsoportot együttesen megmozgató települési szintű tervként aposztrofálható, amelynek sikere különösen függ a szereplők közötti párbeszéd és együttműködés minőségétől. Az integrált településfejlesztési stratégia készítése és az integrált városfejlesztési stratégia kidolgozása során az önkormányzatok **középtávra (7-8 évre)** vetítik előre a települések városfejlesztési tevékenységeit. **Álláspontom szerint ez a törekvés jelentős előrelépést jelenthet a hazai közösségi modellre épülő fejlesztések számára.**

A partnerség kialakítása során a lehetséges partnereket négy fő csoportra tudjuk osztani a következők szerint:

1. lakosság, civil szervezetek,
2. vállalkozások,
3. szakhatóságok,
4. környező települések.

A partneri kapcsolatok kialakításának fő céljai a magántőke bevonása, az elfogadottság erősítése, a szomszédos településekkel való sikeres együttműködés biztosítása és a szakpolitikai engedélyezések végrehajtása. A partnerség kialakításának különböző eszközei lehetnek, mint például az igényfelmérés, a különböző vállalkozói, lakossági, szakmai fórumok, a

közmeghallgatás, valamint az offline és online tájékoztatási alternatívák alkalmazása.⁵³⁵

Az integrált városfejlesztési stratégia 2007. október 5-én került bemutatásra az Önkormányzati és Területfejlesztési Minisztérium és a Nemzeti Fejlesztési Ügynökség által szervezett rendezvényen. Az Integrált Városfejlesztési Stratégia a városfejlesztés középtávú céljait meghatározó stratégiai dokumentum. A dokumentum elfogadásához az adott önkormányzat képviselő-testületi jóváhagyása szükséges, határozati formában, tehát elsődlegesen az önkormányzat számára fogalmazza meg a jövőbeni feladatokat, célokat és a feladatok végrehajtásának irányait. A partnerségi elv és az érdekcsoportokkal való egyeztetés szükségessége egyaránt megjelenik az IVS-ben, amelynek elvi alapjait több uniós dokumentum is igazolja.⁵³⁶

Az integrált városfejlesztési stratégia jelentőségét több oldalról is igazolni lehet, a teljesség igénye nélkül fontos a célok nyilvános és mindenki számára elérhető módon történő meghatározása, a fejlesztések támogatása, a helyi közösséggel és gazdasági szereplőkkel való együttműködés erősítése, a befektetési lehetőségek felkínálása. Az integrált városfejlesztési stratégia megalkotásával, aktualizálásával kapcsolatban a legtöbb feladata az adott település képviselő-testületének van. A sikeres stratégia megalkotása érdekében elengedhetetlen stratégia készítőivel való egyeztetés, a tervezetek megvitatása, lakossági fórumokon és vállalkozói egyeztetéseken való részvétel.⁵³⁷ A stratégia készítését vállalhatja a hivatali apparátus, vagy akár egy külsős tervező is közbeszerzési eljárás lebonyolítása esetén. Fontos szempont, hogy ahhoz, hogy a lakosság, a vállalkozók sajátjuknak tekintsék a stratégiát, és fejlesztésekkel, valamint különböző ötletekkel és programokkal csatlakozzanak hozzá, már az elkészítés kezdeti folyamatába be kell vonni őket. **A képviselő-testület másra nem ruházhatja át az integrált városfejlesztési stratégia elfogadására vonatkozó kötelezettségét.**

⁵³⁵ DIETZ (2011) p. 62.

⁵³⁶ BARTA (2009/3) pp. 1-12.

⁵³⁷ Nemzeti Fejlesztési és Gazdasági Minisztérium (2009) Kézikönyv a területi kohézióról. Váti Nonprofit Kft. <https://tinyurl.hu/5oxl> (letöltve: 2023. február 5.) p. 44.

Az IVS elkészítése jelentősen segíti az együttműködést, a közös gondolkodást a lakossággal, a civil szereplőkkel, a vállalkozásokkal, és hatékonyan ösztönzi a kommunikáció fejlődését. Természetesen ezt csak akkor tudjuk elérni, ha a stratégiákat nem kizárólag dokumentumként és településfejlesztési eszközként vizsgáljuk, hanem stratégiai folyamatként. A társadalom bevonásának tervszerűen, előre meghatározott módon kell történnie, és a módszertani ajánlások egységesen rögzítik, hogy javasolt ezeket az egyeztetéseket jelenléti ívekkel és jegyzőkönyvekkel igazolni.

Úgy gondolom a stratégiaalkotáshoz elengedhetetlen a felkészült szakértők bevonása, azonban ez önmagában még nem elegendő, hiszen a lakosság támogatottsága nélkül a fejlesztések lényegi része vész el. Ha a korábbi magyar gyakorlatot vizsgáljuk, megállapítható, hogy a rendszerváltás időszakában, a szocialista tervgazdaságban az emberek meghallgatása nélkül döntöttek.

A partnerség alatt a vállalkozók, a civil szereplők, és az egyéb érdekelt felek IVS megalkotásába való bevonását értem, valamint a folyamatos aktív együttműködésüket és közreműködésüket. Fontos szempont, hogy az érintett szereplők igényeinek és véleményének felmérése is megtörténjen, annak érdekében, hogy az igények, az ötletek és javaslatok, valamint a stratégiában felkínált fejlesztések összhangban legyenek. Ennek érdekében nem lehet elhanyagolni a nyílt kommunikációt, a folyamatos konzultációt és az egyértelmű célok kijelölését.

Elsőként érdemes az érdekelt feleket beazonosítani és előkészíteni a bevonásukat a közös munkába. Természetesen minél nagyobb a bevonandó kör, annál megalapozottabb döntés meghozatalára van lehetőség, viszont a közösség hatékony operatív működtetése is annál nehezebb lesz. Mérlegelni kell azt is, hogy a bevont szereplők egymással milyen viszonyban vannak, hiszen egy-egy ellentét lassíthatja a stratégiaalkotás folyamatát, azonban könnyebben kezelhető egy-egy szűk körű egyeztetés során kialakult ellentét, mint a nyílt fórum során felmerülő ellentét.

Az együttműködést elősegítheti az IVS átláthatóságának és nyilvánosságának biztosítása is, amely a teljes tervezési folyamaton keresztül egyaránt szükséges, hogy biztosítva legyen. A három legfontosabb elem a tájékoztatás, a véleménykéres és a döntések átruházásának lehetősége. A tájékoztatás megvalósulhat például online felületeken, önkormányzati weboldalakon, helyi TV-ben külön rendszeres rovatokkal, önkormányzati helyi újsággal, vagy szórólapokon keresztül. A véleménykéresre lehetőséget biztosíthat egy lakossági fórum, egy-egy kérdőíves felmérés, vagy közvéleménykutatás, a döntéshozatal átruházása pedig megtörténhet egy társadalmi szervezetre, vagy akár egy bizottságra.

Az IVS megalkotása során nem előremutató megoldás, ha kizárólag néhány ember feladata, mivel **fontos, hogy a stratégiában egy adott település teljes civil és gazdasági közössége megjelenjen**, és az ott élő vagy tevékenykedő közösség jövőképe jelenjen meg benne. Természetesen ehhez szükséges a társadalom fogadókészsége, aktivitása és persze az önkormányzat nyitottsága is.

A jogszabály által is biztosított közmeghallgatás lehetőséget biztosít arra, hogy az IVS tervezete ismertetésre kerüljön, és a koncepció tovább fejlődjön és igazodjon az igényekhez. A partnerség megvalósítása érdekében elengedhetetlen az éves beszámolók hozzáférhetővé tétele, illetve a véleményezés és javaslattétel felkínálása.

A partnerség kialakítása és erősítése számos pozitív hozadékkal jár, amelyek közül kiemelendő:

- az érintett társadalmi szereplők igényei felmérésre kerülnek, amely a stratégia megalapozottságát javíthatja,
- az IVS széleskörben ismertté válhat, a változás miatti esetleges ellenállások elkerülhetők, vagy számuk minimálisra csökkenthető,
- a lakosság bevonásával az önkormányzat iránti bizalom nőhet,
- a lakosság ötletei iránymutatásként szolgálhatnak, illetve erősíthetik a stratégia szerepét is,

- az önkormányzat lehetőséget kap arra, hogy a facilitáció eszközeit beépítse a működésébe, fejlődhet a kommunikáció és a konfliktuskezelési képesség,
- nagyobb lehet a közélet iránti érdeklődés és a társadalom iránti felelősség egyaránt.

A vizsgálat által arra a következtetésre jutottam, hogy az IVS sokszor csak kényszer volt az önkormányzatok számára az egyes városfejlesztési pályázatokon induló településeknek. A Lipcsei Charta által rögzített elveket szem előtt tartva, valamint, hogy a területfejlesztést a városfejlesztési modellek népszerűsítésével erősítsék, szükségessé vált a korábbi szabályozás újragondolása.

A jogszabály jelentőségét az adja, hogy részletesen szabályozza a településfejlesztési koncepciót és kötelezővé teszi minden önkormányzat számára az egységes szempontok szerinti gondolkodást. Ezzel már nem csak a városfejlesztési pályázatokon induló települések esetében jelent meg az erre irányuló gondolkodásmód. **A kormányrendelet már alapjaiban illeszkedik a Lipcsei Chartában kijelölt célokhoz, és biztosítja a hazai településfejlesztési és területrendezési dokumentumok egymásra épülését is.** A jogszabályi környezet módosulása miatt az integrált városfejlesztési stratégiák átnevezésre kerültek integrált településfejlesztési stratégiákra, azonban ezek között lényegi tartalmi különbség nem mutatkozott.

2.3. A településfejlesztés alanyai

A fogalmi és jogi környezet áttekintését követően, elengedhetetlen a településfejlesztési feladatokkal érintett címzetti kör feltárása. A települések esetében megállapíthatjuk, hogy egy **dinamikus közeg** jelenik meg, ahol folyamatos változások vannak folyamatban.

A településfejlesztés szempontjából kiemelt szerepet kap az érintett település önkormányzata és annak szervei, a közösségi szféra szereplői és természetesen maga az állam. **A települési önkormányzatok lényegében**

kettős szerepben jelennek meg a településfejlesztés során, hiszen egyrészt fejlesztők, másrészt a fejlesztések koordinátorai. A legfontosabb stratégiai és fejlesztési kérdésekben a helyi önkormányzatok esetében a képviselő-testület, a megyei önkormányzatok esetében pedig a közgyűlés rendelkezik hatáskörrel.

A Mötv. 42.§ külön kiemeli a helyi önkormányzatok kötelezően ellátandó feladat- és hatásköréből azokat az ügyeket, amelyek tekintetében az önkormányzati döntéseket kizárólag a képviselő-testület jogosult meghozni. A feladatok közötti különbségtételre garanciális okok miatt volt szüksége a jogalkotónak. Az említett feladatok között nevesíti többek között a jogszabály a településfejlesztési eszközök és a településszerkezeti terv jóváhagyását. A törvény által meghatározott testületi döntési jogkörben megtartott hatáskörök valójában az önkormányzat alanyainak, a lakosságnak az érdekét szolgálják, hiszen a testületi döntéshozatal a leginkább átlátható és nyomon követhető, valamint így biztosítható leginkább a lakossági kontroll az önkormányzat működése felett.

Az Étv. szintén kimondja, hogy a településfejlesztési tervet a települési önkormányzat képviselő-testülete köteles elkészíteni, amelyet normatív határozattal állapítanak meg.

A képviselő-testület szerepét erősíti továbbá a helyi önkormányzatok és szerveik, a köztársasági megbízottak, valamint egyes centrális alárendeltségű szervek feladat- és hatásköreiről szóló 1991. évi XX. törvény (a továbbiakban: Htv.) 138.§-a is, amely szerint a képviselő-testület határozza meg az önkormányzat gazdasági programját és költségvetését, amelyek elengedhetetlenek a településfejlesztés szempontjából.⁵³⁸

A helyi önkormányzatok körében megemlítendő a **bizottságok**, amelyek száma és összetétele jelentős mértékben függ az adott település méretétől és az ellátandó feladatok számától. Megfigyelhető, hogy a képviselő-testület akkor tudja legjobban gyakorolni szerepét, hatáskörét, ha megfelelő munkamegosztást alakít ki a szerveivel.⁵³⁹ Lehetőség van arra, hogy

⁵³⁸ 1991. évi XX. törvény a helyi önkormányzatok és szerveik, a köztársasági megbízottak, valamint egyes centrális alárendeltségű szervek feladat- és hatásköreiről

⁵³⁹ ZONGOR (2010) pp. 10-15.

a képviselő-testület döntési jogot adjon bizottságainak, sőt önkormányzati rendeletben hatósági hatáskört állapíthat meg bizottságának, ugyanakkor a bizottság döntését felülvizsgálhatja. A bizottságok feladatai között a véleményezési, az ellenőrzési és a döntés-előkészítési funkció jelenik meg a legtöbb esetben.

A helyi önkormányzatok témakörénél maradva kiemelt szerepet kapnak a **polgármesterek**, akik a Htv. szerint kötelesek a képviselő-testület elé terjeszteni a település gazdasági programtervezetét, a költségvetési tervek és rendeletet, illetve az azt megalapozó egyéb rendeletek tervezetét. Köteles gondoskodni a helyi önkormányzat költségvetésének végrehajtásáról, tájékoztatja továbbá a képviselő-testületet az önkormányzat évközi gazdálkodásáról és a helyi önkormányzat nevében kötelezettséget vállalhat.

A **jegyző** készíti a helyi önkormányzat gazdasági programtervezeteit, majd a költségvetési törvény elfogadása után a költségvetési rendelet, illetve az ahhoz kapcsolódó, azt megalapozó rendeletek tervezetét, valamint a helyi önkormányzat elfogadott költségvetéséről információt szolgáltat a központi költségvetés számára. Ezen tevékenységek szintén szorosan összefüggnek a településfejlesztés kérdéseivel is.

A hatékony és gyakorlatban is sikereket elérő településfejlesztés érdekében valójában **közösségi tevékenységként kell megközelíteni a feladatokat**. Lényegében egy sokszereplős folyamatként jelenik meg, amelyben a tudás és az ismeretek összeadódnak, az érdekek harmonizációja mellett. A Mötv. általánosságban rögzíti, hogy a **helyi önkormányzat feladatai ellátása során támogatja a lakosság önszerveződő közösségeit, együttműködik ezen közösségekkel, biztosítja a helyi közügyekben való széles körű állampolgári részvételt**, valamint erősíti a település önfenntartó képességét, feltárja lehetőségeit és hasznosítja saját erőforrásait.⁵⁴⁰ Fontos megemlíteni, hogy a helyi szerveken túl természetesen a központi közigazgatási szervek szerepe is vitathatatlan, azonban jelen értekezésben terjedelmi okok miatt nem kerül elemzésre a központi közigazgatás vonatkozó területe.

⁵⁴⁰ Mötv. 6.§ a) -b) pont

A településfejlesztési feladatok ellátása során a siker titka, hogy a **helyi társadalom** a lehető legszélesebb körben bevonásra kerül például a különböző civil, gazdasági, üzleti, politikai és valamennyi speciálisan érdekelt csoportnak, illetve az egyes állampolgároknak tudniuk kell arról, hogy településfejlesztési és rendezési terv készül, és biztosítani kell számukra a lehetőséget, hogy bármikor bekapcsolódhassanak a tervezés folyamatába.⁵⁴¹ Kiemelt szempont továbbá, hogy a helyi polgármesteri hivatal dolgozóin túl, külső szakértők is bevonásra kerüljenek a tervezési folyamatba, annak érdekében, hogy minél hatékonyabban valósuljanak meg. A szakirodalom alapján döntő jelentőségű, hogy az operatív irányító tevékenységet az adott önkormányzat felkészült szakembere lássa el. A településfejlesztési koncepció készítését pedig olyan tervező vagy tervező csoport látja el, aki az adott településen és vagy kellő helyismerettel rendelkezik.

A tervezési folyamatok során nem lehet figyelmen kívül hagyni a nemzetközi jó gyakorlatokat sem. Ennek érdekében át kell tekinteni a téma szempontjából legfontosabb – nemzetközi tapasztalatokat, – az aktuális szakirodalmat, – az országos, térségi és kistérségi terveket, elképzeléseket, azok hatását és – vizsgálni kell a trendeket. Az összehasonlító vizsgálat során meg kell határozni az adott település térségi szerepét, a lehetséges kitörési pontjait, a területszerkezetben és a területi munkamegosztásban elfoglalt helyét, a vele szemben meghatározható területi igényeket és elvárásokat.⁵⁴²

A jó gyakorlatokon túl, fel kell kutatni és számba kell venni azokat a magyar kormányzati és helyi önkormányzati döntésektől független szabályozásokat, amelyek Magyarország nemzetközi és európai uniós integrációs kötelezettségeiből következnek.⁵⁴³

⁵⁴¹ PÉTI (2010/2-3.)

⁵⁴² E. SHMELEV – A. SHMELEVA (2009) pp. 4-23.

⁵⁴³ BAJNAI (2007) pp. 5-7.

VIII.2. Településrendezés

A települések fejlődésében kiemelt szerepet kap a fejlesztésen túl a településrendezés, amely egy önkormányzati igazgatási folyamat. A településrendezés egy olyan önkormányzati igazgatási tevékenység, amely a település területének megfelelő felhasználását és az építés helyi rendjének szabályozását, ezek révén a település fejlődését, a kedvező településkép kialakítását szolgálja a mindenkori településpolitikai célokkal és a helyi közösség érdekeivel összhangban.⁵⁴⁴ A településrendezés **alapfeladata a település területének, telkeinek felhasználására és beépítésére vonatkozó helyi szabályok kialakítása, a hosszútávú érdekek előmozdítása.**

Megállapítom, hogy a településfejlesztés és a településrendezés eltérő fogalmak, azonban a siker érdekében elengedhetetlen a két tevékenység harmonizációja. Kiemelem továbbá, hogy nemzeti szinten a településfejlesztés vonatkozásában nem készült még egy egységes kódex, amely teljes egészében lefedné a tevékenységgel kapcsolatos feladatokat, szereplőket, azok jogosítványait és kötelezettségeit, valamint a megvalósítani kívánt célokat. A téma hangsúlyosságát azonban igazolja azon tény is, hogy a legmagasabb szintű jogforrástól kezdve egészen speciális jogszabályokig felölelik a településfejlesztés témakörét, és széles körben szabályozzák azt. **Ezekhez kapcsolódnak még a településüzemeltetési és településirányítási feladatok is.**

A településüzemeltetés általában nem profitorientált tevékenység, hanem a települési infrastruktúra működésének biztosítása érdekében végzett feladatellátás. A településüzemeltetés lényegében összekötő kapocs a településfejlesztés és a lakosság között, hiszen a műszaki beruházások és humán szolgáltatások iránti lakossági igényeket közvetíti. A településirányítás pedig a sikeres településpolitika kialakítását biztosítja, amely végrehajtásához

⁵⁴⁴ HAMAR: Településfejlesztés és településrendezés. <https://tinyurl.hu/Kl6y> (letöltve: 2022. szeptember 10.)

elengedhetetlen egy társadalmilag elfogadott, menedzser szemléletű vezetői tevékenység, amely a fejlesztés és a működtetés közötti harmóniát biztosítja.

A településrendezés eszközei

A településfejlesztési folyamatokat megelőzően érdemes összegyűjteni néhány adatot a település demográfiai folyamatairól, az ingatlanákról, elbeszélgetni néhány helyi lakossal az elmúlt évtized infrastruktúra- és vállalkozásfejlesztési mérföldköveiről, személyes tapasztalatokat gyűjteni központban és a perifériákon, és lényegében képet kapunk, hogy a településen milyen az élet minősége, hogy a város vagy a falu ütemesen, fenntarthatóan fejlődött-e vagy esetleg stagnált, és veszített vonzerejéből.⁵⁴⁵

A településrendezési feladatok ellátása érdekében, különböző kötelezettségek jelennek meg a helyi önkormányzatok körében. Az Étv. rendelkezik a településrendezés folyamatának eljárási szabályairól, továbbá meghatározza a településrendezési eszközök rendszerét és azok tartalmát.

A rendezett településfejlesztés folyamata több szakaszra bontható, amelyben elsőként a helyzetelemzés és a fejlesztési célok meghatározása jelenik meg. Ezt követi az elképzelt fejlesztések rendezett megvalósulását biztosító eszközök (településszerkezeti terv, helyi építési szabályzat és szabályozási terv), és azok szakági alátámasztó munkarészeinek kidolgozása és egyeztetése, majd a településrendezési eszközök hatálybalépése, alkalmazása és végrehajtása. Az Étv. előírja, hogy az önkormányzat településrendezési feladatának végrehajtását települési főépítész készítse elő, tekintettel arra, hogy a feladatok ellátása speciális szakértelmet igényel.

Az Étv. 2.§ 29. pontja meghatározza a **településszerkezeti terv** fogalmát is, amely a településfejlesztési koncepcióban foglalt célok megvalósítását biztosítja, a település szerkezetét, a területfelhasználást és a műszaki infrastruktúra-hálózatok elrendezését meghatározó terv.

⁵⁴⁵ Belügyminisztérium (2002/25)

Az Étv. 10.§ (1) bekezdése alapján a településszerkezeti terv meghatározza a település alakításának, védelmének lehetőségeit és fejlesztési irányait, ennek megfelelően az egyes területrészek felhasználási módját, a település működéséhez szükséges műszaki infrastruktúra elemeinek a település szerkezetét meghatározó térbeli kialakítását és elrendezését, az országos és térségi érdek, a szomszédos vagy a más módon érdekelt többi település alapvető jogainak és rendezési terveinek figyelembevételével a környezet állapotának javítása vagy legalább szinten tartása mellett.

A településfejlesztési koncepción túl, további eszköz a helyi építési szabályzat, az építés rendjét a helyi sajátosságoknak megfelelően megállapító és biztosító települési (fővárosban a kerületi) önkormányzati rendelet, a Duna-parti építési szabályzat és a Városligeti építési szabályzat.⁵⁴⁶

A fentiekén túl az építés helyi rendjének biztosítása érdekében a települési önkormányzatnak az Étv. 13.§ (1) bekezdése értelmében **helyi építési szabályzatot** kell készítenie. Az építési szabályzat az országos szabályoknak megfelelően, illetve az azokban megengedett eltérésekkel a település közigazgatási területének felhasználásával és beépítésével, továbbá a környezet természeti, táji és épített értékeinek védelmével kapcsolatos, a telkekhez fűződő sajátos helyi követelményeket, jogokat és kötelezettségeket állapítja meg. A településrendezési tervnek tehát követnie kell a településfejlesztési koncepciót, hiszen a településfejlesztési koncepció egyfajta iránymutatás a településrendezési terv elkészítéséhez.

VIII.3. Településterv, az átlátható településfejlesztés érdekében

A jogszabályi környezet vizsgálatával arra a következtetésre jutottam, hogy az elmúlt években jelentős módosítások történtek, mivel 2021. július 1-től hatályba lépett a 2021. évi XXXIX. törvény a településtervezéssel összefüggő egyes törvények módosításáról.

⁵⁴⁶ Étv. 2. § 11. pont, 7. §

A településtervek tartalmáról, elkészítésének és elfogadásának rendjéről, valamint egyes településrendezési sajátos jogintézményekről szóló 419/2021. (VII. 15.) Korm. rendelet megalkotása szintén azt igazolja, hogy egy dinamikusan változó kérdésről van szó.

Az eddigiek alapján egyértelműen látható, hogy a **hazai tervezés szabályozása két alappillért jelöl meg: a településfejlesztést, valamint a településrendezést.** Ahogy már rögzítésre került a fejlesztés célja, az irányok meghatározása, a rendezés pedig a végrehajtásért felel. Ez a típusú megközelítés számos nehézséget okozott, hiszen **egy összetett, komplex rendszerről** beszélünk. A településfejlesztés vonatkozásában kötelesek voltak az önkormányzatok megalkotni a településfejlesztési koncepciójukat, valamint az integrált településfejlesztési tervüket – fővárosi és kerületi szinten – az adott közigazgatási egységre vonatkozóan. A településrendezés **stratégiáinak és jogi dokumentumainak száma még ennél is magasabb**, hiszen ennek keretében jelent meg a településszerkezeti terv (a településfejlesztési koncepció alapján), a helyi építési szabályzat (a településszerkezeti terv alapján), valamint a főváros esetében a Duna-parti építési szabályzat, illetve a Városligeti építési szabályzat, amely alapját szintén a településszerkezeti terv adta. **Összességében az látható, hogy a dokumentumok száma mellett további nehézséget okozott az is, hogy ezek egymással teljes mértékben összhangban legyenek.**

A korábbi szabályozás azt rögzítette, hogy a településfejlesztési koncepció egy helyzetértékelést hivatott előidézni, amely a korábbi évek változásait, a település adottságait figyelembe véve meghatároz egy jövőképet. A településrendezés pedig a célok megvalósítását szolgálta azzal, hogy rögzítették a település területének felhasználási módját és lehetőségeit.

A bevezetett szabályozás célja a **településtervezés folyamatának egyszerűsítése**, amelyet többek között azzal kíván biztosítani, hogy a **hivatkozott dokumentumok helyett kizárólag településfejlesztési tervet és településrendezési tervet kötelesek az érintett települések készíteni.** Ezzel az egyszerűsítés mellett lehetőséget biztosítanak arra is, hogy a fejlesztési és a rendezési tevékenység koordináltabban működjön és erősödjön az érintett

szereplők közötti együttműködés. A két dokumentum közös neve a településtervezési koncepció, amely bevezetésével a településrendezési eszközök gyűjtőfogalma megszűnik.

A településtervek tartalmáról, elkészítésének és elfogadásának rendjéről, valamint az egyes településrendezési sajátos jogintézményekről a 419/2021. (VII. 15.) Korm. rendelet rendelkezik, amely a stratégiai dokumentumok módosításán túl számos újdonságot hozott a tervezésbe azzal, hogy például beépítésre kerülnek az innovatív adatfelvételi és adatelemzési technikák. A módosítás újraszabályozza az Étv. által előírt terveket, illetve az E-TÉR használatával hozzájárul a papíralapú adminisztráció csökkentéséhez.

1. A településfejlesztés stratégiai újragondolása

A 2021-2027-es tervezési és fejlesztési időszakra teljes mértékben átdolgozásra került a korábbi rendszer és a fenntartható városfejlesztés került kijelölésre a célok között. A fenntarthatóság a gazdasági, társadalmi és környezeti oldalon egyaránt megjelent, és az uniós programba a vármegyék által delegált települések és területek kerültek kiválasztásra. Az új fejlesztési időszakban egyelőre kizárólag a TOP_Plusz-1.3.1.-21 Fenntartható Városfejlesztési Stratégiák Támogatása című projektben érintett városok kötelesek **Fenntartható Városfejlesztési Stratégiát készíteni, amely az alapját adja az új uniós költségvetési időszak várospolitikájának.**⁵⁴⁷

Új, kihívásokkal teli, ugyanakkor izgalmas időszak közeledik a magyar települések számára, amelynek tervezési megbízatása hosszú távon kihat a helyi közösség életére. A településfejlesztés és az elszámolási okiratok szükséges felülvizsgálatai egyre több települést érintenek. Hamarosan megnyílik a pályázatok az új uniós tervezési időszakra, ezért döntő fontosságúnak tűnik, hogy a településvezetők átgondolt célokkal és tervekkel álljanak készen egy új időszakra.

⁵⁴⁷ Top_Plusz-1.3.1.-21 – Fenntartható Városfejlesztési Stratégiák Támogatása <https://tinyurl.hu/BHyx> (letöltve: 2023. július 29.)

A településtervezéssel összefüggő egyes törvények módosításáról szóló 2021. évi XXXIX. törvény értelmében a jogalkotó az „**egy település, egy fejlesztési és egy rendezési terv**” elv mentén alkotta meg az új szabályozás kereteit, azaz a korábbi tagolt rendszert egyszerűsítette. A településfejlesztés keretében a korábbi településfejlesztési koncepciót és az integrált településfejlesztési stratégiát a településfejlesztési terv váltotta fel.

A **településfejlesztési terv** elkészítése a települési önkormányzat hatáskörébe tartozik, amellyel a település fenntartható, gazdaságos működését kívánják biztosítani. Fontos szempont, hogy a településfejlesztési terv készítése során a település jövőképre tekintettel az integrált stratégiai célokat kell figyelembe venni, rövid, közép- és hosszú távon, valamint meghatározza az integrált fejlesztési célokat, illetve rögzíti az ehhez szükséges céladatokat és az akcióterületeket.

A fejlesztési tervekről a települési önkormányzatok képviselő-testületei döntenek, amely a 2010. évi CXXX. törvény értelmében normatív határozatnak minősül. A jogszabály rögzíti továbbá a fejlesztési akcióterv fogalmát is, amely egy olyan lehatárolt terület egység, amely a fejlesztési célok megvalósítását szolgálja.

A főváros esetében továbbra is egyedi szabályozás került rögzítésre, amely keretében egymással párhuzamosan kerülnek elfogadásra a kerületek szintjén a kerületi településfejlesztési tervek, illetve a fővárosi önkormányzat szintén elkészíti önálló, fővárosi településfejlesztési tervét a vonatkozó kormányrendeletek által meghatározott formában.

2. A településrendezés szabályozásának aktuális kérdései

A településrendezés feladatához tartozik, hogy olyan szabályokat fogalmazzon meg, amely a település területének hasznosítására és az építési rendre vonatkozó elveket rögzítse, mindezt olyan módon, hogy szem előtt tartsa az adott település adottságait, sajátos jellegzetességeit a működés során. A célok az uniós célokkal összhangban kerültek meghatározásra, ahol kiemelt szerepet kap környezeti

ártalmak minimalizálása. A célok érdekében a településrendezés biztosítja a fenntartható fejlődés kereteit, a működéshez szükséges infrastruktúra-hálózat és zöldinfrastruktúra rendszerét. A dokumentum elkészítése során az építészeti, a természeti és a tájképi arculat megőrzése, valamint a település szerkezetének védelme egyaránt prioritást élvez.

A korábban említett „egy település, egy fejlesztési és egy rendezési terv” elve alapján megszüntetésre került a településszerkezeti terv, a 2021. évi XXXIX. törvény által. A **településszerkezeti terv helyett bevezetésre került a településrendezési terv**, amely a helyi építési szabályzat elfogadásával történik.

A helyi építési szabályzat továbbra is települési önkormányzati rendeletben jelenik meg, amelyben figyelembe veszik a település adottságait és sajátosságait és a képviselő-testület fogad el. A korábbiakhoz hasonlóan, ebben az esetben is eltérő a főváros helyzete, mivel kerületenként készítenek kerületi építési szabályzatot, valamint ezekkel párhuzamosan megjelenik a fővárosi rendezési szabályzat is, illetve a Dunaparti és a Városligeti építési szabályzat. A helyi építési szabályzat esetében szintén érvényesül az „egy település, egy szabályzat” elv, amely valamennyi települési önkormányzat számára kötelező feladatként jelenik meg.

A szabályzat minimális tartalmi követelménye az építési övezet és az övezet meghatározása, illetve az alábbi területek rögzítése:

- építési övezet és az övezetre az építési hely,
- a megengedett legnagyobb beépítettség és beépítési magasság,
- a legkisebb zöldfelület mértéke,
- közműellátás,
- járműelhelyezés,
- az elhelyezhető és tiltott rendeltetések,
- valamint a telekalakítás szabályai.

Mindemellett, itt jelennek meg az örökségvédelmi, régészeti és természetvédelmi szempontból érintett területek szabályozásához kapcsolódó rendelkezések.

A legfontosabb kritérium a **településrendezési terv vonatkozásában, hogy kizárólag a településfejlesztési tervvel összhangban készülhet**. Ez a fajta gondolkodásmód a két szabályozás közötti összhangot hivatott biztosítani, azzal, hogy a településfejlesztési terv módosítása esetén a képviselő-testület köteles dönteni arról is, hogy a településrendezési tervet változatlanul hagyja, vagy azzal való összhang érdekében módosításra szorul.

A szabályozás újragondolását számos tényező indokolta, amelyek között az egyik leglényegesebb, hogy a tervmódosítások **minél rövidebb határidő** alatt megtörténjenek. A **gyorsabb és rövidebb eljárásokat** a stratégiák és tervdokumentációk számának csökkentésével akarták elérni, amely biztosítaná egyrészt az indokolatlan és alaptalan párhuzamosságok megszüntetését, valamint a hatékony eljárások lefolytatását.

A jogalkotó egy radikális módosítással kívánta elérni, hogy minél átláthatóbbak és egyszerűbbek legyenek az eljárások, valamint, hogy a digitalizáció által kínált lehetőségek integrálásával a bürokratikus terheket is csökkentse az E-TÉR, országos településrendezési nyilvántartási rendszer által.

A 2021-es módosítások a következő jogszabályokat érintették:

- a 314/2012. (XI.8.) Korm. rendeletet a 419/2021. (VII.15.) Korm. rendelet váltotta fel,
- a 420/2021. (VII.15.) Korm. rendelet a településtervezéssel kapcsolatos jogszabályokat módosította, a tervfajták megváltoztatásával, illetve átnevezésével,
- a területek biológiai aktivitásértékének számításáról szóló 9/2007. (IV. 3.) ÖTM rendelet hatályon kívül helyezése, ennek módosított tartalma az 419/2021. (VII.15.) Korm. rendeletben került rögzítésre,
- az Építésügyi Dokumentációs és Információs Központról, valamint az Országos Építésügyi Nyilvántartásról szóló 313/2012. (XI. 8.) Korm. rendelet módosítása is megtörtént, az új eljárás és nyilvántartásba vételről gondoskodó szervek megjelölése miatt.

A jogszabályok módosítása körében kiemelést érdemel, hogy a korábbi szabályozással ellentétben **kötelezővé válik a településtervezési jogosultság**

megléte a településterv elkészítése során. Ezzel a lépéssel már a kezdeti stádiumtól biztosítani kívánják, hogy **szakmailag megalapozott döntések** szülessenek.

A másik radikális változás, hogy – általam is helyesnek ítélt módon – differenciálja a jogszabály a településeket az ott élő lakosság létszáma alapján, és az 5000 fő alatti kistelepülések esetén opcionálisan felkínál egy egyszerűsített településterv tartalmat is, miközben arra is lehetőséget ad, hogy a teljes településterv kidolgozásra kerüljön.

A településtervek tartalmáról, elkészítésének és elfogadásának rendjéről szóló 419/2021. (VII. 15.) Korm. rendelet részletesen meghatározza a településfejlesztési terv és településrendezési terv megalkotásának, módosításának szabályait. A **tervek egyeztetése, a jogszabályban meghatározott adatok szolgáltatása** – megfelelő átmeneti időszak biztosításával – **egységessé és digitálissá válik.** A jogszabály erre a Lechner Tudásközpont Nonprofit Kft. által üzemeltetett Elektronikus Térségi Tervezést Támogató Rendszert jelöli ki, amely lehetőséget biztosít a partneri egyeztetések lefolytatására.

Arra a következtetésre jutottam, hogy a jogalkotó az új típusú megközelítés által a településtervezési tevékenység alatt a településtervet és azok módosítását érti. A településterv lényegében az imént elemzett két dokumentum gyűjtőfogalmaként magába foglalja a településfejlesztési tervet, illetve a településrendezési tervet is. Túl azon, hogy mindkét dokumentum egészen más szerepet tölt be, azt láthatjuk, hogy az elfogadásuk is jelentősen eltér, hiszen a településfejlesztési terv elfogadása normatív határozattal történik, addig a településrendezési terv önkormányzati rendelettel válik hatályossá. A Mötv. vonatkozó rendelkezése szintén módosult, amely következtében a településfejlesztési terv és a településrendezési terv jóváhagyása a képviselő-testület hatásköréből nem ruházható át.

Lényeges, hogy a korábbi szabályozás által meghatározott dokumentumok még jelenleg is működnek a gyakorlatban, hiszen az új szabályozás eltérő ütemezés szerint lép hatályba, aszerint, hogy a megszűnő

dokumentumok – a településfejlesztési koncepció, az integrált településfejlesztési stratégia és a településrendezési eszközök – elkészítésre kerültek az adott településen vagy kerületben, vagy sem. Úgy gondolom ez a fajta megközelítés szintén **segítő módon viszonyul a települések működéséhez.**

Az időbeli hatály a következőképp alakul az egyes települések vonatkozásában:

1. Ha a hivatkozott három dokumentum nem készült el az adott településen, vagy a település önként vállalja az új típusú dokumentumok elkészítését, akkor az újonnan kialakított településfejlesztési és településrendezési terv legkésőbb 2024. január 1-ig lép hatályba.
2. Abban az esetben, ha a dokumentumok elkészültek, akkor a településtervezési terv legkésőbb 2027. július 1-ig válik hatályossá.
3. A főváros esetében pedig eltérő határidő kerül rögzítésre, amely értelmében a három kivezetett dokumentum 2025. június 30-ig maradhat hatályban.

Az Étv. további határidőket is megfogalmaz a különböző dokumentumokkal kapcsolatban, amelyek közül kiemelném azt a jelentős újítást, hogy 2022. január 1-től kezdődően a településfejlesztési és településrendezési tervek elkészítése és módosítása az **Elektronikus Térségi Tervezést Támogató Rendszerben** (a továbbiakban: E-TÉR) történik. Az E-TÉR azonban **nem kizárólag az új típusú dokumentumok vonatkozásában kerül alkalmazásra, hanem a már meglévő, korábban elkészített dokumentumok módosítása és véleményezése is online, digitális formában történik.**

Az E-TÉR létrehozásának alapját az adta, hogy a teljes tervezési, fejlesztési eljárás digitális, webes formában elérhető módon történjen, ezzel minden szereplő számára adott lett a webes támogatás. Ezzel a döntéssel és újítással alapvetően két irányból támogatják a településfejlesztés szereplőit, hiszen egyrészt mindenki számára könnyen elérhetővé kívánják tenni a szabályozás kapcsolódó részeit a könnyebb áttekinthetőség érdekében, másrészt

a hivatalos dokumentálás, a véleményezési folyamat teljes mértékben online módon történik. Harmadrészt pedig lehetőséget biztosít arra, hogy a részvételt is erősítse, amely során az érdeklődők, és az érintett szereplők már a tervezés kezdeti szakaszában bevonásra kerülhetnek és lehetőséget kapnak arra, hogy a tervezéssel kapcsolatos információkat megismerjék és együttműködjenek az érintett szereplőkkel. A Magyar Urbanisztikai Társaság 2021 nyarán nyilatkozatot adott ki, amelyben összesítette szakmai álláspontját, amely szerint indokoltnak tartották a módosítást, és a tervek számainak csökkentését, azonban önmagában a számok mérséklése nem elegendő ahhoz, hogy valóban elérjék a kívánt célokat, hiszen ezt nagyban befolyásolja a tervezési rendszer tényleges átalakulása és a gyakorlati tapasztalatok.⁵⁴⁸ **Az uniós elvárásoknak megfelelően pedig felhívja a figyelmet arra, hogy a tervek készítésénél nem elegendő a helyi lakosság tájékoztatása a tényleges részvétel megvalósítása érdekében, hanem a részvételt segítő tényleges bevonást szükséges ösztönözni.**

Jelen fejezet a településfejlesztés, valamint a településrendezés fogalmi körét és a hazai szabályozás alapjait vizsgálta. Megállapíthatjuk, hogy a településfejlesztés feladata a településen élők számára a települési élet- és környezetminőség javítása, a környezetbiztonság erősítése, a fenntarthatóság biztosítása, ezzel összhangban a rövid, közép- és hosszú távú fejlesztési irányok, célok kijelölése és az azok elérését biztosító beavatkozások meghatározása.⁵⁴⁹

A fejlesztési tevékenység során elvárásként jelenik meg, hogy az országos és térségi érdekeket szem előtt tartsák, valamint, hogy a célok, a településsel szomszédos és a más módon érdekelt többi település településtervének figyelembevételével kerüljenek kialakításra.

A vonatkozó jogszabályok a települési önkormányzatok számára feladatként határozzák meg, hogy településfejlesztési tervet készítsenek. A településfejlesztési terv célja, hogy a település tervszerű, fenntartható, valamint gazdaságos fejlesztése és üzemeltetése valósuljon meg.⁵⁵⁰

⁵⁴⁸ Országgyűlés Hivatala (2021/70)

⁵⁴⁹ DOUGLAS (2012)

⁵⁵⁰ KERÉKES (2002)

A településfejlesztési tervben az önkormányzat a területi adottságok és összefüggések figyelembevételével rövid, közép- és hosszú távra rendszerbe foglalja településfejlesztési szándékait, meghatározza a település jövőképét, meghatározza az integrált fejlesztési célokat és a célok elérését szolgáló feladatokat.

Úgy gondolom a hazai szabályozás átalakítása teljes mértékben indokolt volt. A jelenleg hatályos szabályozás értelmében a településfejlesztési koncepció, az integrált településfejlesztési stratégia és a településszerkezeti terv helyett egy terv kerül kidolgozásra a településfejlesztési terv. A településrendezés oldalán pedig a helyi építési szabályzat maradt meg, amely településrendezési tervként került meghatározásra. A korábbi szabályozás számos terhet és problémát okozott a helyi önkormányzatoknak, mivel a dokumentumok száma és azok összhangjának fenntartása nehezen volt követhető. Az új szabályozással az **„egy település, egy terv” elv érvényesül, ami csökkenti a bürokratikus terheket és átláthatóbbá teszi az eljárásokat.** A településrendezési és a településfejlesztési tevékenységek ennek hatására egy eljárásban jelennek meg.

Visszautalva a Magyar Urbanisztikai Társaság gondolatára, miszerint a részvételt erősítő tényleges bevonás lehet a településfejlesztés alapja, szükségesnek tartom a következőkben megvizsgálni a társadalmi részvétel lehetséges eszközeit.

IX. FEJEZET

A TÁRSADALMI RÉSZVÉTEL ÉS A TELEPÜLÉSFEJLESZTÉS

A digitális átállás következtében egyre inkább teret hódít magának az infokommunikációs eszközök egyes állami mechanizmusokba történő integrálása. A téma szempontjából nehézséget okoz az a dogmatikai homály, és fogalmi zavar, ami az e-demokrácia és az e-kormányzás között jelenik meg. Az említett két fogalmat nagyon gyakran szinonimaként nevesítik és használják, ami arra vezethető vissza, hogy a két jogintézmény céljai jelentős mértékben fedik egymást, mindkettőnek alapját jelenti a digitalizáció és az IKT eszközök alkalmazása, valamint az alkalmazott jogi eszközöknek a köre is átfedésben van, hiszen mindkettő esetében megjelenik a részvétel, illetve a transzparencia is.⁵⁵¹

A legfőbb különbség mégis azt gondolom, hogy egészen egyértelmű, hiszen az **e-demokrácia alapvetően politikai oldalról közelíti meg a részvételi lehetőséget**, és a polgárok számára egy széleskörű politikai töltetű részvételi eszközrendszert biztosít. Ezzel szemben az **e-kormányzat a digitalizáció által kínált lehetőségek alkalmazásával a közigazgatás működését alakítja át alapjaiban**.⁵⁵² Egyes megközelítések szerint azzal, hogy a részvételi eszközöket digitalizáljuk nem valósul meg az e-demokrácia, kizárólag a kommunikáció egy új formája jöhet létre – közigazgatási szempontból – a szakirodalom ezt a fajta kommunikációs fejlődést az e-kormányzat körébe sorolja.

A részvétel szempontjából nagy áttörést hozott a digitalizáció és az új média eszközök megjelenése, amelyek az egyirányú, illetve kétirányú kommunikációt is erőteljesen átalakították. A különböző internetes fórumok,

⁵⁵¹ CZÉKMANN (2016)

⁵⁵² Az értekezés témája miatt indokoltnak tartom az általános fogalmi és jogi környezet vizsgálata mellett az elektronikus és digitális formák elemzését is.

közösségi platformok lehetőséget teremtenek arra, hogy a részvétel eszköztára szélesebb körben elérhetővé váljon.

IX.1. A részvétel jogi alapjai, a politikai részvétel

A társadalmi részvétel támogatása szempontjából azt láthatjuk, hogy a jogi keretek adottak, a közösség irányába tolmácsolt információk mennyisége pedig folyamatosan növekszik, kérdés az, hogy akár a helyi önkormányzatok döntéshozói, akár a közösség tagjai oldaláról megvan-e a megfelelő kompetencia annak érdekében, hogy ezek tényleges gyakorlati eredményeket is hozzanak.

A helyi önkormányzati rendszerben a közösségi hatalomgyakorlásnak két formája valósulhat meg, a közvetett képviselő útján történő hatalomgyakorlás és a közvetlen módozat. **Általános igazság, hogy a helyi közösség léte önmagában nem elegendő a helyi önkormányzat működéséhez, azonban a hatékony működés nem valósulhat meg a helyi közösség aktív részvétele, közreműködése nélkül.**⁵⁵³ Az aktív közreműködés úgy gondolom, önmagában a képviselő-testület útján nem teljedhet ki, annak ellenére, hogy a közvetett demokrácia lényegi elemét jelenti, épp ezért nem lehet figyelmen kívül hagyni a helyi közösségek igényeit.

Ahogy már a bevezetőben említésre került, a részvétel fogalma értelmezhető politikai és igazgatási formában is. A **politikai részvétel** az demokrácia fogalmához kapcsolódik, amelyben a demokrácia kifejezés alapvetően az emberek jogait jelenti. Általánosságban olyan politikai rendszerre utal, amelyet a társadalom tagjai együtt hoznak létre, és a közösség tagjai jogosultak a döntéshozatalban részt venni. Természetesen a különböző életfeltételek és igények alapján eltérő érdekek fogalmazódnak meg. A differenciált és egyenlőtlen életkörülmények miatt cél – mivel egyenlő

⁵⁵³ FÁBIÁN (2016/4) p. 35.

létfeltételek megteremtésére nem képesek a társadalmak –, hogy konszenzust hozzanak létre, vagy megpróbálják közelíteni egymáshoz az érdekeket.

A politikai részvétel – a választás lehetősége – önmagában nem elegendő a demokratikus rendszer megvalósítása érdekében, hiszen annak kizárólag „szükségszerű” eleme. **Kérdés az, hogy a mai magyar jogszabályi struktúrában a politikai részvétel mellett milyen más lehetőségek állnak a közösség rendelkezésére.**

A képviseleti demokrácia megjelenését tekintve mérsékelt vagy radikális formában jelentkezik.⁵⁵⁴ A demokrácia „mérsékelt” formájában a választók viszonylag passzív szerepet játszanak, és a választott képviselők rendelkeznek jogokkal, illetve őket terheli kötelezettség arra vonatkozóan, hogy a választókat érintő döntéseket meghozzák.⁵⁵⁵ Ezzel szemben a „radikális” formában a megválasztott képviselő nem a saját akarata szerint jár el, hanem kizárólag a választók véleményét közvetíti.⁵⁵⁶

Az általános elméletek vizsgálva azt láthatjuk, hogy a kollektív döntések alapján a politikai szereplők sok esetben az önérdeküket követő döntéshozóként viselkednek. A politikusok újraválasztási esélyeiket, a bürokraták pedig a rendelkezésükre álló költségvetési eszközöket igyekeznek maximalizálni. Ebben az esetben az állampolgárok kizárólag passzív szerepet töltenek be és a demokratikus jogaikat a választások útján gyakorolják.⁵⁵⁷

A másik irányzat a deliberatív demokrácia, amely a közjót helyezi a középpontba és lehetőséget biztosít az állampolgárok számára, hogy nyilvános vita keretében kinyilváníthassák véleményüket, nézeteiket. A cél, hogy konszenzus jöjjön létre a döntéshozatali eljárás zárásaként, akár szavazás által is.⁵⁵⁸ Az önkormányzati munkában egyszerűnek tűnő alternatíva a deliberatív demokrácia alkalmazása, azonban a kivitelezés ennél sokkal bonyolultabb, főként a komplex, megosztott társadalmakban.⁵⁵⁹ A részvételi és a deliberatív

⁵⁵⁴ KENDE (1994) p. 4.

⁵⁵⁵ HOLDEN (1993) pp.142-146.

⁵⁵⁶ HELD (1987)

⁵⁵⁷ POLÓNYI (2002)

⁵⁵⁸ KIS (2000)

⁵⁵⁹ KOHN (2000) pp. 408-429.

demokrácia kiegészítheti a képviseleti demokráciát, valamint annak hiányosságait.⁵⁶⁰

Részvételi demokrácia és a képviseleti demokrácia párhuzamos érvényesülését, és egymást kiegészítő jellegét uniós szinten már a Lisszaboni Szerződés is elismerte hivatalos formában. A szerződés 10. cikke, illetve 11. cikke rögzíti ezt a két fogalmat, amely keretében egyrészt a polgárokat felruházzák azzal a joggal, hogy részt vehessenek az Európai Unió demokratikus életében, valamint kimondja, hogy a polgárokhoz lehető legközelebb eső szinten kell meghozni a döntéseket a lehető legnyilvánosabb formában, amely utal a szubszidiaritás elvének szerepére is. Ezzel a megközelítéssel a részvétel lényegében a polgárok jogává válik, a szubszidiaritás elve pedig a részvételi demokráciának az egyik hangsúlyos alapkövét fogja jelenteni.⁵⁶¹

Az Európai Unió működése szempontjából a részvétel a legtöbb esetben a szubszidiaritás elvével és a partnerség elvével összhangban jelenik meg. A szubszidiaritás elve, ha a fogalom tényleges jelentését vizsgáljuk, azt mondja ki, hogy mindenkinek kötelessége és joga a saját, valamint a közösségénél felmerülő problémáinak megoldása. Ha a szubszidiaritás elvének a gyakorlati megvalósulását nézzük, azt mondhatjuk, hogy alapja, hogy a döntéseket azon a szinten kell meghozni, ahol a problémák megjelennek.⁵⁶²

Az EU alkotmány tervezete konkrétan meghatározta az állampolgári részvétel négy fő területét, amelynél fontos megjegyezni, hogy kifejezetten az állampolgárok körére fókuszált. Itt nevesítette a javaslattevési jogot, amely keretében minden állampolgárnak jogában áll javaslatokat tenni az őt érintő témában, rögzítette a vitatkozás jogát, amelynél lehetőséget kell biztosítani arra, hogy az állampolgárok a saját nézeteiket kifejtthessék, illetve új javaslatokat fogalmazhassanak meg. Rögzítette továbbá a döntés jogát, amely keretében az állampolgároknak biztosítani kell azt a jogot, hogy a megfelelő területi szinten

⁵⁶⁰ OROSS (2020) pp. 105-120.

⁵⁶¹ Lisszaboni Szerződés az Európai Unióról szóló szerződés és az Európai Közösséget létrehozó szerződés módosításáról

⁵⁶² A partnerség elvéről részletesen a disszertáció IV. fejezete tartalmaz részletesebb elemzést.

kifejezhessék véleményüket, valamint elérhetővé kell tenni az informálás, és informálódás jogát is.

Az 1990-es évek közepétől a Lisszaboni stratégia új megközelítést alkalmazott erre vonatkozóan. A stratégia egyértelműen kimondja, hogy a helyi közösségek, valamint a helyi önkormányzatok között a partnerségi viszony erősen hiányos, és ez hátrányos következményeket eredményezett az uniós célkitűzések megvalósítása során.⁵⁶³

A XX. század második felében a nyugati országokban megjelent a „**demokratikus deficit**”, amely a részvétel problémájaként aposztrofálható. A politikai választásokon alapuló képviseleti demokrácia, mondhatjuk, hogy formálissá vált, és igény jelentkezett arra, hogy az állampolgárok két választás között is lehetőséget kapjanak arra, hogy beleszóljanak a közügyekbe, valamint az őket érintő döntések meghozatalába. Ez a fajta gondolkodásmód már a XX. század végére beépült a nyugati országok jogrendjébe, napjainkban pedig az Európai Unió egyik legalapvetőbb működési elvévé vált a részvételi elv.

A **részvételi jogok lényegében gyűjtőfogalomként jelennek meg**, melyre több értelmezés is létezik a szakirodalomban. Az Aarhusi Egyezmény például a jogorvoslathoz való jogot, az információhoz való jogot, és a döntéshozatal jogát nevesíti a részvételi jogok keretében.

A részvételi demokrácia legáltalánosabb megjelenési formája a választás, ami lehetőséget biztosít az állampolgároknak a közügyek befolyásolására. A választások körében megjelenik a népszavazás és a népi kezdeményezés. Ez a fajta megközelítés azonban szűken értelmezi a részvétel kategóriáját, mivel kizárólag a természetes személyek, állampolgárok esetében jelenik meg, és a különböző állampolgári szerveződések, civil szervezetek háttérbe szorulnak. A részvételi demokráciával kapcsolatban gyakran felmerül az a kérdés, hogy milyen széles körben szükséges kiterjeszteni ezt a jogintézményt.

⁵⁶³ UGRIN (2006/3)

IX.2. A társadalmi részvétel mint fogalom

A részvétellel kapcsolatban számos fogalom jelenik meg a szakirodalomban, mint például az állampolgári részvétel, a közvetlen demokrácia, az aktív állampolgárság és a társadalmi részvétel.

Az **állampolgári részvétel** esetében már a nevéből következtethetünk arra, hogy középpontjában az állampolgárok állnak, akik mellérendeltségi, partneri viszonyban vannak az önkormányzattal. Az állampolgárok szerepét hangsúlyozva, lehetőséget biztosít a döntéshozatalban való részvételre, azzal, hogy a tényleges felelősséget az önkormányzatok vállalják, mivel a döntések meghozatalára is ők jogosultak.⁵⁶⁴

A **közvetlen demokrácia** keretében a nép közvetlenül hoz döntéseket, képviseleti szervek létezése nélkül, szavazás útján vagy jelenlét keretében.⁵⁶⁵ Maradva az állampolgár fókuszú felfogásoknál az **aktív állampolgárság** ismérve egy olyan részvétel, amely részvételt jelent a civil társadalomban, a közösségi és politikai életben. A három legjellemzőbb tulajdonsága, hogy aktív, ami a készségekre, ismeretekre vonatkozik, a második, hogy felelős, azaz a jogaival és kötelezettségeivel egyaránt tisztában lévő állampolgárokat feltételezi, valamint, hogy demokratikus legyen, vagyis, olyan magatartást kötelesek gyakorolni, ami a demokrácia keretein belül értelmezhető és nem fér bele kirekesztő magatartás.⁵⁶⁶

A társadalmi részvétel pedig egy folyamat, amelynek keretében a ciklus során a különböző települési szereplők (lakosság, érdekvédelmi csoportok, civil szervezetek) közvetlenül részt vesznek a helyi közügyekkel kapcsolatos mérlegelésben, az önkormányzati tervezésben és döntéshozásban. A kialakult szóhasználatban ezen azt értjük, amikor az önkormányzat vagy bármely szereplő kezdeményezésére valamely helyi közügyben aktív kommunikáció indul a megválasztott önkormányzat és más települési szereplők között.

⁵⁶⁴ SKORIC (2003)

⁵⁶⁵ KÜPPER (2011)

⁵⁶⁶ GÁTI (2010)

A társadalmi részvétellel kapcsolatos szakirodalom széles körben szabályozza, egymástól nagyon eltérő módon a részvétel fogalmát, és másképp határozza meg azt is, hogy mi nem minősül részvételnek.

ARNSTEIN az állampolgári részvétel körében foglalkozott a részvétel fogalmával. Értelmezésében a részvétel kategorikus kifejezése az állampolgári hatalomnak, ami a **hatalom olyan újraelosztása**, amely a „nincstelen” állampolgárokat – akik jelenleg ki vannak zárva a politikai és gazdasági folyamatokból – képessé teszi, hogy a jövőben akaratlagosan be legyenek vonva. Ez a fajta megközelítés teljes egészében hatalom létre koncentrál, hiszen az minősül részvételnek, amikor a résztvevők hatalommal rendelkeznek a döntés meghozatalára vagy befolyásolására. Kiemelt szempont, hogy a döntési folyamatok során a döntés jogával hatással legyenek a döntés végeredményére is, tehát érdemben tudják azt befolyásolni, ne csak elmondják a véleményüket, hanem kézzelfogható eredménye is legyen azoknak.⁵⁶⁷

RENN és szerzőtársai megfogalmazása szerint a társadalmi részvétel lényege, hogy különböző fórumok kerüljenek megszervezésre egy-egy döntési vagy problémamegoldási helyzetben, ahol a kormányzati szereplők, az állampolgárok, a vállalati szféra és egyéb civil **érintett szereplők aktív kommunikációját** biztosítják.⁵⁶⁸

Ebben a definícióban a szerzők rögzítik, hogy pontosan mit tekintenek társadalmi részvételnek, amelybe beleértik a közgyűlést, a fókuszcsoportot, a népszavazást és népi kezdeményezést, a közmeghallgatást, illetve a kérdőíves felméréseket is. A legfőbb szempont, hogy ebben a megközelítésben egy diszkurzív, párbeszédre alapuló folyamat alakuljon ki, ahol kétirányú kommunikáció van az állam és a közösség tagjai között.

Ehhez a megközelítéshez kapcsolom ROWE–FREWER álláspontját, amelyben szintén megjelenik a kommunikáció, azonban élesen elkülönítik a részvételtől. Ennek alapja, hogy a **részvétel esetében valódi input szükséges a**

⁵⁶⁷ ARNSTEIN (1969) pp. 216–224.

⁵⁶⁸ RENN – WEBLER – WIEDEMANN (1995) pp. 1-16.

döntésre vonatkozóan, amennyiben ez nem érvényesül, kizárólag kommunikációról beszélhetünk.

A kommunikációnak három típusát különböztetik meg, amelyben megjelenik az egyirányú, illetve kétirányú kommunikáció is. Az egyirányú kommunikáció egyszerűsített változata, amikor az állami szereplők felől indul a kommunikáció, vagyis az információk megosztása a társadalom tagjai felé, ez a public communication. Szintén egyirányú kommunikációnak minősül, ha a társadalom szereplői a döntéshozók felé tehetnek fel kérdéseket, ezt társadalmi konzultációként, public consultation-ként nevesíti a szakirodalom. Amennyiben pedig az **információ áramlása kétirányú, akkor valósul meg a tényleges társadalmi részvétel** a public participation.⁵⁶⁹

FIORINO értelmezésében a részvételi folyamatok során négy főbb elvárás jelenik meg:

1. Biztosítani kell a laikusok direkt részvételét a döntések során.
2. **Együttműködést** kell teremteni a részvételi folyamatok keretében a helyi közösség, valamint az államigazgatás szereplői között.
3. Face to face megbeszéléseket kell biztosítani, ahol érvényesül a személyes részvétel lehetősége.
4. Az állampolgárok vonatkozásában biztosítani kell azt a jogot, hogy **a hivatali apparátussal hierarchiában azonos szinten álljanak**, és egyenlő módon léphessenek fel a részvétel keretében.⁵⁷⁰

Ahogy már korábban rögzítésre került, a társadalmi részvétel fogalma szorosan kötődik a részvételi demokrácia felfogásához. Ha a részvételi-képviselési demokráciát vizsgáljuk a legfőbb korlátját azt jelenti, hogy az állampolgárok számára csak kismértékű politikai beleszólásra ad lehetőséget, és ez is egy meghatározott időintervallumban jelenik meg, különösen a választások időszakában. Ez az, ami a tényleges igazgatási megközelítést erősítette, hiszen egyre inkább megjelent egy olyan fajta igény a közösség részéről, hogy ők is szeretnének közvetlenül beleszólni a saját környezetük alakításába, és nem

⁵⁶⁹ ROWE – FREWER (2005) pp. 251–290

⁵⁷⁰ FIORINO (1990) pp. 226–243.

kizárólag a népszavazások alkalmával, hanem azoktól függetlenül, szélesebb körben.

Úgy gondolom, hogy a társadalmi participáció, ha általánosan vizsgáljuk azt jelenti, hogy olyan lehetőségeket biztosítanak különböző megoldások által, amellyel akár közvetlen, akár közvetett módon döntéshozatalban részt vehetnek a társadalom szereplői.

Az általános megközelítés alapján, lényegében társadalmi részvételnek minősül minden olyan tevékenység, amelyet az egyén a „magánéletén” kívül végez. Megjelenhet aktív vagy passzív formában a társadalmi részvétel, például önkéntes munka teljesítésével vagy egy egyesületi tagság fennállásával. A jogi oldalról megközelítve pedig azt láthatjuk, hogy a részvétel kapcsán elsősorban a képviselő választás, népszavazás, népi kezdeményezés, ami eszünkbe jut, azonban nem lehet figyelmen kívül hagyni azokat az egyéb eszközöket sem, amelyek lehetőséget biztosítanak arra, hogy a társadalom tagjai beleszólhassanak a közügyekbe.⁵⁷¹

Egyes megközelítések szerint a participáció a laikusok bevonását kívánja biztosítani, olyan esetekben, amikor az őket érintő döntések meghozatalára kerül sor. Ez a fajta szemléletmód rávilágít arra, hogy a tényleges döntések meghozatalánál elengedhetetlen az elmélyült szakmai tudás mellett a tapasztalatok, igények figyelembevétele is. Több fogalmi megközelítés és gyakorlati tapasztalat arra hívja fel a figyelmet, hogy a helyi önkormányzatok oldaláról vizsgálva nehézségeket okozhat a társadalmi részvétel, azonban összességében mindenki számára – a közösség tagjainak a döntéshozóknak, és a társadalom egészének – hasznos lehet ennek biztosítása.

A társadalmi részvétel, mint fogalom különböző mechanizmusokat jelöl, amelyek közös jellemzője, hogy arra biztosítanak lehetőséget, hogy az egyes személyek, vagy csoportok a közügyekben megoszthatják véleményüket. Ennek a tevékenységnek különböző formái jelennek meg, mint például a képviselő választásokon való részvétel, különböző kampányokban való részvétel, a politikai oldalról hely népszavazások kezdeményezése, általános

⁵⁷¹ FERENCZ (2015) pp. 10-19.

társadalmi részvétel oldalán konferenciák kerekasztal beszélgetések fórumok szervezése szintén hasznos eszközként jelenhet meg.

Mindezek alapján arra a következtetésre jutottam, hogy a társadalmi részvétel egy összetett, komplex fogalom, amelynek alapja az együttműködés és az aktív részvétel, ami igazgatási és nem politikai részvételt és tevékenységet jelent. Lényeges szempont továbbá, hogy a társadalom összes szereplőjének biztosított legyen a lehetőség arra, hogy aktívan részt vegyen az állami feladatok ellátásában az államigazgatás szereplőivel együttműködve, akár véleményük megosztásával, ötletek, igények bejelentésével, problémák felvetésével, vagy a végrehajtásban végzett tevékeny magatartás által.

IX.3. A társadalmi részvétel eszközei és intézményei

A XX. századot nagy valószínűséggel az emberiség történetének egyik legjelentősebb korszak változásaként fogják majd emlegetni a globalizáció és a digitalizáció eredményeképp. Az új típusú információs, digitalizációs korszak hatással van az államigazgatásra, ezen belül a helyi önkormányzatok működésére is. Az említett külső tényezők rákényszerítik a helyi önkormányzatokat arra, hogy az infokommunikációs technológia terjedésével párhuzamosan felmerülő új helyzettel, akár problémákkal is szembe nézzenek.

Azt láthatjuk, hogy az új típusú kapcsolatok eredményeként és az Európai Unió által elvárt partnerségi elv átültetésével, az államigazgatás kizárólag abban az esetben tud majd működni, ha képes lesz szakítani az eddig bevett szokásokkal, elvekkkel, és hajlandó nyitni az együttműködés, a participáció elve felé, amely az információs kor társadalmi változásainak hatására került a középpontba.

Ennek az egyik nemzetközileg is elismert eszköze a strukturált párbeszéd rendszere, amely garanciát adott arra, hogy a már fennálló alkotmányos rend mellett lehetőséget biztosítsanak arra, hogy intézményesített keretek között a

helyi közösségek is bevonásra kerüljenek a döntések előkészítésébe, illetve a végrehajtás ellenőrzésébe.

A gyakorlati tapasztalatok alapján a legtöbb esetben írásos formában állapodnak meg a helyi közösségek a helyi önkormányzatokkal, azonban ez a megállapodás önmagában nem elegendő, hiszen szükséges még mellé, hogy a helyi önkormányzat választott testülete szavazással elfogadja azt.

A társadalmi részvétel, társadalmi bevonás – az én értelmezésemben – az angol „public participation” fogalmával jelenik meg, ahol a döntéshozók egyértelmű célja, hogy a helyi közösségek egészével szoros együttműködést valósítsanak meg az igazgatási tevékenységek ellátása érdekében. A településfejlesztéssel való kapcsolat szempontjából vizsgálva kiemelendő a döntéshozók és a helyi közösség között egy szorosabb kapcsolat létrehozása, amely által meghatározott keretek között bele lehet szólni a mindennapi történésekbe és aktívan közreműködni a várostervezési folyamatokban.

1. A társadalmi részvétel szintjei

A részvételnek különböző szintjeit nevesíthetjük, amelyeket a legtöbb esetben négy különböző fokozatba sorolnak.

A részvétel, mint lehetőség több szinten megjelenhet, amely meghatározó a település működése szempontjából, hiszen a tájékoztatástól kezdődően, egészen az öngazgatás megvalósulásáig széles skálán mozog a tartalmát tekintve a közösség településfejlesztési feladatokba történő bevonása.⁵⁷²

A következőkben az 1996-os United Nation Capital Development Fund keretében PRETTY által meghatározott részvételi modellen, **részvételi létrán keresztül szemléltetem** az egyes szintek közötti különbségeket:

1. **Manipuláció:** lényegében nem valósul meg részvétel, csak a betanítás lehetősége.
2. **Informálás:** érintett szereplők tájékoztatása.

⁵⁷² DIETZ (2011) pp. 90-112.

3. **Konzultáció:** a közösség kérdéseket kap az önkormányzattól, amelyre válaszolhat, lényegében lehetőséget biztosít a véleményük megosztására.
4. **Kivitelezés:** érintett szereplők csoportokat alkotva végzik tevékenységüket.
5. **Konszenzusépítés:** a közösség interakcióba lép és közösen elemzik az egyes projektek esetleges problémáit és lehetséges megoldásait.
6. **Döntéshozatal:** a közösség tagjai kollektív döntéseket hoznak.
7. **Társulás:** tapasztalatsere a közös cél érdekében, egyenlő – mellérendelt felek között.
8. **Önigazgatás:** az érintett szereplők kezdeményeznek.⁵⁷³

Egy másik megközelítés szerint a legkevésbé intenzív, tehát az első fokozat a **tájékoztatás**, amelyik lényegében az információhoz való hozzáférést biztosítja, ezzel egy alacsony szintként jelenik meg és a legtöbb esetben azt jelenti, hogy a hatóságok egyoldalú formában információt szolgáltatnak az állampolgárok vagy a közösség egyéb tagjai számára, az az interakció ténylegesen nem valósul meg.⁵⁷⁴

Második szint a **konzultáció** szintje, ahol már a hatóságok interakciót várnak a közösség tagjai részéről, hiszen kikérik a véleményüket bizonyos témákban, esetleges fejlesztési kérdésekben. Ebben a formában a hatóság kezdeményező szerepben jelenik meg, azaz olyan kérdések megtárgyalására kerül sor, amelyet a hatóság lényegesnek ítél meg és a közösség elé tár, vagyis az állampolgárok vagy a közösség egyéb szereplői nem jelölnek meg megtárgyalandó témákat.

A harmadik szint, amely már egy fejlettebb formája a részvételnek, a **párbeszéd**. Ebben a formában bármelyik fél kezdeményezhet egyeztetést, és egy széles körű együttműködés jelenti az alapját. A párbeszéd feltételezi a kétirányú kommunikációt, amelynek alapja a közös cél. Párbeszéd keretében különböző lehetőségek jelennek meg az eszköztárban ilyen például a közösségi

⁵⁷³ Building new communities <https://tinyurl.hu/MSfI> (letöltve: 2022. július 5.)

⁵⁷⁴ REISINGER (2012)

meghallgatás, vagy a civil szervezetek és a hatóságok közötti találkozók lehetősége.

Az utolsó, legintenzívebb részvételi forma a **partnerség**. A partnerség alapját az adja, hogy a döntéshozatali folyamat teljes egészében arra épül, hogy a felelősséget megosztják egymás között. Ennek keretében szoros együttműködés valósul meg a hatóságok és a közösség tagjai között, azonban a résztvevők függetlenek maradhatnak és önállóan működhetnek. A partnerségi kapcsolatra gyakorlati példa lehet egy részvételi fórum, vagy például közös döntéshozó testületeknek létrehozása.

2. A társadalmi részvétel intézményei

A részvétel szintjeihez kapcsolódva különböző intézmények jelennek meg, amelyek közül néhányat kiemelve kívánom a részvétel sokszínűségét bemutatni.

Az **állampolgári tanács (citizens jury)** a közösségi tervezésnek az intézménye, amely keretében a közösség bevonásra kerül a közigazgatási döntéshozatalba akár helyi vagy akár területi vagy központi szinten is.⁵⁷⁵

Másik példa a **szomszédsági öngazgatás** esete, amelyben a civil szervezetek az önkormányzatokkal együttműködve különböző közszolgáltatási feladatok ellátását vállalják. Lényeges szempont, hogy ebben az esetben a közszolgáltatások, közfeladatok ellátása intézményesített módon, jogszabályi keretek által meghatározott formában történik. Itt említhető még a szomszédsági körök esete is, amely keretében a közszolgáltatások címzettjeit közvetlenül lehet elérni a jelenleginél sokkal hatékonyabb formában például tanácsadás, tájékoztatás vagy személyi segítség által. Utolsóként pedig az **ügyfél chartát** emelném ki, amely keretében az önkormányzatok széleskörű figyelmet szentelnek az állampolgárok tájékoztatásának, teljeskörűen figyelembe veszik az ügyfelek érdekeit, lehetőséget biztosítanak panasztételére a nem megfelelő szolgáltatások esetén.

⁵⁷⁵ WARD – NORVAL – LANDMAN – PRETTY (2000) pp. 282-299.

3. A társadalmi részvétel módszerei és eszközei

Ezekkel összefüggésben pedig a társadalmi bevonás keretében különböző módszerek alkalmazhatóak, amelyek egymással kombinálva igazíthatók az érintett településekhez, vagy a megoldandó feladatokhoz.⁵⁷⁶

Az első szempont a **nyilvánosság** kérdésköre, mivel a társadalmi bevonásnak összességében két fő célja van: a valós igényeken alapuló, társadalmilag elfogadott beruházások megvalósítása, és a helyi érdekcsoportok közötti konfliktusok feloldása által a társadalmi kohézió erősítése. A nyilvánosság a lakosság és más helyi szereplők folyamatos tájékoztatásával biztosítható, amelyben az átláthatóság a legfőbb tényező és a többirányú kommunikáció. Ennek eszközeként szolgálhatnak például szórólapok, hírlevelek, plakátok, honlapok, vagy akár a közösségi média.

Másodikként a **szervezést** emelném ki, ami a különböző szervezeti és irányítási kérdéseket helyezi a középpontba és kifejezetten menedzsment-típusú, összetett feladat. A megvalósítás eszköze lehet a helyi erők összefogása, a közszolgáltatók, a civil szféra, a magánszektor és az önkormányzat partnerségére alapozva, közösségi szabályzatok készítése, vagy helyszíni projektirodák működtetése.

A harmadik módszer a **tervalkotás**, ami olyan eseti közösségi esemény, melynek célja a helyi közösség létrehozása, aktivizálása, megerősítése, például lakossági ötletpályázat, igényfelmérés, közösségi bevonás által. Az ilyen jellegű tevékenységek emelhetik a tervek minőségi és tartalmi színvonalát.

A továbbiakban a nem beruházási típusú tevékenységeket vizsgálom, amelyek közül elsőként az **akciót** emelem ki, ami bizonyos társadalmi problémákra komplexen reagáló, hosszú távon megvalósuló tevékenység, célja a helyi közösség aktiválása, mozgósítása, valamilyen későbbi együttműködés érdekében. Például: tesztelés, modellezés, közösségi események szervezése.

A nem beruházási eszközök között említem még a **programot**, amelyhez hozzá tartozik a tájékoztatástól kezdve az interaktív párbeszédig minden

⁵⁷⁶ PATAKI (2007/3–4) pp. 144-146.

kommunikációs eszköz, amelynek nem kifejezett célja a közösségfejlesztés, de mindig valamely társadalmi problémára reagálnak, annak enyhítésére, megoldására irányulnak, lásd például kulturális-, városszépítő, környezetvédelmi programok.⁵⁷⁷

A társadalmi részvétel eszközei a fentieken túl különböző formákat ölthetnek:

- Petíciók: Az online petíciók lehetővé teszik, hogy a tömeges szintű támogatást gyűjtsön egy adott ügghöz.
- Közösségi média: A közösségi média lehetővé teszi az emberek számára, hogy megszólaljanak, megosszanak információkat és ötleteket, és létrehozzanak egy közösséget.
- Szavazás: A szavazás az egyik legfontosabb eszköz a társadalmi részvételhez, és lehetővé teszi az emberek számára, hogy kifejezzék a politikai és társadalmi véleményüket.
- Civil szervezetek: A civil szervezetek lehetővé teszik az emberek számára, hogy közösen dolgozzanak a közös cél érdekében, és jobbat tegyék a helyzetüket.
- Média: Az újságírás és a média lehetővé teszi az emberek számára, hogy információkat osszanak meg, és megvitassák a fontos ügyeket.
- Személyes kommunikáció: A személyes kommunikáció lehetővé teszi az emberek számára, hogy beszéljenek egymással, megosszanak tapasztalatokat és szorosabb kapcsolat alakuljon ki az államigazgatás szereplői és a helyi közösség között.

IX.4. Jó gyakorlatok a társadalmi részvétel körében

A társadalom bevonása számtalan előnnyel járhat mind a döntéshozó vezetők és önkormányzatok, mind a tervezők, illetve projektmenedzserek, mind pedig az érintett lakosok és szervezetek számára. Hasznos célt szolgál a társadalmi

⁵⁷⁷ TÉR KÖZ: Példatár - Jó gyakorlatok a társadalom bevonására <https://tinyurl.hu/1VFh> (letöltve: 2022. február 6.)

csoportok között felmerülő konfliktusok kezelésére, a beruházások gördülékeny megvalósítására, a hiteles önkormányzati kép kialakítására, a fejlesztések megalapozására, valamint az elkötelezett helyi közösség létrejötte érdekében.

Modern államokban jellemző egy olyan fajta tendencia, amely hatására az állampolgárok elhatárolódnak a döntéshozatal folyamatától, illetve a hatalom gyakorlása kizárólag a szavazásra korlátozódik. Ez a fajta hozzáállás eredményezi azt, hogy egyre szélesebb körben jelenik meg az érdektelenség, illetve az államigazgatás iránti bizalmatlanság. Ennek a problémának a megoldására alakult ki a részvételi demokrácia, és a társadalmi részvétel intézménye, amivel azt kívánják elérni, hogy a közösség visszakapja a hatalmát, és a saját létevel kapcsolatos körülményekről maga dönthessen úgy, hogy beleszólási jogot biztosítanak az őket érintő kérdések eldöntésére.

A részvétel előnyeit a testületi döntéshozatal előnyeivel hasonlíthatjuk, hiszen itt is a döntés meghozatala érdekében egyesülhet az érintett szereplők tudása, több nézőpont jelenhet meg, és a legitimitás is növekedhet a döntések vonatkozásában. Az előzőekben már rögzítésre került a részvételi demokrácia, társadalmi részvétel története, azonban **úgy gondolom, hogy a mai demokráciákban a részvételnek a szükségessége már nem kérdéses, inkább az helyeződik fókuszba, hogy a gyakorlatban tényleges részvételről és ne kizárólag látszat-részvételről beszélhessünk.**⁵⁷⁸

A lényeges kérdés az, hogy melyek azok a tényezők, amelyek képesek befolyásolni az állampolgárok részvételi hajlandóságát vagy akár képességét. Általánosságban véve a részvétel fejlesztő hatással rendelkezik a közösség tagjai tekintetében. Az államigazgatás oldaláról pedig azt láthatjuk, hogy a hatóságok esetében a gyakorlati megvalósítás akadályokba ütközhet, hiszen rövidtávon sokszor hátrányosnak érzik a társadalmi részvételt. Ennek oka, hogy a megszokott eljárás mód, eljárásrend módosul, ez pedig lassíthatja a munkát az ügymenet időtartama hosszabbá válhat, valamint problémát okozhat, hogy a hivatkozott szervek nincsenek felkészülve a társadalmi részvétel által előidézett változásokra. **A jelenleg hatályos jogi szabályozás lehetőséget biztosít a**

⁵⁷⁸ KISS (2012) pp. 370-385.

részvételre, ennek hatására a hatóságok eleget tesznek jogszabályi kötelezettségeiknek, azonban sok esetben nem kezdeményezők, illetve nem támogatók, azaz nem nyitottak az ilyen irányú fejlesztések felé.⁵⁷⁹

A közösségi részvétel, participáció vonatkozásában számos elméleti és gyakorlati nehezítő tényező jelenhet meg. A helyi önkormányzatok esetében megvalósul a demokratikus részvétel a választások által, azonban sok esetben a helyi vezetők kisajátítják a döntés jogát, a közösség meghallgatása lényegében csak nehezítő körülményként jelenik meg esetükben.

A másik oldalról felmerülhet a kérdés, hogy a **közösség esetében egyáltalán jelentkezik-e igény arra, hogy beleszóljon az őt érintő kérdésekbe.** A preferencia-rendszerben a politikai részvétel igényét azoknál a személyeknél, akiknél hiányosak a létfeltételek, megelőzi a biológiai és civilizációs szükségletek kielégítésének igénye. Ha kevésbé fejlett közösség esetét nézzük, azt láthatjuk, hogy csak abban az esetben kívánnak részt venni az igazgatási folyamatokban, ha már-már elviselhetetlen az egyenlőtlenség.⁵⁸⁰ Ebből következik, hogy ahhoz egy, a részvételt a közügyek intézésében való szerepvállalást, a helyi vezetők ellenőrzését egy közösség folyamatosan igényelje fejlettebb jogi és társadalmi berendezkedésnek kell lennie.

ARISZTOTELÉSZ szerint a társadalom többségét felölelő, nagyobb gondoktól mentesen élő, széles középosztályok nélkül a demokrácia nem valósítható meg.⁵⁸¹ Ezzel párhuzamosan a helyi önkormányzatok vezetőinek is kellően nyitottnak és fejlettnak kell lennie arra, hogy a lakossági participációt alkalmazzák, azaz sok esetben a vezetői moráltól, a vezetésről vallott nézetektől függ, hogy ténylegesen milyen mértékben valósul meg a participáció.⁵⁸²

A társadalmi részvétel célja (települési szinten), hogy a helyi önkormányzatok működése közérthetőbb, átláthatóbb legyen és a döntési folyamatokba a helyi közösség bevonása kerüljön. A részvételt széles körben lehet biztosítani, hiszen a helyi ügyekről való ötleteléstől kezdődően a tervezés

⁵⁷⁹ NIZÁK – PÉTERFI (2005)

⁵⁸⁰ UTASI (1991)

⁵⁸¹ ARISZTOTELÉSZ (1984)

⁵⁸² UTASI (1997/2) pp. 163-184.

fázisán át, a javaslatok kidolgozásáig, a döntések meghozataláig, illetve a tényleges megvalósítás ellenőrzésére egyaránt kiterjed.

A **részvétel által** a helyi közügyek olyan nyilvánosságot kaphatnak, ahol nincsenek előre meghatározva szerepek, és **nem az általános passzív közösség és aktív államigazgatás közötti viszony jelenik meg.**⁵⁸³ Ez a fajta megközelítés nyomást helyez az önkormányzatokra, ennek ellenére nem hagyhatják figyelmen kívül a helyi közösségek igényeit, érdekeit, döntését, hiszen egyre fontosabbá válik, hogy a helyi közösség közvetlen környezete – a helyi önkormányzat – élhetővé váljon számukra. Fontos azonban megjegyezni, hogy a részvételhez nem kizárólag a helyi önkormányzatok szereplőinek a nyitottsága és elhivatottsága szükséges, ha nem lényeges kérdés, hogy a társadalom szereplői rendelkeznek-e megfelelő képességekkel, kellő nyitottsággal, valamint aktív hozzáállással ehhez a kérdéshez.

A társadalmi részvételnek számos pozitív hatása van, a legáltalánosabb, hogy lehetővé teszi az emberek számára, hogy aktívan részt vegyenek a demokratikus folyamatokban, és befolyásolják a döntéshozatalukat. Ezáltal az emberek érdekeiknek megfelelő politikai és társadalmi változásokat tudnak elérni. A társadalmi részvételnek további előnyei közé tartozik a közösségépítés, az együttműködés, az empátia és az egyenlőség előmozdítása. A társadalmi részvételnek azonban lehetnek negatív hatásai is, például a politikai apátia és a részvétel hiánya, ami csökkentheti a demokratikus intézmények legitimitását és hatékonyságát.

1. Open Government Partnership

A nemzetközi jó gyakorlatok közül az ENSZ által elfogadott "Open Government Partnership" (a továbbiakban: OGP) nemzetközi kezdeményezést emelem ki, amelynek célja a kormányok és a civil társadalom közötti együttműködés erősítése. Az OGP keretében a kormányok elkötelezik magukat

⁵⁸³ Részvételi demokrácia az önkormányzatokban - városrészi költségvetés Szentendre 2022
<https://tinyurl.hu/REhu> (letöltve: 2023. február 20.)

a nyitott kormányzás gyakorlati megvalósítása mellett, beleértve a társadalmi részvételt, az átláthatóságot és a számonkérést. Az OGP-nek jelenleg 79 tagállama van a világ minden tájáról. Ezen kívül számos más nemzetközi szervezet is dolgozik a társadalmi részvétel előmozdításán, például a Coalition for Human Rights in Development (CIVICUS), a Transparency International és a World Movement for Democracy.

2. Közösségi költségvetés

Budapest városvezetése elkötelezett az átlátható döntéshozatal és a lakosság aktív bevonása iránt. Ezen elveket figyelembe véve a városvezetés nem kíván fontos kérdésekben a lakosság véleménye és elvárásai nélkül döntést hozni. 2020 óta elérhető a közösségi költségvetés, mint a társadalmi részvétel nemzetközileg is elismert és alkalmazott módszere.

A részvételi költségvetés eredetileg a brazil Porto Alegre városából származik, és az elmúlt évtizedekben világszerte terjedt el.⁵⁸⁴ Hazai és nemzetközi szinten azt láthatjuk, hogy számos helyi önkormányzat beépítette ezt a módszert a működésébe.⁵⁸⁵ Ennek köszönhetően lehetőséget teremtenek arra, hogy a helyi közösség közvetlenül döntsön a környezetének fejlesztéséről, és ne csak a választott képviselőkön keresztül gyakorolja a demokrácia intézményét.⁵⁸⁶ Ez a program egy hatékony módja annak, hogy a lakosok aktív részesei legyenek városuk fejlődésének.⁵⁸⁷

A folyamat során a lakosság javaslatokat tesz arra, hogy az önkormányzat mely területekre fordítsa a helyi költségvetés egy meghatározott részét. Ezekre a javaslatokra a lakosok szavazhatnak, majd az önkormányzat a legtöbb voksot elnyerő kezdeményezéseket valósítja meg. Ez a módszer lehetővé teszi, hogy a városvezetés a lakosság igényeihez igazítva hozhassa meg döntéseit. A közösségi költségvetés egy olyan program, amely önkormányzati

⁵⁸⁴ RUALDO (2002) pp. 181-206.

⁵⁸⁵ BUDZIAREK (2019)

⁵⁸⁶ FAZEKAS (2010) pp. 2-10.

⁵⁸⁷ SINTOMER – HERZBERG – RÖCKE – ALLEGRETTI (2012)

keretek között működik, és lehetővé teszi a település lakói számára, hogy javaslatokat tegyenek bizonyos összegek felhasználására a városi költségvetésből. A fővárosi közösségi költségvetés (amely korábban részvételi költségvetésként volt ismert) rendelkezik egy 1 milliárd forintos kerettel, amelyből az önkormányzat a legnépszerűbb javaslatokat valósítja meg, amelyeket a lakosság adott be.

A közösségi költségvetés évenként kerül meghatározásra és az alábbi ciklusokra bontható:

1. ötletbeadási szakasz,
2. az ötletek szakmai értékelése, szükség esetén fejlesztése, összevonása,
3. szavazás a jóváhagyott, szavazólapra kerülő ötletekre,
4. megvalósítás.⁵⁸⁸

A sikeresen megvalósított programok között jelent meg például az állatterápiás programok időotthonokba szervezése, vagy a nem használt kerületi vagy fővárosi telkeken közösségi kertek létrehozása, amit a helyi közösség tart fenn. Az okos város alrendszereivel összefüggésben több projekt a közlekedés fejlesztését célozta és például javaslat érkezett az aktív közlekedést jutalmazó applikáció bevezetésére, ami képes követni a felhasználó mozgását és regisztrálja, ha kerékpárral vagy gyalog közlekedik és kedvezményekkel jutalmazzák a felhasználókat. Az önkormányzati igazgatás oldaláról vizsgálva kiemelt kezdeményezés a közérthető hivatali levelek, dokumentumok, tájékoztatók és formanyomtatványok megalkotására történő törekvés is, amely célja, hogy a közérthető nyelvezet által a lakosság jobban megértse azokat.⁵⁸⁹

Lényeges szempont, hogy a projekt illeszkedjen a Zöld Budapest, az Esélyteremtő Budapest vagy a Nyitott Budapest kategóriák minimum egyikének céljaihoz és a bele kell férniük az egy ötletre fordítható

⁵⁸⁸ Közösségben a közösségi költségvetésért: Három önkormányzat és a Transparency International Magyarország együttműködésének tapasztalatai <https://tinyurl.hu/aiTq> (letöltve: 2023. február 9.)

⁵⁸⁹ Közösségi költségvetés Budapest <https://otlet.budapest.hu/> (letöltve: 2023. február 15.)

keretösszegbe. Ezen kívül számos egyéb feltétel is megjelenik, például, hogy közérdekűnek kell lennie, kritérium, hogy megjelenjen benne a közösségi szemlélet, és a fenntarthatóság, valamint a Fővárosi Önkormányzat hatáskörébe kell tartozniuk. A projekteknek meg kell felelniük a jogszabályok által támasztott követelményeknek is.⁵⁹⁰

A közösségi költségvetéssel kapcsolatos szabályokat Budapest Főváros Önkormányzata főpolgármesterének a budapesti polgárokkal a közösségi költségvetés tekintetében folytatott egyeztetés kereteiről, valamint a közösségi költségvetésre vonatkozó önkormányzati döntés előkészítésének és végrehajtásának különös szabályairól szóló 14/2022. (X. 19.) utasítása foglalja össze. Az eljárásrend szempontjából lényeges, hogy a feladatok koordinálására, szakmai egyeztetésekre lebonyolítására és a költségvetés felhasználásának ellenőrzésére Községi Költségvetés Munkacsoport jött létre állandó munkacsoportként.

Az ötletek benyújtására minden tizenhatodik életévét betöltő személy jogosult, aki Budapesten él, Budapesten dolgozik vagy budapesti oktatási intézményben folytatja tanulmányait. A benyújtott ötleteket a Társadalmi Együttműködési Osztály véleményezi azzal a szervezeti egységgel közösen, aki az esetleges megvalósítás során érintett lehet. Az általuk előzetesen támogatott ötlet szavazásra bocsátható, amelyet akadálymentesített honlapon szükséges lebonyolítani.

3. Községi tervezés

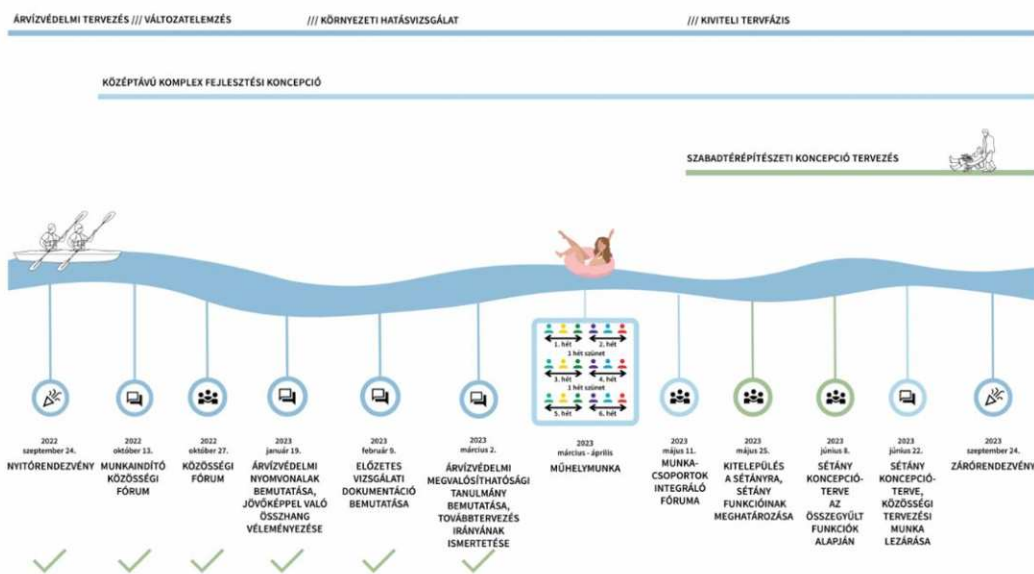
A társadalmi részvétel és a helyi önkormányzatok működése szempontjából lényeges, hogy a döntéshozatal során megkerülhetetlenné váljon a városlakók véleménye, amelyet minél korábban, lehetőleg már a tervezés fázisában érdemes figyelembe venni. Ehhez az elvhez kapcsolódik a társadalmi részvétel másik gyakran alkalmazott eszköze a közösségi tervezés, amelyet szintén egy budapesti példán keresztül mutatok be.

⁵⁹⁰ Községi költségvetés Kisokos 2022/23 <https://tinyurl.hu/fEK5> (letöltve: 2023. január 7.)

A közösségi tervezés által lényegében egy év alatt integrálta Budapest fővárosi önkormányzata a működésébe a helyi közösség szereplőit. Az említett eszközt teljes mértékben online formában alkalmazták, egy erre a célra készített honlap segítségével, elsőként egy közlekedésbiztonsági és forgalomcsökkentési projekt megvalósítása során.⁵⁹¹ A jelenleg folyamatban lévő tervezési folyamatok szerepel például az Aquincumi híd kérdőív, amely célja, hogy a tervezők megismerhessék az érintett lakosság közlekedési szokásait és elvárásait, feltérképezzék a lehetséges ütközőpontokat, amelyeket a tervezési fázisban érdemes szem előtt tartaniuk.⁵⁹²

Az okos város megteremtése érdekében a Fővárosi Önkormányzat egy új típusú megközelítést alkalmaz, amelyben erős együttműködést kíván létrehozni a helyi közösség tagjaival. Ezt igazolja például az Új város - korszerű város projekt, amiben arra keresik a választ, hogy milyen körülmények fennállása esetén éreznék élhetőnek Budapestet, valamint a Római-part megújításához kapcsolódó tervezés is.

TERVEZZÜK EGYÜTT A RÓMAI-PARTOT!

Forrás: <https://romai.budapest.hu/>

7. ábra: A Római-part tervezéséhez kapcsolódó közösségi tervezés menete

⁵⁹¹ Budapest Közösségi tervezés
<https://tinyurl.hu/Rdqt> (letöltve: 2023. február 19.)

⁵⁹² Budapest Közösségi tervezés - Aquincumi híd
<https://tinyurl.hu/GXLq> (letöltve: 2023. február 19.)

A Római-part tervezéséhez kapcsolódó ábra jól szemlélteti, hogy a teljes eljárás keretében nagy hangsúlyt fektetnek a közösség bevonására, amely érdekében számos különböző eszközt alkalmaznak az egyes projektszakaszokhoz igazítva. A Fővárosi Önkormányzat nagyon helyesen ítéli meg, hogy a megváltozott viszonyok az önkormányzat részéről is új megközelítést követelnek.⁵⁹³

4. Közösségi gyűlés

A budapesti fejlesztések körében alkalmazott eszköz a közösségi gyűlés, amely célja, hogy a helyi közösség tagjai gyűlés keretében az önkormányzat működését érintő kiemelt ügyekről konzultáljanak. A gyűlésen résztvevő szereplők ismereteket szerezhetnek az aktuálisan vita tárgyát képező témával kapcsolatban és azok tükrében oszthatják meg gondolataikat egymással.

A gyűlés lényege, hogy széles körben legyenek megszólítva a helyi közösség szereplői és a tanácskozást követően ajánlást fogalmazzanak meg az önkormányzat számára a probléma kezelésének tárgyában. A tanácskozás során folyamatosan rögzítik anonim módon a felmerülő ötleteket. A gyűlés keretében megfogalmazott ajánlást megkapja a főpolgármester, a feladat- és hatáskörében érintett szakmai vezetők, valamint a Fővárosi Közgyűlés is. A közösségi gyűlések nemzetközi szinten is gyakran alkalmazott módszerek például Lengyelországban, Belgiumban rendszeresen valósítanak meg ilyen jellegű programokat. Budapesten 2020-ban a klímavészhelyzetről, 2021 végén pedig az Európai Unióról tanácskozhattak a budapesti lakosok.⁵⁹⁴

5. Polgári kezdeményezés

A budapesti polgári kezdeményezés célja, hogy a város életével kapcsolatos kérdést lehet a közösség irányába intézni, és ahhoz támogatókat gyűjteni.

⁵⁹³ Budapest Közösségi tervezés – Új város, korszerű város <https://tinyurl.hu/xo14> (letöltve: 2023. február 20.)

⁵⁹⁴ Budapest Közösségi gyűlés <https://tinyurl.hu/fFDp> (letöltve: 2023. február 19.)

A program keretében, ha egy kezdeményezéshez 10.000 fő csatlakozik, a Fővárosi Közgyűlés megtárgyalja a kérdést és a kérdést feltevő személy is felszólalhat. Ha egy kezdeményezéshez nem csatlakozik 10.000 fő, viszont legalább 1.000 főt sikerül megszólítani, akkor a városvezetés egyeztetést folytat a kérdést feltevő személlyel. Ilyen kezdeményezés valósult meg a BUBI lefedettség és jegyautomaták számának bővítése érdekében, illetve az időalapú BKK-jegyek bevezetése vonatkozásában is.⁵⁹⁵

IX.5. Összegzés

A bemutatott példák jól igazolják, hogy a társadalmi részvétel erősítése érdekében számos intézkedést lehet tenni. Úgy gondolom, hogy az első és legfontosabb lépés a tudatosság és az információ terjesztése, amelyben például a kormányok, a civil szervezetek és a média egyaránt szerepet játszhatnak.

Másodszor fontos, hogy lehetőségeket biztosítsunk a helyi közösség szereplőinek a részvételre. A politikai részvételi eszközök – választások vagy tüntetések – mellett a helyi közösségekben szervezett események, a viták és a konzultációk is lehetőséget biztosítanak a részvételre, és az eszközök tárháza kifejezetten színes.

Harmadikként kiemelném, hogy a digitális eszközök és platformok is lehetőséget nyújtanak a társadalmi részvételre. Az online petíciók, a közösségi média és a digitális fórumok lehetővé teszik, hogy a helyi önkormányzatok a helyi közösség szélesebb körével kommunikáljanak.

Mindezek alapján arra a következtetésre jutottam, hogy a társadalmi részvétel erősítése érdekében többféle lépést lehet tenni, beleértve a tudatosság növelését, a lehetőségek biztosítását és a digitális eszközök kihasználását, azonban lényeges, hogy ezekhez az államigazgatás szereplői és a helyi közösség oldaláról is aktív szerepvállalás és kellő nyitottság szükséges.

⁵⁹⁵ Budapesti polgári kezdeményezés
<https://tinyurl.hu/6wQv>, <https://tinyurl.hu/R3Dc> (letöltve: 2023. február 21.)

X. FEJEZET

KONKLÚZIÓK

A települések szerepének hangsúlyossága vitathatatlan, akár gazdasági, akár politikai, társadalmi vagy jogi szempontból vizsgáljuk őket. Meghatározó továbbá az ott élő lakosság, valamint az adott településen működő jogi személyek szempontjából is, hiszen elkerülhetetlen feladat, hogy megfelelő életkörülményeket biztosítsanak számukra.⁵⁹⁶

A helyi önkormányzat és a helyi közösség közötti kapcsolat rendkívül fontos a fejlődés szempontjából, azonban a kutatás eredményeképp arra a következtetésre jutottam, hogy **a helyi önkormányzat nem azonos a helyi közösséggel, és a két entitást külön kell kezelni**, azonban a helyi önkormányzatok működése lényegében értelmezhetetlen a helyi közösség nélkül.

A kutatás további tudományos eredménye az, hogy az értekezés a magyar önkormányzati rendszer modernizációjának egy speciális aspektusát, **az „okos” településfejlesztés és a helyi közösségek kapcsolatát vizsgálja**. Átfogó jelleggel dolgozza fel az okos városok témakörének igazgatási és közigazgatási vetületét.

Az elméleti megalapozás érdekében vizsgálja a helyi önkormányzatok autonómiájának kérdéskörét, amely lényegében a modern önkormányzatok fejlesztésének a premisszája. Autonómia nélkül nem beszélhetünk a helyi közösségek szabad akaratáról, vagyis a helyi közösség oldalról megközelítve **előfeltételként aposztrofálhatjuk az autonómia meglétét**. Ehhez kapcsolódóan a smart, „okos” irányzat pedig egy eszköz, amely a fejlesztéseket tömbösíti.

Kiemelendő továbbá, hogy a **kutatás eredményeképp egy olyan új modell** került megalkotásra, amely a **modernizálás során iránymutatásként szolgálhat bármely település számára**.

⁵⁹⁶ BOBEK (2021)

A következőkben a kutatás főbb konklúzióit részletezem:

1. Az önkormányzati autonómia és az önkormányzás jogi alapjainak vizsgálatával megállapítottam, hogy a mai helyzetet sokan értékelték, és a szakirodalom viszonylag egységes abban, hogy az Alaptörvény egészen más alapokra helyezte az önkormányzati szabályozást és ezáltal korlátozták az önkormányzatok önállóságát. A legnagyobb különbség abban mutatkozik, hogy ki hogyan értékeli ennek a változásnak az eredményét.

Az Alaptörvény rendelkezései egy erősen korlátozott hatáskörű önkormányzati rendszert teremtettek. Az önkormányzatoknak biztosított autonómia nem önmagában érték, hanem azért, mert egy adott feladatot a biztosított autonómia keretein belül jobban, eredményesebben, illetve hatékonyabban lehet ellátni. Amennyiben az említett eredmények nem érhetőek el, akkor korrekcióra van szükség. Az Alaptörvény és a Möt. által létrehozott modell a korábban széles felelősségű önkormányzatok esetében indokolt volt, hiszen sok olyan feladatot láttak el, amelyekhez gyakran nem volt az önkormányzatoknak kapacitása. Sajnálatos módon azonban a teljesítőképes önkormányzatoktól is elvonták a feladatokat és így az ott élő polgárok esetekben rosszabb ellátást kap(hat)nak, mint ami korábban biztosított volt számukra.

A vizsgálat által arra a következtetésre jutottam, hogy a jelenlegi szabályok alapján a helyi önkormányzáshoz való jognak az alapjogi védettsége fennáll. A jövőre nézve azonban mindenképpen aggályos, hogy sarkalatos törvény módosításával az Országgyűlés az önkormányzatok jogait lényegesen csorbíthatja, és ezzel az önkormányzati autonómiát korlátozhatja, vagy bizonyos területen megvonhatja.

Úgy gondolom, hogy a jogszabályi keretek megteremtése mellett biztosítani kell a működéshez szükséges garanciákat is. Ez alatt azt értem, hogy a jogi szabályozás mögött megbúvó politikai és gazdasági szabadságot is meg kell hagyni az önkormányzatok számára.

2. A helyi önkormányzati feladatellátásra vonatkozó vizsgálat rámutatott arra, hogy a helyi önkormányzatok feladatellátása legnagyobb részben a helyi

közszolgáltatások biztosítását jelenti, amely településenként eltérő lehet. Az értekezés témáját tekintve a településrendezés és a településfejlesztés, mint kötelezően ellátandó helyi önkormányzati feladatok vizsgálatára esett választásom, mivel álláspontom szerint ezek a Mötv. által meghatározott kötelezően ellátandó önkormányzati feladatok kereteit jelentik.

Előzetes feltevésem az volt, hogy a településfejlesztés szabályozása egyidejűleg megköveteli a globális és a szigetszerű megközelítést, valamint, hogy a hatékony településfejlesztési projektekhez egyaránt szükséges a digitalizációs törekvés és a településfejlesztés szabályozásának modernizálása.

Az Európai Unió működését vizsgálva megállapítottam, hogy az integráció kezdeti szakaszában abszolút nem volt cél a közös regionális politika kialakítása, majd később a tagállamok számának bővülése és az egyenlőtlenségek erősödése miatt elkerülhetlenné vált ezen területek szabályozása. Az Európai Unió működése szempontjából a helyi önkormányzatok szerepe vitathatatlan, amit a szubszidiaritás elvének erőteljes hangsúlyozása és érvényesítése már önmagában igazol, mivel a helyi önkormányzatok autonómiáját erősíti. Az Európai Unió működésének történetét áttekintve megállapítottam, hogy az információs társadalom erősítése és a digitalizáció fejlesztése iránti törekvések egészen a Bangemann jelentésig nyúlnak vissza. A településfejlesztéssel kapcsolatos uniós stratégiák pedig az Aalborg Charta elfogadása óta szolgálnak iránymutatásként a tagállamok számára.

A kutatás során megállapítottam, hogy az Unió által megalkotott stratégiák alapvetően két irányból szabályozzák a kérdéskört, amelyben megjelenik egyrészt az elméleti alapokat és elveket összesítő politikai jellegű stratégiák köre, másrészt egyre inkább erősödik az ezeket támogató, végrehajtási jellegű operatív dokumentumok és programok csoportja is. Az elemzés által arra a következtetésre jutottam, hogy a tagállami, illetve a hazai szabályozás szempontjából legjelentősebb stratégiai dokumentumként a Lipcsei Chartát tekinthetjük, elsősorban az integrált városfejlesztési stratégia szabályainak megalkotása miatt. Másodsorban azért,

mert olyan kötelezettségeket írt elő a hatékony városfejlesztési stratégiák elkészítése érdekében, amelyek hatására bevonásra kerültek a tagállamok hatáskörrel és illetékességgel rendelkező hatóságai, és megalkotásra kerültek a nemzeti jogszabályok is.

Álláspontom szerint az Európai Unió fejlesztési stratégiái kettős politikai gyakorlaton alapulnak, ami lényegében a központi, szupranacionális szinten elfogadott célkijelölés és programalkotás, illetve az ehhez kapcsolódó nemzeti szintű akciótervek kettősére épül. Ez a fajta megközelítés azonban továbbra is magában hordozza annak a veszélyét, hogy az egyes tagállamok eltérő mértékben és sikerességgel tudják megvalósítani a kitűzött célokat.

A hazai szabályozás vizsgálatával megállapítottam, hogy a jogalkotó két irányból közelíti meg a településfejlesztés kérdését, mivel a szabályozás átalakítása és támogatása mellett erőteljes digitalizációs törekvés is megjelent a stratégiákban. Ezt igazolja az is, hogy a DJP 2.0 már önálló okos város divízióval rendelkezik, azonban aggályosnak tartom, hogy a jelenleg folyamatban lévő Modern Városok Program centralizált elvet alkalmaz és az uniós stratégiákban is hangsúlyozott társadalmi részvételre nem biztosít kellő mértékben lehetőséget.

A vonatkozó stratégiák elemzését követően áttekintettem a hazai jogi környezetet is, illetve azok összhangját az Európai Unió által támasztott elvárásokkal.

A hazai szabályozás szempontjából jelentős módosítás történt, ami meglátásom szerint indokolt volt, tekintettel arra, hogy korábban számos koncepció, terv és stratégia kidolgozása volt előírva a települések számára. Ennek felszámolására bevezetésre került az „egy település, egy terv” elve. Ezzel a megközelítéssel a településfejlesztési koncepció, az integrált településfejlesztési stratégia és a településszerkezeti terv helyett ma már egy terv kerül kidolgozásra, a településfejlesztési terv. A településrendezés oldalán pedig a helyi építési szabályzat maradt meg, amely településrendezési tervként került meghatározásra.

A korábbi szabályozáshoz képest – elvi szinten – átláthatóbbá válnak az eljárások és csökkennek a bürokratikus terhek is, mivel a dokumentumok száma mellett korábban problémát okozott az azok közötti összhang megteremtése és fenntartása egyaránt. Ez az új típusú megközelítés a legnagyobb hozadéka a szabályozás átalakításának, azonban egyelőre nyitott kérdés, hogy a gyakorlatban ténylegesen érvényesülni fognak előnyei, vagy sem.

A vizsgálat alapján az látható, hogy az **előzetes feltevésem, miszerint a településfejlesztés szabályozása egyszerre globális és szigetszerű, igazolást nyert.** A hazai szabályozás az uniós kereteknek megfelelően komplex módon rendezi a településfejlesztés és a településrendezés kérdéseit, a felmerülő feladatokat, elvárásokat és célokat, valamint az egyes eljárási kérdéseket is. A társadalmi részvétel, a digitalizációs törekvések, az eljárások átláthatóságának és egyszerűsítésének elvei célként jelennek meg az új szabályozásban. **Üdvözítendő továbbá, hogy a települések méretétől, a lakosság számától függően lehetőséget biztosítanak arra is, hogy egyszerűsített formában készüljenek el a dokumentumok. Ennek ellenére a jövőben megfontolandó egy településfejlesztéssel foglalkozó átfogó kódex készítése. Álláspontom szerint akár igazgatási, akár gazdasági vagy társadalmi oldalról vizsgáljuk a kérdést, továbbra is fennáll az a probléma, hogy nincs átfogó kódex, annak ellenére, hogy egy nagyon széles és hangsúlyos területről, illetve annak szabályozásáról beszélünk. Nagy valószínűséggel jelentősen megkönnyítené a jogalkalmazók munkáját is egy átfogó kódex léte.**

3. A településfejlesztés Magyarországon a helyi önkormányzatok és a Magyar Kormány közös feladata, amelynek egy lehetséges alternatívája az okos városfejlesztések alkalmazása. Az értekezés szempontjából elengedhetetlen volt az okos város fogalmi hátterének feltárása, tekintettel arra, hogy a szakirodalomban és a gyakorlati tapasztalatok alapján is egészen eltérő okos város fogalmak kerültek definiálásra és elfogadásra.

Úgy gondolom, hogy hazai viszonylatban kifejezetten nagy előrelépés volt, hogy jogszabályi szinten rögzítésre került az okos város fogalma, ami a

kezdeti első „időállapotához” viszonyítva, jelentős változáson és módosítás on ment keresztül. **A korábban képviselt álláspontomat, miszerint a hazai okos város fogalom túl általános, megcáfolom.** A vizsgálat során ugyanis arra a következtetésre jutottam, hogy a **jelenleg hatályos normaszöveg jól lefedi a fejlesztések körét, az irányvonalakat széles körben meghatározza és a korábbi definícióval ellentétben megjelöli a fejlesztésben érintett alanyok körét is, középpontban a helyi közösséggel.** A jogalkotó – nagyon helyesen – felismerte a korábbi szabályozás hiányosságát, és pótolta az érintett szereplők körének rögzítését. Ez a fajta szemléletmód azt gondolom, hogy megfelelően illeszkedik a nemzetközi trendekhez, az uniós jogforrások által támasztott követelményekhez és az új típusú fejlesztésekhez is.

A kutatás során azt tapasztaltam, hogy ezek az új típusú megoldások inkább a nagyobb települések esetén képesek működni, a technológiai- és, a szervezeti háttér, valamint a gazdasági és lakossági szereplők nyitottsága egyaránt megjelenik, amíg a kisebb településeknek a finansziális tényezők jelentős problémát okoznak.

Az okos városok lényegét nehéz egy mondatban összefoglalni és pontosan meghatározni, hiszen ahány város és ahány szakértő létezik az érintett témában, annyi értelmezés van jelen. Ugyanakkor – véleményem szerint – az egyes megközelítéseknek vannak közös vonásai is, amelyek minden sikeres intelligens városfejlesztési projektre igazak. Egy okos város hatékony szolgáltatásokat, modern digitális, illetve fizikai infrastruktúrát, valamint számos intelligens, önfenntartó rendszert üzemeltet és hoz létre a működése során. Ezen városokat a proaktív technológiai megújulás jellemzi, amely keretében aktív, önfenntartó lakossági rendszereket működtetnek.

Álláspontom szerint a fogalom szűkítése helyett indokolt lenne valamilyen mérőszám meghatározása, hogy ne a településfejlesztési dokumentumok szintjén minősíthessék magukat okos várossá a települések, hanem a gyakorlatban megvalósult fejlesztések kerüljenek értékelésre.

4. Az okos városok megjelenésével szükségesnek tartottam megvizsgálni, hogy ebben az új típusú településfejlesztési megközelítésben hogyan változik az érintett szereplők köre. Előzetes feltevésem az volt, hogy a helyi önkormányzatok működésének egyik alapkövét a „tágan értelmezett” helyi közösség aktív szerepvállalása jelentheti.

A kérdés megválaszolása érdekében számos szempontot figyelembe vettem, amelyek egymástól jelentősen eltérő módon kapcsolódnak a témához, mégis egyértelműen kirajzolódott egy erőteljesen átalakuló tendencia. A kezdeti időszakban a projektek megvalósítása során kizárólag az állami szereplők, különös tekintettel a helyi önkormányzatok és a gazdasági szereplők kapcsolatára építkeztek, amelyben megfigyelhető volt, hogy a lakosság és a civil szereplők nem töltöttek be érdemi pozíciót.

Úgy gondolom, hogy előzetes feltevésem teljes mértékben igazolást nyert, hiszen akár a helyi önkormányzatok eszközrendszerét jelentő helyi önkormányzathoz való jog kérdéskörét, akár a helyi önkormányzatok autonómiáját, vagy feladatellátását vizsgáltam, minden esetben megjelent a helyi közösség szerepe. A tág értelmezés helyességét erősíti továbbá az Európai Unió stratégiáiban megjelenő partnerség elvének széleskörű kiterjesztése, a hazai okos város fogalom 2021-ben elfogadott módosítása, és a településfejlesztési szabályok és jó gyakorlatok kutatási eredményei is.

Az elmúlt néhány évben kezdett átalakulni a korábbi tendencia, és a lakosság egyre inkább kezd középpontba kerülni, hiszen a gyakorlati tapasztalatok alapján a településen élő és működő természetes- és jogi személyek a siker kulcsfontosságú tényezői. A kutatás során azt a következtetést vontam le, hogy akár a fogalmi átalakulást, akár a működési modelleket vagy finanszírozási kérdéseket vizsgáltam, mindig megfigyelhető volt, hogy a helyi közösség tágan értelmezett fogalma képezte az alapját, amelyben a gazdasági szereplők, a civil szféra, és a lakosság egyaránt megjelent a kormányzati szereplők mellett, ami egyértelműen igazolja, hogy a **helyi közösség partnerként bevonása nélkül nem lehet megfelelően teljesíteni a kívánt**

célokat. A helyi közösség fogalmának szélesebb körű értelmezését igazolta továbbá a hazai okos város definíció is.

A jól működő városfejlesztési projektek alapja az, hogy folyamatosan kommunikálnak az ott élő lakossággal, azaz felmérik a társadalom igényeit, visszajelzéseket kérnek és kapnak a szolgáltatásokról. Az okos városok működését vizsgálva megállapítható, hogy bevonják az embereket a város, a várost pedig az emberek életébe, és végig a két fél szerves kapcsolatára építenek, ahol mindkét szereplő egyre több információval rendelkezik a másiktól.

Tekintettel arra, hogy akár az uniós, akár a hazai szabályozást vizsgáljuk, egyaránt kiemelkedő a szubszidiaritás elvének és a partnerség elvének alkalmazása, mivel a részvételt erősítő tényleges bevonás a településfejlesztés alapja lehet.

Ehhez kapcsolódóan de lege ferenda javaslatot fogalmazok meg. Véleményem szerint módosítani szükséges a Mötv. 4.§-ban a helyi közügy fogalmát. Mind az uniós, mind a hazai településfejlesztési jogszabályok és stratégiák egyaránt a helyi közösség tág értelmezését alkalmazzák, így az egységes szabályozás érdekében indokoltnak tartom a helyi lakosság helyett a helyi közösség fogalmát rögzíteni a Mötv. hivatkozott szakaszában, az alábbiak szerint:

4. § A helyi közügyek alapvetően ~~a lakosság~~ *a helyi közösség* közszolgáltatásokkal való ellátásához, valamint a helyi önkormányzás és a ~~lakossággal~~ *a helyi közösséggel* való együttműködés szervezeti, személyi és anyagi feltételeinek megteremtéséhez kapcsolódnak.

A kutatás során megvizsgáltam, hogy milyen kontextusban jelenik meg a Mötv-ben a helyi közügy fogalma. Megállapítottam, hogy elsődlegesen az alapvető rendelkezések körében kerül rögzítésre, majd a helyi önkormányzatok által ellátandó feladatok vonatkozásában és az 54. § pedig a közmeghallgatás esetében hivatkozva a helyi közügy fogalmát, így véleményem szerint a fent nevezett szakasz módosítása indokolt.

A digitalizáció hatására a helyi önkormányzatok és helyi közösségek kapcsolata jelentős változásokon ment keresztül. Az okos városok és okos közösségek közötti kapcsolat előnyei között szerepel, hogy a technológiai megoldások segítségével könnyebbé válik a közösségi részvétel, mivel egyszerűbb a kommunikáció lehetőségeinek megteremtése. A helyi közösség szereplői megoszthatják véleményüket és javaslataikat, a helyi önkormányzatok pedig a digitális eszközök segítségével hatékonyabban tudnak kommunikálni a helyi lakossággal, továbbá fel tudják mérni a lakosság igényeit és problémáit.

A társadalmi részvétel nem kizárólag a tényleges döntés meghozatalában történő részvételt hordozza magában, hanem fontos az előkészítési szakaszban, a véleményezésben, a döntés előkészítésében, illetve a megvalósítás kivitelezésében való részvétel is. Ez a fajta megközelítés egy tágabb szemléletmódot tükröz, ami úgy gondolom kitűnő lehetőséget biztosít a települések, helyi önkormányzatok számára, hogy a különböző fejlesztési kérdésekben ne kizárólag az államigazgatás szereplői vegyenek részt, hanem a közösség egyéb tagjai is aktív szerepet vállaljanak. Természetesen ehhez mindkét oldalról nyitottság és elkötelezettség szükséges, vagyis **önmagában nem elegendő a jogi keret megteremtése**, ami tovább igazolja a helyi közösség kiemelkedő szerepét.

5. Az okos város, a smart city példái számos formában, méretben és típusban fordulnak elő, melynek oka, hogy a koncepció relatíve új és széleskörű. Minden város egyedi, saját történelmi fejlődéssel, tulajdonságokkal és jövőbeli dinamikával rendelkezik, és eltérő módon adaptálja a koncepciót.

A smart city koncepció bonyolult összetettsége miatt elengedhetetlen egy jól szervezett irányítási rendszer kialakítása, valamint a végfelhasználók részvételének elősegítése. Az irányítás lényege a tervezés alapú hozzáállás, a tiszta és világos célok kitűzése és a folyamatos monitoring. Ebből következik, hogy jól szervezett struktúra nélkül a smart city összetett rendszere nem tudja elérni a kezdetben kitűzött célokat. Egy jól működő és gazdaságilag fenntartható okos város építése, azonban nem könnyű feladat. **A kutatás során bizonyítottam, hogy a tervezés során fontos szempont lehet más sikeres**

okos város projektek tanulmányozása, viszont érthető okokból nincs arra lehetőség, hogy egy meglévő, jól működő projektet egy az egyben átültessenek egy másik városra is, hiszen minden város más adottságokkal, illetve specifikus jellemzőkkel rendelkezik. Éppen ezért a kész modellek átültetése helyett célravezetőbb különböző elveket figyelembe venni a fejlesztés során.

A kutatás eredményeképp megalkottam egy modellt, amely – de lege ferenda javaslatként – úgy gondolom iránymutatásként szolgálhat bármely település számára, amely a fejlődés útjára kíván lépni. Az általam megalkotott modell lényegét öt pontban foglalom össze a következők szerint:

- **A helyi közösség szerepének erősítése**, és a részvételük biztosítása elengedhetetlen, utalva ezzel az előző pontban rögzített következtetéseimre.
- Egy kifejezetten az okos város megvalósítására kijelölt **„hivatal” felállítása** indokolt lehet, amely a tervezés fázisától kezdve egészen a megvalósításig és működtetésig koordinálja a feladatokat és rendszerezi, valamint megoldja a problémákat. A smart city koncepció bonyolult összetettsége miatt elengedhetetlen egy jól szervezett irányítási rendszer kialakítása, valamint a végfelhasználók részvételének elősegítése.
- Nélkülözhetetlen egy mindenre kiterjedő **okos város stratégia** előzetes elkészítése. Az irányítás lényege a tervezés alapú hozzáállás, a tiszta és világos célok kitűzése és a folyamatos monitoring. Ebből következik, hogy jól szervezett struktúra nélkül a smart city összetett rendszere nem tudja elérni a kezdetben kitűzött célokat.
- Egy jól működő és gazdaságilag fenntartható okos város építése, azonban nem könnyű feladat, ezért az **átlátható, világos és egyértelmű célok** meghatározása kiemelt jelentőségű. Ez erősen összefügg a stratégia megalkotásával, mivel mindkettő olyan tényező, ami nélkül a hatékony igazgatási tevékenység nem valósulhat meg.

- Kiemelt tényezőnek tartom a **városi laborok** létrehozását, a projektek gyakorlati tesztelésére. Ez a tesztkörnyezet lehetőséget biztosít arra, hogy a végfelhasználók önkéntes módon közvetlen visszajelzést adjanak a helyi önkormányzatok számára az adott fejlesztéssel kapcsolatban. A helyi önkormányzat részéről pedig lényeges szempont, hogy nincs szükség nagy mértékű erőforrási és szervezeti háttérre, ezért motiváló lehet, hogy a projektek nagy volumenű bevezetését megelőzően visszajelzést kaphatnak annak támogatottságáról és megvalósulásáról.

Záró gondolatként fontosnak tartom felhívni arra a figyelmet: **a városok fejlesztése nem egy egyszeri feladatnak tekintendő, hiszen a sikeres fejlesztések eléréséhez szükséges a folyamatos korrekció, egyeztetés és együttműködés kormányzati, gazdasági és társadalmi szinten is.**

A legnagyobb kihívás tehát a városoknak az, hogy képesek legyenek felmérni erőforrásaikat és a lakosságuk igényeit, továbbá, hogy kidolgozzanak egy következetes, koncepciózus okos város tervet.

A különböző fejlesztési projektek befejezése után gyakran tapasztalható, hogy nem hozzák az elvárt eredményeket, azonban ennek okai gyakran nem a tervezésben vagy a kivitelezésben keresendők. A problémát sokszor az okozza, hogy a projekt nem fordít elég figyelmet a kommunikációra, így nincs megfelelő kapcsolata a végfelhasználókkal sem a célok megfogalmazásánál, sem a visszajelzések kezelése tárgyában.

A kutatás által arra a végső következtetésre jutottam, hogy a jogszabályok megalkotása, jogi keretrendszerek és stratégiák léte elengedhetetlen a helyi önkormányzatok által ellátandó településfejlesztési feladatok modernizálása érdekében, azonban a siker kulcsa nem az okos városban, hanem az okos városlakókban rejlik.

IDEGEN NYELVŰ ÖSSZEFOGLALÓ

The question of the future always fills people with curiosity, in many cases it appears as a cloudless utopia, while in other cases it carries fear and doubts as a dystopia. The digital transformation, urbanization, globalization and changing social needs all represent difficulties for local governments that can change the foundations of the social and legal system. In most cases, the question is whether we see change as a difficulty or an opportunity.

During the research, I examine how the administration of local governments is able to adapt to the phenomena caused by digitalization and global change, and whether there is a possibility to develop its activities by involving the "broadly understood" local community.

As a final thought, I consider it important to draw the readers' attention to the fact that the development of cities cannot be considered a one-time task. In order to achieve successful developments, continuous correction, consultation and cooperation are necessary at the governmental, economic and social levels. In my opinion, the biggest challenge for cities is to be able to assess their resources and the needs of their population, and to develop a consistent, conceptual smart city plan.

After the completion of various development projects, it is often observed that they do not produce the expected results, but the reasons for this are often not to be found in the design or execution. The problem is often caused by the fact that the project does not pay enough attention to communication, so it does not have a proper relationship with the end users either when formulating goals or when handling feedback.

Through the research, I came to the final conclusion that the creation of legislation, the existence of legal frameworks and strategies are essential in order to modernize the settlement development tasks performed by local governments, but the key to success lies not in the smart city, but in the smart city dwellers.

JOGSZABÁLYJEGYZÉK

Magyar jogszabályok és dokumentumok:

- Magyarország Alaptörvénye
- 2021. évi XXXIX. törvény a településtervezéssel összefüggő egyes törvények módosításáról
- 2011. évi CLXXXIX. törvény Magyarország helyi önkormányzatairól
- 2010. évi CXXX. törvény a törvényalkotásról
- 1997. évi LXXVIII. törvény az épített környezet alakításáról és védelméről
- 1997. évi XV. törvény a Helyi Önkormányzatok Európai Chartájáról szóló, 1985. október 15-én, Strasbourgban kelt egyezmény kihirdetéséről
- 1996. évi XXI. törvény a területfejlesztésről és területrendezésről
- 1991. évi XX. törvény a helyi önkormányzatok és szerveik, a köztársasági megbízottak, valamint egyes centrális alárendeltségű szervek feladat- és hatásköreiről
- 1990. évi LXV. törvény a helyi önkormányzatokról

- 419/2021. (VII. 15.) Korm. rendelet településtervek tartalmáról, elkészítésének és elfogadásának rendjéről, valamint az egyes településrendezési sajátos jogintézményekről
- 127/2017. (VI. 8.) Korm. rendelet a Digitális Jólét Program végrehajtásával összefüggő egyes feladatokról, valamint a Kormányzati Informatikai Fejlesztési Ügynökségről szóló 268/2010. (XII. 3.) Korm. rendelet módosításáról
- 250/2016. (VIII. 24.) Korm. rendelet MVP megvalósításáról a Modern Városok Program megvalósításáról
- 314/2012. (XI. 8.) Korm. rendelet a településfejlesztési koncepcióról, az integrált településfejlesztési stratégiáról és a településrendezési eszközökről, valamint az egyes településrendezési sajátos jogintézményekről
- 313/2012. (XI. 8.) Korm. rendelet az Építésügyi Dokumentációs és Információs Központról, valamint az Országos Építésügyi Nyilvántartásról

- 1582/2022. (XI. 30.) Korm. határozat Magyarország Nemzeti Digitalizációs Stratégiájának (2022-2030) elfogadásáról
- 1988/2017. (XII. 19.) Korm. határozat a Nemzeti Infokommunikációs Stratégia (NIS) 2016. évi monitoring jelentéséről, a Digitális Jólét Program 2.0-ról, azaz a Digitális Jólét Program kibővítéséről, annak 2017-2018. évi Munkaterve elfogadásáról, a digitális infrastruktúra, kompetenciák, gazdaság és közigazgatás további fejlesztéseiről szóló 1456/2017. (VII. 19.) Korm. határozat megvalósításához kötődő feladatok teljes körű ellátásához szükséges költségvetési források biztosításáról, valamint a feladatokhoz kapcsolódó egyes határidők módosításáról

- 1839/2017. (XI. 10.) Korm. határozat a hazai E-sport támogatásával összefüggő kormányzati intézkedésekről
- 1762/2017. (XI. 7.) Korm. határozat a digitális oktatáshoz szükséges iskolai sávszélesség biztosításáról, a belső WiFi-hálózat kiépítéséről és működtetéséről
- 1334/2017. (VI. 9.) Korm. határozat a Digitális Kereskedelem-fejlesztési Stratégiáról
- 1309/2017. (VI. 8.) Korm. határozat az internetről és a digitális fejlesztésekről szóló nemzeti konzultáció (InternetKon) eredményei alapján a Kormány által végrehajtandó Digitális Jólét Programjáról szóló 2012/2015. (XII. 29.) Korm. határozat megvalósításához kötődő feladatok teljes körű ellátásához szükséges költségvetési források 2017-ben történő biztosításáról
- 1308/2017. (VI. 8.) Korm. határozat a Digitális Jólét Program végrehajtásával összefüggő egyes feladatokról
- 1144/2017. (III. 20.) Korm. határozat 1144/2017. (III. 20.) Korm. határozat a Digitális Exportfejlesztési Tárcaközi Bizottság működéséhez kötődő feladatok teljes körű ellátásához szükséges 2017. évi költségvetési forrás biztosításáról
- 1024/2017. (I. 24.) Korm. határozat az „okos város” szolgáltatások összehangolt bevezetését és működését támogató szervezeti és tudásplatform létrehozásáról és működtetéséről, valamint a teljes rendszer működésének monitoringjáról
- 2012/2015. (XII. 29.) Korm. határozat a Digitális Exportfejlesztési Tárcaközi Bizottság működéséhez kötődő feladatok teljes körű ellátásához szükséges 2017. évi költségvetési forrás biztosításáról

- Nagykommentár a Magyarország helyi önkormányzatairól szóló 2011. évi CLXXXIX. törvényhez
- A helyi önkormányzatokról szóló T/4864 számú törvényjavaslat, <http://www.parlament.hu/irom39/04864/04864.pdf> (letöltve: 2022. január 15.)

- 18/2013. (VII. 3.) AB határozat
- 22/1993. (IV.2.) AB határozat
- 18/1993. (III.19.) AB határozat

- Nemzeti Digitalizációs Stratégia – 2022-2030
- Digitális Falu Program – 2021.
- Digitális Jólét Program 2.0 – 2019.
- Digitális Jólét Program – 2016.
- Digitális Nemzet Fejlesztési Program – 2015.
- Nemzeti Infokommunikációs Stratégia – 2014.

Uniós és nemzetközi jogszabályok, dokumentumok

- Aalborg Charta – Az Európai Városok Chartája a Fenntarthatóság Felé
Charter of European Cities & Towns Towards Sustainability (as approved by the participants at the European Conference on Sustainable Cities & Towns in Aalborg, Denmark on 27 May 1994) – <https://tinyurl.hu/E0OI> (letöltve: 2022. március 3.)
- Az Európai Parlament 2008. február 21-i jogalkotási állásfoglalása a területfejlesztési menetrend és a Lipcsei Charta nyomán követéséről: a térségfejlesztésre és a területi kohézióra irányuló európai cselekvési program felé (2007/2190(INI)) (2009/C 184 E/15)
- Bangemann-jelentés: Európa és a globális információs társadalom
<https://tinyurl.hu/T9n1> (letöltve: 2023. január 10.)
- eEurope Actionplan (2000): The case of common foreign and security policy
<https://tinyurl.hu/ny2u> (letöltve: 2023. január 10.) CALIN (2011/2)
- eEurope (2001): An Information Society for All. Luxemburg, Office for Official Publications of the European Communities, 2001.
<https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/eeurope-an-information-society-for-all.html> (letöltve: 2022. december 8.)
- eEurope+2003: A co-operative effort to implement the information society in Europe – Action plan
<https://tinyurl.hu/GvtR> (letöltve: 2023. január 12.)
- eEurope 2005 (2002): An information society for all
<https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2002:0263:FIN:EN:PDF> (letöltve: 2022. december 6.)
- Effective integration of physical, digital and human systems in the built environment to deliver a sustainable, prosperous and inclusive future for its citizens. (PAS 180:2014, 3.1.62)
- ENSZ: Világunk átalakítása – Fenntartható fejlődési keretrendszer 2030
<https://ensz.kormany.hu/download/7/06/22000/Vil%C3%A1gunk%20%C3%A1talak%C3%ADt%C3%A1sa%20Fenntarthat%C3%B3%20Fej%C5%91d%C3%A9si%20Keretrendszer%202030.pdf> (letöltve: 2022. december 19.)
- EURÓPA 2020 – Az intelligens, fenntartható és inkluzív növekedés stratégiája
COM (2010) 2020. <https://tinyurl.hu/YJke> (letöltve: 2022. január 20.)
- Európai Digitális Menetrend
<https://tinyurl.hu/1udh> (letöltve: 2022. január 22.)
- Európai Unióról szóló Szerződés 2016/C 202/01
- European Commission: European Initiative on Smart Cities
<https://tinyurl.hu/EIru> (letöltve: 2022. január 24.)
- European Commission: Urban Agenda for the EU
https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/policy/themes/urban-development/agenda/pact-of-amsterdam.pdf (letöltve: 2022. november 4.)

- European Commission: Community initiative concerning urban areas (URBAN), 1994-1999 <https://cordis.europa.eu/programme/id/REG-URBAN> (letöltve: 2022. január 5.),
- European Parliament: The Digital Single Market and the digitalisation of the public sector
[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2022/703356/IPOL_STU\(2022\)703356_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2022/703356/IPOL_STU(2022)703356_EN.pdf) (letöltve: 2022. december 3.)
- i2010 (2005): A European information society for growth and employment
<https://tinyurl.hu/DbFf> (letöltve: 2023. január 10.)
- Join [u]s! Akciótervezési hálózatok pályázati felhívás Infónap 2023. február 10
http://www.urbact.hu/sites/default/files/csatolmanyok/02_URBACT_Infonap_20230210_APN_felhivas_JCST.pdf (letöltve: 2023. január 8.)
- Lipcsei Charta a fenntartható európai városokról
<https://tinyurl.hu/s8A3> (letöltve: 2022. április 10.)
- Lisszaboni Szerződés az Európai Unióról szóló szerződés és az Európai Közösséget létrehozó szerződés módosításáról C2007/306/01
- Területi Agenda 2030
https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/brochure/territorial_agenda_2030_en.pdf (letöltve: 2022. december 5.)
- Új Lipcsei Charta: BMI (2020):THE NEW LEIPZIG CHARTER. The transformative power of cities for the common good.
https://www.bmi.bund.de/SharedDocs/downloads/EN/themen/building-housing/city-hous-ing/new-leipzig-charta.pdf;jsessionid=DECD51B1BF2BFE4B157324BD5A0E3CBF.1_cid373?__blob=publicationFile&v=3 (letöltés: 2020. december 8.)
- Unió Belső Politikák Főigazgatósága: A területfejlesztési menetrend és a Lipcsei Charta nyomán követése: Egy térségfejlesztésre és a területi kohézióra irányuló európai cselekvési program felé.
https://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/dv/territorialag-leipzigchart_ex_summary_/TerritorialAg-LeipzigChart_Ex_summary_hu.pdf (letöltve: 2022. november 19.)
- URBACT II CAPITALISATION (European Union): Social innovation in cities, April 2015. C(2000) 1100 - Official Journal C 141 of 19.05.2000
- URBACT III. PROGRAM Nemzeti Tájékoztatási Pont Magyarország
<http://www.urbact.hu> (letöltve: 2023. január 8.)
- Urban Agenda for the EU „Pact of Amsterdam” <https://tinyurl.hu/1HyK> (letöltve: 2022. november 10.)

FELHASZNÁLT IRODALOM

ALAWADHI (2012)

ALAWADHI, S. et al.: Building understanding of smart city initiatives. In: H.J. Scholl, H.J. et al. (eds.) *ElectronicGovernment*. 11th IFIP WG 8.5 International Conference, EGOV 2012. Krostiansand, 03-06 September 2012. Berlin: Springer-Verlag, 2012.

ALBINO – BERARDI – DANGELICO (2015)

ALBINO, V. – BERARDI, U. – DANGELICO, R. M.: Smart Cities: Decnitions, Dimensions, Performance, and Initiatives. *Journal of Urban Technology*, 22/1., 2015. DOI: 10.1080/10630732.2014.942092

AL-HADER – RODZI (2009)

AL-HADER, M. – RODZI, A.: The smart city infrastructure development & monitoring. *Theoretical and Empirical Researches in Urban Management*, 4 (2(11)) 2009.

ALLAM – CHABAUD – GALL – PRATLONG – MORENO (2022)

ALLAM, Z. – CHABAUD, D. – GALL, C. – PRATLONG, F. – MORENO, C.: *Resilient and Sustainable Cities*. Elsevier, 2022.

ALMÁSY – BELÉNYESI – GÁSPÁR (2015)

ALMÁSY, Gy. – BELÉNYESI, E. – GÁSPÁR, M.: *Önkormányzati szervezetfejlesztés*. NKE, Budapest, 2015.

ANGELIDOU (2015)

ANGELIDOU, M.: Smart cities: A conjuncture of four forces. *Cities*, 47. 2015.

ANNEN (2011)

ANNEN, D.M.: Amsterdam Smart City. *Smart stories: how they will change the world*. Amsterdam Smart City. 2011. <http://smartgridaustralia.com.au> (letöltés: 2022. január 10.)

ANTHOPOULOS (2017)

ANTHOPOULOS, L. G.: *Understanding Smart Cities: A Tool for Smart Government or an Industrial Trick?* Chapter 2: The Rise of the Smart City. Springer International Publishing, 2017. DOI: 10.1007/978-3-319-57015-0.

ARISZTOTELÉSZ (1984)

ARISZTOTELÉSZ: *Politika*. Gondolat Kiadó, Budapest, 1984.

ARNSTEIN (1969)

ARNSTEIN, S: A Ladder of Community Participation. *Journal of the American Institute of Planners*, 35, 1969.

ÁRVA – BALÁZS – BALLA – BARTA – VESZPRÉMI (2014)

ÁRVA, Zs. – BALÁZS, I. – BALLA, Zs. – BARTA, A. – VESZPRÉMI, B.: *Helyi önkormányzatok: A helyi önkormányzatok által ellátott feladat- és hatáskörök*. Debrecen, 2014.

ÁRVAI (2022)

ÁRVAI, A.: Az okos város fogalom megjelenése a magyar közép- és nagyvárosok fejlesztési dokumentumaiban. In.: Földrajzi Közlemények, 2022. DOI: <https://doi.org/10.32643/fk.146.1.2>

BÁGER – HAMZA – KOVÁCS (2007)

BÁGER, G. – HAMZA, L. – KOVÁCS, R.: A köz- és magánszféra együttműködésével kapcsolatos nemzetközi és hazai tapasztalatok. Állami Számvevőszék Fejlesztési és Módszertani Intézet, 2017. <https://docplayer.hu/220412-A-koz-es-maganszfera-egyuttmukodesevel-kapcsolatos-nemzetkozi-es-hazai-tapasztalatok.html> (letöltve: 2022. május 24.)

BAJÁK (2006/20)

BAJÁK, I.: Az Aalborgi folyamat és magyar vonatkozásai. In.: Agrártudományi Közlemények, 2006/20. Különszám

BAJI (2017/1)

BAJI, P.: Okos városok és alrendszereik – Kihívások a jövő városkutatói számára? In.: Tér és Társadalom 31. évf., 1. szám, 2017 DOI:10.17649/TET.31.1.2807

BAJMÓCY – GÉBERT – ELEKES – PÁLI-DOMBI (2016/2)

BAJMÓCY, Z. – GÉBERT, J. – ELEKES, Z. – PÁLI-DOMBI, J.: Beszélünk a részvételről... Megyei jogú városok fejlesztési dokumentumainak elemzése az érintettek részvételének aspektusából. Tér és Társadalom, 30. évf. 2. sz. 2016.

BAJNAI (2007)

BAJNAI, L.: Városfejlesztés. Budapest, Scholar Kiadó, 2007.

BAJNOK (2014)

BAJNOK, A.: Helyi nyilvánosság(ok) kommunikatív – diszkurzív leírása és értelmezése. Doktori disszertáció. Budapest–Pécs, PTE. 2014. <https://pea.lib.pte.hu/bitstream/handle/pea/15310/bajnok-andrea-phd-2015.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (letöltve: 2022. május 26.)

BAKK (2010)

BAKK, M.: Politikai közösség és identitás az alkotmányban. In.: Magyar Kisebbség - 15. évf. 1-2. (55-56.) sz. 2010.

BALÁZS – BÁLINT – FÜRCHT – KARA – SZABÓ – VEREBÉLYI (1993)

BALÁZS, I. – BÁLINT, T. – FÜRCHT, P. – KARA, P. – SZABÓ, L. – VEREBÉLYI, I.: Az önkormányzati rendszer magyarázata. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1993.

BALÁZS – BALOGH – BARABÁS – DANKA – FAZEKAS – FAZEKAS – F. ROZSNYAI – FÜRCHT – HOFFMANN – HOFFMANNÉ NÉMETH – KECSŐ – SZALAI (2014)

BALÁZS, I. – BALOGH, ZS. P. – BARABÁS, G. – DANKA, F. – FAZEKAS, J. – FAZEKAS, M. – F. ROZSNYAI, K. – FÜRCHT, P. – HOFFMANN, I. – HOFFMANNÉ NÉMETH, I. – KECSŐ, G. – SZALAI, É.: A Magyarország helyi önkormányzatairól szóló törvény magyarázata. HVG-ORAC, Budapest 2014.

BALÁZS (2011)

BALÁZS, I.: A helyi önkormányzatok feladatellátási rendszere, különös tekintettel részvételükre az államigazgatási feladat-és hatáskörök gyakorlásában. In: FÁBIÁN Adrián (szerk.), 20 éves a magyar önkormányzati rendszer, A „Jövő közigazgatásáért” Alapítvány, Pécs, 2011.

BALÁZS (2012/10.)

BALÁZS, I.: A helyi önkormányzati autonómia felfogás változása az új törvényi szabályozásban. In.: Új Magyar Közigazgatás, 2012/10.

BALÁZS (2014/03)

BALÁZS, I.: Az önkormányzatokra vonatkozó szabályozás átalakulása. MTA Law Working Papers 2014/03 Magyar Tudományos Akadémia Budapest http://jog.tk.mta.hu/uploads/files/mtalwp/2014_03_Balazs_Istvan.pdf (letöltve: 2022. május 26.)

BALÁZS (2018)

BALÁZS, I.: Helyi önkormányzathoz való jog. In Lamm Vanda (szerk.): Emberi jogi enciklopédia, Budapest: HVG-ORAC, Budapest 2014.

BALDUCCI – GALIMBERTI – BOVO – ARMONDI (2022) BALDUCCI, A. – GALIMBERTI, B. – BOVO, M. – ARMONDI, S.: Cities Learning from a Pandemic: Towards Preparedness. Egyesült Királyság, Taylor & Francis. 2022.

BALOGH – CSINK – JAKAB – KISS – KLICSU – LICHTENSTEIN – SCHANDA – TILL – TÓTH – TRÓCSÁNYI – VARGA ZS. (2015)

BALOGH, ZS. – CSINK, L. – JAKAB, A. – KISS, B. – KLICSU, L. – LICHTENSTEIN, J. – SCHANDA, B. – TILL, SZ. – TÓTH, K. – TRÓCSÁNYI, L. – VARGA ZS. A.: Bevezetés az Alkotmányjogba. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2015.

BARABÁS – BEKÉNYI – DEÁK – FARKAS – FEJÉR – GYŐRPÁL – HOLCZREITER – HORVÁTH M. – HORVÁTH T. – KÓNYA – KISS – MAKKAI – MÓROCZA – MUSKE – PAPP – PINTÉRNÉ VÍG – PUSZTAI – SIMON – SZÁMADÓ – SZENDI-STENGER – TÓTH – VADÁSZNÉ EGEGI – VASS (2014)

BARABÁS, Z. – BEKÉNYI, J. – DEÁK, L. – FARKAS, L. – FEJÉR, L. – GYŐRPÁL, E. – HOLCZREITER, M. – HORVÁTH, M. – HORVÁTH, T. – KÓNYA, L. – KISS, K. – MAKKAI, A. – MÓROCZA, ZS. – MUSKE, E. – PAPP, E. – PINTÉRNÉ VÍG, I. – PUSZTAI, A. – SIMON, B. – SZÁMADÓ, R. – SZENDI-STENGER, H. – TÓTH, F. – VADÁSZNÉ EGEGI, M. – VASS, GY.: Nagy önkormányzati kézikönyv, Belügyminisztérium, Budapest, 2014.

BARÁTH – SZÉPVÖLGYI (2006/1)

BARÁTH, G. – SZÉPVÖLGYI, Á.: A városrehabilitáció fejlesztéspolitikai háttere. In.: Tér és Társadalom, 20. évf. 1. szám 2006.

BÁRDINÉ METZKER – CSUTH (2009)

BÁRDINÉ METZKER, E. – CSUTH, S.: A települési önkormányzatok stratégiai vezetése. Kreatív szolgálat a XXI. században. Polgármester Akadémia. <http://xn--tosz-5qa.hu/uploads/dokumentumok->

kiadvanyok/telepulesionkormanyzatokstrategiaivezetese.pdf (letöltve: 2022. május 28.)

BARLOW – LÉVY – BENCHETON (2019)

BARLOW, M. – LÉVY-BENCHETON, C.: Smart Cities, Smart Futures. Showcasing Tomorrow. Hoboken, John Wiley & Sons, Inc., 2019.

BARON (2010)

BARON, G.: Amsterdam Smart City. Amsterdam Smart City. <http://ec.europa.eu> (letöltve: 2022. október 8.)

BARON (2012a)

BARON, G.: Amsterdam Smart City's initiatives in the field. La Fabrique de la Cité. <https://www.lafabriquedelacite.com/en/tag/smart-city-en/> (letöltve: 2022. november 4.)

BARON (2012b)

BARON, G.: Amsterdam Smart City: from holistic view to concrete projects. Amsterdam Smart City. <http://www.lafabriquedelacite.com> (letöltve: 2022. október 9.)

BARON (2012c)

BARON, G.: Amsterdam Smart City's initiatives in the field. La Fabrique de la Cité. <https://www.napier.ac.uk/~media/worktribe/output-950256/how-to-become-a-smart-city-learning-from-amsterdam.pdf> (letöltve: 2022. október 9.)

BARSI – CSIZMADIA (2001/2)

Barsi, B. – Csizmadia, Z.: Egy nagyváros helyzete az információs társadalomban. In.: Tér és Társadalom 2., 2001.

BARTA (2009/3)

BARTA, GY.: Integrált városfejlesztési stratégia: a városfejlesztés megújítása. In.: Tér és Társadalom 23. évf. 3. 2009.

BARTA (2014)

BARTA, A.: Településfejlesztés, infrastruktúra-fejlesztés. Budapest, NKE, 2014.

BECK (2011)

BECK, F.: The modern city: from vision to reality. IBM Corporation., 2011. <http://www.ibm.com> (letöltve: 2022. május 30.)

BEGIN (2014)

BEGIN, G. V.: Inspiring Futures for European Local Governments!, LocalEnvironment, 9:3,2014. DOI: 10.1080/1354983042000219333

BEKÉNYI (1998)

BEKÉNYI, J.: A Helyi önkormányzatok Európai Chartája. Ön-Kor-Kép, 1998/9.

BEKÉNYI (2010)

BEKÉNYI, J.: 20 éve-sek az önkormányzatok. Születésnap vagy halotti tor. In: Új Magyar Közigazgatás, 2010/3.

BELÉNYESI (2014)

BELÉNYESI, E.: Változásmenedzsment a közigazgatásban. NKE, Budapest 2014.

BELISSENT (2010)

BELISSENT, J. et al.: Getting clever about smart cities: new opportunities require new business models. Forrester Research., 2010. <http://www.forrester.com> (letöltve: 2022. május 31.)

BELL (1980)

BELL, D.: The Social Framework of the Information Society, 1980, 13. (in: Forester, T. [ed.]: The Microelectronics Revolution: The Complete Guide to the New Technology and Its Impact on Society. MIT Press, Cambridge, Mass

BELUSZKY (1973)

BELUSZKY, P.: A településosztályozás néhány elvi-módszertani szempontja. Földrajzi Értesítő, 27:4 1973.

BELUSZKY – KOVÁCS – OLESSÁK (2001)

BELUSZKY, P. – KOVÁCS, Z. – OLESSÁK, D.: A terület- és településfejlesztés kézikönyve. Budapest, CEBA Kiadó, 2001

BELÜGYMINISZTERIUM (2002/25)

BELÜGYMINISZTERIUM: Települési tervezés, útmutató a településfejlesztési program készítéséhez. Településfejlesztési füzetek, 2002/25.

BENEDEK – BAUER – KETTEMANN (2008)

BENEDEK, W. – BAUER, V. – KETTEMANN, M.C.: Internet Governance and the Information Society: Global Perspectives and European Dimensions. Hollandia, Eleven International Pub., 2008.

BENEVOLO – DAMERI – D’AURIA (2016)

BENEVOLO, C., DAMERI, R.P., D’AURIA, B.: Smart Mobility in Smart City. Empowering Organizations, Springer, 2016. DOI:10.1007/978-3-319-23784-8_2

BENOIT-ROHMER – KLEBES (2005)

BENOIT-ROHMER, F. – KLEBES, H.: Council of Europe Law. Towards a Pan-European Legal Area, Council of Europe, 2005-

BERGER (2019)

BERGER, R.: The smart city breakaway 2019. <https://www.rolandberger.com/en/Publications/Smart-City-Strategy-Index-Vienna-and-London-leading-in-worldwide-ranking.html> (letöltve: 2022. július 17.)

BERISHA – COTELLA (2021)

BERISHA, E. – COTELLA, G. – SOLLYS, A.: Governing Territorial Development in the Western Balkans: Challenges and Prospects of Regional Cooperation. Németország, Springer International Publishing, 2021.

BERNHARD – HIROYUKI (2017)

BERNHARD, M. – SHIMIZU, H.: Towards the Implementation of the New Urban Agenda: Contributions from Japan and Germany to Make Cities More Environmentally Sustainable. Németország, Springer International Publishing, 2017.

- BIBÓ (1975)
BIBÓ, I.: Közigazgatási területrendezés és az 1971. évi településhálózat-fejlesztési koncepció. Budapest, 1975. <http://mek.oszk.hu/02000/02043/html/433.html>
- BIBRI – KROGSTIE (2017)
BIBRI, S. E. – KROGSTIE, J.: The core enabling technologies of big data analytics and context-aware computing for smart sustainable cities: a review and synthesis. *Journal of Big Data* 4, 38. 2017. DOI: 10.1186/s40537-017-0091-6
- BIGLIANI – GALLOTTI (2009)
BIGLIANI, R. – GALLOTTI, G.: Best practices: bringing stakeholders together. The Amsterdam Smart City project. International Data Corporation (IDC). <http://amsterdamsmartcity.com> (letöltve: 2022. augusztus 8.)
- BLOOMFIELD – COLLINS – FRY – MUNTUN (2001)
BLOOMFIELD, D. – COLLINS, K. – FRY, C. – Muntun, R.: Deliberation and Inclusion: Vehicles for Increasing Trust in UK Public Governance? *Environment and Planning C: Government and Policy*, 19:4, 2001.
- BOBEK (2021)
BOBEK, V.: Framework for Smart Urban Development. In: *Smart Urban Development*, Intechopen 2021.
- BÓKA – GOMBOS – SZEGEDI (2019)
BÓKA, J. – GOMBOS, K. – SZEGEDI, L.: Az Európai Unió intézményrendszere. Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2019.
- BOTOS (2014)
BOTOS, SZ.: Az új generációs hálózatok fejlettségi és használati jellemzőinek mérése, a fejlesztések gazdasági és vidékfejlesztési aspektusai, PhD értekezés, Debrecen, 2014.
- BŐHM (2002)
BŐHM, A.: Helyi társadalom, önkormányzatok, településfejlesztés. Budapest, Agroinform Kiadóház, 2002.
- BŐHM (2010)
BŐHM, A.: Az önkormányzatok és a helyi társadalom. In KÁKAI László (szerk.): 20 évesek az önkormányzatok. Születésnap vagy halotti tor? PTE, Pécs, 2010-
- BREARS (2023)
BREARS, C. R.: *The Palgrave Encyclopedia of Urban and Regional Futures*. Svájc, Springer International Publishing, 2023.
- BRENNER (2021)
BRENNER, J.: A Területi Agenda 2030 és az Új Lipcsei Karta – az európai terület- és településfejlesztési politika új dokumentumairól. In.: *Tér és Társadalom* 35:1, 2021.
- BRINKMAN – MEUWISSEN (2010)
BRINKMAN, J. – MEUWISSEN, C.: Webinar - Amsterdam Smart City. 2degrees. 2010. <https://www.2degreesnetwork.com> (letöltve: 2022. január 7.)

BRINKMAN (2011)

BRINKMAN, J.: Supporting sustainability through smart infrastructures: the case of Amsterdam. In *Network Industries Quarterly*, 13:3, 2011.

BRÜLL – VARSÁDI (1987)

BRÜLL, M. – VARSÁDI, Zs.: *Közgazdasági kislexikon*. Kossuth Kiadó, Budapest, 1987.

BUDAI (2014)

BUDAI, B.: *Az e-közigazgatás elmélete*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 2014.

BUDAI (2018)

BUDAI, B.: *Smart governance, avagy az okos (ön)kormányzás alapjai*. Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Budapest, 2018.

BURDETT – SUDJIC (2007)

BURDETT, R. – SUDJIC, D.: *The Endless City*, Phaidon Press, 2007.

CAIRNEY – SPEAK (2000)

CAIRNEY, T. – SPEAK, G.: *Developing a 'Smart City': Understanding Information Technology Capacity and Establishing an Agenda for Change*. Centre for Regional Research and Innovation, Sydney, 2000

CALIN (2011/2)

CALIN, V.B.: Can Marketing Support The Implementation of Effective E-government? Analysis of the Single Point of Access Portal for Romanian Electronic Public Services In: *The Annals of the University of Oradea. Economic Sciences*, 2011/2.

CARAGLIUA – F.DEL BOB (2019)

CARAGLIUA, A. – F.DEL BOB, C.: Smart innovative cities: The impact of Smart City policies on urban innovation. *Technological Forecasting and Social Change*, Volume 142, 2019.

CARAYANNIS – CAMPBELL (2009)

CARAYANNIS, E. G. – CAMPBELL, F. J.: “‘Mode 3’ and ‘Quadruple Helix’: Toward a 21st Century Fractal Innovation Ecosystem”, *International Journal of Technology Management*, 46:3-4, 2009. DOI: <http://dx.doi.org/10.1504/IJTM.2009.023374>

CARDULLO – KITCHIN (2018)

CARDULLO, P. – KITCHIN, R.: Smart urbanism and smart citizenship: The neoliberal logic of ‘citizen-focused’ smart cities in Europe. *EPC: Politics and Space* 2019. 37:5

CARDULLO – KITCHIN (2019)

CARDULLO, P. – KITCHIN, R.: Being a ‘citizen’ in the smart city: up and down the scaffold of smart citizen participation in Dublin, Ireland. *GeoJournal*, 84:1-13. 2019.

CARLOS – JOAQUIM (2017)

CARLOS, O. – JOAQUIM, S.: *Reforming traditional PPP models to cope with the challenges of smart cities*, 2017.

CARLOS – RUI (2012)

CARLOS, O. – RUI, C.: Flexible contracts to cope with uncertainty in public-private partnerships. Elsevier, 2012.

CAVADA – HUNT – ROGERS (2014)

CAVADA, M. – HUNT, D. V. L. – ROGERS, C. D. F.: Smart Cities: Contradicting Definitions and Unclear Measures. World Sustainability Forum 2014 – Conference Proceedings Paper, 1–13. <https://scifo-rum.net/manuscripts/2454/manuscript.pdf>

CHEN (2010)

CHEN, T.M.: Smart Grids, Smart Cities Need Better Networks. IEEE Network 24: 2, 2010.

CHOURABI – NAM – WALKER – GIL-GARCIA – MELLOULI – NAHON (2012)

CHOURABI, H. – NAM, T. – WALKER, S. – GIL-GARCIA, J. RAMON – MELLOULI, S. – NAHON, K. – PARDO, T. – SCHOLL, H.: Understanding Smart Cities: An Integrative Framework. 45th Hawaii International Conference on System Sciences. DOI: 10.1109/HICSS.2012.615

CLEMENT – CRUTZEN (2021)

CLEMENT, D. J. – CRUTZEN, P. N.: How Local Policy Priorities Set the Smart City Agenda. Technological Forecasting and Social Change, 2021. DOI:10.1016/j.techfore.2021.12098

COHEN (2012)

COHEN, B.: Baking Innovation Into New Smart Cities. Fast Company <https://www.fastcom-pany.com/90186455/baking-innovation-into-new-smart-cities>

COHEN (2015)

COHEN, B.: The 3 Generations Of Smart Cities – Inside the development of the technology driven city. Fast Company <https://www.fastcompany.com/3047795/the-3-generations-of-smart-cities>

CREIGHTON (2005)

CREIGHTON, J.L.: The public participation handbook: Making Better Decisions Through Citizen Involvement, 2005.

CRETU (2012)

CRETU, G. L.: Smart Cities Design Using Event-driven Paradigm and Semantic Web,” Informatica Economica 16: 4, 2012.

CURBELO – PARRILLI – COOKE (2012)

CURBELO, J. L. – PARRILLI, M. D. – COOKE, P.: Innovation, Global Change and Territorial Resilience. Egyesült Királyság, Edward Elgar, 2012.

CZÉKMANN – CSEH (2014)

CZÉKMANN, ZS – CSEH, G.: Elektronikus közszolgáltatások a SZEÜSZ-ök tükrében In: Publicationes Universitatis Miskolciensis Series Juridica et Politica Tomus 32. 2014.

CZÉKMANN (2013)

CZÉKMANN, ZS.: Az Európai Unió e-közigazgatás-politikája In: Lapsánszky András (szerk) Közigazgatási jog - Fejezetek szakigazgatásaink köréből I. kötet CompLex Budapest 2013.

CZÉKMANN (2016)

CZÉKMANN, ZS.: Információs társadalom és elektronikus kormányzat Magyarországon. PhD értekezés, 2016.

CZUCZAI (2001)

CZUCZAI, J.: The Notion of eEurope within the EU from a Legal Perspective. Challenges for the Candidate Countries after the Swedish Presidency in: Acta Juridica Hungarica 42:3-4. AKADÉMIA Budapest 2001.

CSÁKI (2008/29)

CSÁKI, GY. B.: Kérdésfelvetések az e-közigazgatás fogalmának meghatározása körében. In.: Infokommunikáció és Jog, 2008/29.

CSANÁDI – CSIZMADY – KŐSZEGHY (2010/1)

CSANÁDI, G. – CSIZMADY, A. – KŐSZEGHY, L.: Nyilvánosság és részvétel a településtervezési folyamatban. In.: Tér és társadalom, 24. évf. 1. sz., 2010.

CSATH (2004)

CSATH, M.: Stratégiai tervezés és vezetés. Nemzeti Tankönyvkiadó Rt., Budapest, 2004.

CSEFKÓ (1997)

CSEFKÓ, F.: A helyi önkormányzati rendszer. Dialóg Campus, Budapest-Pécs, 1997.

CSEFKÓ (1999)

CSEFKÓ, F. (szerk.): Önkormányzati iránytű. Új Historica Kiadó, Villány, 1999.

CSEFKÓ (2008/1.)

CSEFKÓ, F.: A város(közösségi) önkormányzás kialakításának elvi alapjai. In.: Tér és Társadalom 22. évf. 2008/1.

CSEH (2020)

CSEH, G.: Helyi e-közszolgáltatások alapjogi és gyakorlati vizsgálata. In.: Infokommunikáció és jog 16. évfolyam 2. szám, 2020.

CSEH (2020/3)

CSEH, G.: Az önkormányzati feladatellátás aspektusai, különös tekintettel a helyi közszolgáltatásokra. In.: Miskolci Jogi Szemle 15. évfolyam 3. különszám, 2020.

CSÓKA (2023)

CSÓKA, G.: A helyi önkormányzati igazgatás. In: Csóka Gabriella; Bekényi József; Szendi-Stenger Hajnalka; Barabás Zoltán; Maiyalehné Gregóczi Etelka; Papp Emese Magdolna; Számadó Róza Zsuzsanna: Közigazgatási szakvizsga - Önkormányzati igazgatás. NKE, 2023.

CSONGOR – SZIKLAI (2012)

CSONGOR, A – SZIKLAI, I: Fejlesztéspolitika, Stratégiai programalkotás a szociálpolitikában E-jegyzet
https://www.tatk.elte.hu/dstore/document/1541/Csongor_Sziklai_Fejlesztospolitika_s_strategiai.pdf (letöltve: 2022. július 18.)

CSÖRGITS (2013)

CSÖRGITS, L.: A magyar helyi önkormányzati rendszer átalakítása – A demokrácia, a helyi közügyek és a helyi önkormányzás egyes kérdései. Doktori értekezés. Győr, Széchenyi István Egyetem, Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, 2013.

D. H. MEADOWS – D. L. MEADOWS – J. RANDERS – W. W. BEHRES III (1972)
D. H. MEADOWS–D. L. MEADOWS – J. RANDERS–W. W. BEHRES III: The Limits to Growth. Universe Books, New York, 1972.

DEAKIN – AL WEAR (2011)

DEAKIN, M. – AL WEAR, H.: From intelligent to smart cities. In.: Intelligent building international, 3:3 2011.

DELOITTE (2014)

Deloitte: Monitor Deloitte–Smart cities... Not just the sum of its parts,2014.
<https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/no/Documents/strategy/smart-cities.pdf>

DEMIR (2022)

DEMIR, F: Innovation in the Public Sector: Smarter States, Services and Citizens. Svájc, Springer International Publishing, 2022.

DEMNET DEMOKRATIKUS JOGOK FEJLESZTÉSÉÉRT ALAPÍTVÁNY (2019)
A köz- és magánszektor partnersége – tanulságok itthon és külföldön. DemNet Demokratikus Jogok Fejlesztéséért Alapítvány 2019

DERS (2016/3)

DERS, Cs.: Egy okos Pécs felé. In.: Információs Társadalom XVI. évfolyam, 3. szám 2016.

DIETZ (2011)

DIETZ, F.: Integrált Városfejlesztési Stratégia. Budapest Corvinus Egyetem, 2011.
https://dtk.tankonyvtar.hu/xmlui/bitstream/handle/123456789/3231/05_Integralt_varosfejleszt.pdf?sequence=1&isAllowed=y

DIRKS – KEELING – DENCIK (2009)

DIRKS, S. – KEELING, M. – DENCIK, J.: How smart is your city?IBM Institute for Business Value, Somers 2009.

DIRKS – KEELING (2009)

DIRKS, S. – KEELING, M.: A vision of smarter cities – How cities can lead the way into a prosperous and sustainable future. IBM Global Services, Somers, 2009.

DOBOS – KULCSÁR – NAGY – SIK – SZEMEREY – VASVÁRINÉ MENYHÁRT (2015)

DOBOS, K. – KULCSÁR, S. – NAGY, P. – SIK, A. – SZEMEREY, S. – VASVÁRIÉ MENYHÁRT, É.: Smart city Tudásplatform Metodikai javaslat, Lechner Nonprofit

Kft., Budapest, 2015. (letöltve: <http://lechnerkozpont.hu/doc/okos-varos/smart-city-tudasplatformmetodikai-javaslat.pdf>)

DOBOS (2018)

DOBOS, G.: A magyar önkormányzati rendszer autonómiájának empirikus elemzése PhD értekezés, Budapest, 2018.

DOUGLAS (2012)

DOUGLAS, L.: The City-Region concept in a Scottish Context, Doctoral Dissertation, University of Glasgow, 2012.

E. SHMELEV – A. SHMELEVA (2009)

E. SHMELEV, S. – A. SHMELEV, I. : Sustainable cities: problems of integrated interdisciplinary research, International Journal of Sustainable Development, Volume 12, Number 1, 2009.

EGEDY – KOVÁCS (2003)

EGEDY T. – KOVÁCS Z.: A városrehabilitáció néhány elméleti kérdése. Falu-Város-Régió. http://www.varosrehabilitacio.net/new/pdf/1varosrehabilitacio_elmelete.pdf (letöltve: 2022. február 8.)

EGEDY (2017)

EGEDY, T.: Városfejlesztési paradigmák az új évezredben, a kreatív város és az okos város. In.: Földrajzi Közlemények 2017.

EHLEITER (2007)

EHLEITER, J.: Közigazgatási urbanisztika. Urbanisztika és regionalitás. Unió Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2007.

EIJSACKERS – HOLST – JÁVOR – KOVÁCS – MAGÓCS – SAIN – VUGT – WOODHILL (2005)

EIJSACKERS, D. – HOLST, F. van – JÁVOR, K. – KOVÁCS, K. – MAGÓCS, K. – SAIN, M. – VUGT, S. – WOODHILL, J.: Az integrált vidékfejlesztés gyakorlata Magyarországon Kézikönyv a részvételen alapuló tervezéshez http://www.terport.hu/webfm_send/1362/pride_kezikonyv.pdf_%3B (letöltve: 2022. augusztus 16.)

ENYEDI (1997/4)

ENYEDI, GY.: A sikeres város. In.: Tér és Társadalom. 1997/4.

ERCSEY – BENCSIK (2020)

ERCSEY, ZS. – BENCSIK, A: A helyi önkormányzatok pénzügyi autonómiájának átalakulása. In.: GLOSSA IURIDICA 7: 1-2, 2020

EREMIA – TOMA – MIHAI (2017)

EREMIA, M. – TOMA, L. – MIHAI, S.: The Smart City Concept in the 21st Century. Procedia Engineering, 181, 2017.

ESTEVEZ – LOPES – JANOWSKI (2016)

ESTEVEZ, E. – LOPES, N. – JANOWSKI, T.: Smart Sustainable Cities: Reconnaissance Study. United Nations University Operating Unit on Policy-Driven Electronic Governance. 2016.

EU (2016)

EU: Using the Quadruple Helix Approach to Accelerate the Transfer of Research and Innovation Results to Regional Growth. European Union, Committee of the Regions., 2016. doi:10.2863/408040. <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/6e54c161-36a9-11e6-a825-01aa75ed71a1> (letöltve: 2022. szeptember 28.)

FÁBIÁN (2016/4)

FÁBIÁN, A.: A helyi önkormányzat (nem jogi) fogalmáról. In.: Új Magyar Közigazgatás 9. évf. 4. szám 2016.

FÁBIÁN (2022)

FÁBIÁN, A. (szerk): Nagykomentár a Magyarország helyi önkormányzatairól szóló 2011. évi CLXXXIX. törvényhez, Wolters Kluwer Jogtár formátum 2022.

FARKASNÉ GASPARICS – SZÁMADÓ (2015/1-3.)

FARKASNÉ GASPARICS, E. – SZÁMADÓ, R.: A településmenedzsment átalakulása a működési keretek tükrében. In.: Polgári Szemle 11. évfolyam 1-3. szám, 2015.

FAZEKAS (2010)

FAZEKAS, M.: Részvételi költségvetés – A demokratikus döntéshozatal erősítésének lehetősége önkormányzatok számára http://mihalyfazekas.eu/wp-content/uploads/2015/08/Fazekas_Reszveteli_ktgvetes_100807_final.pdf?fbclid=IwAR07cxMLEaSAbvPC3N7g9Rk4YkRNd5R9a39PdUT7dm0iXX82bm9wmXaqm0A

FEKETE (2017)

FEKETE, D.: A Modern Városok Program elemzési lehetőségei. In.: Polgári Szemle, 13. évf. 1–3. szám, 2017. DOI: 10.24307/psz.2017.0909

FERENCZ (2015)

FERENCZ, Z.: A társadalmi részvétel és versenyképesség a nagyváros-térségekben. (letöltve: http://real.mtak.hu/25102/1/participacio_fz_kotetbe_1220.pdf)

FINGER – BERT – RAZAGHI – KUPFER – BOUCHARD (2017)

FINGER, M. – BERT, N. – RAZAGHI, M. – KUPFER, D. – BOUCHARD, K.: Regulatory challenges for smart cities, Network Industries Quarterly, 2017, Vol. 19, No. 3. <http://hdl.handle.net/1814/48008>

FINTA – HOFFMAN – PÁLNÉ KOVÁCS– PÉTERI (2021/2)

FINTA, I. – HOFFMAN, I. – PÁLNÉ KOVÁCS, I. – PÉTERI, G.: A magyar önkormányzati rendszer megújulásának irányai. In.: Pólusok folyóirat. II. évf. 2. szám, 2021.

FINTA (2019)

FINTA, I.: Az önkormányzási képesség dimenziói községi szinten. NKE, 2019.

FIORINO (1990)

Fiorino, D. J.: Citizen participation and environmental risk: A survey of institutional mechanisms. Science, Technology, & Human Values Vol. 15 No. 2, 1990.

FISHMAN – FLYNN (2018)

Fishman, T. – Flynn, M.: Using public-private partnerships to advance smart cities Part two: Funding and financing smart cities series, 2018. <https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/global/Documents/Public-Sector/gx-ps-public-private-partnerships-smart-cities-funding-finance.pdf> (letöltve: 2022. október 7.)

FLORAX – FOLMER (1992)

FLORAX, R. – FOLMER, H.: Knowledge impacts of universities on industry an aggregate simultaneous investment model. 32:4 1992.

FLORAX (1992)

FLORAX, R.: The University: A Regional Booster? Economic Impacts of Academic Knowledge Infrastructure. Avebury, Aldershot. 1992.

FOGARASI – IVANCSICS – KISS (2001)

FOGARASI, J. – IVANCSICS, I. – KISS, L.: A helyi önkormányzatok. Unió, 2001.

FOGARASI (2010)

FOGARASI, J. (szerk.): A helyi önkormányzatok. Regiszter Kiadó és Nyomda, Budapest 2010.

FORGÁCS (2012)

FORGÁCS, N.: Az új önkormányzati törvény magyarázata – interjú a szerkesztőkkel, Nagy Mariannával és Hoffman Istvánnal. www.jegyzo.hu/index.php?oldal=egycikk&id=2348 (letöltve: 2021. november 12.)

FÓRIÁN (2007/1)

FÓRIÁN, S.: Urbanizációs folyamat és annak néhány hatása a környezetre, Debreceni Műszaki Közlemények 2007/1 http://www.eng.unideb.hu/userdir/dmk/docs/20071/07_1_01.pdf (letöltve: 2022. november 12.)

FOUQUET (2018)

FOUQUET, D.: EU Energy Law, Volume 3: Renewable Energy in the Member States of the EU. Belgium, Claeys and Casteels, 2018.

FÖLDES – INOTAI (2001)

FÖLDES, Gy. – INOTAI, A.: A Globalizáció kihívásai és Magyarország. Magyarország, Napvilág, 2001.

FÖLDI (2009)

FÖLDI, ZS.: A társadalmi részvétel szerepe a városfejlesztés gyakorlatában – európai és hazai tapasztalatok. In.: Tér és Társadalom, 2009/3.

FUTÓ – SZESZLER (2006)

FUTÓ, P. – SZESZLER, ZS.: A településfejlesztési koncepció készítésének módszerei az EU-ban és Magyarországon. Települési Önkormányzatok Országos Szövetsége <http://xn--tosz-5qa.hu/uploads/dokumentumok-kiadvanyok/telepulesfejlesztesi%20koncepcio.pdf> (letöltve: 2022. február 13.)

FÜZI (2013)

FÜZI, A.: A nyílt innováció egyik eszköze: Living Lab? In: Inzelt Annamária – Bajmócy Zoltán, 2013: Innovációs rendszerek. Szereplők, kapcsolatok és intézmények. JATE Press, Szeged, 2013. http://acta.bibl.u-szeged.hu/32839/1/gtk_2013_180-195.pdf (letöltve: 2021. szeptember 23.)

GAJDUSCHEK (2012)

GAJDUSCHEK, Gy.: Változások az önkormányzati rendszerben: egy értelmezési kísérlet. In: Fundamentum 2012/2. szám.

GÁL (2005)

GÁL, Z.: Az egyetemek szerepe a regionális innovációs hálózatokban. In.: Búzás Norbert (szerk.): Tudásmenedzsment és tudásalapú gazdaságfejlesztés. JATE Press, Szeged, 2005.

GALLAND – HARRISON – ZIMMERMANN (2019)

GALLAND, D. – HARRISON, J. – ZIMMERMANN, K.: Metropolitan Regions, Planning and Governance. Németország, Springer International Publishing, 2019.

GÁLOSI-KOVÁCS – HAFFNER (2017)

GÁLOSI-KOVÁCS, B. – HAFFNER, T.: A területfejlesztés intézményrendszerének változása Magyarországon, Területfejlesztés és Innováció 11:(1), 2017.

GARCIA-ZAMOR (2013)

GARCIA-ZAMOR, J.: Strategies for Urban Development in Leipzig, Germany: Harmonizing Planning and Equity. Hollandia, Springer New York, 2013.

GÁSPÁR (2008)

GÁSPÁR, T.: A stratégiaalkotás új módszertani kihívásai. Budapest, Ecostat, 2008.

GÁTI (2010)

GÁTI, A.: Aktív állampolgárság Magyarországon nemzetközi összehasonlításban. Másodelemzés nemzetközi adatbázisok és szakirodalom alapján. 2010. http://www.tarki-tudok.hu/file/part_1_cived_tanulmany_ga_20100620.pdf (letöltve: 2021. november 21.)

GEHL – SVARRE (2013)

GEHL, J. – SVARRE, B.: How to Study Public Life. Island Press, Washington, 2013.

GEHL (2010)

GEHL, J.: Cities for People. Island Press, Washington, 2010.

GERE – CZIRJÁK (2016)

GERE L., CZIRJÁK R.: Erősítik-e a társadalmi kirekesztést a smart cityk? Információs Társadalom, Társadalomtudományi Folyóirat 3., 2016 DOI: 10.22503/inftars.XVI.2016.3.3

GERE – KOCSIS (2022/4)

GERE, L. – KOCSIS, J. B.: Az okosváros-tervezés fejlődéstörténete kritikai megközelítésben. Tér és Társadalom 36. évf., 4. szám, 2022. DOI: <https://doi.org/10.17649/TET.36.4.3398>

GIFFINGER – HAINDLMAIER – KRAMAR (2010)

GIFFINGER, R. – HAINDLMAIER, G. – KRAMAR, H.: The role of rankings in growing city competition. *Urban Research & Practice*, 3(3), 2010.

GIFFINGER – PICHLER (2007)

GIFFINGER, R. – PICHLER, M.: Smart Cities: Ranking of European Medium Sized Cities, Vienna University of Technology, University of Ljubljana and Delft University of Technology. 2007. http://www.smart-cities.eu/download/smart_cities_final_report.pdf (letöltve: 2021. december 9.)

GIL-CASTINEIRA (2011)

GIL-CASTINEIRA, F. et al.: Experiences inside the Ubiquitous Oulu Smart City. In *Computer*, 44(6), 2011.

GIL-GARCÍA – PARDO (2005)

Gil-García, J. R. – Pardo, T. A.: E-government success factors: Mapping practical tools to theoretical foundations. *Government Information Quarterly*, 22 (2), 2005.

GOODMAN (2006)

GOODMAN, J.W.: Telecommunications Policy-making in the European Union. Egyesült Királyság, Edward Elgar Publishing, Incorporated, 2006.

GOVEN – LANGER (2009)

GOVEN J. – LANGER, L.: The potential of public engagement in sustainable waste management: designing the future for biosolids in New Zealand. *J Environ Manage.* 2009 Feb;90(2):921-30. DOI: 10.1016/j.jenvman.2008.02.006.

GRAHAM (2000)

GRAHAM: Bridging Urban Digital Divides? Urban polarization and Information and Communications Technologies (ICT): Current Trends and Policy Prospects. Background paper for the United Nations Center of Human Settlements (UNCHS), New York, 2000.

GREED (2002)

GREED, C.: Social Town Planning. Egyesült Királyság: Taylor & Francis. 2002.

GROSZ – RECHNITZER – CSIZMADIA (2003)

GROSZ A. – RECHNITZER J. – CSIZMADIA Z.: A magyar városhálózat tagozódása az infokommunikációs infrastruktúra alapján az ezredfordulón. *Tér és Társadalom*, 2003.

HAJNAL (2001)

HAJNAL, Gy.: Hopes and Reality: First Decade of the Hungarian Local Government System in the View of the Public. In Pawel Swianiewicz (szerk.): *Public Perception of Local Governments*. OSI/LGI, 2001.

HALL (2000)

HALL, R.E.: The Vision of a Smart City. Proc. of the 2nd International Life Extension Technology Workshop, Paris, France, 2000.

HAMAR:

HAMAR, J.: Településfejlesztés és településrendezés.

<http://www.terport.hu/telepulesrendezes-es-%E2%80%93fejlesztes/altalanos-informaciok.html> (letöltve: 2022. március 12.)

HARRISON – DONNELLY (2011)

HARRISON, C. – DONNELLY, I. A.: A Theory of Smart Cities. 55th Annual Meeting of the International Society for the Systems Sciences, Hull, 2011.

HASHEM – CHANG – ANUAR – ADEWOLE – YAQOOB – GANI – AHMED – CHIROMA (2016)

HASHEM, I.A.T. – CHANG, V. – ANUAR, N.B. – ADEWOLE, K. – YAQOOB, I. – GANI, A. – AHMED, E. – CHIROMA, H.: The role of big data in smart city. International Journal of Information Management, 36 (5), 2016.

HÄUPL (2014)

HÄUPL, M.: Smart City Wien, 2014.

<https://smartcity.wien.gv.at/site/files/2014/08/BGM-Announcement-Smart-City.pdf> (letöltve: 2021. április 12.)

HELD (1987)

HELD, D.: Models of Democracy. Cambridge: Polity Press 1987.

HINTERKÖRNER – LANG (2014)

HINTERKÖRNER, P. – LANG, L.: Vienna, aspern Seestadt Implementation Plan 2014. http://www.transformyourcity.eu/resources/transmethod06/IP_aspern.pdf (letöltve: 2021. október 19.)

HOFFMAN – BUDAI – MÓDOS – AGG – JUHÁSZ (2018/2)

HOFFMAN, I. – BUDAI, B. B. – MÓDOS, M. – AGG, J. – JUHÁSZ, Zs.: Önkormányzati feladatellátás vizsgálata a KÖFOP program keretében. Jegyző és Közigazgatás 2/2018.

HOFFMAN – NAGY (2019)

HOFFMAN, I. – NAGY, M.: Fakultatív (települési) önkormányzati feladatok helye a 21. századi közigazgatási rendszerekben. NKE, Budapest 2019.

HOFFMAN (2010/4.)

HOFFMAN, I.: Néhány gondolat a helyi közügy fogalmának értelmezéséről – a bírósági joggyakorlat tükrében. In.: Közjogi Szemle, 2010/4.

HOFFMAN (2011/2)

HOFFMAN, I.: Az önként átvállalt (alternatív) feladatok szerepe a magyar önkormányzati rendszerben. In.: Közjogi Szemle 2011/2.

HOFFMAN (2013/7–8.)

HOFFMAN, I.: Az önkormányzati feladat és hatáskörök átalakított rendszere az új önkormányzati törvényben. In.: Új Magyar Közigazgatás, 2013/7–8.

HOFFMAN (2014)

HOFFMAN, I.: Az önkormányzatok feladatrendszere. NKE, Budapest, 2014.

HOLDEN (1993)

HOLDEN, B.: DEMOCRACY. In: W. Outhwaite-T. Bottomore (eds.) Twentieth-Century Social Thought. Cambridge: Blackwell, 1993.

HOLLANDS (2008)

HOLLANDS, R. G.: Will the Real Smart City Please Stand Up? Intelligent, Progressive or Entrep-reneurial? City, 3., 2008. DOI: 10.1080/13604810802479126

HOLLANDS (2015)

HOLLANDS, R. G.: Critical interventions into the corporate smart city. Cambridge Journal of Regions, Economy and Society, 8., 2015. DOI: 10.1093/cjres/rsu011

HORVÁTH M. (2016)

HORVÁTH M., T.: Változások a városüzemeltetés igazgatásában. In Horváth M., T. –Bartha, I.: Közzolgáltatások megszervezése és politikái. Merre tartanak? Dialóg Campus, 2016.

HORVÁTHNÉ BARSÍ – LADOS (2011)

HORVÁTHNÉ BARSÍ, B. – LADOS, M.: „Smart cities” tanulmány. MTA Regionális Kutatások Központja Nyugat-magyarországi Tudományos Intézet 2011.

HORVÁTHNÉ BARSÍ (2007)

HORVÁTHNÉ BARSÍ, B.: Az új gazdaság térbeli elhelyezkedése Magyarországon, Ph.D. értekezés, 2007. http://www.rkk.hu/rkk/publications/phd/barsi_ertekezes.pdf (letöltve: 2021. november 19.)

IVANCSICS – FÁBIÁN (2011)

IVANCSICS, I. – FÁBIÁN, A.: A helyi önkormányzatokra vonatkozó szabályok az Alaptörvényben. In: Magyarország új alkotmányossága. (szerk. Drinóczi, T.) Pécsi Tudományegyetem Állam és Jogtudományi Kar. Pécs, 2011. http://old.ajk.pte.hu/files/tiny_mce/File/karikiadvanyok/magyarorszag_uj_alkotman_yossaga_kotet_11.pdf (letöltve: 2021. december 28.)

IVANCSICS (2000)

IVANCSICS, I.: Az önkormányzatoktól az önkormányzatokig. Adalékok a helyi közigazgatás elmúlt száz évének történetéhez. In: Font, M. – Kajtár, I. (szerk.): A magyar államiság első ezer éve. PTE, Pécs 2000.

IVANCSICS (2008)

IVANCSICS, I.: A helyi közérdek, a helyi közügy. In.: Szamel, K. (szerk.): Közérdek és közigazgatás. MTA Jogtudományi Intézet, Budapest, 2008.

IVANCSICS (2009)

IVANCSICS, I.: Az önkormányzati rendszer modernizálása. In: Közigazgatás-Tudományi Közlöny, 2009/1-2.

IZSÁK (2003)

IZSÁK, É.: A városfejlődés természeti és társadalmi tényezői: Budapest és környéke. Napvilág Kiadó, Budapest 2003.

JACOBSON (2018)

JACOBSON, P: Leveraging PPPs for smart city infrastructure https://www.gfdrr.org/sites/default/files/D3_CaseStudy16_PaulJacobson_PPP_Smart_cities.original.1531294896.pdf (letöltve: 2023. január 28.)

JÁMBOR (2020)

JÁMBOR, A.: Smart city international concepts and challenges. In.: European Integration Studies, Volume 16, Number 1, 2020.

JANCSÓ (2020)

JANCSÓ, O.: Okos Bécs: interjú egy igazán innovatív városról <https://pcworld.hu/pcwpro/okos-becs-smart-city-interju-walter-palmetshofer-274653.html> <https://pcworld.hu/pcwpro/okos-becs-smart-city-interju-walter-palmetshofer-274653.html> (letöltve: 2022. november 19.)

JONG – JOSS – SCHRAVEN – ZHAN – WEIJNEN (2015)

JONG, M. de – JOSS, S. – SCHRAVEN, D. – ZHAN, C. – WEIJNEN, M.: Sustainable–Smart–Resilient–Low Carbon–Eco–Knowledge Cities; Making sense of a multitude of concepts promoting sustain-able urbanization. Journal of Cleaner Production, 109., 2015. DOI: 10.1016/j.jclepro.2015.02.004

JÓZSA – KNEISZ (2019)

JÓZSA, V. – KNEISZ, I.: Okos valóság Magyarországon? Okos programok megvalósításának esélyei Miskolcon és a magyar-szlovák határ menti térségben. Tér és társadalom 33. évf. 1. szám, 2019.

JÓZSA (2006)

JÓZSA, Z.: Önkormányzati szervezet, funkció, modernizáció. Dialóg Campus, Budapest-Pécs, 2006

JÓZSA (2019)

JÓZSA, Z.: A közigazgatás funkciói és feladatai. In.: JAKAB, A. – KÖNCZÖL, M. – MENYHÁRD, A. – SULYOK, G. (szerk.): Internetes Jogtudományi Enciklopédia (Közigazgatási jog rovat, rovatszerkesztő: BALÁZS, I) <http://ijoten.hu/szocikk/a-kozigazgatas-funkcioi-es-feladatai>

JUHÁSZ (2007)

JUHÁSZ, L.: Az Európai Unió információs stratégiája in: Pintér Róbert (szerk.): Az információs társadalom – Az elmélettől a politikai gyakorlatig Gondolat – Új Mandátum, Budapest, 2007.

KÁKAI (2004)

KÁKAI, L.: Önkormányzunk értetek, de nélkületek! Pártok és civil szervezetek a helyi társadalmakban. Századvég, Budapest 2004.

KÁPOSZTA – NÉMEDINÉ KOLLÁR (2017)

KÁPOSZTA J. – NÉMEDINÉ KOLLÁR K.: Smart települési modellek vizsgálata nemzetközi és hazai kezdeményezések alapján, avagy mi lehet a minta a periférián? Studia Mundi – Economica, 3., 2017. DOI: 10.18531/Studia.Mundi.2017.04.03.57-66

KENDE (1994)

KENDE, P.: Működik-e a demokrácia intézményrendszere Magyarországon?. In.: Politikatudományi Szemle, 4., 1994.

KEREKES (2002)

KEREKES, GY.: Útmutató a településfejlesztési koncepció készítéséhez. (szerk.: Dr. Kökényesi József – Madaras Attila) Budapest, BM Kiadó, 2002.

KILÉNYI (2008)

KILÉNYI, G. (szerk.): A Közigazgatási Jog Nagy Kézikönyve. Complex, Budapest, 2008.

KIS (2000)

KIS, J.: Alkotmányos demokrácia. Három tanulmány. Fundamentum-könyvek, INDOK Kiadó, 2000.

KISS (2012)

KISS, G.: Milyen a jó részvétel? Társadalmi részvételi folyamatok értékelése környezeti ügyekben. In.: Társadalomkutatás 30:4, 2012.

KISS (2014)

KISS, L.: Az önkormányzati „gondolat” genezise múlttól, jelenről, jövőről. In: Patyi András – Lapsánszky András (szerk.): Rendszerváltás, demokrácia és államreform az elmúlt 25 évben. Ünnepi kötet Verebélyi Imre 70. születésnapja tiszteletére. Wolters Kluwer, Budapest 2014.

KOCSIS – GERE (2021/1.)

KOCSIS, J. B. – GERE, L.: Okos város globális nézőpontból. In: Századvég 2021/1.

KOHN (2000)

KOHN, M.: Language, power, and persuasion: Toward a critique of deliberative democracy. Constellations, 7:3, 2000.

KOLLMANN – MARSIGLIO – SUARDI – TOLOTTI (2021)

KOLLMANN, T. – MARSIGLIO, S. – SUARDI, S. – TOLOTTI, M.: Social interactions, residential segregation and the dynamics of tipping. In: Journal of Evolutionary Economics. 31:4. 2021.

KOMNINOS (2014)

KOMNINOS, N.: The age of intelligent cities: smart environments and innovation-for-all strategies. New York City, New York: Routledge. 2014.

KOPPENJAN – ENSERINK (2009)

KOPPENJAN, J. F. M. – ENSERINK, B.: Public-Private Partnerships in Urban Infrastructures: Reconciling Private Sector Participation and Sustainability. Public Administration Review Vol. 69, No. 2 2009.

KOVÁCS (2018)

KOVÁCS, K.: Az okos város modelljei. In: Sallai Gyula (szerk): Az okos város (smart city). Dialóg Campus Kiadó, Budapest 2018.

KOVÁCS (2019)

KOVÁCS, K.: Okos városok és az okos közszolgáltatás és városfejlesztés. Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2019.

KOVÁCS (2021)

KOVÁCS, R.: A helyi jólét és jóllét az önkormányzati funkciórendszerben – innovatív technikák. In: Kovács Róbert (szerk) Az önkormányzatok helyi közszolgáltatásokon túli közösségi funkciói – elmélet és példák. NKE Ludovika Kiadó, 2021.

KOZMA (2017)

KOZMA, G.: A posztindusztriális települések modern funkcióinak társadalomföldrajzi vizsgálata. MTA Doktori Értekezés tézisei, Debrecen, 2017.
http://real-d.mtak.hu/1015/1/dc_1352_16_tezisek.pdf (letöltve: 2023. július 19.)

KŐSZEGFALVI (2004)

KŐSZEGFALVI, Gy.: Magyarország településrendszere. Alexandra Kiadó, Pécs, 2004.

KUN (2017/3)

KUN, L.: Automatizálás a közigazgatásban? – Az informatikai alkalmazások trendjei a digitalizáció kiteljesedésének időszakában In: Új Magyar Közigazgatás 2017. X. évf. 3. szám., 2017.

KÜPPER (2011)

KÜPPER, H.: A közvetlen demokrácia keretében hozandó döntés minőség-megőrzése és minőségellenőrzése. In: Pro Publico Bono Támop Speciál 2011.

LACKÓ (2009)

LACKÓ, L.: A területi fejlődés egységes értelmezése. In: LENGYEL, I. – RECHNITZER, J. (szerk.): A regionális tudomány két évtizede Magyarországon. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2009.

LADIK (1941)

LADIK, G.: Tételes közigazgatási jogunk alaptanai, Attila Nyomda, Budapest, 1941.

LADOS (2011)

LADOS, M.: „Smart cities” tanulmány, 2011.
http://www-05.ibm.com/hu/download/IBM_SmarterCity_20110721.pdf (letöltve: 2022. augusztus 28.)

LADOS (2015)

LADOS, M.: Smart City – a jövő lehetősége?, 2015.
tab.mta.hu/index.php/download_file/485/1128/ (letöltve: 2022. augusztus 29.)

LAPSÁNSZKY – CSÁKI-HATALOVICS (2014)

LAPSÁNSZKY, A. – CSÁKI-HATALOVICS, GY.: E-government, infocommunication. In: Patyi, A. – Rixer, Á. (szerk.) Hungarian Public Administration and Administrative Law, Passau, Németország: Schenk Verlag 2014.

LAPSÁNSZKY (2019)

LAPSÁNSZKY, A.: A közszolgáltatások közigazgatás-tudományi alapjai: A piaci közszolgáltatások szervezése és igazgatása. Budapest, Ludovika Egyetemi Kiadó 2019.

LÁSZLÓ (2004)

LÁSZLÓ, L.: Településfejlesztés, -rendezés és -tervezés. In: SZIGETI, E. (szerk.): Az önkormányzati közigazgatás az EU csatlakozás tükrében. MKI, Budapest, 2004.

LÁSZLÓ (2012)

LÁSZLÓ, E.: Globális problémák – a Római Klub szemlélete és hatása. A Római Klub szemlélete és hatása

<https://kromek.wordpress.com/a-romai-klub-szemlelete-es-hatasa/> (letöltve: 2022. január 10.)

LAURENT – LAURE – CLAUDINE (2015)

LAURENT, D. – LAURE, M. – CLAUDINE, G.: Innovative public-private partnership to support Smart City: the case of “Chaire REVES”. *Journal of Strategy and Management*, 8:3, 2015. DOI:10.1108/JSMA-03-2015-0027ff.

LECHNER TUDÁSKÖZPONT (2015)

LECHNER TUDÁSKÖZPONT: Településértékelés és monitoring. Módszertani javaslat. Lechner Nonproct Kft., Budapest, 2015.

<http://lechnerkozpont.hu/doc/okos-varos/telepulesertekeles-es-monitornig-modszer-tani-javaslat.pdf> (letöltve: 2022. február 19.)

LIGETI (2010)

LIGETI, I. (szerk.): Jövőképek és gazdasági stratégiák. In: *Időszaki Közlemények XXXVIII. szám.*, ECOSTAT Gazdaság- és Társadalomkutató Intézet, Budapest, 2010. <https://core.ac.uk/download/pdf/33182514.pdf> (letöltve: 2022. december 8.)

LINDLEY (1986)

LINDLEY, R.: *Autonomy*. (Issues in Political Theory sorozat) Macmillan, London

LUKÁCS (1979/2)

LUKÁCS, P.: Az urbanizáció és a lakosság kulturális színvonalának összefüggései az alföldi városokban. In: *Területi Statisztika* 29:2 1979.

M. EL-GOHARY – OSMAN – E. EL-DIRABY (2006) pp. 595-604.

M. EL-GOHARY, N. – OSMAN, H. – E. EL-DIRABY, T.: Stakeholder management for public private partnerships, *International Journal of Project Management*, Volume 24, Issue 7, 2006. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.ijproman.2006.07.009>.

MAGYARY (1942)

MAGYARY, Z.: A közigazgatás szerepe a XX. államban. A magyar közigazgatás szervezete működési rendje és jogi rendje, Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, Budapest, 1942.

MAJAMAA (2018)

MAJAMAA, W. – SEPPO, J. – HEMANTA, D. – NIEMISTÄ, E.: End-User Oriented Public-Private Partnerships in Real Estate Industry. *International Journal of Strategic Property Management* 12:1, 2018. DOI: 10.3846/1648-715X.2008.12.1-17

MASUDA (1980)

MASUDA, Y.: *The Information Society as Post-Industrial Society Word Future Society*, Washington D.C., 1980. ISBN: 0-930242-15-7

MATTI (2009)

MATTI, S.: Comparing Perspectives on Transportation Project Cost Overruns. *Journal of Planning Education and Research*. 29:2, 2009. DOI:10.1177/0739456X09348798

MEDEIROS (2023)

MEDEIROS, E.: *Public Policies for Territorial Cohesion*. Springer Nature, 2023.

MEGA (2015)

MEGA, V. P.: *Conscious Coastal Cities: Sustainability, Blue Green Growth, and The Politics of Imagination*. Németország, Springer International Publishing, 2015.

MEIJER – BOLÍVAR (2016)

MEIJER, A. – BOLÍVAR, M. P. R.: Governing the smart city: a review of the literature on smart urban governance. *International Review of Administrative Sciences*, 82:2, 2016.

MIKLÓSNÉ ZAKAR (2010)

MIKLÓSNÉ ZAKAR, A.: Autonómia: elmélet és gyakorlat. In.: *Tér és Társadalom* 24:3. 2010.

MIKLÓSSY (2011/8)

MIKLÓSSY, E.: A település feladatai és intézményeinek korszerűsítése. *Valóság* 2011/8.

MILENKOVIĆ – RAŠIĆ – VOJKOVIĆ (2017)

MILENKOVIĆ, M. – RAŠIĆ, M. – VOJKOVIĆ, G.: Using Public Private Partnership Models in Smart Cities-proposal for Croatia. In: *MIPRO 2017. Croatia*, 2017.

MORA – BOLICI (2017)

MORA, L. – BOLICI, R.: How to Become a Smart City: Learning from Amsterdam. In: BISELLO, A. – VETTORATO, D. – STEPHENS, R. – ELISEI, P. (szerk): *Smart and Sustainable Planning for Cities and Regions*. SSPCR 2015. Green Energy and Technology. Springer, Cham. 2017. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-319-44899-2_15

MOSCO (2019)

MOSCO, V.: *Okosvárosok a digitális világban*. Pallas Athéné Books, Budapest 2019.

MUNKÁCSY – HAVAS – HRENKÓ – SZÜCS (2015)

MUNKÁCSY, B. – HAVAS, M. – HRENKÓ, I. – SZÜCS, P. N.: A smart city koncepció a Salzburg térségében folyó projektek tanulságának tükrében. *X. Energetikai Konferencia 2015. – Smartcity*, Budapest 2015.

NAGY – SAIN – SÁRDI – VASZÓCSIK (2015)

NAGY, A. – SAIN, M. – SÁRDI, A. – VASZÓCSIK, V.: Településértékelés és monitoring, Módszertani Javaslát, Lechner Nonprofit Kft., 2015.

NAGY – TÓTH – SZENDI (2016)

NAGY, Z.– TÓTH, G.– SZENDI, D.: Opportunities for adaptation of the smart city concept – A regional approach. – Theory-Methodology-Practice? Club of Economics in Miskolc 12. Special issue, 2016.

NAGY (2017/4.)

NAGY, M.: A helyi-területi önkormányzatok és az Alaptörvény. In.: Közjogi Szemle, X. évfolyam 4. szám, 2017/4.

NAGY (2019)

NAGY, K.: Paradigmatikus változások, avagy változások előtt vagy változások után vannak-e az önkormányzatok? In.: Új Magyar Közigazgatás, 12. évfolyam 2. szám, 2019.

NAGY (2020)

NAGY, O. B.: „A Smart City koncepciójának fejlődése”. Jelenkori Társadalmi és Gazdasági Folyamatok 15:1-2., 2020. DOI: <https://doi.org/10.14232/jtgf.2020.1-2>.

NAM – PARDO (2011)

NAM, T. – PARDO, T.: Conceptualizing Smart City with dimensions of technology, people, and institutions. In.: Proceedings of the 12th Annual International Digital Government Research Conference on Digital Government Innovation in Challenging Times - dg.o '11. 1st ed. New York: ACM, 2011.

NAPHADE (2011)

NAPHADE, M. ET AL.: Smarter cities and their innovation challenges. In Computer, 44:6, 2011.

NEMESLAKI (2017)

NEMESLAKI, A.: Okos városok igazgatása. Magyar Jövő Internet Konferencia, 2017. https://www.hte.hu/documents/10180/4562336/HT_2018_1_MJK2017_07_Nemeslaki.pdf (letöltve: 2022. október 8.)

NG, S. T. – WONG, J. M. W. – WONG, K. K. W. (2012)

NG, S. T. – WONG, J. M. W. – WONG, K. K. W.: Factors influencing the success of PPP at feasibility stage – A tripartite comparison study in Hong Kong, Habitat International, 36:4, 2012. DOI: 10.1016/j.habitatint.2012.02.002.

NG, S. T. – WONG, J. M. W. – WONG, K. K. W. (2013)

NG, S. T. – WONG, J. M. W. – WONG, K. K. W.: A public private people partnerships (P4) process framework for infrastructure development in Hong Kong. Cities, 31, 2013. DOI:10.1016/j.cities.2012.12.002

NIZÁK – PÉTERFI (2005)

NIZÁK, P. – PÉTERFI, F.: A közösségi részvétel – társadalmi és hatalmi beágyazottság. In.: MÁRKUS, E. (szerk.) Ismerd, értsd, hogy cselekedhess. EMLA, Budapest, 2015. <http://www.nosza.hu/nizak-peterfi.dbk.pdf>

OHMAE (1995)

OHMAE, K.: The End of the Nation State: The Rise of Regional Economies. Free Press, New York, 1995.

OROSS (2020)

OROSS, D.: Versengő demokráciafelfogások, új részvételi lehetőségek? : Képviselő, részvétel, deliberáció és demokratikus innovációk. In.: Politikatudományi Szemle, 29:4, 2020.

ORSZÁGGYŰLÉS HIVATALA (2021/70)

ORSZÁGGYŰLÉS HIVATALA – Településtervezési Infojegyzet (2021/70)

https://www.parlament.hu/documents/10181/39233854/Infojegyzet_2021_70_telepulestervezes.pdf/c825fec4-902c-f32a-31fb-e90c3edeb7c0?t=1636106905936 (letöltve: 2022. november 28.)

OSBORNE – GAEBLER (1994)

OSBORNE, D. – GAEBLER, T.: Új utak a közigazgatásban. Közigprint, Kossuth Könyvkiadó, Budapest 1994.

OSZVALD (2011)

OSZVALD, F. N.: Terület és településrendezés

http://www.tudasfelho.hu/felho/First/First_files/Teru%CC%88let%20e%CC%81s%20telepu%CC%88le%CC%81srendeze%CC%81s.pdf (letöltve: 2022. április 17.)

PÁLNÉ KOVÁCS – TUKA – SCHMIDT – VADÁL – KÁKAI (2011)

PÁLNÉ, K. I. – TUKA, Á. – SCHMIDT, A. – VADÁL, I. – KÁKAI, L.: Regionalizmus és területi kormányzás, PTE, Budapest, 2011.

PÁLNÉ KOVÁCS (2008)

PÁLNÉ KOVÁCS, I.: Helyi kormányzás Magyarországon. Dialóg Campus, Budapest-Pécs 2008.

PÁLNÉ KOVÁCS (2010)

PÁLNÉ KOVÁCS, I.: Városi terek kormányzása és a városi rezsimek. Egy induló kutatás margójára. In.: Tér és Társadalom, 2010/4. <http://doi.org/cznb>,

PAROUTIS – BENNETT – HERACLEOUS (2013)

PAROUTIS, S. – BENNETT, M. – HERACLEOUS, Z.: A strategic view on smart city technology: The case of IBM smarter cities during a recession. Technological Forecasting & Social Change, 89., 2013. DOI: <http://doi.org/bxn9>

PATAKI (2007/3–4)

PATAKI, GY.: Bölcs „laikusok” – Társadalmi részvételi technikák a demokrácia szolgálatában. In.: Civil Szemle 2007/3-4.

PATYI – VARGA ZS. (2012)

PATYI, A. – VARGA ZS., A.: Általános közigazgatási jog (az Alaptörvény rendszerében), Dialóg Campus Kiadó, Budapest – Pécs, 2012.

PATYI (2013)

PATYI, A.: Gondolatok a magyar helyi önkormányzati rendszer általános szabályairól. In.: SZOBOSZLAI – KISS – DELI (szerk.): Tanulmányok a 70 éves Bihari Mihály tiszteletére, Győr, 2013.

PAULO - KITCHIN (2018)

PAULO, C. – KITCHIN, R.: Smart urbanism and smart citizenship: The neoliberal logic of ‘citizen-focused’ smart cities in Europe. EPC: Politics and Space 2019, 37:5, 2019. DOI: 10.1177/0263774X18806508

PÉTI (2010/2-3.)

PÉTI, M. (szerk.): A magyar területfejlesztés megújítása. Falu, Város, Régió. 2010/2-3.

PETRÉTEI (2009)

PETRÉTEI, J.: Az alkotmányos demokrácia alapintézményei. Dialóg Campus Kiadó, Budapest – Pécs, 2009.

PFEIFER-TÓTH – JUGOVITS (2020)

PFEIFER-TÓTH, T. – JUGOVITS, K.: Helyi önkormányzás – helyi közszolgáltatás-fejlesztés – helyi demokrácia, 2020.

PINTÉR (2007)

PINTÉR, R.: Az információs társadalom – Az elmélettől a politikai gyakorlatig, In.: Gondolat – Új Mandátum, Budapest, 2007. <http://mek.oszk.hu/05400/05433/05433.pdf> (letöltve: 2021. augusztus 26.)

PINTÉR (2015)

PINTÉR, T.: Integrált városfejlesztés az Európai Unió Keleti és Nyugati tagállamaiban – Románia és Németország esete. Journal of Central European Green Innovation 3:2, 2015.

PÓLA (2006)

PÓLA, P.: A gazdasági kamarák szerepe a gazdaságfejlesztésben. Doktori Értekezés http://www.rkk.hu/rkk/publications/phd/pola_ertekezes.pdf (letöltve: 2023. július 10.)

POLÓNYI (2002)

POLÓNYI, I.: Az oktatás gazdaságtana. Osiris Kiadó, Budapest, 2002. <http://www.tankonyvtar.hu/gazdasagtudomany/oktatas-gazdasagтана-080904-158> (letöltve: 2022. augusztus 10.)

RAB – RIEDEL – STEINER (2015)

RAB, J. – RIEDEL, M. – STEINER, B. M.: Smart City Példatár. Lechner Nonprofit Kft., Budapest, 2015.

RAB – SZEMEREY (2016/3)

RAB, J. – SZEMEREY, S.: „Az Okos Város Fejlesztési Modellről”. In.: Információs Társadalom, 16:3, 2016. <http://dx.doi.org/10.22503/inftars.XVI.2016.3.7>

RAB – SZEMEREY (2018)

RAB, J. – SZEMEREY, S.: Az okos város fejlesztési modell módszertani alapjai http://okosvaros.lechnerkozpont.hu/sites/default/files/2018-10/az-okos-varos-fejlesztési-modell-módszertani-alapjai_online.pdf (letöltve: 2022. november 15.)

RAB – Z. KARVALICS – FECSKE (2016)

RAB, Á. – Z. KARVALICS, L. – FECSKE, K.: Egy nyílt platformú, önszabályozó városüzemeltetési modell, avagy létrejöhet-e gépi és humán technológia szimbiózisa az energiagazdálkodásban?. In.: *Információs társadalom: Társadalomtudományi folyóirat* 16:3, 2016.

RAHMAN-ZHANG (2020)

RAHMAN, K M A. – ZHANG, D.: Analyzing the Level of Accessibility of Public Urban Green Spaces to Different Socially Vulnerable Groups of People. In.: Lytrad, D. M. – Visvizi, A.: *Sustainable Smart Cities and Smart Villages Research: Rethinking Security, Safety, Well-being and Happiness*. N.p., MDPI AG, 2020.

RÁMHÁPNÉ RADICS (2023)

RÁMHÁPNÉ RADICS, K. A.: Helyi önkormányzati autonómia: mi változik, mi marad? In: *KözigazgatásTudomány* 2023/1.

RATTI – TOWNSEND (2011)

RATTI, C. – TOWNSEND, A.: The social nexus. In.: *Scientific American*, 305:8, 2011.

RECHNITZER (2019)

RECHNITZER J.: Nagyvárosok a magyar területi politikában és területfejlesztésben a rendszerváltozástól napjainkig. In.: *Tér és Társadalom*, 2019/1. DOI: <https://doi.org/10.17649/TET.33.1.3069>

REISINGER (2012)

REISINGER, A.: A társadalmi részvétel a helyi fejlesztési politikában Magyarországon. In.: *Civil Szemle*, 9:1, 2012.

RENN – WEBLER – WIEDEMANN (1995)

RENN, O. – WEBLER, T. – WIEDEMANN P.: A need for discourse on citizen participation: objectives and structure of the book. In: RENN, O. – WEBLER, T. – WIEDEMANN, P. (eds): *Fairness and competence in citizen participation: evaluating models for environmental discourse*. Kluwer Academic Publishers, London, 1995.

REVIGLIO (2013)

REVIGLIO, E. ET AL.: Smart city: development projects and financial instruments. *Cassa Depositi e Prestiti*. <http://www.cassadpp.it> (letöltve: 2022. szeptember 5.)

RINALDO (2000/9)

RINALDO, L.: A helyi önkormányzatok 10 éve Magyarországon. In.: *Magyar Közigazgatás*, 2000/9.

RIXER (2012)

RIXER, Á.: A magyar jogrendszer jellegzetességei 2010 után. *Patrocinium Kiadó*, Budapest, 2012.

ROWE – FREWER (2005)

ROWE, G. – FREWER, L. J.: Typology of public engagement mechanisms. *Science, Technology, & Human Values* 30:2, 2005.

RUALDO (2002)

RUALDO, M.: Participatory democracy ad sustainable development: integrated urban environmental management in Porto Alegre, Brazil. *Environment & Urbanization*, 14:2, 2002.

SALAMIN – PÉTI (2019)

SALAMIN G. – PÉTI M.: Tervkészítéstől a governance-ig. A térbeli tervezés európai fogalma, jelentései és lehetséges hazai kapcsolódásai. *Tér és Társadalom*, 33:3, 2019. DOI: 10.17649/TET.33.3.3175

SANTUCCI (2011)

SANTUCCI, L. et al.: Strategic planning tools for eco-efficient and socially inclusive infrastructure. United Nations. <http://www.unhabitat.org.pk> (letöltve: 2022. július 10.)

SASSEN (2012)

SASSEN, S.: Urbanising technology. Urban Age Electric City Conference, London, 2012. <https://lsecities.net/wp-content/uploads/2012/12/the-electric-city-newspaper.pdf> (letöltve: 2022. augusztus 3.)

SCHUURMAN (2011)

SCHUURMAN, S.M.L.: Emerging scenarios: Amsterdam. Smart Cities project. <http://www.smartcities.info> (letöltve: 2022. március 3.)

SHELTON – ZOOK – WIIG (2015)

SHELTON, T. – ZOOK, M. – WIIG, A.: “The ‘actually existing smart city”, *Cambridge Journal of Regions, Economy and Society* 8:1, 2015.

SIBELKA (2001)

SIBELKA, GY.: Településmarketing és befektetés-ösztönzés. In: BELUSZKY, P. – KOVÁCS, Z. – OLESSÁK, D. – KASZA, S. (szerk.): *A terület- és településfejlesztés kézikönyve*. CEBA Kiadó, Budapest 2001.

SIEMS (2023)

SIEMS, T: *Imparting City: Methods and Tools for Collaborative Planning*. Németország, Walter de Gruyter GmbH, 2023.

SIKET (2017)

SIKET, J.: A helyi, területi önkormányzatok közigazgatási autonómiája Magyarországon, PhD értekezés, 2017. http://doktori.bibl.u-szeged.hu/3950/1/Siket_Judit_ertekezes.pdf (letöltve: 2022. január 9.)

SIKET (2020)

SIKET, J.: A helyi önkormányzatok közigazgatási autonómiája Magyarországon. *Iurisperitus Kiadó, Szeged, 2020.* https://publicatio.bibl.u-szeged.hu/20586/1/Siket_Judit_A_helyi_onkormanyzatok_kozigazgatasi_autonomiaj_a.pdf (letöltve: 2022. július 3.)

SIMON (2017)

SIMON, E. B. – KROGSTIE, J.: The core enabling technologies of big data analytics and context-aware computing for smart sustainable cities: a review and synthesis. In: *Journal of Big Data* 4:38 2017. DOI: <https://doi.org/10.1186/s40537-017-0091-6>

SINGH (2019)

SINGH: The three generations of smart cities <https://www.linkedin.com/pulse/three-generations-smart-cities-shivani-singh> (letöltve: 2022. október 10.)

SINTOMER – HERZBERG – RÖCKE – ALLEGRETTI (2012)

SINTOMER, Y. – HERZBERG, C. – RÖCKE, A. – ALLEGRETTI, G.: „Transnational Models of Citizen Participation: The Case of Participatory Budgeting,” In.: Journal of Public Deliberation 8:2 <http://www.publicdeliberation.net/cgi/viewcontent.cgi?article=1234&context=jpd> (letöltve: 2022. november 10.)

SKORIC (2003)

SKORIC, V.: Tanulmányok a részvételi demokrácia gyakorlatáról. Nonprofit szektor analízis. Állampolgári részvétel kutatás. 2003. <http://www.nosza.hu/skoric.dbk.pdf> (letöltve: 2022. március 7.)

SOEIRO (2022)

SOEIRO, D.: Cities, Health and Wellbeing: Global Governance and Intersectoral Policies. Svájc, Springer International Publishing, 2022.

SOMLYÓDYNÉ PFEIL (2014)

SOMLYÓDYNÉ PFEIL, E.: Az állam megváltozott szerepe és a városfejlesztés viszonya. In: Tér és Társadalom 2014/2. <http://doi.org/cznd>

STAHLAVSKY (2011)

STAHLAVSKY, R.: Amsterdam Smart City project. 2011. <http://www.top-expo.cz/domain/top-expo/files/tee/tee-2011/prednasky/prednasky%20den/2-3%20stahlavsky%20roman%20-%20amsterdam%20smart%20city%20project.pdf> (letöltve: 2022. szeptember 19.)

STUMPF (2001/2)

STUMPF, I.: A közép szintű közigazgatás helye és szerepe. In.: Magyar Közigazgatás, 2001/2.

SULISTIA – NAM (2022)

SULISTIA, E. – NAM, K. W.: Public, Private, People Partnership Framework For Developing Indonesian Smart City Infrastructure. July 2022 International Journal of Environmental Sustainability and Social Science 3:2, 2022. DOI:10.38142/ijess.v3i2.211

SZABÓ (2020)

SZABÓ, B.: A magyar közigazgatás technikai-technológiai fejlesztése a XXI. század első két évtizedében. PhD értekezés, Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, Miskolc, 2020.

SZABÓ (2010/4.)

SZABÓ, J.: Tervezés és szabályozás a városalakításban. In: Tér és Társadalom 2010/4.

SZALAI (2020)

SZALAI, Á.: Az okosváros-koncepció kritikai földrajzi vizsgálata – elméleti háttér és lehetséges kutatási irányok. In: Tér és Társadalom 34:2 2020. <http://real.mtak.hu/111949/1/2020-02-04.pdf> (letöltve: 2022. december 3.)

SZÁMADÓ (2018)

SZÁMADÓ, R.: Inkluzív önkormányzat-építés. Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2018.

<https://nkerepo.uni->

[nke.hu/xmlui/bitstream/handle/123456789/12608/Web_PDF_Inkluziv_onkormanyza
t_epites.pdf?sequence=1](https://nkerepo.uni-nke.hu/xmlui/bitstream/handle/123456789/12608/Web_PDF_Inkluziv_onkormanyzat_epites.pdf?sequence=1) (letöltve: 2022. december 28.)

SZAMEL – BALÁZS – GAJDUSCHEK – KOI (2011)

SZAMEL, K. – BALÁZS, I. – GAJDUSCHEK, GY. – KOI, GY.: Az Európai Unió tagállamainak közigazgatása. CompLex Kiadó Kft., Budapest, 2011.

SZÁNTÓ – KOCSIS (2019)

SZÁNTÓ, Z. O. – KOCSIS, J. B.: Okosvárosok és társadalmi jövőképeség. Műhelytanulmány-sorozat 2019/15., Budapesti Corvinus Egyetem, Társadalmi Jövőképeség Kutatóközpont, Budapest, 2019.
[http://socialfutures.com/storage/uploads/Publications/Magyar/TJK_MT15_Kocsis_
Szanto.pdf](http://socialfutures.com/storage/uploads/Publications/Magyar/TJK_MT15_Kocsis_Szanto.pdf) (letöltve: 2022. július 17.)

SZAREK-IWANIUK – SENETRA (2020)

SZAREK-IWANIUK, P. – SENETRA, A.: Access to ICT in Poland and the Co-Creation of Urban Space in the Process of Modern Social Participation in a Smart City. A Case Study. Sustainability. 2020. DOI:10.3390/su12052136.

SZENTE (2014)

SZENTE Z.: Az önkormányzatiság standardjainak ellenőrzése Európában. In: PATYI, A. – LAPSÁNSZKY, A. (szerk.): Rendszerváltás, demokrácia és államreform az elmúlt 25 évben. Ünnepi kötet Verebélyi Imre 70. születésnapja tiszteletére. Wolters Kluwer, Budapest 2014.

SZENTE (2014/29)

SZENTE, Z.: Sarkalatos átalakulások – Az önkormányzati rendszer. MTA Law Working Papers 2014/29 Magyar Tudományos Akadémia, Budapest 2014.
<http://jog.tk.mta.hu/mtalwp> (letöltve: 2022. január 28.)

SZÉPVÖLGYI (2007)

SZÉPVÖLGYI Á.: Az információs társadalom térszerkezet-alakító hatásai. Doktori értekezés. Kézirat, Debrecen–Székesfehérvár, 2007.

SZIGETI (2006)

SZIGETI, E. (szerk.): Terület- és településfejlesztési ismeretek. MKI, Budapest, 2006.

TANG – ZHAO – COLEMAN (2005)

TANG, T. – ZHAO, J. – COLEMAN D. J.: Design of a GIS-enabled online discussion forum for participatory planning. Proceedings of the 4th Annual Public Participation GIS Conference, Cleveland State University 2005.

TEVELI-HORVÁTH (2019)

TEVELI-HORVÁTH, D.: Lakossági participáció az önkormányzati döntéshozatalban informális módszerekkel. In: ERDÉLYI, D. (szerk.): URBAN21 Város, Kultúra, Gazdaság. Konferencia Tanulmánykötet. Hárfá Alapítvány, Budapest, 2019.

- THERBORN – IMMERFALL (2010)
THERBORN, G. – IMMERFALL, S.: Handbook of European Societies. Springer New York, 2010.
- TILK (2017)
TILK, P. (szerk): A jogalkotásra vonatkozó szabályok érvényesülése a helyi jogalkotásban. Pécs, 2017. <https://ajk.pte.hu/sites/ajk.pte.hu/files/2021-02/a-jogalkotasra-vonatkozo-szabalyok-ervenyesulese-a-helyi-jogalkotasban.pdf> (letöltve: 2022. október 1.)
- TORMA (2001)
TORMA, A.: Európai közigazgatás, régiók, önkormányzatok. Virtuóz, Miskolc 2001.
- TORMA (2002)
TORMA, A.: Az információ jelentősége a (köz)igazgatásban Virtuóz, Budapest, 2002.
- TORMA (2011)
TORMA, A.: Az Európai Közigazgatási Térségről – magyar szemmel. In: Miskolci Jogi Szemle: A Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Karának Folyóirata 6:(ksz) 2011.
- TORMA (2017)
TORMA, A.: A közigazgatási informatika és az információs társadalom egyes kérdései. In: BENCSIK, A. – HORVÁTH, CS. (szerk.): Demokrácia, jogállam, közigazgatás: Ünnepi tanulmányok Csefkó Ferenc c. egyetemi docens 70. születésnapjára Pécs, Magyarország : PTE ÁJK, Pécs-Baranyai Értelmiségi Egyesület 2017.
- TÓTH (1981)
TÓTH, J.: A településhálózat és a környezet kölcsönhatásának néhány elméleti és gyakorlati kérdése. In.: Földrajzi Értesítő 330/2-3.
- TOWNSEND (2013)
TOWNSEND, A. M.: Smart Cities: big data, civic hackers, and the quest for a new utopia. W. W. Norton & Company, Inc., New York, 2013.
- TOWNSEND (2014)
TOWNSEND, A. M.: Smart Cities: Big Data, Civic Hackers, and the Quest for a New Utopia. W. W. Norton & Company, 2014.
- TÓZSA (2012)
TÓZSA, I.: Az elektronikus közigazgatás helyzete In: Új Magyar Közigazgatás, 5:5. CompLex, Budapest, 2012.
- TURNER (2009)
TURNER, V. et al.: Reducing greenhouse gases through intense use of Information and Communication Technology: part 1. International Data Corporation (IDC)., 2009. <http://download.intel.com> (letöltve: 2022. november 30.)
- UGRIN (2006/3)
UGRIN, E.: A részvételi demokrácia, mint az organikus államszervezés modellje. In.: Polgári Szemle 2006/3.

<https://polgariszemle.hu/archivum/20-2006-marcius-2-evfolyam-3-szam/86-a-reszveteli-demokracia-mint-az-organikus-allamszervezes-modellje> (letöltve: 2022. április 15.)

UTASI (1991)

UTASI, Á.: Az interperszonális kapcsolatok néhány nemzeti sajátosságáról. In: Utasi Á. (szerk.) Társas kapcsolatok. Gondolat Kiadó, Budapest, 1991.

UTASI (1997/2)

UTASI, Á.: Demokratikus részvétel és a hatalom erkölce. In.: Szociológiai Szemle 1997/2.

VANOLO (2014)

VANOLO, A.: „Smartmentality: The Smart City as Disciplinary Strategy”. In.: Urban Studies 51:5, 2014.

VARGA – GYŐRI (2010)

VARGA, K. – GYŐRI, G.: Demokrácia az önkormányzatokban. Települési Önkormányzatok Országos Szövetsége 2010.

VARGA (2004)

VARGA, A.: Az egyetemi kutatások regionális gazdasági hatásai a nemzetközi szakirodalom tükrében. In: Közgazdasági Szemle. 2004. március

VARGA (2017)

VARGA, K.: A regionális társadalmi innováció kérdései. In.: International Journal of Engineering and Management Sciences (IJEMS) 2:4 2017. DOI: 10.21791/IJEMS.2017.4.49.

VARGA (2021/1)

VARGA, Á.: Van-e jelentősége a helyi önkormányzathoz való jog alapjoként tételezésének? In. Alkotmánybírói Szemle 2021/1.

VARGA ZS (2017)

VARGA ZS., A.: A közigazgatás és a közigazgatási jog alkotmányos alapjai. Dialóg Campus Kiadó, Budapest 2017.

VÁSÁRHELYI (2003)

VÁSÁRHELYI, J.: Helyi fenntarthatóság – önerőből vagy nemzeti program alapján? In: Helyi fenntarthatósági esettanulmányok. Környezettudományi Központ. 2003.

VEREBÉLYI (1999)

VEREBÉLYI, I. (szerk.): Az önkormányzati rendszer magyarázata. Kereskedelmi és Jogi Könyvkiadó. 1999.

VEREBICS (2004)

VEREBICS, J.: Az információs társadalom jogi kérdései. 2004.

http://vmt.ch.bme.hu/oktatas/konyvek/egyeb/jogi_ismeretek/jogtansegedlet.pdf (letöltve: 2022. május 24.)

VESZPRÉMI (2015)

VESZPRÉMI, B.: Az információs társadalom kihívásai és a közigazgatás reakciói, Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen, 2015.

WARD – NORVAL – LANDMAN – PRETTY (2000)

WARD, H. – NORVAL, A. – LANDMAN, T. – PRETTY, J.: Open citizens' juries and the politics of sustainability. In.: Political Studies 2000/51.

WASHBURN – SINDHU – BALAOURAS – DINES – HAYES – NELSON (2010)

WASHBURN, D. – SINDHU, U. – BALAOURAS, S. – DINES, R. A. – HAYES, N. M. – NELSON, L. E.: Helping CIOs Understand "Smart City" Initiatives: Defining the Smart City, Its Drivers, and the Role of the CIO. Forrester Research, Inc., Cambridge, MA. 2010.

WASHBURN (2010)

WASHBURN, D. et al.: Helping CIOs understand "Smart City" initiatives. Forrester Research. <http://www.forrester.com> (letöltve: 2022. december 4.)

WILSON III (2005)

Wilson III, E. J.: A vezetés dinamikája és különböző formái a tudástársadalomban: a „gyémánt-modell” In: Információs Társadalom V, 4. szám (2005) pp. 30-49. <https://dx.doi.org/10.22503/inftars.V.2005.4.3>

WISA (2008)

WISA, M.: The 4th P - People - in Urban Development Based on Public-Private-People Partnership. Helsinki University of Technology TKK Department of Structural Engineering and Building Technology, 2018. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-22-9585-2> (letöltve: 2023. január 10.)

WOETZEL – KUZNETSOVA (2018):

WOETZEL, J., KUZNETSOVA, E.: Smart city solutions: What drives citizen adoption around the globe? McKinsey Center for Government <https://www.mckinsey.de/~media/McKinsey/Industries/Public%20and%20Social%20Sector/Our%20Insights/Smart%20city%20solutions%20What%20drives%20citizen%20adoption%20around%20the%20globe/smart-citizen-book-eng.pdf> (letöltve: 2023. január 20.)

WOUTERS – HOBE (2011)

WOUTERS, J. – HOBE, S. – HOFMANNOVÁ, M.: A Coherent European Procurement Law and Policy for the Space Sector: Towards a Third Way. LIT, 2011.

YAWSON R. M. (2009)

YAWSON R. M.: The Ecological System of Innovation: A New Architectural Framework for a Functional Evidence-Based Platform for Science and Innovation Policy. The Future of Innovation Proceedings of the XXIV ISPIM 2009 Conference, Vienna, Austria, 2009.

YIGITCANLAR – VELIBEYOGLU (2008)

YIGITCANLAR, T. – VELIBEYOGLU, K.: Knowledge based urban development: The local economic development path of Brisbane, Australia. Local Economy, 23:3. 2008.

Z. KARVALICS (2005)

Z. KARVALICS, L.: A Wilson-gyémánt civil tengelyeinek magyarországi előtörténetéhez. In: Információs Társadalom V, 1. szám (2005) pp. 74-81.

Z. KARVALICS (2007)

Z. KARVALICS, L.: Információs társadalom – mi az? Egy kifejezés jelentése, története és fogalomkörnyezete. In: Pintér, R.: Az információs társadalom Az elmélettől a politikai gyakorlatig. Gondolat – Új Mandátum, Budapest, 2007.

Z. KARVALICS (2016/3)

Z. KARVALICS, L.: Okos városok: a dekonstrukciótól a hiperkonstrukcióig. In.: Információs Társadalom, 16:3, 2016.

ZONGOR (2010)

ZONGOR, G.: A helyi önkormányzatok szervezete és működése. Települési Önkormányzatok Országos Szövetsége, 2010.

ZÖLDI (2019)

ZÖLDI, A.: Mass housing in the 21st century. Metszet, 10:6, 2019. DOI: 10.33268/Met.2019.6.2

INTERNETES HIVATKOZÁSOK LISTÁJA

- 2018-ra minden magyar háztartásban lesz szupergyors net <http://www.xn--infotrfa.hu/cikk/deutsch-2018-ra-minden-magyar-haztartasban-lesz-szupergyors-net> (letöltve: 2022. március 17.)
- A helyi önkormányzás általános magyar szabályai. http://penzugysziget.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=2484:06tetel&catid=293&Itemid=398 (letöltve: 2023. január 30.)
- A mindenütt jelen levő digitális egységes piac http://www.euoparl.europa.eu/atyourservice/hu/displayFtu.html?ftuId=FTU_5.9.4.html (letöltve: 2023. január 5.)
- AIM 2007-2011. Amsterdam Innovation Motor. <https://www.youtube.com> (letöltve: 2022. szeptember 10.)
- Amsterdam Economic Board (2012). A region on the way to becoming a Smart City. Amsterdam Economic Board. <http://www.amsterdameconomicboard.com>. (letöltve: 2023. január 30.)
- Amsterdam Economic Board (2014). The Amsterdam Economic Board website. <http://www.amsterdameconomicboard.com> (letöltve: 2023. március 10.)
- Amsterdam Innovation Motor (2009). Amsterdam capital of science: ICT in business. Amsterdam Innovation Motor. <http://www.amsterdameconomicboard.com> (letöltve: 2023. március 1.)
- Amsterdam Smart City (2010). Climate street Amsterdam. Amsterdam Smart City. <https://www.youtube.com> (letöltve: 2023. február 15.)

- Amsterdam Smart City (2011a). Smart stories. Amsterdam Smart City. <http://amsterdamsmartcity.com> (letöltve: 2023. január 11.)
- Amsterdam Smart City (2013b). De Molen van Sloten als slimme broedplaats. Amsterdam Smart City. <http://amsterdamsmartcity.com> (letöltve: 2022. március 5.)
- Amsterdam Smart City (2013c). Dutch Tree Challenge. Amsterdam Smart City. <http://amsterdamsmartcity.com> (letöltve: 2022. január 3.)
- Amsterdam Smart City (2014a). Children’s global designathon. Amsterdam Smart City. (letöltve: 2022. március 25.)
- Amsterdam Smart City (2014b). Go Smart Industry: knowledge and inspiration for practice. Amsterdam Smart City. <http://amsterdamsmartcity.com> (letöltve: 2022. május 1.)
- Amsterdam Smart City (2014c). The first workshop on social innovation. Amsterdam Smart City. <http://amsterdamsmartcity.com> (letöltve: 2022. március 29.)
- Amsterdam Smart City (2014g). The Amsterdam Smart City website. <http://amsterdamsmartcity.com/> (letöltve: 2022. március 9.)
- Beteiligung und Masterplan für partizipative Stadtentwicklung: https://www.wien.gv.at/regierungsabkommen2020/smart-city-wien/stadtentwicklung/#burger_innenbeteiligung-und-partizipation (letöltve: 2022. augusztus 1.)
- Budapest Közösségi gyűlés <https://kozossegygyules.budapest.hu/> (letöltve: 2023. február 19.)
- Budapest Közösségi tervezés - Aquincumi híd <https://kozossegitervezes.budapest.hu/dialogs/aquincumi-hid> (letöltve: 2023. február 19.)
- Budapest Közösségi tervezés – Új város, korszerű város <https://kozossegitervezes.budapest.hu/dialogs/uj-varos> (letöltve: 2023. február 20.)
- Budapest Közösségi tervezés <https://kozossegitervezes.budapest.hu/> (letöltve: 2023. február 19.)
- Budapesti polgári kezdeményezés <https://peticio.budapest.hu/expired/47>, <https://peticio.budapest.hu/expired/52> (letöltve: 2023. február 21.)
- Building new communities (2006). https://www.parliament.vic.gov.au/images/stories/committees/osisdv/OSISDC-Report_NewCommunities_2006-08-08.pdf (letöltve: 2022. július 5.)
- Bundesministerium für Klimaschutz, Umwelt, Energie, Mobilität, Innovation und Technologie: Klimarat der Bürgerinnen und Bürger. https://www.bmk.gv.at/themen/klima_umwelt/klimaschutz/nat_klimapolitik/klimarat.html (letöltve: 2022. április 15.)
- DemNet Demokratikus Jogok Fejlesztéséért Alapítvány 2019: A köz- és magánszektor partnersége – tanulságok itthon és külföldön. https://demnet.hu/wp-content/uploads/2019/12/PPP_demnet_HU.pdf (letöltve: 2023. január 10.)

- Die Fortschrittskoalition für Wien: Smart City Rahmenstrategie <https://www.wien.gv.at/regierungsabkommen2020/smart-city-wien/smart-city-rahmenstrategie/> (letöltve: 2023. január 1.)
- Eröffnung der 15. Kinderuni Wien durch Alexander Van der Bellen <https://smartcity.wien.gv.at/site/eroeffnung-der-15-kinderuni-wien-durch-alexander-van-der-bellen/> (letöltve: 2022. február 1.)
- Európa Tanács Információs és Dokumentációs Központ: Az Európa Tanács Helyi és Regionális Önkormányzatok Kongresszusa. <http://www.europatanacs.hu/index.php?workSpace=pages&id=42&langId=1> (letöltve: 2023. február 7.)
- Európai Bizottság: A Bizottság bejelentette, hogy melyik 100 város vesz részt a klímaselemleges és intelligens városok 2030-ig való megvalósítását célzó uniós küldetésben https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/hu/IP_22_2591 (letöltve: 2023. július 16.)
- European Commission: EU Missions https://research-and-innovation.ec.europa.eu/funding/funding-opportunities/funding-programmes-and-open-calls/horizon-europe/eu-missions-horizon-europe_en#what-are-eu-missions (letöltve: 2023. július 15.)
- Gemeente Amsterdam (2008). New Amsterdam Climate: summary of plans and ongoing projects. GemeenteAmsterdam. <http://mycovenant.eumayors.eu> (letöltve: 2022. április 1.)
- Gemeente Amsterdam (2009). Amsterdam in 2020: sustainable opportunities, sustainable future. GemeenteAmsterdam. www.amsterdam.nl (letöltve: 2022. április 1.)
- Gemeente Amsterdam (2010). Amsterdam: a different energy. 2040 Energy Strategy. Gemeente Amsterdam. <http://www.amsterdam.nl> (letöltve: 2022. április 3.)
- Gemeente Amsterdam (2011b). Concept ICT-visie Amsterdam 2020. Gemeente Amsterdam. <http://www.amsterdam.nl> (letöltve: 2022. április 5.)
- Gemeente Amsterdam (2012a) Europe and Amsterdam: Amsterdam on the way to becoming a Smart Global Hub. Gemeente Amsterdam. <http://www.amsterdam.nl> (letöltve: 2022. április 6.)
- Gemeente Amsterdam (2012b) Summary. Virtual building blocks: the influence of ICT and internet on the city. In PLANAmsterdam, February 2012 <http://www.amsterdam.nl> (letöltve: 2022. április 2.)
- Gemeente Amsterdam (2013) Making city: inspiration and the search for new strategies. In PLANAmsterdam, March 2013 <http://www.amsterdam.nl> (letöltve: 2022. április 2.)
- Gemeente Amsterdam (2014a). De circulaire metropool Amsterdam 2014-2018. Gemeente Amsterdam. <http://www.amsterdam.nl> (letöltve: 2022. április 4.)
- Gemeente Amsterdam (2014b). European Strategy for Amsterdam: progress in sustainable urban development in2013. Gemeente Amsterdam. <http://www.amsterdam.nl> (letöltve: 2022. április 4.)

- Interreg Europe: Sustainable Urban Mobility Plans <https://www.interregeurope.eu/sites/default/files/2021-12/Policy%20brief%20on%20sustainable%20urban%20mobility%20plans.pdf> (letöltve: 2023. július 15.)
- ITU-T Focus Group on Smart Sustainable Cities): Smart sustainable cities: An analysis of definitions. Focus Group Technical Report, International Telecommunication Union. <https://www.itu.int/en/ITU-T/focusgroups/ssc/Pages/default.aspx> (letöltve: 2022. március 4.)
- Júniusban útjára indulhat a Digitális Jólét Program 2.0 <http://www.kormany.hu/hu/miniszterelnokikabinetiroda/digitalis-jolet-program/hirek/juniusban-utjara-indulhat-a-digitalis-jolet-program-2-0> (letöltve: 2022. március 17.)
- Közösségekben a közösségi költségvetésért: Három önkormányzat és a Transparency International Magyarország együttműködésének tapasztalatai https://transparency.hu/wp-content/uploads/2022/09/TI_Hu_kozossegi_koltsegvetes_tanulmany.pdf (letöltve: 2023. február 9.)
- Közösségi költségvetés Budapest <https://otlet.budapest.hu/> (letöltve: 2023. február 15.)
- Közösségi költségvetés kisokos 2022/23, Amit tudni érdemes a közösségi költségvetésről, avagy hogyan változtatja meg Budapestet az ötleted. Mondd meg te, hogy mire fordítson egymilliárd forintot a Fővárosi Önkormányzat <https://otlet.budapest.hu/files/2022-23-Kisokos-web.pdf> (letöltve: 2023. január 7.)
- Lux Research, Cities as Technologies: Using Data and Analytics to Grow From Smart to Brilliant, 2015. https://portal.luxresearchinc.com/research/report_excerpt/20871 (letöltve: 2022. december 20.)
- Magyar Nemzeti Bank: Növekedési jelentés 2019. <https://www.mnb.hu/letoltes/novekedesijelentes-2019-digitalis.pdf> (letöltve: 2022. május 3.)
- Magyar Urbanisztikai Társaság, Értjük a várost: <https://www.mut.hu/?module=news&action=getfile&aid=44785> (letöltve: 2022. március 5.)
- McKinsey Global Institute: Smart cities: Digital solutions for a more livable future <https://www.mckinsey.com/business-functions/operations/our-insights/smart-cities-digital-solutions-for-a-more-livable-future> (letöltve: 2022. október 26.)
- Ministerial Declaration on eGovernment 2019. <https://ec.europa.eu/digital-agenda/sites/digital-agenda/files/ministerial-declaration-on-egovernment-malmo.pdf> (letöltve: 2022. április 4.)
- Miniszterelnökség: Módszertani útmutató a Zöld Infrastruktúra Fejlesztési és Fenntartási Akcióterv készítéséhez https://2015-2019.kormany.hu/download/7/19/e0000/M%C3%B3dszertan_Z%C3%B6ld%20Infrastrukt%C3%B3ra%20Fejleszt%C3%A9si%20Fenntart%C3%A1si%20Akci%C3%B3tervhez.pdf (letöltve: 2023. július 14.)

- Nemzeti Fejlesztési és Gazdasági Minisztérium (2009) Kézikönyv a területi kohézióról. Váti Nonprofit Kft. http://www.terport.hu/webfm_send/kezikonyv_a_teruleti_koheziorol_nfgm_vati_2009_.pdf_%3b (letöltve: 2023. február 5.)
- Önkormányzatiság Magyarországon. <http://www.kormany.hu/hu/mo/onkormanyzatisag-magyarorszagon> (letöltve: 2021. december 15.)
- Partnerségek az Európai Városfejlesztési Menetrend szolgálatában http://epa.oszk.hu/01400/01414/00043/pdf/EPA01414_inforegio_panorama_55_18-19.pdf (letöltve: 2023. március 1.)
- PHILIPSON (2009)
Philipson, G.: Amsterdam - Europe's first smart city. Green IT Review. <http://www.thegreenitreview.com> (letöltve: 2023. január 7.)
- Részvételi demokrácia az önkormányzatokban - városrészi költségvetés Szentendre 2022 <https://varosreszi.szentendre.hu/reszveteli-demokracia-az-onkormanyzatokban/> (letöltve: 2023. február 2.)
- Smart City Strategy Vienna https://smartcity.wien.gv.at/wp-content/uploads/sites/3/2022/05/scwr_klima_2022_web-EN.pdf (letöltve: 2023. február 5.)
- Smart City Wien Forums <https://smartcity.wien.gv.at/site/en/initiative/stakeholderforen/> (letöltve: 2023. február 16.)
- Smart City Wien Rahmenstrategie <https://smartcity.wien.gv.at/strategie/> (letöltve: 2022. december 10.)
- Smart City Wien strategie vorläufige indikatoren für monitoring und evaluierung https://smartcity.wien.gv.at/wp-content/uploads/sites/3/2022/05/SKCSW_Indikatoren_Mai22.pdf (letöltve: 2022. augusztus 16.)
- Smart Climate City Strategy Vienna – our way to becoming a model climate city 2022. https://smartcity.wien.gv.at/wp-content/uploads/sites/3/2022/05/scwr_klima_2022_web-EN.pdf (letöltve: 2022. szeptember 10.)
- SMART METERS (2009)
Smart Meters (2009). Accenture to help Amsterdam realize smart city vision. Smart Meters. <http://www.smartmeters.com> (letöltve: 2023. január 2.)
- Smarter Cities for Smarter Growth, IBM Institute for Business Value, 2010 <https://www.ibm.com/downloads/cas/8NEWPLZ1> (letöltve: 2023. január 13.)
- Stadt Wien Startseite Stadtteilentwicklungskonzept - Zielgebiet Südraum Favoriten: <https://www.wien.gv.at/stadtplanung/suedraum-favoriten-stadtteilentwicklungskonzept> (letöltve: 2022. augusztus 3.)
- STREITFELD (2018) STREIDFELD, D.: Welcome to Zucktown – The New York Times 2018. <https://www.nytimes.com/2018/03/21/technology/facebook-zucktown-willow-village.html> (letöltve: 2023. február 16.)

- Szabad Európa podcast: Közösségi tervezés Alföldi Györggyel <https://open.spotify.com/episode/2c21vNDW7X5JmgioV7zKRZ> (letöltve: 2022. szeptember 14.)
- TÉR KÖZ: Példatár - Jó gyakorlatok a társadalom bevonására. http://terkoz.budapest.hu/wp-content/uploads/2018/07/kiadvany_proba_20180723_online.pdf (letöltve: 2023. április 2.)
- TÉR_KÖZ Budapest: Jó gyakorlatok a társadalom bevonására. http://terkoz.budapest.hu/wp-content/uploads/2018/07/kiadvany_proba_20180723_online.pdf (letöltve: 2022. február 6.)
- The 10 Smartest cities in Europe (2014) <http://www.fastcoexist.com/3024721/the-10-smartest-cities-in-europe> (letöltve: 2022. szeptember 1.)
- The 10 Smartest cities in Europe (2014) <http://www.fastcoexist.com/3024721/the-10-smartest-cities-in-europe> (letöltve: 2022. március 8.)
- The Economist (2013): Are Smart Cities Empty Hype? Economist Debates, 03 december 2013. <https://web.archive.org/web/20140205041210/www.economist.com/debate/overview/265> (letöltve: 2022. szeptember 14.)
- The Top 10 Smartest European Cities (2012) <http://www.fastcoexist.com/1680856/the-top-10-smartest-european-cities> (letöltve: 2022. március 5.)
- Top_Plusz-1.3.1-21 – Fenntartható Városfejlesztési Stratégiák Támogatása <https://www.palyazat.gov.hu/top-plusz-131-21> (letöltve: 2023. július 29.)
- UNECE International PPP Centre of Excellence: What are People-first PPPs? <https://www.unceppp-icoe.org/people-first-ppps/what-are-people-first-ppps/> (letöltve: 2020. május 24.)
- United Nations (2018) United Nations Department of Economic and Social Affairs: World Urbanization Prospects The 2018 Revision (letöltve: 2021. szeptember 10.)
- United Nation Population Fund: www.unfpa.org (letöltve: 2022. január 10.)
- United Nations Human Settlements (2021) Services, United Nations Office for Project, and Programme, United Nations Human Settlements. Global State of National Urban Policy 2021: Achieving Sustainable Development Goals and Delivering Climate Action. Franciaország, OECD Publishing, 2021. (letöltve: 2023. március 12.)
- Urban development <http://ec.europa.eu/policy/en/policy/themes/urbandevelopment/> (letöltve: 2022. november 10.)
- Útmutató a Fenntartható Városi Mobilitási Terv (SUMP) kidolgozásához és megvalósításához <https://drive.google.com/file/d/1RsE7qDKfAu2T99cayU5kOBis8tAdsNR3/view> (letöltve: 2023. július 15.)
- VAN DER LAAN (2014) van der Laan, E.: Smart cities. In.: ERCIM News, 98:7 2014.

- VAN DER WOUDE (2011)
van der Woude, D. (2011). Amsterdam Smart City. Amsterdam Smart City.
<http://www.tk.gov.tr> (letöltve: 2022. január 22.)
- VELTHAUSZ (2011a)
Velthausz, D. (2011a). Amsterdam Smart City. Amsterdam Smart City.
<http://www.slideshare.net> (letöltve: 2022. január 2.)
- VELTHAUSZ (2011b)
Velthausz, D.:Amsterdam Smart City. Amsterdam Smart City.
<http://www.slideshare.net> (letöltve: 2022. január 17.)
- VERMAST (2011A)
Vermast, F. (2011a). Amsterdam Smart City. Amsterdam Smart City.
<http://www.smartconnectedcommunities.org> (letöltve: 2022. január 14.)
- VERMAST (2011B)
Vermast, F.: Amsterdam Smart City. Amsterdam Smart City.
<http://www.developpement-durable.gouv.fr> (letöltve: 2022. január 9.)
- WEISE (2018)
WEISE: Want to See What’s Up Amazon’s Sleeve? Take a Tour of Seattle – The
New York Times 2018.
<https://www.nytimes.com/2018/09/23/technology/amazon-seattle-testing.html>
(letöltve: 2022. október 8.)
- Wiener Koalitionspapier 5: Stadtentwicklung Koalitionspapier
<https://temel.at/koalitionspapier5/> (letöltve: 2022. november 17.)

SZERZŐ TÉMÁVAL KAPCSOLATOS PUBLIKÁCIÓINAK JEGYZÉKE

RITÓ Evelin: Az okos városok gyakorlati megvalósulásának sokszínűsége. *In: Varga Zoltán (szerk.) Jogi kihívások és válaszok a XXI. században*, Miskolc (2022) pp. 78-89.

TORMA András – CZÉKMANN Zsolt – NYITRAI Péter – SZABÓ Balázs – RITÓ Evelin – CZIBRIK Eszter – CSEH Gergely: Gondolatok a magyar közigazgatási stratégiaalkotásról, különös tekintettel a központi szervekre. *Pro Publico Bono: Magyar Közigazgatás, az NKE közigazgatás-tudományi szakmai folyóirata*. 10:1 (2022) pp. 46-64.

TORMA András – RITÓ Evelin: Az EU intézményrendszer és működés XXI. századi sajátosságai magyar közjogi nézőpontból. *Közigazgatástudomány* 1:1 (2021) pp. 104-115.

TORMA András – RITÓ Evelin: Discussion paper on the European Administrative Space – Hungarian viewpoint. *Przeglad Europejski* (2021) pp. 113-127.

CZÉKMANN Zsolt – RITÓ Evelin: A digitális állam hazai megvalósításának stratégiai alapjai. In: *Lapsánszky András (szerk.) Közigazgatási jog: Szakigazgatásaink elmélete és működése*. Budapest, Wolters Kluwer (2020) pp. 355-372.

CZÉKMANN Zsolt – RITÓ Evelin: Pot fi autoritățile locale autonome în spațiul digital? In: *Iancu, Elena-Ana (szerk.) Siguranța persoanei și construirea capitalului social*. Universul Juridic SRL. (2020) 779 p. pp. 169-176.

CZÉKMANN Zsolt – RITÓ Evelin: Can the Local Authorities Be „Self” in the Digital Space? In: *Iancu, Elena-Ana (szerk.) Siguranța persoanei și construirea capitalului social*. Universul Juridic SRL. (2020) pp. 543-550.

RITÓ Evelin – CZÉKMANN Zsolt: A magyar digitalizációs stratégiaalkotás helyzete. Miskolci Jogi Szemle: A Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Karának Folyóirata 15:3. Különszám (2020) pp. 150-164.

RITÓ Evelin: Közigazgatás és politika. Miskolci Jogi Szemle: A Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Karának Folyóirata 15:2. Különszám (2020) pp. 125-133.

CSEH Gergely – CZÉKMANN Zsolt – RITÓ Evelin – SZABÓ Balázs: The possibilities of local governments in the digital age. *Publicationes Universitatis Miskolcensis Sectio Juridica et Politika* 37:2 (2019) pp- 144-155.

CSEH Gergely – CZÉKMANN Zsolt – RITÓ Evelin – SZABÓ Balázs: Does the municipality have a digital footprint? In: *Kékesi, Tamás (szerk.) MultiScience - XXXIII. microCAD International Multidisciplinary Scientific Conference*. Miskolci Egyetem (2019) pp. 84-89.

CSEH Gergely – CZÉKMANN Zsolt – RITÓ Evelin – SZABÓ Balázs: Digital visibility of micro-municipalities in a convergence region (case study). In: *Kékesi, Tamás (szerk.) MultiScience - XXXIII. microCAD International Multidisciplinary Scientific Conference*. Miskolci Egyetem (2019) pp. 76-83.

CSEH Gergely – CZÉKMANN Zsolt – RITÓ Evelin – SZABÓ Balázs: Do local governments need the digital space?! – Szükségük van-e a helyi önkormányzatoknak a digitális térre? In: *Belügyminisztérium, Önkormányzati Koordinációs Iroda (szerk.) A helyi önkormányzatok fejlődési perspektívái Közép-Kelet Európában: Gyakorlat és innovációk = Perspectives of Local Governments in Central-Eastern Europe: Practice and Innovations: Konferencia kötet = Conference volume*. Budapest, Magyarország: Belügyminisztérium Önkormányzati Koordinációs Iroda (2019) pp. 22-37.

RITÓ Evelin: A "smart city" fogalma és háttere. *Publicationes Universitatis Miskolcensis Sectio Juridica et Politika* 37:1 (2019) pp. 227-240.

RITÓ Evelin: Az élen járó okos városok működése. In: *Szabó Miklós (szerk.) Doktoranduszok fóruma: Miskolc, 2018. november 22.: Állam- és Jogtudományi Kar szekciókiadványa*. Miskolci Egyetem (2019)

RITÓ Evelin – CZÉKMANN Zsolt: Úton az információs társadalom felé - a kormányzati stratégiák tükrében. *Infokommunikáció és jog* 15:2 (2018) pp. 54-60.

RITÓ Evelin – CZÉKMANN Zsolt: Okos megoldás a közlekedésszervezésben – avagy az automatikus döntéshozatali eljárás egy példán keresztül. Miskolci Jogi Szemle: A Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Karának Folyóirata 13:2 (2018) pp. 104-108.

RITÓ Evelin: A helyi önkormányzatok autonómiája és a helyi önkormányzathoz való jog. Publicationes Universitatis Miskolcensis Sectio Juridica et Politica 46:1 (2018) pp. 192-203.

RITÓ Evelin: Élhetőbb város – avagy Smart City. Közép-Európai Közlemények 2:41 (2018) pp. 42-53.

HALÁSZ Csenge – OROSZ Flóra – RITÓ Evelin: Egy rövid tanulmányút tapasztalatai, avagy nyolc amszterdami nap margójára. Miskolci Jogtudó: Hallgatói Online Jogtudományi Folyóirat, 2018/2, pp. 40-44.

RITÓ Evelin: A folyamatos fejlődés útja. Infokommunikáció és jog. Különszám (2017) pp. 55-59.

RITÓ Evelin: Városfejlesztés a mindennapokban. *In: Bragyova, András (szerk.) Miskolci Doktorandusz Konferencia Tanulmánykötet.* Miskolc, Bíbor Kiadó (2017) pp. 204-211.

Készült az RRF-2.3.1-21-2022-00013 azonosítószámú "Társadalmi Innovációs Nemzeti Laboratórium" elnevezésű projektben, Magyarország Helyreállítási és Ellenállóképességi Tervének keretében, az Európai Unió Helyreállítási és Ellenállóképességi Eszközének támogatásával.

SZERZŐSÉGI NYILATKOZAT

Alulírott dr. Ritó Evelin büntetőjogi felelősségem tudatában kijelentem, hogy a beadott PhD értekezés önálló munkám eredménye, az irodalmi hivatkozások egyértelműek és teljesek. Az értekezésben található, más szerzőktől származó gondolatok a hivatkozásokban és a felhasznált irodalmak körében hiánytalanul rögzítésre kerültek.

Kijelentem, hogy a benyújtott doktori értekezéssel azonos tartalmú értekezést más egyetemen nem nyújtottam be tudományos fokozat megszerzése céljából.

Miskolc, 2023. augusztus 10.

dr. Ritó Evelin